Tony Cliff Bolşevikler ve Dünya Devrimi



Bolşevikler ve Dünya Devrimi

Tony Cliff

Lenin

Cilt 4

Lenin 4

1917-1923

Bolşevikler ve Dünya Devrimi

Tony Cliff

Çeviren:
Bernar Kutluğ

Uluslararası Akım Tanıtım Yayıncılık
İde Yayınları

Gönül Sokak, Nil Han 31, Kat 3, No 305
Asmalı Mesçit
İstanbul

Lenin: Bolşevikler ve Dünya Devrimi

Özgün adı: Lenin: The Revolution Besieged
İngilizce basımı, Bookmarks 1985

Birinci baskı: Şubat 2000
ISBN 975-8442-03-1
© Bütün Türkçe yayın hakları
Uluslararası Akım Tanıtım Yayıncılık'a aittir.

Çeviren: **Bernar Kutluğ**
Yayına hazırlayan: **Sertuğ Çiçek, Cem Uzun**
Kapak, İndeks: **Cem Uzun**

Dizgi: Uluslararası Akım Tanıtım Yayıncılık (Garamond 10)
Baskı: Yön Matbaacılık
Kapak baskı: Yön Matbaacılık

İçindekiler

Önsöz *5*

Yazar Hakkında *9*

Kısaltmalar *12*

Parti, Sovyet, Sendikalar ve Komünist Enternasyonal Kongreleri *14*

1
Komünist Enternasyonal'in Doğuşu *16*

2
Proletaryanın Saldırısı Geri Püskürtülüyor *28*

3
Komintern: Taktikler Okulu *40*

4
Lenin, Bolşevizm ve Komintern *64*

5
Bolşevizm Aşısı Tutmuyor *85*

6
İngiltere ve Bulgaristan: İki Zıt Deneyim *98*

7
Büyük Hasıraltı *130*
8
Bolşevik Rejim Krizde *142*

9
Yeni Ekonomik Politika (NEP) *160*

10
Alman Devrimi'nin Yenilgisi *184*

11
Lenin Yaşamını Adadığı Eseri İçin Savaşıyor *212*

12
Son Nefese Kadar Mücadele... *231*

13
Nihai Yenilgi *243*

Notlar *264*

Kronoloji *284*

İndeks *297*

Önsöz

Lenin, Ekim Ayaklanması'nın ertesi sabahı sakin ve soğukkanlı bir şekilde "şimdi sosyalist düzenin inşasına girişeceğiz" dediği zaman, arkasında cezaevi, sürgün, gizli faaliyet, göçmenlik, iktidarın henüz çok uzakta olduğu günlerde baskı altındaki devrimcilerden kurulu bir partinin örgütlenmesi, eğitilmesi ve ona öncülük edilmesi deneyimleriyle tüketilmiş çeyrek yüzyıllık bir mücadale süreci vardı. Önünde ise, beş yıl boyunca sürdüreceği parti liderliği, devrimci bir hükümetin sorumluluğu ve henüz kurulmuş Komünist Enternasyonal'e önderlik görevi uzanıyordu.

Ardında bıraktığı uzun ve zorlu siyasi faaliyeti boyunca Lenin'e güç kazandıran ve onu ayakta tutan büyük ideal, yeni bir sosyalist düzenin kurulması idi. Yirmi beş yıl süresince, gerçekte olduğundan çok daha uzak görünen bu amaç için olağanüstü bir gayretle çalıştı; 1917 Şubatı'na gelindiğinde bile, ölmeden önce devrime tanık olacağına hâlâ inanmıyordu. Lenin ve Bolşevikler, belirsizlikten iktidarın zirvesine doğru gerçekleştirdikleri dramatik tırmanıştan sonra bir dizi yeni ve zorlu görevle yüz yüze kaldılar. Ekonomisi yıkıma uğramış, 'on dört ordu'nun saldırısına maruz kalmış, geri ve muazzam büyüklükte bir ülkenin devlet aygıtını idare etmek durumundaydılar. Sıfırdan başlayarak bir işçi ve köylü ordusu yaratmak, onu kendisinden çok daha iyi donatılmış yerli ve yabancı ordulara karşı yönetmek zorundaydılar.

İktidara gelmesiyle birlikte devlete karşı ajitasyon ve örgütlenme faaliyeti yürütme konumundan çıkıp, devleti yönetmek ve bu alanda işçilere önderlik etmek durumunda kalan parti, işleyiş tarzını köklü bir biçimde değiştirmek zorunda kaldı. Lenin ve diğer Bolşevikler, iktidar deneyiminden ve toplumda güçlü bir temelden yoksun olmasına, söz etmeye değer bir zenginliğe ya da kültüre sahip bulunmamasına karşın, proletaryanın devrimdeki yaşamsal önemi ve sahip olduğu yönetme ye-

teneği konusunda hiçbir kuşkuya düşmediler. Artık uykusundan uyanmış olan işçi sınıfının yaratıcı yeteneklerine büyük bir güven duyuyorlardı. Partinin uzun mücadele yılları içinde oluşmuş çelik disiplinine, proletaryanın cesaret ve kahramanlığına güvenen Lenin, devletin idaresini ele almakta tereddüt göstermedi.

Henüz kurulmuş olan Komünist Enternasyonal'e öncülük etmek, Lenin'in omuzlarına yüklenmiş bir diğer yeni ve zorlu görevdi. Rus Devrimi yurt dışında büyük yankılar yarattı. Bir dizi ülkede devrimci marksistlerden oluşmuş küçük gruplar kitlesel komünist partiler durumuna geldiler. Bu genç, deneyimsiz partilerin eğitilmesi son derece güç bir görevdi.

Elinizdeki bu çalışma, Lenin'in iktidara yükselişinden ölümüne kadar olan dönemi irdeleyen iki ciltten ikincisidir. Bu ciltler, Lenin'in parti, hükümet ve Enternasyonal'in lideri olarak üstlenmiş olduğu üçlü görevi yerine getirdiği bu dönemin belgelenmesi ve çözümlenmesi gereğinden doğan zorunluluk dolayısıyla diğer iki ciltten çok daha geniş bir çerçeveye sahip.

Lenin'in biyografisi ile işçi sınıfı tarihi arasındaki ilişki, sürekli ve kalıcı bir özelliğine sahip. Biyografinin *'Lenin: Parti'nin İnşası'* başlığını taşıyan birinci cildinde, proletaryanın partiyi nasıl yarattığını ve partinin Lenin'i nasıl biçimlendirdiğini, bunun yanısıra, Lenin'in partiyi, partinin proletaryayı nasıl etkilediğini göstermeye çalıştım. Burada, Lenin'in siyasi biyografisi ile işçi sınıfının siyasi tarihi iç içe geçmiş olarak sunuldu. Lenin'in faaliyetleri ile partinin faaliyetlerinin iç içeliği, *"Lenin: Bütün İktidar Sovyetler'e"* başlığını taşıyan ikinci cildin konusu olan 1917 Devrimi'nde doruğuna ulaşıyordu. Eğer ilk ciltte biyografi ile tarih birbiriyle tam olarak örtüşmemiş ise, Lenin'in çabalarını partiyi sınıf içinde geliştirmek, işçi sınıfını değiştirme ve toplumu dönüştürme mücadelesi içinde partiyi ve kendisini yeniden biçimlendirmek doğrultusunda yönlendirmek zorunda olması bu durumun temel nedeni olarak görülmelidir. 1917'de biyografik olanla tarihsel olan arasındaki iç içelik öylesine eksiksiz durumdadır ki, Lenin parti ve proletarya içinde bütünüyle erimiş görünür. Lenin'e 1917'deki gücünü ve muhteşemliğini kazandıran şey, işçilerin gücü ve muhteşemliğidir.

Üçüncü ciltte biyografik olan ile tarihsel olan arasındaki ilişki yeniden değişim gösteriyor. Ekim Devrimi'nden itibaren, Rusya'nın geriliğinin ve köylü tutuculuğunun yakıcı gerçekliği ile uluslararası devrimin gecikmesi, Bolşeviklerin nesnel koşulları biçimlendirmede giderek ar-

tan ölçüde etkisiz ve yeteneksiz kalmalarına yol açtı. Sanki olayların akışı Lenin'i toplumsal yaşamın dışına doğru itmişti. Bu noktada, tarihsel olanla karşılaştırıldığında biyografik olan gözle görülür biçimde marjinalleşir. Lenin ve partisinin kendilerinden kat kat üstün güçler karşısındaki zayıflığı Lenin'in yaşamının bu dönemini trajik kılar; bununla birlikte, anılan dönemde Lenin, parti ve proletarya tarafından gösterilen çaba ve özverinin boş yere olduğu düşünülmemelidir.

Lenin, Prometheus'u çağrıştıran destansı mücadelesi boyunca geleceğin Bolşevizme ait olduğu inancını bir an için bile yitirmedi. Rusya'nın görece küçük proletaryası, uluslararası işçi sınıfının olağanüstü güç koşullarda özgürlük ve işçi iktidarı için verdiği mücadele içinde neleri başarabileceği konusunda çarpıcı bir örneğin yaratıcısı oldu.

Lenin'in yaşamının son birkaç yılında iyimserlik veren, kahramanca öğelerle trajik öğeler çok karmaşık bir biçimde birbirleriyle iç içe geçer. Lenin'in devletin, partinin ve Enternasyonal'in üzerindeki denetimi giderek zayıflar. Dolayısıyla, bu ciltte, biyografik ve tarihsel öğelerin kritik diyalektiği bunlardan ikincisinin birincisini hemen tamamen ortadan kaldırmasına neden olur.

Bu kitap ve önceki kitabın yazılması oldukça güç gerçekleşti; bu, yalnızca konunun genişliğinden (uluslararası alanda Rusya, parti, devlet ve Komünist Enternasyonal) değil, daha çok tarihsel bir trajedi karşısında duyulan -ama bu çalışmanın nesnelliğine gölge düşürecek yersiz bir hoşgörüye de izin vermeyen- bir acıdan kaynaklanıyor.

1 (14) Şubat 1918'e öngelen olayların tarihlerini iki takvime göre veriyorum. Bunlardan birincisi Jülyen ya da 'Eski Tarz' olarak adlandırılan takvimi, parantez içinde verilen ikincisi ise Batı Avrupa ya da 'Yeni Tarz' olarak isimlendirilen takvimi esas alıyor. Rusya'da Eski Tarz 1 (14) Şubat 1918'de kaldırıldı ve Yeni Tarz takvime geçildi. Dolayısıyla söz konusu tarihten sonra yaşanan olayların tarihleri yalnızca Gregoryan takvimine göre verildi.

***

Bu önsözü fırsat bilerek, Almanca'dan bir dizi metni çevirerek bana yardımcı olan Mary Phillips'e, aynı yardımı Fransızca'dan yaptığı çevirilerle yapan Donny Gluckstein'a, dört cildi sabırla gözden geçirip yayına hazırlayan ve kitapların görsel yanına ilişkin değerli önerilerde bulunan Jo Bradley'e teşekkür etmek istiyorum. Bu çalışmanın kimi bölümlerinin değişik versiyonlarını sayısız kere ve çalışmanın bütününü en az üç kere daktiloya alan Chanie Rosenberg'e çok şey borçluyum. Kitabı kaleme

aldığım altı yıl boyunca benden moral desteğini ve dostluğunu esirgememiş olması, Chanie Rosenberg'e olan minnettarlığımı daha da artırıyor.

Tony Cliff
Londra, Temmuz 1977

Yazar hakkında...

Tony Cliff 1917'de Filistin'de Yahudi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. 16 yaşında devrimci mücadeleye atıldı. Kısa süre sonra Moskova çizgisindeki Komünist Partisi'nin ulusalcı politikalarına tepki duyarak Troçki'nin enternasyonalist çizgisini savunmaya başladı.

İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'ya gitti ve Doğu Avrupa'da yeni ortaya çıkan "*halk cumhuriyetleri*" ve SSCB'deki sistemleri inceledi. Troçki'nin "*Dejenere İşçi Devleti Teorisi*"ni desteklemek üzere başladığı çalışmaların sonuna geldiğinde Troçki'nin yaklaşımının gerçekleri açıklamakta yetersiz kaldığını gördü ve 1947-48'de "Rusya'da Devlet Kapitalizmi" adlı kitabı yazdı.

1952 yılından bu yana yaşadığı İngiltere'deki Socialist Workers Party'nin (SWP-Sosyalist İşçi Partisi) liderlerinden birisi olan Cliff, bugün birçok ülkede *Aşağıdan Sosyalizm* anlayışıyla örgütlenmeye çalışan uluslararası sosyalist harekete pek çok teorik-politik katkı yaptı.

Devlet Kapitalizmi Teorisi ile marksist geleneğin bugünlere taşınmasını sağladı.

Troçki'nin "*Sürekli Devrim Teorisi*"nin Çin ve Küba devrimlerini açıklamakta yetersiz kalan yönlerini ortaya koyup teoriyi güncelleştirdi.

Kapitalist sistemin 1950'li ve 1960'lı yıllardaki uzun dönemli genişleme periyodunu "*Sürekli Silahlanma Ekonomisi Teorisi*" ile açıklayarak marksist kriz teorisinin hâlâ güncel olduğunu gösterdi. Lenin ve Komünist Enternasyonal'in işçi aristokrasisi konusundaki fikirlerini eleştirerek reformizmin ekonomik kökleri ve sendikal bürokrasi konularında önemli katkılar yaptı.

Yazarın diğer çalışmaları

SWP'nin haftalık gazetesi Socialist Worker (Sosyalist İşçi), aylık dergisi Socialist Review (Sosyalist Eleştiri) ve teorik yayın organı International Socialism'deki (Uluslararası Sosyalizm) yazılarının yanı Cliff'in başlıca çalışmaları şunlardır:

Imperialism in the Middle East (Orta Doğu'da Emperyalizm), 1944.

Stalin's Satellites in Europe (Stalin'in Avrupa'daki uyduları), 1952.

The Nature of Stalinist Russia (Stalinist Rusya'nın niteliği), 1955. Bu eser genişletilmiş bir biçimde 1963'te *Russia: A Marxist Analysis* (Rusya: Marksist Bir İnceleme) ve yeniden 1974'de *State Capitalism in Russia* (Rusya'da Devlet Kapitalizmi) adıyla yayımlanmıştır. 'Rusya'da Devlet Kapitalizmi' Türkçe yayımlandı.

Mao's China (Mao'nun Çin'i), 1957.

Rosa Lüksemburg, 1959. Türkçe yayımlandı.

Permanent Revolution: A Re-examination (Sürekli Devrim: Bir Değerlendirme), 1963. Türkçe yayımlandı.

Incomes Policy, Legislation and Shop Stewards (Gelir Politikası Yasası ve İşyeri İşçi Temsilcileri), 1966. Colin Baker ile birlikte.

The Employers' Offensive: Productivity Deals and How to Fight Them (İşverenlerin Saldırısı: Üretimi Arttırma Politikları ve Bunlara Karşı Mücadele), 1970.

The Crisis: Social Contract or Socialism (Kriz: Sosyal Uzlaşma veya Sosyalizm), 1975.

Lenin, (Volume 1): Building the Party, (Lenin: Cilt 1, Partinin İnşası), 1975. Türkçe yayımlandı.

Lenin, (Volume 2): All Power to the Soviets, (Lenin: Cilt 2, Bütün İktidar Sovyetlere), 1976. Türkçe yayımlandı.

Lenin, (Volume 3): Revolution Besieged, (Lenin: Cilt 3, Devrimin Zor Günleri), 1979. Türkçe yayımlandı.

Lenin, (Volume 4): The Bolsheviks and World Revolution, (Lenin,

Cilt 4, Bolşevikler ve Dünya Devrimi), 1979. İkinci baskıda 3 ve 4. ciltler birlikte basıldı. Türkçe yayımlandı.

Neither Washington nor Moscow, (Ne Washington, Ne Moskova), 1982. Bu kitap, yazarın 1945 ile 1979 arasındaki çeşitli makalelerini kapsar.

Class Struggle and Women's Liberation, (Sınıf Mücadelesi ve Kadınların Kurtuluşu), 1984. Türkçe yayımlandı.

Marxism and Trade Union Struggle: The General Struggle of 1926, (Marksizm ve Sendikal Mücadele: 1926 Genel Grevi), 1986. Donny Gluckstein ile birlikte.

Russia: Workers State to State Capitalism, (Rusya; İşçi Devletinden Devlet Kapitalizmine), 1987. Peter Binns ve Chris Harman ile birlikte.

The Labour Party: A Marxist History, (İşçi Partisi: Marksist Bir Tarih), 1988. Donny Gluckstein ile birlikte.

Trotsky (Volume 1): Towards October, (Troçki: Cilt 1, Ekim'e Doğru), 1989.

Trotsky (Volume 2): The Sword of the Revolution, (Troçki: Cilt 2, Devrimin Kılıcı), 1990.

Trotsky (Volume 3): Fighting the Stalinist Bureaucracy, (Troçki: Cilt 3, Stalinist Bürokrasiye Karşı Mücadele), 1991.

Trotsky (Volume 4): The Darker the Night the Brighter the Star, (Troçki: Cilt 4, Karanlık Arttıkça Yıldız Parlar), 1993

Marksizm, bu broşür yazarın Türkiye'de yayımlanmakta olan *İşçi Demokrasisi Gazetesi* için kaleme aldığı makalelerden bir derleme içeriyor.

Kısaltmalar

BKP	Balgarskata Komunisticheska Partia (Bulgar Komünist Partisi)
BSP	British Socialist Party (İngiliz Sosyalist Partisi)
Cheka	Chrezvychainaia Komissiia pri sovyet Narodnykh Komissarov po borbe s Kontrrevoliutsiei i sabotazhem (Halk Komiserleri Konseyi'ne bağlı Karşı Devrim ve Sabotajla Mücadele İçin Olağanüstü Komisyon)
Comintern	Komünist Enternasyonal
CPGB	Communist Party of Great Britain (Büyük Britanya Komünist Partisi)
ECCI	Executive Committee of the Communist International (Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi)
Goelro	Gosudarstvennaia Komissiia po Elekrtifikatsii Rossii (Rusya'nın Elektrifikasyonu İçin Devlet Komisyonu)
Gosplan	Gosudarstvennaia Opshcheplanovaia Komissiia (Devlet Genel Planlama Komisyonu)
KAPD	Komunistische Arbeiter-Partei Deutschlands (Alman Komünist İşçi Partisi)
Kombedy	Komitety Bednoty (Yoksul Köylü Komiteleri)
NEP	Novaia Ekonomicheskia Politika (Yeni Ekonomik Politika)
PCI	Partito Comunista Italiano (İtalyan Komünist Partisi)
Profintern	Krasnyi Internatsional Professionalnykh Soiuzov (Kızıl Sendikalar Enternasyonali)
PSI	Partito Socialista Italiano (İtalyan Sosyalist Partisi)
Rabkrin	Narodnyi Komissariat Rabocheii Krestianskoi Inspektsii (İşçi ve Köylü Teftişi Halk Komiserliği)
RKP (b)	Rosiiskaia Kommunisticheskaia Partiia (Bolshevikov) Rus Komünist Partisi (Bolşevikler)

RSFSR	Rosiiskaia Sotsialistticheskaia Federativnaia Sovetskaia Respublika (Rusya Sosyalist Federal Sovyet Cumhuriyeti)
SDF	Social Democratic Fedaration (Sosyal Demokrat Federasyon)
SFIO	Section Française de l'Internationale Ouvriére (İşçi Enternasyonali Fransız Seksiyonu - Fransa Sosyalist Partisi)
SLP	Socialist Labour Party (Sosyalist İşçi Partisi)
Sovnarkom	Sovet Narodnykh Komissarov (Halk Komiserleri Konseyi)
SPD	Sozialdemokretische Partei Deutschlands (Alman Sosyal Demokrat Partisi)
SR	Sotsial-Revoliutsioner (Sosyal-Devrimci)
SSSR	Soiuz Sovetskikh Sotsialisticheskikh Respublik (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği)
TsIK	Tsentralnyi Ispolnitelnyi Komitet (Merkez Yürütme Komitesi)
USPD	Unabhängige Sozialdemokratische Partei Deutschlands (Alman Bağımsız Sosyal Demokrat Partisi)
Vikzhel	Vserossiiskii Ispolnitelnyi Komitet Soiuza Zheleznodrozhnikov (Tüm Rusya Demiryolu İşçileri Sendikası Yürütme Komitesi)
VSNKh	Vysshii Sovet Narodnogo Khoziaistva (Ulusal Ekonomi Yüksek Konseyi)
VTsIK	Vserossiiskii (Vsesoiuznyi) Tsentralnyi Ispolnitelnyi Komitet (Tüm Rusya (Sovyet Birliği) Merkez Yürütme Komitesi)

Parti, Sovyet, Sendikalar ve Komünist Enternasyonal Kongreleri

Parti kongreleri

Yedinci Kongre: 6-8 Mart 1918; Sekizinci Kongre: 18-23 Mart 1919; Dokuzuncu Kongre: 29 Nisan-5 Mayıs 1920; Onuncu Kongre: 8-16 Mart 1921; Onbirinci Kongre: 27 Mart-2 Nisan 1922; Onikinci Kongre: 17-25 Nisan 1923

Sovyet Kongreleri (RSFSR)

İkinci Kongre: 25-26 Ekim (7-8 Kasım) 1917; Üçüncü Kongre: 23-31 Aralık 1917 (5-13 Ocak 1918); Dördüncü Kongre: 14-16 Mart 1918; Beşinci Kongre:4-10 Temmuz 1918; Altıncı Kongre: 6-9 Kasım 1918; Yedinci Kongre: 5-9 Aralık 1919; Sekizinci Kongre: 22-29 Aralık 1920; Dokuzuncu Kongre: 22-27 Aralık 1920; Onuncu Kongre (SSCB'nin kuruluşu): 23-27 Aralık 1922

Sovyet Kongreleri (SSCB)

Birinci Kongre: 30 Aralık 1922

Sendika Kongreleri

Birinci Kongre: 7-14 (20-27) Ocak 1918; İkinci Kongre: 16-25 Ocak 1919; Üçüncü Kongre: 6-13 Nisan 1920; Dördüncü Kongre: 17-25 Mayıs 1921; Beşinci Kongre: 17-22 Eylül 1922

Komünist Enternasyonal Kongreleri

Birinci Kongre: 2-6 Mart 1919; İkinci Kongre: 19 Temmuz-7 Ağustos 1920; Üçüncü Kongre: 22 Haziran-12 Temmuz 1921; Dördüncü Kongre: 5 Kasım-5 Aralık 1922

Yayınevinin notu:

Elinizdeki bu kitap **Tony Cliff**'in 4 ciltlik *'Lenin'* biyografisinin dördüncü cildidir. Dört cilt tarihsel olarak birbirlerini takip etmelerine rağmen herbiri Lenin'in yaşamındaki belirli bir politik dönemi kapsamaktadır ve bu nedenle diğerlerinden bağımsız olarak okunabilir.

Kitabın yayıma hazırlanması ve özellikle de yazım hatalarının en aza indirilmesi için kolektif bir çalışma yapıldı. Her bir bölüm en az üç ayrı kişi tarafından kontrol edildi. Hataların azaltılması ve kitabın daha okunabilir hale gelmesini amaçlayan bu çalışmada Bahattin Özerengin, Banu Öncel, Bengi Yıldırım, Çiğdem Özbaş, Güneş Yıldırım, İsmet Şahin, Müzeyyen Şahin, Önder Algedik, Özgür Örsoğlu, Sezin Bozkurt, Songül Özdemir, Şamil Tozo, Tülay Koçak, Türkan Uzun ve Yüksel Bage'nin katkıları oldu.

Kitabın basımı için sahip olduğu teknik olanakları kullanmamıza olanak veren Mondo Grafik'e ve baskı işini özenle gerçekleştiren Yön Matbaası çalışanlarına teşekkür ederiz.



Lenin ve Komünist Erternasyonal İkinci Kongresi'ne gelen temsilciler.

1

Komünist Enternasyonal'in Doğuşu

Lenin, Birinci Dünya Savaşı'nın 1914 Ağustos'unda patlak vermesinin ardından, yeni ve devrimci bir işçi enternasyonalinin kurulması gereğinin kaçınılmazlığına ikna oldu. İsviçre'deki savaş yılları sürgün döneminin başlarında, 18 Ekim (1 Kasım) 1914'de, Bolşevik Merkez Komitesi adına bir manifesto yayımladı. Manifesto şu ifadelerle sona eriyordu:

> Proleter Enternasyonal çökmemiştir ve çökmeyecektir. İşçi kitlesi, önündeki engeller her ne olursa olsun, yeni bir Enternasyonal yaratacaktır... Yaşasın tüm ülkelerin burjuvazisinin şovenizmine ve vatanseverliğine karşı işçilerin uluslararası kardeşliği! Yaşasın kendini oportünizmden kurtarmış bir proleter Enternasyonal![1]

Lenin, bu manifestonun ardından bir makale yazdı. Söz konusu makalede, yeni Enternasyonal'in kendi önceli olan İkinci Enternasyonal'den esaslı biçimde farklı olacağını, ama aynı zamanda İkinci Enternasyonel'in attığı temeller üzerinde yükselecceğini ve böylece tarihsel rolünü sürdürmüş olacağını söylüyordu:

> İkinci Enternasyonal, ondokuzuncu yüzyılın son çeyreğinden yirminci yüzyılın başına kadarki zaman içinde, kapitalist köleliğin ve kapitalist gelişmenin en vahşice ve en hızlı yaşandığı uzun, 'barışçıl' dönemde, proleter kitleleri örgütleyerek yararlı bir hazırlık çalışmasında üzerine düşen görevi yerine getirmiştir. Kapitalist

hükümetlere karşı saldırıya geçmek için, siyasal iktidarı ele geçirmek üzere tüm ülkelerin burjuvazisine karşı iç savaş başlatmak için ve sosyalizmin zaferini gerçekleştirmek için proleter güçleri örgütleme görevi Üçüncü Enternasyonal'e düşüyor![2]

Lenin, yeni Enternasyonal'i kurmak amacıyla, Zimmerwald (Eylül 1915) ve Kienthal'daki (Nisan 1916) sosyalist konferanslara katıldı ve Zimmerwald Solu olarak anılan oluşumu örgütledi.

Bu konferansların her ikisi de geçerliliğini savaşın sonuna kadar sürdürecek olan durumu yansıtıyordu: Savaşa karşı dağınık ve zayıf sol muhalefet iki ana hizbe bölünmüştü; pasifist çoğunluk ile Bolşeviklerin öncülüğündeki uzlaşmaz devrimci azınlık.

Lenin, Zimmerwald Konferansı'nda yeni bir enternasyonal talebini ittirmekten kaçındı. Konferansın sonuç bildirgesi, yalnızca "Enternasyonal'in gelecekte yeniden inşası"ndan söz ediyordu. Benzer şekilde, Bolşeviklerin Kienthal Konferansı'na sundukları öneri de Üçüncü Enternasyonal'in kuruluşunun zorunluluğuna değinmiyordu.[3]

Ne var ki Lenin, 1916 yılı sonlarına doğru, "uluslararası düzeyde bir ayrışma için zamanın olgunlaşmış olduğu, Üçüncü Enternasyonal'i kurmak üzere... İkinci Enternasyonal'den ayrılmanın kaçınılmaz hale geldiği" sonucuna vardı.[4]

Lenin Nisan Tezleri'nde şunu ifade ediyordu: "Sosyal-şovenistlere ve "Merkez"e karşı devrimci bir Enternasyonal kurmak için inisiyatifi ele almalıyız."[5]

Rus Devrimi'nin uluslararası doğası

Lenin, iktidarın ele geçirilmesinin ardından, Rus devriminin yalnızca dünya devriminin başlangıcı olduğunu, bunlardan birincisinin yazgısının ikincisinin gelişimi tarafından belirleneceğini tekrar tekrar vurguladı. 11 (24) Ocak 1918 tarihli Üçüncü Sovyetler Kongresi'nde şunları söyledi:

> Sosyalizmin tek bir ülkede nihai zafere erişmesi kuşkusuz olanaksızdır. Sovyet iktidarını elinde bulunduran işçi ve köylü alayımız, büyük dünya ordusunun alaylarından biridir.[6]
>
> ... Yaşadığımız güçlükler ne olursa olsun, bizi bekleyen yenilgiler ne olursa olsun, dünya sosyalist devrimi gerçekleşecektir.[7]
>
> ... Mutlak gerçek şu ki, Alman devriminin gerçekleşmemesi halinde yenilmeye mahkumuz.[8]

Lenin, 18 Mart 1919 tarihli Sekizinci Parti Kongresi'nde, "sadece bir devlet içinde değil, *devletler sistemi* içinde yaşıyoruz; Sovyet Cumhuriyeti'nin şu ya da bu zaman süresince emperyalist devletlerin yanı sıra varlığını sürdürmesi hayal bile edilemez. Sonunda bunlardan birinin zaferi zorunludur" diyordu.[9]

Devrimin hızının azaldığı dönemlerde bile bu temel enternasyonalist inancını olanca açıklığıyla dile getirmekte tereddüt göstermeyen Lenin, Ekim Devrimi'nin üçüncü yıldönümünde şunları söylüyordu:

> O günlerde, erişmiş olduğumuz zaferin ancak dünya genelinde başarıya ulaşılması halinde kalıcı bir zafer olabileceğini biliyorduk; dolayısıyla kendi davamız için mücadele etmeye başladığımızda yalnızca dünya devrimine bel bağlamış ... kendi yazgımızı dünya devriminin yazgısı olarak görmüştük ve bu şekilde hareket etmekte kuşkusuz haklıydık.[10]

6 Aralık 1920 günü yaptığı bir konuşmada şunları dile getirdi:

> Kapitalizm ve sosyalizm, yan yana var oldukları sürece barış içinde yaşayamazlar; bunlardan biri nihai olarak zafere erişecektir. Son cenaze töreni ya Sovyet Cumhuriyeti'nin ya da dünya kapitalizminin olacaktır.[11]

Komünist Enternasyonal Birinci Kongresi

Lenin, yeni bir enternasyonal kurma arzusu ile bunu fiilen yaşama geçirmenin birbirinden çok farklı şeyler olduğunu bilecek kadar deneyimliydi. Planlarında keskin ve kararlı olmasına karşın yeni Enternasyonal'in kuruluşunu yaşama geçirirken temkinli davrandı.

Lenin ve Zinovyev'in 1915 yılı yazında birlikte kaleme aldıkları *Sosyalizm ve Savaş* başlıklı broşür, bir yandan yeni bir enternasyonale olan ihtiyacı vurgularken, diğer yandan devrimcilerin, uluslararası proletaryanın en önemli seksiyonunu oluşturan Alman devrimcileri yeni bir enternasyonal kurmaya hazır duruma gelinceye kadar, İkinci Enternasyonal içinde aşırı muhalefeti olarak durmaya devam etmek zorunda kalabileceklerinin olası olduğunu ileri sürüyordu:

> Uluslararası marksist bir örgüt yaratılabilmesi için, çeşitli ülkelerde bağımsız marksist partilerin kurulmasına hazır hale gelinmesinin

bir zorunluluk olduğu çok açıktır. Almanya, en eski ve en güçlü işçi sınıfı hareketine sahip ülke olarak, belirleyici bir öneme sahiptir. Yakın gelecek, yeni ve marksist bir enternasyonalin kuruluşu için koşulların yeterince olgun olup olmadığını gösterecektir. Eğer koşullar olgunlaşmış ise partimiz, oportünizm ve şovenizmden arınmış böyle bir Üçüncü Enternasyonal'e tam bir gönüllülükle katılacaktır. Eğer koşullar yeterince olgunlaşmamışsa, söz konusu arınmanın gerçekleşmesi için az çok uzun bir evrimleşme sürecine ihtiyaç olduğu görülecektir. Bu durumda partimiz, çeşitli ülkelerdeki koşullar devrimci marksizm temelinde yükselen uluslararası bir işçi birliğinin kuruluşuna olanak tanıyıncaya kadar eski Enternasyonal içinde kalacak ve en aşırı muhalefeti oluşturacaktır.[12]

Bolşevikler, iktidarı ele geçirdikten hemen sonra mümkün olan en geniş cephede uluslararası bir propaganda faaliyetine giriştiler.

Troçki, neredeyse Brest-Litovsk barış konferansının başladığı saatlerde, Petrograd'ta yaptığı açıklamada, "İçi sosyalizm propagandası için gereçlerle dolu bir yük vagonunun Almanya'ya doğru yola çıktığını" bidirdi. Dışişleri Komiseri, "Almanya ile barış müzakereleri yürütüyor olmamıza karşın devrimci bir dil kullanmaya devam ediyoruz" dedi.[13]

13 Aralık günü yayımlanan ve yayımlandıktan üç gün sonra Pravda'da yer alan bir Halk Komiserleri Konseyi kararnamesinde şunlar ifade ediliyordu:

Konsey; tüm ülkelerde işçi hareketinin sol kanadını mali yardım da dahil olmak üzere mümkün olan tüm yollardan desteklemenin bir gereklilik olduğu düşüncesindedir. Söz konusu ülkelerin Rusya ile savaş halinde, müttefik ya da tarafsız ülkeler konumunda olmaları bu durumu değiştirmez. Bu amaçla, Halk Komiserleri Konseyi, Devrimci Enternasyonalist Hareket'in ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılmak üzere Dışişleri Komiserliği'nin yabancı temsilciliklerine toplam iki milyon ruble verilmesini kararlaştırmıştır.[14]

Ekim Devrimi'nden hemen sonra, Dışişleri Komiserliği'ne bağlı olarak

Radek'in yönetiminde faaliyet yürüten bir uluslararası seksiyon oluşturuldu. Bu seksiyon, esas olarak ulusal savaş esirleri gruplarını içeriyordu; kendi periyodik yayın organlarına ve diğer propaganda gereçlerine sahip Alman, Avusturya ve Yugoslav grupları yaratıldı. Lenin'in daha sonraları dile getirdiği gibi, o sıralar savaş esirleri arasında faaliyet yürütmek "Üçüncü Enternasyonal'in kuruluşu için yapılan tüm çalışmaların gerçek temeli" niteliğindeydi.[15] Rus topraklarına bulunan İttifak devletleri askerleri arasında dağıtılmak üzere, İngilizce ve Fransızca binlerce broşür ve bildiri basıldı.

1918 Kasım Alman Devrimi'nden sonra, Bolşevik liderler yeni bir enternasyonal kurmak üzere harekete geçmeye karar verdiler. Moskova Radyosu, 24 Ocak 1919'da, yeni bir komünist enternasyonal oluşturmak üzere toplanacak bir kongreye kendi temsilcilerini göndermeleri için dünyanın dört bir yanındaki devrimci gruplara çağrı yaptı.

Komünist Enternasyonal Kuruluş Kongresi, 1919 yılının 2-6 Mart günleri arasında iyimserliğin egemen olduğu bir atmosferde Moskova'da toplandı. Avrupa, eşi görülmemiş bir toplumsal, ekonomik ve siyasal krizin sancısını yaşıyordu. Almanya, Avusturya, Macaristan ve İtalya kitlesel grev dalgası ve devrimci ayaklanmalarla sarsılıyordu. Kuruluş Kongresi'nde 54 delege vardı. 19 parti ve örgütü temsil eden 35 delege karar alıcı oy hakkına sahipti. Kongreye 16 örgütü temsilen katılmış 19 delegenin oyları ise danışma niteliğindeydi. Delegeler gerçek bir temsili yansıtmadıkları için bu rakamlar yanıltıcıdır. Karar alıcı oy hakkına sahip 35 delegeden yalnızca 4'ü Rusya dışında yaşıyordu: Bir Norveçli, bir İsveçli (her iki ülkede de bir komünist parti mevcut değildi) ve ülkelerinde birer komünist partisi bulunan diğer iki delege. Almanya'dan Max Albert (Hugo Eberlein'ın takma adı) ve küçük bir komünist grubu temsil eden Avusturyalı Gruber (Karl Steinhardt'ın takma adı). Delegelerin çoğunluğu, Bolşevik Yabancı Komünist Gruplar Federasyonu'na üye ulusal komünist grupları temsil ediyordu. Söz konusu grupların üyeleri oldukça sınırlıydı; Fransız grubunda 10, Macar grubunda (Aralık 1918'de) 90, Yugoslav grubunda 112 üye vardı.[16]

Bu, Lenin'in tüm oturumlarına katıldığı ve hemen hepsine başkanlık ettiği yegane Komünist Enternasyonal kongresiydi. Enternasyonal'in kuruluşu üzerine bir makalenin yanı sıra, burjuva demokrasisi ve proletarya diktatörlüğü konusundaki karar metinlerini bizzat kendisi kaleme aldı. Ayrıca kongrenin kapanış konuşmasını yaptı.

Uluslararası işçi hareketinin tarihinde, kitlesel ve güçlü bir uluslara-

rarası hareket başlatan böylesine küçük ve temsil yeteneğinden bu kadar yoksun bir başka toplantı olmamıştır. Lenin, bu küçük grupçukların birliğini Enternasyonal olarak tanımlarken ne yaptığını biliyordu. Komünist Enternasyonal'i kurduğu zaman, bir süre sonra Avrupa'da yaşanacak gelişmelere ilişkin öngörüsüne güvenmişti: Yakında patlak verecek devrimci mücadelelerden kitlesel komünist partileri doğacaktı. Lenin, yerinde bir öngörüyle, savaştan sonraki devrimci durum ve Bolşevizmin Rusya'daki zaferinin örnek oluşturduğu koşullar altında küçük komünist grupların kitlesel bir etkiye sahip olacak biçimde büyüyeceklerini varsaydı.

Lenin, kongrede yaptığı açılış konuşmasında, iç savaşın yalnızca Rusya'da değil Almanya'da da bir gerçek haline geldiğini, kapitalist dünyanın hızla nihai sona yaklaştığını, kapitalizmin siperini oluşturan reformistlere karşı mücadelenin temel sorun olduğunu ileri sürdü. Ardından, "Burjuva Demokrasisi ve Proletarya Diktatörlüğü Üzerine Tezler ve Rapor"a geçerek parlamentarizmi kınadı, proleterya diktatörlüğünü savundu. Söz konusu tezlerin bir karar taslağı haline getirilen sonuç bölümü kongre tarafından oybirliğiyle benimsendi:

> Henüz bir sovyet hükümetinin kurulmamış olduğu tüm ülkelerdeki komünist partilerin temel görevleri şunlardır:
> 1. Burjuva demokrasisinin ve parlamenter sistemin yerini alması gereken yeni, proleter demokrasinin tarihsel öneminin, bunun siyasal ve tarihsel zorunluluğunun geniş işçi kitlelerine açıklanması;
> 2. Sovyet örgütlenmesinin sanayinin tüm kollarında, ordudaki askerler ve donanmadaki denizciler arasında, ayrıca kır emekçileri ve yoksul köylüler arasında geliştirilip yaygınlaştırılması;
> 3. Sovyetler içinde istikrarlı bir komünist çoğunluğun inşa edilmesi.[17]

Kongre, komünistlerin kendilerini yalnızca reformistlerden değil, merkezcilerden de ayırt etmeleri gerektiğini açıkça vurguladı:

> En devrimci unsurların "merkez"den kopması kritik bir öneme sahiptir; bu, ancak acımasız bir eleştiriyle ve "merkezci" liderlerin teşhiri ile gerçekleştirilebilir. "Merkez"den örgütsel olarak kopmak kaçınılmaz bir tarihsel zorunluluktur. Hareketin erişmiş bu-

lunduğu gelişme düzeyine bağlı olarak bu kopmanın zamanını belirlemek, her ülkedeki komünistlerin görevidir.[18]

Kongrede yegane gerginlik, Komünist Enternasyonal'in hemen kurulup kurulmayacağına ilişkin tartışmalar sırasında yaşandı. Bolşevik Parti-'nin yanı sıra Kongre'nin en önemli katılımcısı konumundaki Alman Komünist Partisi'nin (KPD) delegesi Eberlein, kongreden beş yıl sonra şunu yazarken haklıydı: "Rus partisi delegeleri dışında komünist bir parti adına konuşma durumunda olan yegane delege bendim."[19] Eberlein, yeni bir enternasyonal kurmak için zamanın henüz erken olduğunu ileri sürerek Komünist Enternasyonal'in hemen kurulması fikrine karşı çıktı. Kongrede şunları söyledi:

> Yalnızca birkaç ülkede gerçek bir komünist partisi var. Diğer pek çoğunda komünist partiler ancak son birkaç hafta içinde yaratıldılar ve bazı ülkelerde komünistler henüz örgütsel bir yapıya sahip değiller. Batı Avrupa burada değil; Belçika ve İtalya temsil edilmiyor; İsviçreli delegeler bir partiyi temsilen konuşacak durumda değiller; Fransa, İngiltere, İspanya ve Portekiz yok; Amerika hangi partilerin bizim yanımızda yer alabileceği konusunda bir görüş bildirebilecek bir konumda değil.[20]

Bununla birlikte Eberlein, kongredeki uyumun bozulmaması için oylamaya katılmamaya ikna edildi. Kongre, 4 Mart'ta kendisini Komünist Enternasyonal Birinci Kongresi'ne dönüştürdü.

Kongre, Troçki tarafından "dünya işçilerine" hitaben yazılmış, sonraları Zinovyev tarafından "ikinci Komünist Manifesto" olarak isimlendirilmiş bir manifestoyu benimsedi. Troçki, söz konusu manifestoda, kapitalizmin alçalış ve yükseliş dönemlerini irdeliyor, komünizmin Marks ve Engels'in Komünist Manifesto'yu yazdıkları günden sonraki 72 yıllık dönem içindeki gelişimini değerlendiriyordu.[21]

Lenin, kongreyi kapatırken yaptığı konuşmasını şu sözlerle bitirdi: "Dünya ölçeğindeki proleter devrim güvence altındadır. Uluslararası Sovyet Cumhuriyeti'nin kuruluşu yakındır."[22]

Lenin, 15 Nisan 1919'da kaleme aldığı "Üçüncü Enternasyonal ve Tarihteki Yeri" adlı makalesinde şunları yazıyordu:

> Birinci Enternasyonal (1864-72) işçilerin sermayeye karşı kendi dev-

rimci saldırılarını hazırlamaları için bir uluslararası işçi örgütünün temelini attı. İkinci Enternasyonal (1889-1914), nihai olarak Enternasyonal'in utanç verici çöküşüne yol açan oportünizmin geçici bir süre güç kazanması ve devrimci hareketin düzeyinde geçici bir düşüşe mal olmasına karşın geniş ölçekli bir gelişim kaydetmiş proleter hareketin uluslararası bir örgütüydü...

Üçüncü Enternasyonal, İkinci Enternasyonal'in faaliyetlerinin meyvelerini toplamış, onun oportünist, sosyal-şovenist, burjuva ve küçük burjuva tortularından arınmış ve proletarya diktatörlüğünü hayata geçirmeye başlamış bulunmaktadır.[23]

Dünya devriminin aciliyeti

Hem devrimci hem de karşı-devrimci kampta, sisteme karşı genel bir saldırının yaklaştığı ve dünya devriminin zaferinin kesin olduğu duygusu egemendi.

Nitekim Komintern'in kuruluş kongresinin hemen ardından, 21 Mart 1919'da Budapeşte'de bir sovyet cumhuriyeti ilan edildi. Ertesi gün Amerika Birleşik Devletleri hükümetinin Paris temsilcisi günlüğüne şunları yazıyordu: "Bolşevizm her yerde güç kazanıyor. Macaristan şu günlerde onların eline geçti. Bir barut fıçısı üzerinde oturuyoruz ve onu ateşleyecek kıvılcım her an çakabilir."[24] Hemen hemen aynı sıralarda Lloyd George, Clemenceau'ya gönderdiği mektupta şunları yazmıştı:

> Devrimci ruh bütün Avrupa'yı sarmış durumda. İşçiler, yalnızca savaş sonrası koşullara yönelik bir hoşnutsuzluk içinde değiller, aynı zamanda bir öfke ve isyan duygusu içindeler. Mevcut düzen, Avrupa'nın bir ucundan diğerine, halk kitleleri tarafından siyasal, toplumsal ve ekonomik yanlarıyla bir bütün olarak sorgulanıyor.[25]

Devrimciler de aynı şeyi ileri sürüyorlardı. Lenin, yukarıda sözü geçen "Üçüncü Enternasyonal ve Tarihteki Yeri" başlıklı makalesinde şunları söylüyordu:

> Dünyanın en devrimci hareketi olan proletarya hareketine öncülük eden partilerin uluslararası ittifakı ve kapitalizmin boyunduruğunu kırmayı hedefleyen proletarya hareketi, bugün proleterya diktatörlüğünü hayata geçiren ve kapitalizme karşı uluslararası öl-

çekteki zaferi kendilerinde cisimleştiren çeşitli *sovyet cumhuriyetleri* formuna bürünmüş halde şimdiye kadar eşi görülmemiş sağlam bir temel üzerinde yükseliyor... Yeni, üçüncü "Uluslararası Emekçiler Birliği" belli bir noktaya kadar şimdiden bir *Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri birliğine dönüşmüş bulunmaktadır*.[26]

Lenin, Temmuz 1919'da şunu yazmıştı: "Almanya'ya bakın. Versay Antlaşması'nın imzalanmasının hemen ardından, bu ülkede büyük bir devrimci hareket gelişmeye başladı." Ve Lenin şu öngörüde bulunmuştu: "Bu Temmuz, çetin geçen son Temmuz olacak; gelecek Temmuz dünya Sovyet cumhuriyetinin zaferini kutluyor olacağız ve bu zafer tam ve eksiksiz bir zafer olacak."[27]

Komünist Enternasyonal'in başkanlığını yürüten Zinovyev, dünya devriminin zaferi ve bunun zamanı konusunda Lenin'den daha da iyimser bir coşkunluk içindeydi. Komintern Yürütme Komitesi'nin Zinovyev tarafından 1919'da kaleme alınmış Bir Mayıs Manifestosu'nda şunlar ifade ediliyordu:

> Bu satırların yazıldığı sıra, Üçüncü Enternasyonal, şimdiden Rusya, Macaristan ve Bavyera'daki üç sovyet cumhuriyetine dayanan bir temele sahip bulunuyor. Fakat bu satırların basılı bir metin olarak yayınlandığı ana kadar geçecek saatler içinde sovyet cumhuriyetlerinin sayısının altıya hatta daha fazlasına erişmiş olması muhtemel ve böyle bir durum kimseyi şaşırtmamalı... Avrupa'daki hareketin, Üçüncü Enternasyonal'in Moskova kongresindeki en iyimser tahminlerin de ötesinde bir hızla yol aldığı bugün çok açık biçimde görülüyor. Avrupa'nın her yerinde iç savaşın alevleri parıldıyor. Komünizmin Almanya'nın bütününde zafere ulaşması kaçınılmaz. Birkaç münferit yenilgi olacaktır. Belki, karalar, şurada ya da burada, kızılları bir süre için yenilgiye uğratacaklar. Ne var ki, nihai zafer kızılların olacaktır. Önümüzdeki birkaç ay, hatta belki de birkaç hafta içinde yaşanacak olan şey budur. Hareket öylesine baş döndürücü bir hızda ilerlemektedir ki bir yıl kadar sonra bugünlerde Avrupa'da komünizm için mücadele edildiğini belki de unutmuş olacağız; çünkü, bir yıllık zaman içinde bütün Avrupa komünist olacak. Ve, mücadele Amerika'ya, belki ayrıca Asya'ya, belki de diğer kıtalara sıçramış olacak. Belki, Amerika'da kapitalizm birkaç yıl için Komünist Avrupa ile birlikte var olabilecektir. İngil-

tere'de bile, kapitalizm, tüm Avrupa kıtasında zaferc erişecek komünizme rağmen bir ya da birkaç yıl için ayakta kalabilir. Fakat böyle bir biraradalığın uzunca bir süre devam etmesi olanaksızdır... Bir yıl geçmeden bütün Avrupa bir Sovyete dönüşmüş olacaktır. Her ülkede, işçiler belirleyici anın gelmiş olduğunun ayırdına varmış olacaklar...

1919'da şanlı Komünist Enternasyonal doğdu. 1920 yılında ise, şanlı Uluslararası Sovyet Cumhuriyeti doğmuş olacak.[28]

Devrimci fırtına

Komintern Kongresi'ni izleyen dönemde coşku dolu bir iyimserlik hakimdi. Devrimci heyecan dalgası Avrupa kıtası'nı sarsmayı sürdürdü. 21 Mart 1919'da Budapeşte'de, 7 Nisan 1919'da ise Münih'te sovyet cumhuriyetleri ilan edildi. Viyena'da, işçiler arasında yoğun bir ayaklanma heyecanı vardı. Şubat ayı ortalarında, Berlin'deki Spartakus ayaklanmasının kanlı biçimde bastırılmasından birkaç hafta sonra, Orta Almanya'da Gotha, Magdeburg ve Brunswick'te işçilerle hükümete bağlı askerler arasında Nisan başına kadar devam eden kanlı çatışmalar yaşandı. Mayıs ayında Leipzig, Eisenach ve Erfurt'ta şiddetli çatışmalar patlak verdi. Ruhr bölgesi kitlesel grevlerle çalkalandı. Mart ayı ortasında, Berlin bir kez daha kanlı çatışmalara sahne oldu; çatışmalarda yaklaşık 1.200 kişi yaşamını yitirdi. Nisan ayı ortalarında Fransız Karadeniz donanması ayaklandı; 1 Mayıs günü Paris'te onbinlerce gösterici Sosyalist Parti'nin çağrısına uyarak sokağa çıktı; göstericilerle piyadelerin ve süvari birliklerinin desteğindeki polis kuvvetleri arasında yoğun çatışmalar yaşandı. Haziran'da, makine işkolunda çalışan 200.000 işçi Paris'te greve çıktı.[29]

İngiltere, yükselen devrimci dalgadan bağışık değildi. 1919 yılı başlarında kitlesel bir grev hareketi baş gösterdi. İlk işaret, Şubat sonlarında Clydeside ve Belfast'ta resmi olmayan bir yoldan greve giden 70.000 liman, tersane ve maden işçisi tarafından verildi. Huzursuzluğun merkezi olan Glasgow iç savaşın eşiğine gelmiş görünüyordu. İşçiler, belediye binasının gönderine kızıl bayrak çektiler. Hükümet acil durum ilan etti ve 10.000 dolayında tam donanımlı asker, tanklarla ve makineli tüfeklerle kentin stratejik noktalarını kontrol altına aldı. Bunu, diğer sanayi bölgelerindeki tek tük grevler takip etti; ardından, sayıları birkaç yüz bini bulan maden ve demiryolu işçileri greve gitme tehdidinde bulundu.*[30]

* Hükümetin yaşadığı kaygı, Savaş Bakanlığı'nın 1919 yılı başlarında

Komünist Enternasyonal, 1919 yılı Mart ayında, (Rus partisi dışında) küçük grupların oluşturduğu bir sekt olmaktan çıkıp ***kitlesel*** bir örgüt konumuna gelmişti. İtalya'da, Sosyalist Parti, Eylül 1919'da Bologna'da düzenlediği parti kongresinde Komintern'e katılma kararı aldı; böylece Komintern 300.000 üye daha kazanıyordu. Haziran 1919'da, partilerini kurdukları günden itibaren Bolşevizme çok yakın enternasyonalist bir çizgi izlemiş olan Bulgar Sosyalistleri (*Tesniaki*-'dar') Komintern'e katıldılar. Bu, 1920 yılında, 35.478 üyeli kitlesel bir parti niteliğindeydi. Yine kitlesel bir parti görünümündeki Yugoslav Sosyalist Partisi Komintern'e katılma kararı aldı. Çekoslovak Sosyal-Demokratik Parti Aralık 1920'de ikiye bölündü; Komünist Sol adlı grup parti üyelerinin yarısını kendi saflarına katarak 350.000 üyeli Komünist Parti'yi kurdu. Sosyal-Demokratik Parti daha sonra ikinci bir bölünme yaşadı; parti içindeki Almanca konuşan azınlık ayrılarak yeni kurulan Komünist Parti'ye katılınca, bu partinin üye sayısı 400.000'e erişti. Norveç İşçi Partisi, 1919 yılı ilkbaharında Komintern'e katıldı. İsveç'te, Sosyalist Parti bölünmeye uğradı; çoğunluk Komintern'e katılma kararı aldı ve böylece Komintern 17.000 üye daha kazandı.

Almanya'da, Nisan 1917'de kitleler arasındaki devrimci ruhun basıncı sonucu Alman Sosyal Demokratik Parti'den ayrılmış olan 800.000 üyeli Bağımsız Sosyal Demokratik Parti (USPD), 1919 ve 1920 yılları boyunca gözle görülür biçimde sola kaydı. Bu parti, Aralık 1919'daki Leipzig Kongresi'nde, 54'e karşı 227 oyla İkinci Enternasyonal'den ayrılma kararı aldı. Fakat, Üçüncü Enternasyonal'e girme önerisi 114'e karşı 169 oyla reddedildi. Parti, daha geniş katılımlı bir uluslararası örgütün kurulabilmesinin koşullarını tartışmak üzere "Üçüncü Enternasyonal ve diğer Sosyalist Devrimci örgütlerin" katılacağı bir konferans çağrısında bulundu. Parti'nin Ekim 1920'de Halle'de düzenlenen bir sonraki kongresinde, delegeler 156'ya karşı 236 oyla Komintern'e katılma kararı aldılar. USPD'nin 800.000 üyesinden 300.000'i, Aralık 1920'deki bir birleşme konferansının ardından Komünist Parti'ye katıldı; diğer 300.000 üye Hilferding-Kautsky önderliğinde parti içinde kalmaya devam ederken,

---

İngiltere'de konuşlandırılmış ordu birliklerinin komutanlarına gönderilen bir genelgede açıkça gözleniyordu. Komutanlardan, askerlerin "kanun ve düzeni yeniden tesis etmek" ve "grevleri kırmak" için verilecek emirlere itaat edip etmeyecekleri konusunda kişisel gözlem ve kanaatlerini bakanlığa bildirmeleri isteniyordu.[31]

200 bin üye USPD'den ayrıldı. Ancak bunlar Komünist Parti'ye katılmadılar. Almanya Birleşik Komünist Partisi (VKPD) 1920 yılında yaklaşık 350.000 üyeye sahipti.

USPD'de yaşanan bu gelişmeler, Fransız Sosyalist Partisi'ni önemli ölçüde etkiledi. Strazburg'daki parti konferansında, Komintern'e katılma önerisi 1.600'e karşı 3.000 oyla reddedildi. Ancak konferans, 331'e karşı 4.330 oyla İkinci Enternasyonal'den ayrılmaya karar verdi ve partinin proletarya diktatörlüğü ilkesi başta olmak üzere Üçüncü Enternasyonal'in temel ilkeleriyle hem fikir olduğunu ifade eden bir karar metnini benimsedi. Ayrıca Komintern'e katılma meselesini bir karara bağlamak düşüncesiyle, Komintern'in İkinci Kongresi'ne delegeler gönderdi. Bu sorun, partinin 25 Aralık 1920'de Tours'da düzenlediği konferansta nihai bir sonuca bağlandı. 3.247 delege, Komintern'e katılma önerisi lehine oy kullandı; 1.308 delege Komintern üyelik koşullarının reddedilmesi fakat karşılıklı görüşmelerin sürdürülmesi önerisi lehine oy kullanırken, partinin aşırı sağındaki 150 üye Komintern'e katılma önerisinin bütünüyle reddedilmesi için oy kullandı. Böylece, Komintern, 140.000 üyeli kitlesel bir partiyi daha saflarına katmış oldu. Parti içindeki bölünme sonucu yitirilen üyelerin sayısı 30.000'le sınırlı kaldı.

2

Proletaryanın Saldırısı Geri Püskürtülüyor - Yeni Bir Politika İhtiyacı

Macar Sovyet Cumhuriyeti'nin çöküşü

1919, burjuvazi açısından en kritik yıldı. Bundan birkaç yıl kadar sonra, Troçki 1919'daki durumu şu şekilde tanımlıyordu:

> 1919 yılında Avrupa burjuvazisi ne yapacağını bilemez haldeydi. Paniğin ve Bolşevizm karşısında hissedilen sınırsız korkunun en şiddetli yaşandığı günlerdi... Savaş, burjuva toplumunun ekonomik temellerini parçaladı. Aynı zamanda, burjuva egemenliğinin siyasal kurumlarını -devleti, orduyu, polisi, parlamentoyu, basını ve diğer kurumları- olağanüstü düzeyde örgütsüzleştirdi, zayıflattı, gözden düşürdü ve hareket edemez duruma getirdi.[1]

Ancak, Rusya sınırları dışındaki devrimci saldırı geri püskürtüldü. Macaristan'da, Sovyet rejimi iktidara 21 Mart'ta gelmişti. Bundan 133 gün sonra, 1 Ağustos'ta iktidardan düşürüldü. (Bavyera'daki diğer Sovyet hükümetinin ömrü bundan daha kısa oldu; 7 Nisan'dan 1 Mayıs'a kadar geçen 23 gün.)

Macaristan'daki gelişmeler, yerel komünist liderlerin olağanüstü düzeyde acemi ve deneyimsiz olduklarını gösterdi. Hem oportünizm hem de aşırı-solculuk yanılgısına düşerek çok kritik hatalar yaptılar.

İlkin, Sosyal Demokrasi ile uzlaşmak için tavizler verdiler.

Macar Sosyal Demokratik Parti'nin liderleri iktidarı paylaşma konusunu tartışmak için 21 Mart'ta komünist lider Bela Kun'u cezaevinde ziyaret ettiklerinde, Bela Kun'un ortaya koyduğu koşullardan biri Komintern'e üyelik idi. Sosyal Demokratlar bu koşulu kabul ettiler ve böylece Komünist Parti ile Sosyalist Parti aynı potada erimiş oldu. Yeni hükümette Dışişleri Komiseri olarak görev alan ve aynı zamanda Sosyalist Parti'nin Bolşevik kanadının liderliğini yürüten Kun, telgraf aracılığıyla Lenin'le ilişki kurduğunda, Lenin'in ona sorduğu ilk soru, yeni rejimin komünist olacağı konusunda güvence verip veremeyeceği oldu:

> Yeni Macar hükümetinin salt bir sosyalist hükümet, yani hain-sosyalistlerin hükümetlerinden biri değil, fakat fiilen komünist bir hükümet olacağı konusunda ne tür gerçek güvencelere sahip olduğunuz konusunda lütfen bizi bilgilendirin.
> Komünistler yeni hükümette çoğunluk durumundalar mı? Sovyetler Kongresi ne zaman toplanacak? Sosyalistlerin proletarya diktatörlüğü ilkesini kabul etmeleri gerçekte ne anlama geliyor?[2]

Kun'un gönderdiği karşılık Lenin'in kuşkularını dağıtmış olmalı ki, Lenin, Macar rejiminin komünist doğrultuda ilerlediği sonucuna vardı.

Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi (KEYK), yeni partinin kongresine yolladığı bir mektupta Macar yoldaşlarının faaliyetlerine onay veriyordu: "Diktatörlüğünüzün birinci ayı içinde Macar sovyet hükümetinin ve Macaristan Komünist Partisi'nin gerçekleştirdiği faaliyetler, proleter korkusuzluğun, komünist uzak görüşlülük ve bilgeliğin asla unutulmayacak bir modelini teşkil ediyor."[3]

Ne var ki, olayların daha sonra göstereceği gibi, Bela Kun Lenin'i yanıltı. Kriz günleri geldiğinde, Sosyal demokrat liderler devrime ihanet ettiler. İttifak devletleriyle gizlice ilişki kurup onlarla anlaştılar ve kritik an gelip çattığında, Sovyet cumhuriyeti köşeye sıkıştığı zaman karşı-devrimin safına geçtiler.

Macar devriminin yenilgiye uğramasının hemen ardından, Lenin, Sosyal demokratlarla aynı örgütsel yapı içinde bir araya gelmekten çıkarılması gereken dersleri vurguladı. Sosyal demokratlarla iktidarı paylaşmanın devrime ihaneti körükleyeceğinin bir kanıtı olarak, sık sık Macar deneyimine göndermelerde bulundu. Şubat 1920'de, Fransız komünistlerini sosyalist liderlere karşı uyanık olmaları konusunda uyardı:

> [Sosyalist liderler] gerçekte ya proletarya diktatörlüğünün düşmanları oldukları ya da onun anlamını kavramaya ve onu hayata geçirmeye istekli veya gönüllü olmadıkları halde, proletarya diktatörlüğünü ve Sovyet hükümetini sözlü olarak kabul ediyorlar. Macaristan'daki ilk Sovyet Cumhuriyeti'nin çöküşü... bu şeytansı tehlikenin ne kadar büyük olduğunu açıkça gösteriyor.[4]

Lenin, Nisan-Mayıs 1920'de kaleme aldığı *"Sol Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı"* başlıklı çalışmasında, kendilerini komünistmiş gibi gösteren ve proletarya diktatörlüğünü savunacakmış gibi görünen Macar sosyal demokrat liderlere saldırıyordu:

> Bu baylar devrimciler gibi düşünme ve akıl yürütme yeteneğinden kesinlikle yoksunlar. Bunlar sürekli sızlanan düşünce yoksunu kişiler ve sovyet hükümetinin ve proletarya diktatörlüğünün yandaşları olduklarını söylediklerinde yüzlerce defa daha tehlikeli hale geliyorlar; çünkü ne zaman zor ya da tehlikeli bir durumla yüz yüze gelseler... proletaryaya yardım ettiklerine 'içtenlikle' inanarak, ihanete başvuruyorlar. Macar Sosyal Demokratları, adlarını komünist olarak değiştirdikten sonra, Macaristan'daki sovyet iktidarının durumunun ümitsiz olduğu sonucuna vardıkları zaman, İttifak devletleri kapitalistlerinin ve cellatlarının ajanlarına gidip ağlayıp sızladıklarında proletaryaya 'yardım' ettiklerine inanmıyorlar mıydı?*[5]

Bela Kun, Sosyal Demokratlarla kurulan ilişkide oportünist yanlışlara düşmenin yanı sıra, kendi ülkesinin nüfusunun büyük çoğunluğu oluşturan köylülüğe karşı takındığı tavırda da yıkıcı aşırı-sol yanlışlar yaptı. Büyük toprak sahiplerinin ellerindeki arazileri kır emekçilerine dağıtmayı reddetti, bunun tarımda kolektifleştirmeyi zarara uğratacağına inanıyordu. Partisinin 12 Haziran tarihli kongresinde şunları söyledi:

---

* Bela Kun, Macar Sovyet Cumhuriyeti yıkıldıktan sonra bile Komünistlerin Sosyalistlerle birleşmesinin doğruluğunu savundu: "Devrimin başında devrimci olmayan Sosyal Demokratlarla neden birleştik? O günlerde partimizin küçük bir parti olduğu, görece az üyeye sahip bulunduğu ve işin üstesinden asla tek başına gelemeyeceği akıldan çıkarılmamalı."[6]

> "İki ırmağın bir araya gelip kesişmesinin yarattığı uygun koşullar bize, toplumsallaşmış emeğin ülkemizde ütopyacılığın bir düşü olarak kalmayıp fiilen gerçekleştiğine tanık olma fırsatı verdi. Bugün tarımsal topraklarımızın büyük bir kısmı kolektif olarak işleniyor."

Kun, Sovyet rejiminin Macaristan'da çökmesinin ardından, daha önceki fikirlerini savunmayı sürdürdü. 21 Aralık 1919'da şöyle söylüyordu:

> "Köylüler, bir bütün olarak, toprağın kullanımı ve tasarrufu konusunda izlediğimiz komünist programa onay verdiler. Bu konuda, Rusya'dan farklı olarak ülkemizde toprağın bölünmemiş olduğu göz ardı edilmemeli."[7]

Lenin'e göre, Bela Kun'un tarım politikası aslında komünist rejimin çökmesinin nedenlerinden birini oluşturuyordu: "Proletarya diktatörlüğünün kurulması Macaristan'ın kırsal kesiminde hemen hiçbir şeyi değiştirmedi... Kır emekçileri hiçbir değişiklik görmediler, küçük köylüler hiçbir şey kazanmadılar."[8] Sovyet rejimi Macaristan'da çöktükten sonra, büyük toprak sahipleri arazilerini geri almakta zorluk çekmediler.

Almanya'da başarısızlık

Rusya dışındaki tüm Komünist hareketler arasında, diğerlerinden çok daha kritik öneme sahip olanı Almanya'daki hareketti. Burada, Alman imparatorluğunun çöküşünden sonraki on dokuz aylık dönem son derece hayal kırıcıydı. Bu, özel bir öneme sahipti; çünkü Alman komünistleri Avrupalı komünistler arasında en deneyimli olanlardı. Ne var ki, Alman Komünist Partisi dahi olgunlaşmış bir parti olmanın çok uzağındaydı.

KPD, Aralık 1918'deki kuruluş kongresinde, aşırı-solculuk hastalığının sıkıntısını çektiğini gösterdi. Kongre delegeleri, parlak liderleri Rosa Luksemburg'un ardından gitmeye gönüllü değillerdi.

Kongrenin karara bağlamak durumunda olduğu sorunlardan biri, komünistlerin Ulusal Meclis seçimlerine yönelik tavrının ne olacağı idi. Rosa Luksemburg şunları ileri sürüyordu:

> Bugün, devrimin ortasında bir yerde bulunuyoruz ve Ulusal Meclis devrimci proletaryaya karşı inşa edilmiş karşı-devrimci bir kale

niteliğine sahip. Dolayısıyla bize düşen görev, bu kaleyi ele geçirerek onu yerle bir etmektir. Kitleleri Ulusal Meclis'e karşı harekete geçirebilmek ve onlardan Ulusal Meclis'e karşı yoğun bir saldırıya geçmelerini istemek için, seçimlerden ve Ulusal Meclis platformundan bir araç olarak yararlanmalıyız... Bu meclisin bütün hile ve düzenbazlıklarını acımasızca ve ses getirir biçimde teşhir etmek, onun karşı-devrimci faaliyetlerini adım adım kitlelere göstermek ve kitlelerden duruma müdahale ederek inisiyatifi ellerine almalarını istemek: İşte Ulusal Meclis'e katılımı gerektiren görevler bunlardır.[9]

Fakat, delegeler seçimleri boykot etmeye karar verdiler. Eski Sosyal Demokrat milletvekili Otto Rühle'nin düşünceleri, çoğunluğun içinde bulunduğu ruh halini yansıtıyordu. Rühle, Meclis'i bir kürsü olarak kullanmaya ihtiyaçları olmadığını ileri sürdü: "Bizim başka kürsülerimiz var. Sokaklar en büyük kürsü ve biz sokakları ele geçirmiş bulunuyoruz; üzerimize kurşun yağdırsalar bile bu kürsüyü teslim etmeyeceğiz."[10] Böylece Kongre, 23'e karşı 62 oyla, bir süre sonra yeni Alman Cumhuriyeti'ni yaratacak olan Ulusal Meclis seçimlerine katılma önerisini reddetti.

Aynı sabırsız tutum, ekonomik mücadele konusunda da sergilendi. Liderliği temsilen oturumu açan Lange, devrimcilerin eski sendikalarda kalıp kalmaması gerektiği konusunda herhangi bir net tavır göstermedi. Diğer delegelerden pek çoğu, eski sendikalar içinde kalmaya devam etmenin devrimci komünistlikle bağdaşmayacağını ileri sürdüler. Paul Frölich, "Sendikalardan Çıkalım" sloganını ortaya atarak, bunun yerine, parti ile sendikalar arasındaki tüm ayrımı ortadan kaldıracak "devrimci işçi sendikaları" önerisinde bulundu. Rosa Luksemburg, işçi konseylerinin kuruluşu üzerine herhangi bir vurguda bulunmadığı için Frölich'i şiddetle eleştirdi. Luksemburg, "Sendikalardan Çıkalım" sloganından hoşlanmamıştı. Fakat "sendikaların tasfiyesi"nin günün gereklerinden biri olduğunu söyleyecek kadar ileri gitti. Yalnızca Heckert sendikaların henüz gözden düşmemiş olduğuna, pek çok işçinin hala sendikalara bel bağladığına, dolayısıyla "Sendikalardan Çıkalım" sloganının çok tehlikeli olduğuna işaret etti.

KPD konferansında sendikalar sorunu üzerine yürütülen tartışma, delegelerin sabırsızlığının ve devrim için geniş yığınların saflara kazanılması görevini ciddiye alma yeteneğinden uzak oluşlarının bir diğer ifadesiydi.[11]

Konferansta Ulusal Meclis seçimleri konusunda uğramış olduğu yenilginin ciddiyetinin farkında olan Rosa Luksemburg, hâlâ, bunun partinin genç ve deneyimsiz oluşunun bir göstergesi olduğuna, partinin bu zaafının üstesinden gelebileceğine inanıyordu. Eski arkadaşı Clara Zetkin'e yazdığı mektupta şunları söylemişti:

> Uğradığımız yenilgi, sadece çocuksu, ham, dargörüşlü radikalizmin elde ettiği bir galibiyetten ibaret. Zaten, bu, Konferans'ın başlarında yaşandı. Daha sonra bizimle [Yürütme Komitesi] delegeler arasında bir bağ kuruldu... şimdi başlangıçtakinden tamamen farklı bir atmosfer söz konusu... Spartakistler genç bir kuşak, 'eski parti'nin yerleşik geleneklerinden özgür bir kuşak... Hep birlikte, sorunu [seçimlerin boykotu] olmazsa olmaz bir mesele haline getirmemeye... ve durumu çok fazla abartmamaya karar verdik.[12]

Luksemburg'un en çok önemsediği şey, yeni kurulmuş Komünist Parti-'nin yeni kuşağın en iyi üyelerini parti saflarına kazanma konusunda gösterdiği başarıydı. Bunların deneyimsizliği ve 'aşırı-solculuğu', genç ve savaşkan ruha sahip oluşlarının doğal bir sonucuydu. Ancak Luksemburg, bu durumun güvenilir deneyimli kadrolardan yoksun bir parti içindeki belirleyici etkisini gerektiğince değerlendiremedi. Eski liderlik eksiksiz olarak yeniden seçilse bile, söz konusu durumun öldürücü bir etkiye sahip olduğu sonraki günlerde anlaşılacaktı.

Parti içinde düşünsel birlikten yoksunluk, Kongrede benimsenen aşırı-sol tutumun bir diğer görünümü tarafından daha da derinleştirildi. Berlin'deki en deneyimli ve etkili militan işçi grubunun ve büyük fabrikalardaki devrimci işçi temsilcilerinin kuruluşundan itibaren partiye katılacakları umuluyordu. Fakat, Liebknecht liderliğindeki parti delegasyonu ile işçi temsilcilerinin liderleri arasındaki görüşmeler çok geçmeden olumsuzlukla sonuçlandı. İşçi temsilcilerinin en etkili liderleri, KPD'nin sabırsızlığına kuşkuyla bakıyor ve partiye güvenmiyorlardı.

Bu olumsuzluk, daha sonraki haftalarda yıkıcı sonuçlar doğurdu. Yeni kurulmuş Komünist Partisi, saflarında Berlin'deki en iyi ve en etkili işçi liderlerinden yoksun olarak, kitlesel işçi mücadeleleriyle karşı karşıya gelecekti. Diğer yandan, devrimci işçi temsilcileri, Luksemburg, Radek ve Jogiches gibi liderlerin rehberliğinden yoksun halde, hızla değişen karmaşık koşulların içine sürükleneceklerdi. Sonuç olarak bunlar,

KPD'de gözledikleri ve kuşkuyla karşıladıkları aynı yıkıcı sabırsızlığın kurbanı olacaklardı.

Hala küçük bir niteliğe sahip Komünist Partisi, USPD'nin yerel seksiyonlarının desteğinde, 5 Ocak 1919'da Berlin'de iktidarı ele geçirmek için harekete geçti. Ayaklanma, güçler dengesi temelinde dikkatlice planlanmış bir ayaklanma olmadı. Bu, Kasım devrimi sırasında Berlin polis şefi olarak sorumluluk üstlenmiş USPD üyesi Emile Eichhorn'un hükümet tarafından görevden alınma girişimine karşı Komünistlerin ve bazı USPD militanlarının giriştikleri kendiliğinden bir ayaklanma görünümündeydi. Luksemburg, ayaklanma fikrine karşıydı. Fakat, gelişmeler onun inisiyatifini aştı ve Luksemburg gönülsüz olarak hareketin başına geçmek zorunda kaldı. Berlin'de dahi işçi çoğunluğunun desteğini kazanamamış olan ayaklanma kısa süre içinde bastırıldı. Sosyal Demokrat liderler Ebert, Scheidemann ve Noske, eski imparatorluk subaylarının komutasındaki sağcı ordu birliklerinin çabucak yeniden kurulmasına 'Sosyalist' ve 'Cumhuriyetçi' bir meşruluk kazandırdılar. Ayaklanmanın bastırılması sırasında Rosa Luksemburg, Karl Liebknecht ve diğer pek çok devrimci katledildi.

KPD'nin taktikleri temelden yanlıştı. Sovyet ile Ulusal Meclisi karşı karşıya koyup bunlardan ikincisini birincisi leyhine boykot etmek, partiyi ancak çıkmaz bir sokağın içine sürükleyebilirdi. Bu durum, Ulusal Meclis seçimlerinin sonuçlarının yanısıra, Almanya'daki işçi ve asker sovyetlerinin oluşumuna bakıldığında da açıkça gözleniyor. 16 Aralık 1918'de toplanan Birinci Tüm Almanya İşçi ve Asker Sovyetleri Kongresi'nde, 488 delegeden sadece 10'u KPD taraftarıydı. Liebknecht ve Luksemburg bu kongreye delege olarak seçilemediler. 19 Ocak 1919 tarihli Ulusal Meclis seçimlerinde ise, SPD 11.466.000 oy, USPD ise 2.315.000 oy aldı. KPD seçimleri boykot etti. Fakat seçimlere katılmış olsaydı bile alacağı oyların sayısı birkaç onbini geçmezdi. (6 Haziran 1920'deki Reichstag seçimlerinde SPD 5.614.000, USPD 4.895.000, KPD ise ancak 441.000 oy aldı; Berlin'deki oy dökümü sırasıyla 187.000, 456.000 ve 14.000 idi.)

KPD'nin Ocak 1919 seçimleri sırasında benimsemiş olduğu aşırısol tavır yıkımla sonuçlandı. Almanya'daki Ocak 1919 ayaklanması, pek çok açıdan 1917 yılında Rusya'daki Temmuz Günleri ile karşılaştırılabilir nitelikteydi. Temmuz 1917'de Petrograd'ta (1919 yılı Berlin'inde olduğu gibi) işçiler ve askerler kendilerini çok güçlü hissediyorlardı; bunun üzerine hükümet provokasyona başvurdu ve işçiler buna hemen

devrime girişerek karşılık verdiler. Rusya'da, Lenin hareketin henüz olgunlaşmamış olduğu ve erken bir girişimin çok tehlikeli olacağı konusunda son derece net bir fikre sahipti: "Bir provokasyona sürüklenmemek için özellikle temkinli ve dikkatli olmamız gerekiyor... Atacağımız yanlış bir adım her şeyin mahvolmasına yol açabilir... Bugün iktidarı ele geçirecek yetenekte olsak bile, bunun iktidarı elimizde tutmaya da yetenekli olduğumuz anlamına geldiğini düşünmek saflık olur."[13]

Bolşevik liderler kitleleri geri tutmayı başaramadılar. Onların yaptıkları uyarılara rağmen kitleler gösteriler düzenlediler. Bu durumda, Bolşevik liderler dönüp kendi üyelerine gösterilere katılmamaları direktifini mi vermeliydiler? Bu, kendi sonlarını kendi elleriyle hazırlamış olmak anlamına gelirdi. Daha birkaç gün önce Menşeviklerden ve Sosyalist Devrimcilerden kopmuş olan çok sayıda işçi, böyle bir durumda yoğun bir moral bozukluğuna sürüklenirdi. Eğer Bolşevikler savaşa katılmaktan geri durmuş olsalardı, işçiler Bolşevikleri kendi partileri olarak görmekten vazgeçerlerdi. Bolşevikler, sokaklarda işçilerin yanında olmak, işçileri bir bütün olarak bir arada tutacak sloganları öne çıkarmak, onların savaşçı ruhuna ifade kazandırırken bir yandan onları iktidarı ele geçirme girişiminden uzak tutmaya çalışmak zorundalardı. Lenin, partinin bir savaş sırasında kitleleri kendi yazgılarıyla başbaşa bırakmaması gerektiği konusunda çok net ve uzlaşmazdı: "Bizim engellemeye yönelik tüm gayretlerimize rağmen kendiliğinden patlak veren 3-4 Temmuz kitle hareketini desteklemeyi reddetmiş olsaydık, bu fiilen ve tamamen proleteryaya ihanet anlamına gelirdi; çünkü, yığınları harekete geçirmiş olan şey, onların haklı ve meşru öfkesiydi."[14] Lenin, Temmuz Günleri'nin ardından birkaç yıl geçtikten sonra, bu olaya ilişkin olarak şunları yazıyordu: "Kitleler savaşa girdiği zaman hatalar kaçınılmaz hale gelir; fakat komünistler ***kitlelerin yanında kalırlar***, bu hataları görürler, bunları kitlelere açıklarlar, bunları düzeltmeye çalışırlar ve sınıf bilincinin kendiliğindenlik üzerinde galip gelmesi için ellerinden geleni yaparlar."[15]

İşçilerin ve askerlerin eylemine karşı çıkmanın yararsız olacağının farkında olan Bolşevikler için bu anlayışın pratikteki anlamı, kitlelere silahlı, ama 'barışçıl ve örgütlü' gösteriler düzenleme çağrısında bulunmalarıydı.

Buna karşılık Alman Komünist Partisi liderleri, hareketin sınırlı amaçlarla sahip olması gerektiğini düşündüklerini açıkça ortaya koymadılar. Bunun nedeni, Rosa Luksemburg'un henüz yeni yeni radikalleşen

işçileri uzlaşmaz biçimde eleştirmekten çok korkuyor oluşuydu. Luksemburg bundan çekiniyordu, çünkü tüm gayretiyle bu işçilerden bir parti kurma çabası içindeydi. Oysa, Lenin partiyi o günlere gelindiğinde zaten inşa etmiş durumdaydı. Parti militanları işçi sınıfı içinde öylesine yaygın bir kabul ve saygı görüyorlardı ki, henüz yeni radikalleşen işçi ve askerlerin tepkisini çekme riskini göze alarak, onlardan farklı olan düşüncelerini açıkça ifade edebiliyorlardı. Elbette her şeye rağmen sonuçta kitle eylemine katılmaktan geri durmuyorlardı.

Rosa Luksemburg gibi devrimci olayların yaşandığı bir dönemde sıfırdan başlayıp devrimci bir parti inşa etmeye çalışan her insan, çok ciddi güçlüklerle karşı karşıyadır.* KPD'nin içine düştüğü taktik çaresizlik rastlantısal değildi. Bu, Rosa Luksemburg'un grubunun geçmişteki deneyimlerinin kaçınılmaz bir sonucuydu. Luksemburg, hiç disiplinli bir

---

* Paul Levi'nin 1920'de söylediği ya da Radek'in 1926'da Clara Zetkin'e yolladığı bir mektupta yazdığı gibi Alman devrimcilerinin savaştan önce bağımsız olarak örgütlenme yoluna gitmeleri gerektiğini olaylar yaşandıktan sonra ileri sürmek kolaydı. Radek, söz konusu mektubunda şunları yazıyordu:

> Karl ve Rosa'nın ölümünün yıldönümü dolayısıyla Moskova'da, senin de bir konuşma yapacağının beklendiği Genç Komünistler Birliği'nin bir toplantısında konuştum. Konuşmamı hazırladım, Rosa'nın yazdığı eski makalelere bir kez daha göz attım ve kesinlikle şu sonuca vardım: Biz, Almanya'daki sol radikaller, gözlerimizi açmakta geç kaldık; yüz yüze kaldığımız güçlük ve tehlikelerle çok büyük cesaretle değil, büyük bir güçsüzlükle mücadele ettik.[16]

Gerçek şu ki, Lenin, savaştan önce Alman devrimcilerinden bağımsız olarak örgütlenmelerini istememişti.[17] Önde gelen Rus tarih dergisi Proletarskaia revoliutsiia 1930 yılı yazında Slutski imzalı bir makale yayımladı. Slutski, makalesinde, Lenin'in savaş öncesi dönemde uluslararası merkezcilik tehlikesini yeterince değerlendiremediğini ileri sürüyordu. Stalin, bu makaleye sert bir tepki gösterdi. "Bolşevizmin Tarihinin Bazı Soruları Üzerine" başlıklı bir makale yazarak, Bolşevizmin özünü etkileyen konuların tartışılmasına izin verdikleri için derginin editörlerini sert bir dille eleştirdi -özellikle de M. N. Pokrovski'yi; Slutski'nin fikirleri, üstü örtülmüş Troçkizm olmakla suçlandı.

parti örgütlememişti, hatta SPD içinde bir hizip bile kurmamıştı. Grubu, yalnızca bir propaganda grubuydu. Lenin'in gerekli gördüğü sıkı disiplin, her şeyden önce eylemde birliğin başarılmasını amaçlıyordu. Genel olarak kendini yalnızca propaganda faaliyetiyle sınırlandırmış bir grup, böyle sıkı bir örgütsel disipline ihtiyaç duymaz; fikirlerin ortada serbestçe dolaşımı çok daha önemli sayılır. Rosa Luksemburg'un zihni propaganda üzerinde yoğunlaşmış olduğu için, parti disiplinine tabi üyeler ile taraftarlar ya da sempatizanlar arasındaki ayrım (ki bu Lenin için yaşamsal önemdeydi) onu çok fazla ilgilendirmemişti. Rosa Luksemburg, partinin proletarya üzerindeki etkisinin, kendi örgütsel gücünden ya da kendi inisiyatifiyle gerçekleştireceği faaliyetlerden ziyade, esas olarak fikirler aracılığıyla olacağını düşünüyordu; oysa, Lenin'de, bu iki öğe çok daha eşit düzeyde dengelenmişti.

Rosa Luksemburg'un Almanya'da bağımsız bir devrimci örgüt kurmaktan geri durmuş olmasının son derece anlaşılır bir nedeni vardı. Parti içinde bir hizip kurmak, kaçınılmaz olarak onun şiddetle karşı çıktığı SPD'den ayrılma fikrinin tartışılmasına da yol açacaktı. Luksemburg muhtemelen 1891 yılında partiyi reformist olmakla suçlayıp SPD'den ayrılılan ve kısa bir süre sonra tamamen yok olan geniş bir devrimciler grubu olan Bağımsız Sosyalist Parti'nin deneyiminden etkilenmişti. Rosa Luksemburg Ocak 1917'de dahi hâlâ parti içinde bir bölünmeye karşı çıkıyordu.[18]

Rosa Luksemburg'un fikirleri, bir parti olmadığı için devrimci gelişmeleri şekillendiren bir güç olmak yerine kaçınılmaz olarak gelişmeler üzerine yorumlar olarak kaldı. Kasım 1918'de Berlin'i ziyaret eden Radek, şu yorumda bulunmuştu: "Hâlâ kendimi bir parti ortamı içinde hissetmedim."[19] Luksemburg'un en ateşli yandaşlarından biri olan Frölich, söz konusu zayıflığı (her ne kadar bunun strateji üzerindeki zararlı ve belirleyici etkisini kabul etmiyorsa da) doğruluyor: "Devrim geldiğinde, Spartakusbund henüz yalnızca büyük kentlerin hemen hepsinde kurulu yerel grupların bir federasyonu durumundaydı, siyasal bir parti değil."[20]

Rosa Luksemburg'un öğrencilerinden biri ve Alman Komünist Partisi'nin gelecekteki lideri olan Heinrich Brandler, savaş sona erdiğinde *Spartakusbund*'un yalnızca 3.000 üyeye sahip olduğunu hatırlıyordu: "Ve bunların yarısına yakını Marksist değil, savaşa karşı olan pasifistlerdi."[21]

Ocak 1919 felaketinin ardından, KPD'nin liderliğini üstlenen Paul

Levi, partiyi aşırı-solculuğundan arındırmak için elinden gelen tüm çabayı gösterdi. KPD'nin Ekim 1919'da Heidelberg'de düzenlenen kongresine, partinin parlamento seçimlerine ve sendikalara katılmasını öngören bir programı sunmaya karar verdi. Buna karşı çıkan üyelerin partiden uzaklaştırılması gerektiği düşüncesindeydi. Önerdiği program 18'e karşı 31 oyla kabul edildi; azınlık kongreyi terk etti ve daha sonra Alman Komünist İşçiler Partisi (KAPD)'ni kurdu. KPD, üyelerinin yarısını yitirdi; en ağır kayıplar Berlin'de ve Güney Almanya'nın diğer bölgelerinde yaşandı.

1919 sonbaharına gelindiğinde Orta Avrupa'da devrimci dalga hızla geri çekiliyordu. Bavyera ve Macaristan'daki yenilgi, kitlelerin devrime olan inancından geriye kalanı da silip yok etti. Almanya'da, KPD-'nin uğradığı başarısızlığın ardından bir hükümet darbesi yaşandı: Kapp putsch.

13 Mart 1920'de, Reichswehr birliklerine komuta eden Alman generalleri Berlin'i işgal ederek, Wolfgang Kapp adlı Prusyalı bir subayın liderliğinde sağ ve milliyetçi bir hükümet ilan ettiler. Bunun üzerine, sendika liderleri karşı atağa geçerek genel grev ilanında bulundular; Kapp rejimi kurulduktan dört gün sonra düştü. Genel grev çağrısında bulunulduğu sıra, Paul Levi cezaevindeydi ve *Zentrale*'nin (yani Merkez Komitesi'nin Berlinli üyelerinin) Sosyal Demokratları desteklemeyi reddeden diğer üyeleri, işçilere yönelik bir bildiri yayımlayarak onlardan 'demokratik cumhuriyete yardımcı olmak üzere parmaklarını bile oynatmamalarını' istediler. Genel grevin, hedefe ulaşılacağının ve Komünistlerin sendikalı yoldaşlarının çağrısına uyacaklarının anlaşıldığı ikinci gününde KPD genel merkezinin tavrını değiştirip grevi destekleme kararı almış olduğu doğrudur. Ancak, bu, aşırı-sol 'tarafsızlık' tavrın partiye zarar vermesini önlemeye yetmedi. Böylece, KPD liderliği acemiliğini bir kez daha göstermiş oldu. Keşke o günlerde Bolşevik bahriyelilerin Kerensky'nin kışlık sarayını Kornilov'a karşı nasıl savunmuş olduklarını hatırlasalardı!

Genç komünist partileri eğitme ihtiyacı

1918 ve 1919 yıllarında, Lenin, Troçki ve arkadaşları, burjuvazinin son derece örgütsüz ve cesaretini yitirmiş durumda olduğunu, genç ve deneyimsiz komünist partilerin önderliğinde olsa bile doğrudan bir saldırının zaferi kazanmaya yeteceğini düşünüyorlardı. Ne var ki, Avrupa'nın bir dizi ülkesinde proletarya mücadeleye, her türlü özveri ve kahramanlığı göstermeye hazır olduğu halde zafer hâlâ ulaşılabilir alanının dışındaydı.

1920 yılı ortalarına gelindiğinde, devrimci hareketin gerilemekte olduğu, grev ve gösterilerin azaldığı, tek tük ayaklanma girişimlerinin hepsinin bastırıldığı açıkça gözlenir hale geldi. Macaristan ve Bavyera'daki sovyet hükümetlerinin çöküşü, Almanya'da KPD'nin Ocak 1919'da ve Mart 1920'deki Kapp darbesi sırasında sergilediği büyük hatalar, Lenin'i Orta Avrupa'nın genç ve deneyimsiz komünist partileriyle devrimci zafere erişmenin mümkün olabileceği yanılsamasından kurtulmaya zorlamış olmalı.

Bundan sonra, bu yeni partilerin taktik ve strateji konusunda eğitilmeleri merkezi sorun olarak görüldü. Söz konusu eğitim, doğrudan kitle mücadelesinin içinde gerçekleştirilmeliydi. Komünist partiler ve bunların lider kadroları, hızla gelişen kitle hareketleriyle eş zamanlı olarak inşa edilmek durumundalardı. Bolşevikler, Ekim devrimine gelinceye kadar saldırılar, geri çekilmeler, yenilgiye uğrayan ayaklanma girişimleri, seçimler, sendika faaliyetleri gibi zengin deneyimlerle dolu 14 yıla yayılan geniş bir zaman dilimi içinde eğitilmiş ve deneyim kazanmışlardı. Buna karşılık, Orta ve Batı Avrupa'nın komünist partileri devrimci zafere gidecek yolda ilerleyebilmek açısından gerekli eğitimi çok daha kısa bir süreye sığdırmak zorundalardı.

Lenin, siyasal yaşamının son dönemlerinde enerjisinin önemli bir bölümünü genç komünist partilerin taktik ve strateji alanında eğitimlerine harcadı. Komintern'in Lenin'in aktif olarak katıldığı ikinci ve üçüncü kongreleri genel olarak bir taktik ve stratejiler okulu görünümündeydi.

3

Komintern: Taktikler Okulu

Savaş sonrası dönemde devrimin Rusya dışında Avrupa'nın her yerinde yenilgiye uğraması, Komintern'in şu konularda gerekli strateji ve taktikleri titizlikle geliştirmesini zorunlu hale getirdi: Komünist partilerin devrimdeki rolünün irdelenmesi; sosyal demokratlara karşı alınacak doğru tavrın saptanması; parlamento seçimlerine ve sendikalara yönelik tutum; tarım sorunu; sömürgeler ve ulusal sorun. Bunlar, Komintern İkinci Kongresi'nin üzerinde yoğunlaştığı temel sorunlardı. Yine bunlar, Lenin'in Nisan-Mayıs 1920'de yazdığı "Sol Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı" adlı broşürün temalarıydı.

Adı geçen broşür, ilk olarak Rusya'da Haziran ayı başlarında yayımlandı. Komintern tarafından Almanca, Fransızca ve İngilizce'ye çevrilen broşür, Temmuz ayında bu dillerde yeniden yayımlandı ve Komintern İkinci Kongresi'ne katılan delegelerin tümüne dağıtıldı.

"Sol Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı", kısa olmasına karşın uluslararası işçi hareketi üzerinde çok güçlü bir etki yaratmıştır ve bu açıdan *Komünist Manifesto* ile karşılaştırılabilir. Lenin'in kaleme aldığı en sonuncu önemli yapıt olan broşür, devrimci hareket için gerekli yaratıcı strateji ve taktiklerin geliştirilmesi açısından olağanüstü bir öneme sahiptir.

Bolşeviklerin deneyiminin uluslararası önemi

"Sol Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı", Lenin'in Rus Devrimi'nin uluslararası bir öneme sahip olduğu önermesiyle başlar:

Bugün, devrimimizin temel özelliklerinin yerel, bölgesel ya da yalnızca Rusya'ya özgü değil, uluslararası bir karaktere sahip olduğunu açıkça gösteren dikkate değer bir uluslararası deneyime sahip bulunuyoruz.[1]

Bolşevizm... deneyim zenginliği açısından dünyada bir benzeri olmayan on beş yıllık (1903-17) bir pratik geçmişe sahip. Söz konusu on beş yıllık dönem boyunca, herhangi bir diğer ülke, hareketin farklı biçimlerinin (yasal ve yasadışı, barışçıl ve saldırgan, parlamenter ve açık, yerel gruplar ve kitle hareketleri, parlamenter ve terörist biçimler) hızla ve kendi çeşitliliği içinde ortaya çıktığı bu devrimci deneyimi ve hatta buna yakın bir deneyimi yaşamış değil. Bir başka ülkede, modern toplumun bütün sınıflarının mücadelesinin biçim ve yöntemlerinin böylesine kısa bir dönemde yoğunlaştığı bir deneyim yaşanmadı; Rusya'daki sınıf mücadelesi, ülkenin geriliğinin ve Çarlık rejiminin acımasız baskısının bir sonucu olarak, olağanüstü bir hızla olgunlaştı, Amerikan ve Avrupa siyasal deneyiminin "son söz"ünü olağanüstü bir istek ve başarıyla kendisine mal etti.[2]

Uzlaşmalar üzerine

Lenin, ilk olarak, aşırı-solun '*ilkeler adına* her *türden* uzlaşmaya karşı çıkmak' şeklindeki temel sloganıyla doğrudan hesaplaştı. Hiç kimse, hiçbir durumda uzlaşmaya izin verilemeyeceğini ileri sürme hakkına sahip değildi. Lenin, bunu dile getirirken çok yalın ve anlaşılır bir benzetmeden yararlandı:

Yolda giderken otomobilinizin önünün silahlı bir haydut grubu tarafından kesildiğini düşünün. Onlara üzerinizdeki paraları, kimliğinizi, tabancanızı ve arabanızı veriyorsunuz ve karşılık olarak onlar sizin oradan uzaklaşıp gitmenize izin veriyorlar. Bu, tartışmaya yer bırakmayacak kadar açık bir uzlaşmadır: Ben size paramı, silahımı ve arabamı 'veriyorum', siz de bana sizden paçamı sağ salim kurtarma şansını 'veriyorsunuz'. Aklı başında hiçbir insan bu tür bir uzlaşmanın 'ilkesel açıdan kabul edilemez' olduğunu ileri sürmez ya da haydutlar ele geçirdikleri o otomobili ve silahı başka soygunlarda kullansalar bile uzlaşan kişiyi silahlı haydutların suç ortağı olmakla suçlamaz.[3]

Bundan çıkan sonuç açık: 'ilkesellik' adına uzlaşmayı reddetmek,

genel olarak ne türden olursa olsun uzlaşmanın asla kabul edilemez olduğunu ileri sürmek, bir çocukluktur ve hatta bunu ciddiye almak bile güçtür.[4*]

Gerekli taktiğin ne olduğu konusunda doğru bir karara varabilmek ve kabul edilir uzlaşmalarla kabul edilemez olanları birbirinden ayırt edebilmek için, mücadele içinde olgunlaşmış bir devrimci liderliğe ihtiyaç vardır.

> Sınıflar ve partiler arasında -ulusal ve uluslararası düzeyde- son derece karmaşık ilişkilerin söz konusu olabildiği siyaset sahnesinde, bir grevde kabul edilebilir bir 'uzlaşma' ya da eyleme ihanet anlamına gelen bir grev kırıcısı veya liderle 'uzlaşma' meselesinden çok daha zorlu durumlarla karşı karşıya gelinecektir. Dolayısıyla her duruma uyacak bir reçete ya da bir genel kural (uzlaşma yok!) formüle etmek saçma olur. İnsan böyle durumlarda kendi aklını kullanmalı, her özgül durumda uygun yöntemleri geliştirme becerisini gösterebilmelidir. Aslında uzun, sabırlı, çeşitlilik gösteren, geniş ölçekli çabalar sonucu karmaşık siyasal sorunlara çözümler getirme yeteneğine ulaşmak, bir parti örgütünün, lider vasfını hak eden parti liderlerinin ve belli bir sınıfın düşünce üreten tüm temsilcilerinin işlevlerinden biridir.[5]
>
> Muharebeyi düşmanın yararına ve bizim zararımıza olacağı açıkça görülen bir zamanda kabul etmek bir suçtur; devrimci sınıfın siyasal liderleri, eğer dezavantajlı olduğu açıkça görülen bir muharebeden sakınabilmek için yöntem değiştirmekten ya da karşı tarafa uzlaşma önermekten acizlerse hiçbir işe yaramazlar.[6]

Komünistler, en güvenilmez ve en istikrarsız müttefiklerle geçici ittifaklar kurmaya başvurmaktan kaçınamazlar:

> Uluslararası burjuvaziyi yıkmaya yönelik yani devletler arasındaki sıradan savaşların en çetin olanından yüzlerce defa daha güç, uzun

---

* Lenin'in bu benzetmeyi kendi başından geçen bir olaydan esinlenerek yapmış olması güçlü bir olasılık; Lenin biyografimizin Türkçe'de basılan üçüncü cildi olan "Lenin 3: Kuşatılmış Devrim"de (s. 33) anlatmış olduğumuz gibi, Lenin 19 Ocak 1919'da otomobiliyle seyir halindeyken silahlı bir haydut grubu tarafından durdurulmuş ve soyulmuştu.

ve karmaşık bir savaş yürütürken herhangi bir yöntem değişikliğini ya da düşman güçlerin kendi aralarındaki çıkar çatışmalarından (geçici de olsa) yararlanmayı veya olası ittifaklar kurmayı (bunlar geçici bir süre için, istikrarsız ya da koşullu olsalar bile) peşinen reddetmek son derece gülünç bir şey olmaz mı? Bu, henüz keşfedilmemiş ve daha önce hiç çıkılmamış yüksek bir dağa tırmanırken, gerektiğinde zigzag çizerek yol almayı, bir adım geri atmayı, hatta bir rotayı takip etmekten vazgeçip farklı bir yol izlemeyi daha baştan reddetmek anlamına gelmez mi?[7]

Komünistler ve parlamento seçimleri

Lenin, kendisi de dahil olmak üzere, komünist liderler arasında kapitalizme karşı başarılı ve doğrudan bir saldırının olabilirliği umutlarının çok canlı olduğu 1919 yılında, komünistlerin parlamento seçimlerine katılmaları gerekip gerekmediği sorununu serinkanlılıkla değerlendirmişti.

Lenin, İtalyan, Fransız ve Alman komünistlerine gönderdiği 10 Ekim 1919 tarihli mektubunda, bu konuda alınan farklı tutumların çok büyük bir öneme sahip olmadığını ileri sürüyordu:

> Bunlar, kaygılanmayı gerektiren farklılıklar değiller ve gerilemeyi değil, gelişip büyümekten kaynaklanan sancıları temsil ediyorlar. Bazıları küçük çaplı örgütsel ayrılmalara yol açmış bu tür farklılıkları Bolşevizm de birden çok kez yaşadı. Fakat belirleyici an geldiğinde, iktidarı alma ve Sovyet Cumhuriyeti'ni kurma zamanı geldiği zaman Bolşevizm yeniden bütünleşti.[8]

Lenin, KPD'nin Merkez Komitesi üyelerine yolladığı 28 Ekim 1919 tarihli mektubunda bu partinin sendikalara ve parlamentoya katılmaya karşı çıkan aşırı-solcu unsurlarının partiden ihraç edilmesine karşı çıkıyordu.[9]

Sosyalist İşçiler Federasyonu lideri Sylvia Pankhurst, Lenin'e gönderdiği mektubunda İngiltere'de komünistlerin çoğunluğunun parlamento seçimlerine katılmayı reddettiğini ileri sürdüğü zaman Lenin, bu mektuba verdiği karşılıkta, bir yandan komünistlerin bu tür etkinliklere katılmaları gerektiği düşüncesini ortaya koyuyor, diğer yandan bunun 'ikincil önemde bir sorun' olduğunu belirtiyordu. Komünist olduğunu söyleyen beş örgütün bir araya gelip tek parti çatısı altında birleşmesinin sevindirici olacağını ifade ettikten sonra, bunun ilginç bir alternatifini de

öneriyordu. Eğer parlamenter faaliyet konusundaki fikir ayrılıkları yüzünden söz konusu birleşme olanaksız görünüyorsa,

> bu durumda, en azından bir adım ileri giderek hemen iki komünist partisinin kurulmasının yerinde olacağını düşünüyorum... Bırakın bu partilerden biri burjuva parlamentosuna katılmayı kabul ederken diğeri bunu reddetsin; bu fikir ayrılığı bugün öylesine önemsiz ki, en akla yakın şey bu yüzden bir bölünme yaşamamaktır.[10]

Nisan-Mayıs 1920'ye gelindiğinde, bir başka deyişle Orta ve Batı Avrupa'da burjuvazinin proleter devrimi karşısında zafere erişmesinden sonra Lenin, yeni bir bakış açısını dile getirmeye başladı. *"Sol Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı"*, komünistlerin parlamento seçimlerine katılmaları ve bu platformda aktif faaliyet yürütmeleri gerektiğini açıkça ortaya koyar. Bu broşürde Lenin, burjuva demokrasisine ve parlamentarizme karşı olmanın, devrimi daha ileri noktalara taşımak için parlamentodan bir araç olarak yararlanılamayacağı mutlak sonucuna varmayı gerektirmediğini yazar. Sosyalizmin parlamento aracılığıyla gerçekleştirilebileceğini savunanlar yalnızca reformistlerdir. Hayır. Burjuva parlamentosu yıkılmalı, dağıtılmalı ve onun yerini işçi sınıfının organları olan sovyetler almalıdır. Ancak kimse parlamentonun komünist faaliyet için bir platform olarak kullanılamayacağı sonucu çıkarmamalıdır -komünistler parlamentoyu yıkacak kadar güçlü olmadıkları sürece. Hiç kuşkusuz bunun için parti mücadelesinin ağırlık merkezinin parlamentonun dışındaki alanlar -grevler, gösteriler vd.- olması zorunludur ve komünist milletvekillerinin faaliyeti bu kitle faaliyetine tabi olmalıdır.

Lenin, aşırı-solcuların parlamentarizmin 'tarihsel olarak eskimiş' olduğu yolundaki savlarıyla doğrudan hesaplaştı:

> Bu, propagandif anlamda doğru. Ne var ki, parlamentonun üstesinden *pratikte* gelmenin henüz uzağında bulunulduğu herkes tarafından biliniyor. Parlamentarizm, komünistler için elbette ki 'tarihsel olarak eskimiş' bir kurum; fakat, önemli ve esas olan şey şu ki, *bizim için* eskimiş olan bir şeyin sınıf ve kitleler için de eskimiş olduğunu *varsaymamalıyız*... Kitlelerle, sınıfın geri kesimlerinin düzeyine inmemelisiniz. Bu, tartışmaya yer vermeyecek kadar açık. Kitlelere acı gerçekleri anlatmak zorundasınız. On-

lara burjuva-demokratik ve parlamenter yanılsamalarını göstermek, bunların birer önyargı olduğunu anlatmak, yerine getirmekle yükümlü olduğunuz bir görev. Fakat aynı zamanda sınıf bilincinin gerçekteki durumunu, sınıfın bütününün (sadece onun komünist öncüsünün değil) ve *emekçi halkın tümünün* (sadece onun ileri unsurlarının değil) hazırlıklılığını gözlemek ve bunu dikkate almak zorundasınız.

İşçi kitleleri parlamento konusundaki yanılsamalarını muhafaza ettikleri sürece,

> parlamento seçimlerine katılma ve parlamento kürsüsünde mücadele, devrimci proletaryanın partisi için, *özellikle kendi sınıfının* geri kesimlerinin eğitilmesi, kırsal kesimdeki geri, ezilmiş, cahil bırakılmış kitlelerin uyandırılması ve aydınlatılması açısından *zorunludur*. Burjuva parlamentolarını ve diğer gerici kurumları yıkıp ortadan kaldıracak güçte olmadığınız sürece o kurumlar içinde çalışmak zorundasınız.[11]

Proleter kitleler, burjuva parlamentarizminin gerçek doğasını ancak pratik deneyimler aracılığıyla öğrenirler.

> Sınıfın bütününün, geniş emekçi kitlelerinin, sermaye tarafından ezilenlerin böyle bir bakış açısına ulaşmasında propaganda ve ajitasyon tek başına yeterli değildir. Bunun için, kitlelerin kendi siyasal deneyimlerine sahip olmaları gerekir.[12]

Lenin daha sonra, kitlelerin parlamenter yanılsamalardan kurtulmasını sağlamak için onlarla birlikte parlamenter deneyimden geçilmesinin zorunluluğunun bir kanıtı olarak Bolşeviklerin Ekim Devrimi'nden sonraki Kurucu Meclis seçimleri sırasındaki tutumuna değinir:

> Biz, Rus Bolşevikleri, parlamentarizmin Rusya'da eskimiş bir kurum olduğunu düşünme konusunda herhangi bir batılı ülkedeki komünistlerden daha fazla hakka sahip değil miydik? Elbette sahiptik; mesele, burjuva parlamentosunun uzun ya da kısa bir zamandan beri var olması değil, emekçi yığınlarının (ideolojik, siyasal ve pratik açıdan) Sovyet sistemini kabul etmeye, burjuva demok-

ratik parlamentoyu dağıtmaya (ya da dağıtılmasına rıza göstermeye) ne ölçüde *hazır* oldukları idi. Tartışmaya yer bırakmayacak kadar açık tarihsel gerçek şudur ki, Rusya'da Eylül-Ekim 1917'de kentlerdeki işçi sınıfı, askerler ve köylüler -bir dizi özel koşulun sonucu olarak- Sovyet sistemini kabul etmeye ve burjuva parlamentolarının en demokratik olanını feshetmeye olağanüstü düzeyde hazır durumda bulunuyorlardı. Her şeye karşın Bolşevikler Kurucu Meclis'i boykot *etmediler*, proletaryanın iktidarı ele geçirmesinden önce *ve sonra* Kurucu Meclis için yapılan seçimlere katıldılar... Bu seçimler son derece değerli (ve proletarya için son derece yararlı) siyasal sonuçlar doğurdu.

Lenin şu çıkarsamaya ulaşır:

> Sovyet cumhuriyetinin zaferinden sadece birkaç hafta önce ve söz konusu zaferden *sonra bile* burjuva demokratik parlamentoya katılmak, proletaryanın, bu tür parlamentoların yıkılmasının neden gerekli olduğunu geri kalmış kitlelere açıkça göstermesine fiilen yardımcı olur; bunların başarılı biçimde dağıtılmasını *kolaylaştırır*, burjuva parlamentarizminin 'siyasal olarak eskimiş' bir kurum haline getirilmesine *yardımcı olur*.[13]

Komünistler ve sendikalar

Lenin'in 'Sol Komünizm' başlıklı kitapçığı, sendikalar sorununa da değinir. Komünistlerin mevcut sendikalardan çekilmeleri gerektiğini ileri sürenlerin bu savını 'çocukça bir saçmalık' olarak alaya alır:

> Gerici sendikalar içinde çalışmayı reddetmek demek, yeterince gelişmemiş ya da geri kalmış işçi yığınlarını gerici liderlerin etkisi altına girmeye terk etmek anlamına gelir.

Devrimciler

> *kitlelerin bulunduğu her yerde mutlaka faaliyet yürütmek zorundadırlar*. Proleter ve yarı-proleter kitlelerin bulunduğu bu tür kurum ve örgütlerin en gerici olanlarında bile ajitasyon ve propaganda faaliyetini sistematik olarak, ısrarla, sabırla ve istikrarlı biçimde yürütebilmek için her türlü özveriye katlanmak, en zor engelle-

ri aşmak zorundasınız... Her türlü özveride bulunabilmeliyiz; hatta sendikalara girebilmek, sendikalarda barınabilmek, buralarda komünist çalışmayı her ne pahasına olursa olsun yürütebilmek için, gerektiğinde çeşitli stratejilere, kurnazlıklara, yasadışı yöntemlere, kaçamaklara başvurma yeteneğine sahip olmalıyız.[14]

Lenin, bu savlarını desteklemek üzere Bolşevizmin deneyimlerinden yararlanır:

> Çarlık rejimi koşullarında, 1905 yılına gelininceye kadar hiçbir türden 'yasal olanağa' sahip değildik. Ancak gizli polis ajanı Zubatov devrimcileri tuzağa düşürüp onları tasfiye etmek üzere Karayüzler adlı işçi birlik ve cemiyetlerini örgütlediği zaman, söz konusu birlik ve cemiyetlerde faaliyet yürütmeleri için kendi parti üyelerimizi gönderdik.[15]

Komünist liderlik olgunlaştırılmalı

> Devrimci bir liderlik, [daha önce başka yerlerde de yazmış olduğum gibi] yalnızca mücadeleyi bir bütün olarak kavrama yeteneğine değil, mücadelenin her dönüm noktasında doğru seçilmiş sloganları bulma ve bunları öne çıkarma yeteneğine de sahip olmalıdır. Bu sloganlar basit şekilde parti programından türetilmezler; işçilerin ileriye doğru sevk edilmelerine katkıda bulunabilmeleri için sloganların koşullara, her şeyden önce kitlelerin ruh haline ve duygularına uygun olmaları gerekir. Sloganlar yalnızca devrimci hareketin genel yönelimine değil, kitlelerin bilinç düzeyine de uygun düşmelidir. Devrimci partinin gerçek değerinin ortaya çıkması, ancak partinin genel hattının *yaşama geçirilmesiyle* mümkündür. Genel teorinin ve özgül taktiklerin organik bütünlüğü, Lenin'in mücadelesinin ve çalışma tarzının merkezinde yer alır.[16]

Lenin, henüz yeni yaratılmış komünist partilerin liderliğinin strateji ve taktikler konusunda çok iyi eğitilmeleri gerektiğini düşünüyordu:

> Siyaset, bir bilim ve sanattır; ne gökten düşer ne de karşılıksız elde edilir ve... eğer siyaset burjuvaziyi alt etmek istiyorsa, proletarya kendi proleter "sınıf siyasetçileri"ni eğitmelidir ve bunlar, hiçbir

şekilde burjuva siyasetçilerinin gerisinde kalan siyasetçiler olmamalıdır.[17]

Komünistler, mücadele yöntemlerinin *genel çeşitliliğine* uygun olarak eğitilmelidirler.

> Bir bütün olarak tarih ve özellikle devrimler tarihi, en iyi partilerin, en ileri sınıfların sınıf bilinci en yüksek öncülerinin tasavvur edebileceğinden bile içerik açısından daha zengin, daha çeşitli, çokbiçimli, daha canlı ve daha yaratıcıdır. Bu, kolayca anlaşılabilir; çünkü öncülerin en iyisi bile ancak onbinlerin sınıf bilincine, irade, hırs ve tasavvur gücüne ifade kazandırırken, insanın tüm potansiyel ve yeteneklerinin ortaya çıktığı büyük altüst oluş anlarında, devrimlerde, sınıflar arasındaki mücadelenin en keskin aşaması tarafından harekete geçirilmiş on milyonların sınıf bilinci, irade, hırs ve tasavvur gücü tarafından gerçekleştirilir. Bundan, son derece önemli iki pratik sonuç çıkar: Birincisi, devrimci sınıf, görevini yerine getirebilmek için, toplumsal aktivitenin *istisnasız tüm* görünümlerine hakim olabilmelidir... İkincisi, devrimci sınıf, bir biçimden diğerine çok hızlı ve sert bir biçimde geçebilmelidir. Düşmanın sahip olduğu ya da olabileceği tüm silahları, savaşın tüm araç ve yöntemlerini bilip bu konuda kendisini eğitmeyen bir ordunun bilgisizce, hatta suç işler bir şekilde davranmış olacağı konusunda hemen herkes hemfikirdir. Bu, siyasette savaş sanatında olduğundan daha da geçerlidir. Siyasette, gelecekte belli koşullar altında hangi mücadele yöntemlerinin uygun ve avantaj sağlar olacağını önceden kestirmek daha güçtür. Tüm mücadele yöntemlerini pratik olarak öğrenip uygulamadığımız sürece, diğer sınıflar bizim özellikle zayıf olduğumuz bir faaliyet biçimini benimseyip bunu öne çıkardıkları zaman, yıkıcı ve bazen öldürücü bir yenilgiye uğrayabiliriz.[18]

Pratik öğütler

İnsan, Lenin'in 1919 ve 1920 yıllarında kaleme almış olduğu yazılarını okuyup incelediğinde, sovyet devletinin ve partinin lideri olarak muazzam büyüklükte ve olağanüstü acil siyasal, ekonomik ve askeri sorunlarla başa çıkmak zorunda olmasına rağmen, onun diğer komünist partilerin yüzyüze kaldıkları sorunlara çözümler getirebilmek için ne denli bü-

yük bir çaba ve zaman harcadığını açıkça görüyor ve kendini hayranlık duymaktan alamıyor. Lenin, Rusya dışındaki ülkelerin yeni kurulmuş komünist grupları arasında program ve taktikler konusunda sık sık patlak veren şiddetli tartışmaları yakından izliyordu. Diğer ülkelerdeki devrimci hareketlerle en küçük ayrıntılara varıncaya kadar ilgiliydi.

Genç komünist partilere genel öğütlerde bulunmanın ötesinde, düşüncelerini olabildiğince somut ve özgül biçimde ifade edebilme kaygısındaydı. Onun 27 Nisan 1919 tarihinde Bavyera Sovyet Cumhuriyeti'ne gönderdiği mektubu buna örnek gösterebiliriz:

> Burjuvazinin cellatlarına, Scheidmann'lara ve diğerlerine karşı savaşmak için ne tür tedbirler aldınız; şehrin değişik bölgelerinde işçi ve emekçi meclisleri kuruldu mu; işçiler silahlandılar mı; burjuvazi silahsızlandırıldı mı; giysi stokları ve diğer ihtiyaç maddeleri acil gereksinimlerini karşılamak için yaygın biçimde işçilere, özellikle de kır emekçilerine ve küçük köylülere dağıtıldı mı; Münih'teki kapitalist fabrikalara ve çevre bölgelerdeki kapitalist çiftliklere el kondu mu; küçük köylülerin ipotekleri ve kira borçları iptal edildi mi; kır emekçilerinin ve vasıfsız işçilerin ücretleri iki ya da üç kat artırıldı mı; kitlelere dağıtılmak üzere basılacak broşür ve gazeteler için kağıt stokları ve diğer matbaa gereçlerine el kondu mu; altı saatlik çalışma günü ve iki ya da üç saatlik devlet idaresi vazifesi uygulamaya kondu mu; işçilerin rahat konutlarda yaşamasını sağlamak için Münih burjuvazisinin ihtiyaç dışı evlerine el kondu mu; tüm bankalar müsadere altına alındı mı; burjuvazinin safları arasından rehineler aldınız mı; işçiler için burjuvalardan daha yüksek oranlı gıda maddesi yardımı uygulamasını yaşama geçirdiniz mi; komşu köylerin savunusu ve buralarda ideolojik propaganda faaliyeti için tüm işçiler seferber oldular mı? Bu ve benzeri önlemlerin, işçi, kır emekçileri ve -bunlardan ayrı olarak hareket eden- küçük köylü meclislerinin inisiyatifi eşliğinde acilen ve en yaygın biçimde yaşama geçirilmesi durumunuzu daha da güçlendirecektir. Burjuvazi üzerine bir olağanüstü hal vergisi konması, işçilerin, kır emekçilerinin ve küçük köylülerin yaşam düzeylerinde gerçek bir iyileşmenin sağlanması, her ne pahasına olursa olsun başarılmalıdır."[9]

Taktik ayrıntılara ilişkin ne olağanüstü kavrayış!

Komintern İkinci Kongresi

Komintern İkinci Kongresi 19 Temmuz'da başladı, 7 Ağustos 1920'de sona erdi. Bu kongre, yalnızca beş gün devam eden ve 35 ülkeyi temsilen 217 delegenin katılmış olduğu Birinci Kongre'den çok daha geniş katılımlıydı. Rusya dışındaki üç kitlesel komünist partisinin delegeleri de kongrede hazır bulunuyorlardı: İtalya, Norveç ve Bulgaristan. Önemli bir yere sahip Alman Komünist Partisi ile henüz küçük birer parti olan Avusturya ve Macaristan Komünist Partileri de temsil edilen partiler arasındaydı. Çekoslovakya Sosyalist Solu da delege göndermişti. Alman USPD ile Fransız Sosyalistleri, müzakerelerde bulunmak üzere temsilci yollamışlardı. Fransa'da Komintern yanlısı olan komünistleri, İngiltere ve Amerika'da faaliyet yürüten çeşitli grupları temsil eden delegeler de vardı. En önemli Asya ülkeleri de kongrede temsil ediliyorlardı; bunların temsilcileri arasında en çok öne çıkan isim Hintli M. N. Roy idi. Avrupalı partilerin ağırlığı çok açık olmakla birlikte, bu bir dünya kongresiydi.

Kongre, Lenin'in *"Sol Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı"* adlı broşüründe dile getirdiği düşünceleri içselleştirmiş görünüyordu. Lenin'in broşürde tartıştığı şu konular, kongrenin gündeminde yer aldı ve tartışıldı: parlamentarizm, Komünist Partisi'nin rolü, sendikalar, (İngiliz) İşçi Partisi'ne karşı alınacak tutum. Kongre'nin -Lenin'in broşüründe yer vermediği- diğer iki önemli tartışma konusu tarım sorunu ve ulusal sorundu.

Lenin, İkinci Kongre boyunca çok aktifti; önemli pek çok yazı yazdı, gerek komitelerde gerekse genel kurulda pek çok tartışmaya katıldı. Troçki, askeri cephedeki faaliyetlerle meşguldü, kongreye iki kez ve kısa süreli olarak gelebildi: Birincisinde 21 Koşul'un resmen onaylanması için; ikincisinde ise kongrenin kapanış gününde Enternasyonal adına kaleme aldığı manifestoyu okumak için.

Lenin, ulusal sorun, sömürgeler sorunu, tarım sorunu, İkinci Kongre'nin temel görevleri, Enternasyonal'e katılma koşulları, dünyadaki genel durum ve Komintern'in görevleri konularıyla ilgili olarak kongrenin resmi tezlerini kaleme aldı.

Lenin, kongre boyunca pek çok konuşma yaptı. Kongrenin 19 Temmuz'daki birinci oturumunda, dünyadaki genel durum ve Komintern'in görevleri konulu raporu okudu. Kongrenin ikinci oturumunun yapıldığı 23 Temmuz'da, komünist partilerin rolüne ilişkin bir konuşma yaptı. 26 Temmuz'da, ulusal ve sömürgeler sorunu üzerine komitenin hazırlamış olduğu raporu okudu. 30 Temmuz'da, Enternasyonal'e katı-

lım koşullarına ilişkin bir konuşma yaptı. 2 Ağustos'taki konuşmasında parlamento sorunu üzerinde durdu, 6 Ağustos'taki konuşmasında ise İngiliz komünistlerinin İşçi Partisi'ne katılıp katılmamaları konusunu tartıştı. Kongreden önce, kongre sırasında ve sonrasında toplanan önemli tüm komisyonlara katıldı. Yabancı ülkelerden gelen temsilcilerle, yaşamında daha önce hiç olmadığı kadar yoğun görüşmelerde bulundu.

Devrimci coşku

Komintern İkinci Kongresi, Kızıl Ordu'nun Varşova üzerine ilerlediği günlerde toplandı. Kızıl Ordu beraberinde, devrimin Orta Avrupa içlerine yayılmasını kolaylaştıracağı umulan devrimci Alman proletaryası ile organik bir bağın kurulacağı umudunu da taşıyordu. Kongre'de devrimci zaferin çok yakın olduğuna ilişkin bir güven duygusu egemendi. Bütün gözler Kızıl Ordu'ya çevrilmişti. USPD delegesi Ernst Däumig, Kongre'de şunları söylemişti: "Kızıl Ordu'nun kat ettiği her bir kilometre, devrime, Almanya'da devrime doğru atılmış bir adımdır."[20]

> Kongreye başkanlık eden Zinovyev, kongrenin ardından tabloyu şu şekilde tanımlamıştı. Kongre salonunda büyük bir harita asılıydı. Her gün birliklerimizin ilerleyişini bu harita üzerinde işaretlerle gösteriyorduk. Delegeler her gün haritanın başına gelip olağanüstü bir heyecan ve ilgiyle haritayı inceliyorlardı... Delegelerin hepsi, ordumuzun askeri hedefinin başarılmasının uluslararası proleter devrimin muazzam bir hız kazanması anlamına geleceğini biliyordu. Hepsi, Kızıl Ordu'nun attığı her adımın, sözcüğün gerçek anlamında uluslararası proleter devrimin yazgısını belirleyeceğinin farkındaydı.[21]

Kızıl Ordu'nun Varşova üzerine yürüyüşünün yarattığı heyecan Zinovyev'in Kongre'de yaptığı açılış konuşmasına da yansımış, Zinovyev konuşmasında, Avrupa devriminin zaferinin artık bir iki yıllık bir mesele olduğuna inandığını söylemişti:

> Yoldaşlar, Komünist Enternasyonal'in kuruluş kongresinin hemen ardından yazılmış olan "Uluslararası Devrimin Geleceği" başlıklı bir makalede, aşırı bir coşkuyla, belki de bir yıl kadar sonra Avrupa'da Sovyet iktidarı için savaşım verildiğini unutmuş olacağımızı, çünkü o zaman savaşımın Avrupa'da bitmiş, dünyanın geri kalan

bölgelerine kaymış olacağını söylemiştim. Kafasını bu cümleye takmış Alman bir burjuva tarihçi, kötü niyetli bir ifadeyle şunu belirtiyor: Yakında İkinci Kongre başlamış olacak. Bir yılı aşkın süre geçti. Göründüğü kadarıyla, Avrupa'da Sovyet iktidarı henüz tam bir başarı elde etmiş değil.

Bu iyi eğitim görmüş burjuvaya kolaylıkla yanıt verebiliriz: Evet, gerçekten de öyle; tüm Avrupa'nın Sovyet Cumhuriyeti haline dönüşmesi muhtemelen bir değil, iki ya da üç yıllık bir zamanı gerektirecek.[22]

Şu beklentimi dile getirmek isterim ki, Paris Komünü'nün ellinci yıldönümünde Fransa'da bir Sovyet Cumhuriyeti'ne sahip olacağız.[23]

Komün'ün ellinci yıldönümü, Mart 1921'deydi...

Zinovyev, kongrede aşırı bir coşku ve iyimserliğe kapılmış yegane kişi değildi. Bir İngiliz delegenin hatırladığı gibi: "Kongre, 7 Ağustos 1920'de, muazzam bir coşkunun egemen olduğu bir atmosferde kapandı... Bir sonraki kongreye kadar geçecek bir yıllık zaman içinde, devrimin dünyanın ne kadarına yayılmış olacağını kim bilebilirdi?"[24]

İki cephede savaş

Kongre, yalnızca coşku ve heyecanın sergilendiği bir olaydan ibaret değildi. Aynı zamanda son derece ciddi ve önemliydi. Strateji ve taktikler konusunda işçi hareketinin o zamana kadar tanık olduğu en önemli okul niteliğindeydi.

Lenin, *"Sol Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı"*nda, saldırılarını doğrudan aşırı-solculara yöneltmişti. Kongre ise, iki cephede birden, yalnızca "Solcular"a karşı değil, aynı zamanda hatta belki daha şiddetli olarak, sağdaki 'Merkezciler'e de karşı hareket etmek durumunda kalmıştı. Yüzbinlerce insanın Komintern'e üye olduğu, tüm partilerin tek bir beden olarak bir araya gelip birleştikleri bir dönemde, liderliğin en önemli görevlerinden biri merkezci liderliğe karşı mücadele etmekti.

Merkezcilik, doğası gereği, net bir şekilde tanımlanamaz. Reformizmden Marksizme kadar çok çeşitli eğilimleri ve gruplaşmaları bünyesinde barındırır. Merkezcilerin başta gelen karakteristik özelliklerinden biri, sınıfın öncüsü ile kitle arasındaki ayrım çizgisini bulandırmalarıdır. Merkezciliğin en sakıncalı yanı, onun tarihsel kaderciliğidir. Doğası gereği net bir biçimde tanımlanamaz olduğu, Marksizm ile reformizm

arasında gidip geldiği için, merkezci gruplar bir bütün olarak aynı doğrultuya yönelmezler. Bazıları daha sola, Marksizme, bazıları sağa, reformizme yönelir. Ayrıca, bunlar tutarlılıktan yoksun oldukları için önce sola, sonra sağa çark ederler.[25]

Lenin, İkinci Kongre'de, genç, deneyimsiz komünist partileri açısından, bunların bir kısmında egemen olan merkezci liderliği başta gelen tehlike olarak gördü. Sosyal demokrasiden gelen işçilerin merkezciliği ile, pek çok liderliğin iflah olmaz profesyonel merkezciliği arasına, bunları birbirinden ayırt edecek bir ayrım çizgisi koydu.

Buharin'in İkinci Kongre'de yaptığı bazı tanımlamalar, bazı Avrupalı çağdaş komünist partilerin liderliğinin doğasını kavramak açısından fikir verici olabilir:

> İtalyan partisini ve bu partinin parlamento grubunu ele alalım. Bu parti bize ait bir parti ve Komünist Enternasyonal'e üye. En iyi partilerimizden biri olan bu parti için şunu söylemek mümkün: Eğer partinin parlamento grubu üyelerini kendi içinde üç parçaya ayırmış olsak... şu oranlara ulaşırdık: Parlamento grubunun bütününün yüzde 30'u Turati eğilimine, yüzde 55'i merkeze, yüzde 15'i ise sola aittir... Bu açıdan Fransız partisine bakarsak, şu oranlara ulaşırız: 69 parlamenterden 40 tanesi halihazırda oportünist partide yer alan açıkça reformist üyeler, 26'sı ise merkeze ait -bizim anladığımız anlamda değil Fransız partisinin merkezi anlamında- Komünistlere gelince; iki oyları ya vardır ya yoktur. Son derece iyi bir parti olan Norveç partisine gelince: Parlamenter grupta 19 üye var ve bunların yaklaşık 11'i sağda, 6'sı merkezde, 2'si ise solda. İsveç parlamenter grubunda hatırı sayılır sayıda yoldaşı komünist olarak tanımlamak bile mümkün değil.[26]

Parlamenterizm üzerine tartışma

Kongrede parlamentarizm üzerine yürütülen tartışmada Lenin, hem parlamento faaliyetlerine katılmayı tümden reddeden aşırı-solcularla, hem de 'oportünist parlamentarizm' hastalığının sıkıntısını çeken merkezcilerle baş etmek durumunda kaldı.

En açık muhalefet soldan geldi. Örneğin, İtalyan delege Amadeo Bordiga şunları söylüyordu: "Tarihin içinde bulunduğumuz bu döneminde... parlamento kürsüsünü Komünistlerin devrimci görevlerini yerine getirmenin bir aracı olarak kullanmak mümkün değildir."[27]

İsviçreli delegeler de benzeri bir tavır sergilediler: "İsviçre Komünist Partisi, burjuva parlamentosuna her türden katılımı reddeder."[28] Avusturya Komünist Partisi de tüm parlamento seçimlerinin boykot edilmesinden yanaydı. Macar Sovyet Cumhuriyeti'nin yıkılmasının ardından Viyana'ya gelen Macar liderler George Lukacs ve Bela Kun da aynı yönde görüş bildirdiler. İngiliz işyeri temsilcileri hareketinden William Gallacher ve Alman sendikacı Souchy'de parlamento içinde faaliyete karşı çıkıyorlardı.

Kongrede, daha kısık sesle olmasına karşın çok daha etkili ve tehlikeli itiraz sesleri merkezcilerden geldi. Bu yüzden, Komünist Enternasyonal Merkez Komitesi tarafından sunulan "Parlamentarizm Üzerine Tezler" başlıklı metin, esas olarak saldırısını merkezciliğe, parlamenter reformizme karşı yöneltti.

> Seçimlerden sonra parlamento grubunun örgütlenmesi bütünüyle, Komünist Partisi merkez komitesinin inisiyatifi ve denetimi altında olmalıdır; partinin bir bütün olarak yasal ya da yasadışı bir konumda olması bu durumu değiştirmez. Komünist parlamento grubunun başkanı, bu konuma Merkez Komitesi'nin onayıyla gelmelidir. Merkez Komitesi, parlamento grubu içinde daimi bir temsilci bulundurmalı, bu temsilci veto hakkına sahip olmalıdır ve grup tüm önemli siyasal sorunlarda önceden partinin Merkez Komitesi'nin rehberliğine başvurmalıdır. Parlamentodaki komünist grubun önemli bir adım atacağı zamanlar, grup sözcüsünü atamak ya da değiştirmek, sözcünün konuşmasının bir özetini veya konuşma metninin bizzat kendisini gözden geçirerek onaylamak vb. Merkez Komitesi'nin hakkı ve görevidir. Her komünist aday, olası bir parlamentodan çekilme kararının bir bütünlük içinde yaşama geçirilmesini sağlamak üzere, parti Merkez Komitesi'nin istemesi durumunda milletvekilliğinden derhal istifa edeceği sözünü yazılı olarak ifade etmelidir...
>
> Parlamentonun komünist bir üyesi, Merkez Komitesi'nin kararlarına bağlı olarak yasal ve yasadışı çalışmayı bütünlük içinde yürütmekle yükümlüdür...
>
> Komünist milletvekilleri, parlamentodaki tüm faaliyetlerini, parlamento dışındaki parti çalışmasına tabi kılmalıdırlar. Burjuva çoğunluk tarafından kabul edileceği beklentisiyle değil, propaganda, ajitasyon ve örgütlenme amaçları dolayısıyla parlamentoya su-

nulan yasama önerileri, partinin ve parti Merkez Komitesi'nin yönergelerine uygun olmalıdır... Parlamentodaki komünist milletvekillerinden her biri, kendisinin diğer yasa koyucularla uzlaşma arayan bir yasa koyucu değil, düşman kampına parti kararlarını uygulamak için gönderilmiş bir parti ajitatörü olduğunu sürekli hatırında tutmalıdır. Komünist milletvekili gevşek seçmen kitlesine değil, ister yasal ister yasadışı konumda olsun, kendi partisine karşı sorumludur.

Komünist milletvekillerinin parlamentodaki konuşmaları, her sıradan işçi, köylü, çamaşırcı kadın, çoban tarafından kolayca anlaşılabilecek basitlikte olmalıdır. Böylece parti, onların yaptıkları konuşmaları el-ilanları olarak basıp ülkenin dört bir köşesine dağıtabilir.[29]

Sendikalar sorunu

Komünistlerin reformistlerin öncülüğündeki sendikalara katılıp katılmamaları gerektiği sorunu da İkinci Kongre'de tartışıldı.

Bu konudaki tartışma, Komünistlerin parlamento faaliyetine karşı tavrı konusunda yaşanmış olan tartışmadan çok daha keskin yaşandı. En nihayet, o sıralar parlamentolarda sadece birkaç komünist milletvekili vardı; buna karşılık, hemen bütün komünist faaliyetler sendikalarda çalışıp çalışmama sorununun doğrudan etkileniyordu. Bu konudaki tartışma uzun ve çekişmeli geçti. İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nden gelen delegeler, reformist sendikaların komünizme kazanılmasının olanaksız olduğunu, bu yüzden komünistlerin yeni sendikalar kurmaları gerektiğini ileri sürdüler. Bu konudaki tezlerin sunulduğu komisyon, altı uzun oturumda konuyu müzakere etmesine karşın, çatışma bir sonuca ulaştırılamadı. Sorun yeniden kongre genel kurulunun önüne geldiği zaman, Zinovyev, genel kurula müzakerelere son verip oylamaya geçilmesine ilişkin bir öneri sundu. Öneri 25'e karşı 50 oyla kabul edildi. Lenin'in *'Sol Komünizm'* broşüründeki savlarını esas alan Tezler, 64 lehte oyla kabul edildi, oylamada aleyhte oy kullanılmadı fakat İngiliz ve Amerikalı delegelerin de aralarında bulunduğu 13 delege çekimser oy kullandı.

Tarım sorunu

İkinci Kongre, Lenin'in tarım sorunu, ulusal sorun ve sömürgeler sorunu üzerine yazdığı tezleri benimsedi. Sömürge ülkelerde nüfusun ezici

çoğunluğu köylü olduğu için, tarım sorunu ile ulusal ve sömürgeler sorunu birbiriyle çok yakından ilişkilidir ve bunlardan birinin içerdiği devrimci potansiyeller diğeriyle doğrudan bağlantılıdır.

Lenin, siyasal yaşamının ilk yıllarında kırsal yaşamı ayrıntılı olarak incelemiş, 1900 yılında Rusya için ayrıntılı bir tarımsal program geliştirmişti. O aynı zamanda Rus Sosyal Demokratik İşçi Partisi'nin 1903 yılında benimsemiş olduğu tarım programının da yazarıydı. 1905 Devrimi sırasında tarım sorununu tüm ayrıntılarıyla tartışmıştı.[30]

Bolşevik tarım politikasının tüm gelişimi boyunca, şu iki ilke Lenin'in düşüncesinde merkezi bir yere sahipti: (1) İşçi sınıfı köylülüğe önderlik etmeli, (2) İşçiler köylülerden ayrı olarak örgütlenmeli.[31] Bu iki ilkesel tespit, Komintern için tarım sorununa ilişkin tezleri geliştirirken Lenin'in düşüncesine rehberlik etti.

> Kırsal kesimdeki emekçi kitleler, sermayenin ve büyük toprak sahipliğinin boyunduruğundan, ancak Komünist Partisi liderliğindeki kentli sanayi proletaryası tarafından kurtarılabilir... Diğer yandan sanayi işçileri, kendilerini sendikacılığın dar çıkarlarına hapsetmeleri durumunda, insanlığı sermayenin ve savaşın zincirlerinden kurtarmak şeklindeki tarihsel sorumluluklarını yerine getiremezler... proletarya, ancak sömürücülere karşı savaşta tüm çalışan ve sömürülen kitlelerin öncüsü olarak öne çıktığı zaman sosyalist tarzda hareket eden biricik devrimci sınıf niteliğine bürünür. Bu, toprak üzerinde verilen sınıf mücadelesi olmadan, kırsal kesimdeki emekçi kitleler harekete geçirilmeden, kent proletaryasının Komünist Partisi olmadan, kır emekçileri kent proletaryası tarafından eğitilmeden yaşama geçirilemez.

Kırsal kesimde, komünizme yegane destek tarım işçilerinden ve kır yoksullarından gelebilirdi. Devrimci proletarya, orta köylülüğün tam desteğini kazanamazdı.

> Devrimci proletarya, en azından yakın gelecekte ve proletarya diktatörlüğünün ilk aşamasında, bu kesimi kendi safına çekemeyecektir. Dolayısıyla proletarya, kendini bu kesimi nötralize etme, yani onun, proletaryaya karşı yürüttüğü savaşta burjuvaziye aktif destek vermesinin önüne geçme hedefiyle sınırlamalıdır.

Kırsal kesimde sömürünün üstesinden gelinebilmesi için, tarımsal üretimin büyük çiftliklerde örgütlenmesi zorunludur. Fakat bu yaşama geçirilirken, köylülerin önyargılarına karşı *çok hassas* olunması gerekir:

> Komünist Enternasyonal, en ileri kapitalist ülkelerde geniş ölçekli tarımsal işletmelerin oluşturulmasının ve bunların Rusya'daki devlet çiftliklerine benzer bir yoldan işletilmesinin doğru bir politika olacağını kabul eder. Ayrıca, kolektif işletmelerin (kooperatif birliklerin, komünlerin) kurulmasının teşvik edilmesi de yerinde olacaktır...
>
> Geniş ölçekli tarımsal üretimin görece önemsiz olduğu, fakat devletin kendilerine toprak dağıtacağı beklentisinde olan küçük köylülerin çok sayıda olduğu ülkelerde ve bölgelerde ise, büyük toprak sahiplerinin topraklarının bunlar arasında dağıtılması, köylülüğün devrim saflarına çekilmesi açısından en önemli uygulama olacaktır.[32]

Lenin, tezlerinin son bölümünü kongreye kabul ettirmekte hayli zorlandı. USPD delegesi Artur Crispien, Sovyet hükümetini 'uzun bir geçmişe sahip olup artık miyadını doldurmuş küçük burjuva düşünce tarzına sürüklenmekle' suçladı ve şunu ilerisürdü: "Toprak sahiplerinin mülklerine el konulmalı ve bunların toprakları kooperatif birliklere devredilmeli."[33]

İtalyan merkezci G N Serrati'de benzer savları kullanarak Lenin'in tezlerine karşı çıktı.[34] Lenin, Macar Sovyet hükümetinin yıkımı hazırlayan tarım politikasını örnek göstererek, ateşli tartışmalardan sonra zor da olsa tezlerini kongreye kabul ettirdi.

Ulusal sorun ve sömürgeler sorunu

Lenin, ulusal ve sömürgeler sorununu, kongredeki tartışmaların merkezine yerleştirdi ki bu İkinci Enternasyonal'de hiç değinilmemiş bir meseleydi.

> Eğer dünyanın toplam nüfusunun 1750 milyon olduğunu düşünürsek, bunun çok büyük çoğunluğu, 1000 hatta 1250 milyona yakın bir kısmı, yani toplam nüfusun yaklaşık yüzde 70'i, baskı altında olan, İran, Türkiye, Çin gibi doğrudan sömürge ya da yarı-sömürge konumunda bulunan ülkelerde yaşıyor.

Ezen ulusların komünistlerinin sömürgelerdeki ulusal hareketleri tam olarak desteklemeleri zorunludur.

> Komünist Enternasyonal'in ulusal sorun ve sömürgeler sorununa ilişkin politikası, esas olarak, tüm ulusların proleterlerinin ve emekçi kitlelerin toprak sahiplerini ve burjuvaziyi yıkmayı hedefleyen birleşik devrimci mücadelesi ilkesine dayanmalıdır. Bu birlik, tek başına kapitalizme karşı zaferin güvencesi olacaktır ve böyle bir birlik gerçekleştirilmediği sürece ulusal baskının ve eşitsizliğin üstesinden gelmek olanaksızdır...
> Tüm komünist partileri, bağımlı ve temel haklardan yoksun uluslarla (örneğin İrlanda, Amerikalı siyahlar vd.) sömürgelerdeki devrimci hareketlere doğrudan yardımda bulunmalıdır.

Ne var ki bu, ulusal kurtuluş mücadelelerinin kendilerini sosyalist mücadeleler olarak görme anlamına gelmez.

> Geri ülkelerdeki burjuva-demokratik kurtuluş hareketlerine komünist bir içerik atfetmeye yönelik girişimlere karşı kararlı bir mücadele verilmesine ihtiyaç var. Komünist Enternasyonal, geri ve sömürge ülkelerdeki burjuva-demokratik ulusal hareketleri, ancak bu ülkelerde yalnızca ismi itibarıyla değil niteliği itibarıyla da komünist olacak gelecekteki proletarya partilerinin unsurlarının biraraya getirilmesi, kendi özel görevleri konusunda -yani, kendi ülkelerindeki burjuva-demokratik hareketlere karşı da savaşma görevi- eğitilmeleri koşuluyla desteklemelidir. Komünist Enternasyonal, sömürgelerde ve geri ülkelerde burjuva demokrasisi ile geçici bir ittifak kurmalı, fakat onunla kaynaşıp onun içinde erimemeli, henüz daha yeni yeni oluşuyor olsa bile proletarya hareketinin her koşulda bağımsız bir hareket olarak kalmasını sağlamalıdır.[35]

Peki bu ülkelerin gelecekteki gelişim süreci ne olacaktı? Sosyalizmin maddi temeli olan gelişmiş sanayi ve ileri düzeydeki emek üretkenliği, bu ülkelerde mevcut değildi. Sosyalizmin insan öğesi açısından temeli olan modern bir işçi sınıfı ya hiç yoktu ya da henüz çok cılız durumdaydı. Bu durumda söz konusu ülkeler, gelişmiş ülkelerle aynı gelişim çizgisini, kapitalizmin gelişim sürecini mi izleyeceklerdi? Lenin, bu soruya koşullu

olarak olumsuz bir yanıt veriyordu:

> Eğer muzaffer devrimci proletarya bunlar arasında sistematik bir propaganda faaliyeti yürütürse ve sovyet hükümetleri her türlü olanakları seferber ederek bunların yardımına koşarlarsa, böyle bir durumda, söz konusu geri ulusların kaçınılmaz olarak kapitalist gelişme aşamasını yaşamak zorunda olduklarını düşünmek yanlış olacaktır... Geri ülkeler, ileri ülkelerin proletaryasının yardımıyla, sovyet sistemine geçebilirler ve kapitalist aşamadan geçmeksizin, belli gelişme aşamalarından sonra komünizme varabilirler.*[36]

Eğer Asya, Afrika ve Latin Amerika dünyanın geri kalan bölgelerinden yalıtılırlarsa, bu durumda muhtemelen kapitalizm hâlâ uzun bir gelişme süreci yaşama olanağına sahip olacaktı. Fakat, sömürgeler metropol ülkelere sıkı biçimde bağlanmış durumda bulunuyorlardı ve yazgıları büyük ölçüde metropol ülkelerin yazgısına bağlıydı. Ulusal mücadelenin önemini kabul eden Lenin, *Komünist Manifesto*'nun temel çağrısını şu şekilde kısmi bir değişikliğe uğratmayı bile uygun bulmuştu: "Tüm ülkelerin işçileri ve ezilen halklar, birleşin!"[38]

Ulusal ve sömürgeler sorunu üzerine tezler, kongrede üç çekimser oya karşılık oy çokluğuyla onaylandı.

21 Koşul

Merkezciliğin karakteristik özelliklerinden biri, sahip olduğu belirsizliktir. Bu yüzden, merkezciler açık bir *disipline* gelemezler. Devrimci bir kanat, reformist bir kanat ve bu ikisi arasında gidip gelen merkezci bir

---

* Lenin, geri ülkelerde devrimci olanaklara ilişkin dikkatli ve koşullu değerlendirmesinde, 1882 yılında Rusya ile ilgili olarak şunları yazmış olan Marks ve Engels'in geleneğini izliyordu: "Rus obshchina'sı [ilkel bir komünal mülkiyet biçimi -T.C.] ... daha yüksek bir mülkiyet biçimi olan komünist ortak mülkiyete doğrudan geçebilir mi? Ya da, tersine, batının tarihsel evrimine uygun olarak, ilkin aynı çözülme aşamasından geçmek zorunda mıdır?

Bugün bu soruya verilebilecek yanıt şudur:Eğer Rus devrimi batıdaki bir proleter devrimin işareti durumuna gelirse ve bu ikisi birbirini tamamlarsa, Rusya'da bugün mevcut olan toprak üzerinde ortak mülkiyet biçimi komünist gelişme için bir başlangıç noktası oluşturabilir."[37]

eğilim içeren bir parti, bu eğilimler birbirine karşıt amaçlar peşinde olacakları için, pratikte disiplinli bir örgüt durumuna gelemez. Lenin bu nedenle, merkezci liderliğe karşı mücadele etmek için bir dizi örgütsel araca baş vurmaya karar verdi. Sonuç, Komintern'e üyelik için gerekli 21 koşul oldu.

Kongrenin başlangıcında Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi, bu konudaki bir tartışmaya temel oluşturması düşüncesinden haraketle, 19 koşul içeren bir liste hazırladı. Taslak metni Lenin hazırladı. Metnin giriş kısmında şunlar ifade ediliyordu:

> İkinci Enternasyonal'in yeniden güç kazanmasının olanaksızlığının farkında olan ortada kalmış "merkez" parti ve gruplar sürekli güç kazanan Komünist Enternasyonal içinde kendilerine destek bulma çabası içindeler. Bunlar, aynı zamanda, kendilerine daha önceki oportünist ya da 'merkezci' politikalarını devam ettirme şansı verecek belli düzeyde bir 'özerklik' elde etme peşindeler. Komünist Enternasyonal, belli bir dereceye kadar, çekim merkezi haline geliyor...
>
> Belli koşullar altında Komünist Enternasyonal, nereye gideceğini bilemeyen, kararsızlık içnde bulunan, İkinci Enternasyonal ideolojisinden henüz kopmamış grupların akınına uğrayarak örgütsel niteliğinin sulandırılması gibi bir tehlikeyle karşı karşıya kalabilir... Bütün bunları göz önüne alan İkinci Dünya Kongresi, yeni partilerin kabulüne ilişkin kesin ve mutlak koşulların formüle edilmesi, ayrıca halihazırda üye partilerin yükümlülüklerinin açık olarak ifadelendirilmesi gerektiği düşüncesindedir.[49]

Söz konusu üyeliğe kabul koşulları şu şekilde özetlenebilir:

1. Koşul, parti yayın organlarının yazı işlerinin güvenilir komünistler tarafından yürütülmesini, bunların proleterya diktatörlüğü fikrini yaymalarını, durup dinlenmeden burjuvaziyi ve reformistleri teşhir etmesini zorunlu kılıyordu.

2. Koşul, tüm 'reformistlerin ve merkezcilerin', parti teşkilatı, yayın organları, sendikalar, parlamento grupları da dahil olmak üzere tüm idari konumlardan uzaklaştırılmalarını gerektiriyordu.

3. Koşul, tüm ülkelerde yasal ve yasadışı parti çalışmasının örgütlenmesi çağrısında bulunuyordu.

4. Koşul, ordu içinde sistematik propaganda faaliyeti yürütülmesi,

orduda komünist hücrelerin örgütlenmesi gereğine değiniyordu.

5. Koşul, her ülkede, kırsal kesimde sistematik çalışma yürütülmesiyle ilgiliydi.

6. Koşul, sosyal vatanseverlikle ve sosyal pasifizmle mücadele edilmesi çağrısında bulunuyor, 'insanlığın yeni emperyalist savaşlardan kurtarılmasının ancak kapitalizmin devrimci tarzda yıkılmasıyla mümkün olacağı' tezinin gerekliliğini vurguluyordu.

7. Koşul, 'reformizmden ve merkezci politikalardan tam ve mutlak biçimde kopmanın gereği'ni ayrıntılı olarak dile getiriyordu.

8. Koşul, komünistlere, sömürge halkların emperyalizme karşı mücadelelerine destek verme çağrısında bulunuyordu.

9. Koşul, sendikalarda, kooperatiflerde ve diğer kitle örgütlerinde sistematik çalışma yürütmenin her partinin görevi olduğunu ilan ediyordu.

10. Koşul, Amsterdam (Sosyal-Demokratik) Sendikalar Enternasyonali'ne karşı çıkmanın ve bundan ayrılmanın gereği üzerinde duruyordu.

11-14. Koşullar, tüm faaliyet alanlarında merkezi parti kontrolünün sıkılaştırılması gereğine değiniyordu. Her partinin merkez komitesi, kendi parlamento grubunun kompozisyonunu yeniden gözden geçirmeli, güvenilir olmayan unsurları tasfiye etmeli, parlamento grubunu kendisine tabi kılmalıydı. Merkez komitesi, partinin tüm yayınları üzerinde tam bir kontrole sahip olmalıydı: "Komünistlerin faaliyetlerini yasal olarak yürütebildikleri ülkelerde, komünist partileri, parti saflarına sızmış küçük-burjuva unsurları sistematik olarak saflarından atmak üzere periyodik olarak üyelerini gözden geçirmelidir."

15. Koşul, her partiyi, karşı-devrime karşı mücadele eden herhangi bir Sovyet cumhuriyetine mümkün olan her yoldan yardım etmekle yükümlü kılıyordu.

16. Koşul, komünist partilerin, 'komünist enternasyonalizmin ruhu'na uygun olarak yeni programlar geliştirmeleri, bu programları onaylanmak üzere Komintern'in ya da Komintern Yürütme Komitesi'nin gelecekteki ilk kongresine sunmaları zorunluluğunu getiriyordu.

17. Koşul, Enternasyonal içinde kararların hangi ölçüde merkezileştirilmesi, yerel koşulların hangi ölçüde dikkate alınması gerektiği sorunu üzerinde duruyordu.

Komünist Enternasyonal ve onun Yürütme Komitesi'nin tüm kong-

relerinde alınan kararlar, üye partilerin hepsi için bağlayıcı niteliktedir. Yakıcı iç savaş koşullarında faaliyet yürüten Komünist Enternasyonal, İkinci Enternasyonal'den çok daha merkezi bir niteliğe sahip olmalıdır. Bununla birlikte Komünist Enternasyonal'in ve onun Yürütme Komitesi'nin, yürüttüğü her çalışmada, üye partilerin içinde faaliyet ve mücadele yürüttükleri koşulların farklılığını dikkate alması, ancak tüm partiler için bağlayıcı karar alınanın mümkün olduğu durumlarda bu tür kararları benimsemesi gerektiği açıktır.

18. Koşul, tüm partilerin, parti isimi olarak 'Komünist' adını benimsemeleri gerektiğini, bunun salt biçimsel bir sorun değil fakat Sosyal Demokrasi ile kendileri arasındaki radikal ayrımı vurgulamak açısından zorunlu bir gereklilik olduğunu belirtiyordu.

19. Koşul, üye partilere, İkinci Kongre'nin çalışmasını onaylamak üzere kongrenin hemen ardından kendi özel kongrelerini toplama çağrısında bulunuyordu.[40]

Kongredeki tartışmaların sonucu olarak, bu koşullara iki yeni koşul daha eklendi:

20. Koşul, tüm partilerin, her partinin merkez komitesi üyelerinin üçte ikisinin Üçüncü Enternasyonal'e katılma fikrini İkinci Kongre'den önce kabul etmiş kişilerden oluşmasını sağlayacak biçimde yeniden örgütlenmeleri zorunluluğunu getiriyordu.

21. Koşul, çeşitli ülkelerdeki komünist partilerin gelecekteki kongrelerinde söz konusu koşullara karşı çıkarak aleyhte oy kullanan kişilerin hepsinin o partilerden ihraç edilmeleri zorunluluğunu getiriyordu.[41]

Kongre, bu 21 koşulu hemen hemen oybirliğiyle kabul etti, aleyhte oyların sayısı yalnızca ikiydi.

İkinci Kongre'nin yürütmüş olduğu çalışmaların bir özetini sunan Zinovyev, şunları söylemişti: "Umuyorum ki, bir devenin bir dikiş iğnesinin deliğinden geçmesi ne kadar güç ise, merkez yandaşlarının bu 21 koşuldan yan çizmeleri o ölçüde güç olacaktır."[42]

İleride göreceğimiz gibi, bunu söylemek, yapmaktan çok daha kolaydı: Üye partilerin bazılarında, bir dizi hileye baş vurarak çeşitli yollardan bu koşulların üstesinden gelindi. Hollandalı Wijnkoop, şu sözlerinde haklıydı: "Bir kağıt parçası bir oportünist için ne kadar bağlayıcı olabilir? Oportünist, eğer zorunlu kalırsa o kağıdın altına imzasını atacak, ardından yapmak istediği şeyler nelerse yine onları yapacaktır. Opor-

tünist her zaman ikiyüzlüdür ve iki farklı dilde konuşur."[43]

İkinci Kongre'nin ardından, Almanya'da USPD çoğunluğu, Fransız SP, Çekoslovak SP, İtalyan SP azınlığı, kitlesel niteliğe sahip Bulgar, Yugoslav ve Norveç partileri, küçük birer parti durumunda olan Hollanda, Avusturya, Macaristan partileri ve diğer partiler, düzenledikleri ulusal kongrelerinde 21 koşulu kabul ettiler.

4

Lenin, Bolşevizm ve Komintern

Geçen bölümde gördüğümüz gibi, Komintern kongreleri strateji ve taktikler konusunda bir okul işlevi görmüşlerdi. Bunların etkinliği yalnızca öğretmenlerinin niteliğine değil, ayrıca öğrencilerin arka planına, hazırlık düzeyine bağlıydı. Komintern'de, Lenin, Troçki ve diğer Rus liderler bir bütün olarak öğretmen rolünü ovnarlarken, diğer komünist partilerin liderleri öğrenciler grubunu oluşturuyorlardı. Bunlar, Enternasyonal'e kendi ulusal özelliklerini, kendi geleneklerini getirdiler. Bu ulusal özellik ve geleneklerin onların Bolşevizmi özümsemelerini hangi ölçülerde kolaylaştırdığı ya da güçleştirdiği, Enternasyonal'in yazgısı açısından yaşamsal bir belirleyiciliğe sahipti.

Bolşevizm ile yeni kurulmuş komünist partilerin ulusal karakteristikleri arasındaki ilişki sorununa geçmeden önce, şu soruyu sormak durumundayız: Lenin Enternasyonal'e liderlik etme görevine ne ölçüde hazırdı?

Devrimci stratejiler ve taktikler konusundaki olağanüstü becerisine, Rus devrimcilerini eğitme konusundaki muazzam deneyimine karşın Lenin, batı ve orta Avrupalı liderleri eğitme konusunda kimi yetersizliklere sahipti. Bu alandaki deneyimi son derece sınırlıydı. Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesinden önce geçen uzun sürgün yılları boyunca Lenin, ne İngiltere, İsviçre, Fransa, ne de Polonya'da yerel işçi hareketleriyle herhangi bir ilişki kurmamıştı. Üretken bir yazar olarak sahip olduğu kariyerinin ilk yirmi beş yılı süresince, Rusya dışındaki okurlara yönelik olarak yazdığı metinler yalnızca birkaç makaleden ibaretti ve bu ma-

kaleler, esas olarak, Rus muhaliflerin Bolşevizme yönelik yabancı dilde kaleme almış oldukları eleştirilere birer yanıt niteliğindeydiler. Lenin'in bütün çabası, Rusya'da devrimci bir parti kurarak buna öncülük etme hedefi üzerinde yoğunlaşmıştı ve bu durum onun açısından kimi dezavantajlara sahipti. Ayrıca, savaşın patlak verdiği 1914 yılına gelinceye kadar Lenin'in Karl Kautsky ya da Alman Sosyal Demokrat Partisi'ni hiç eleştirmemiş olması, onun reformizmi ve opportünizmin batı ve orta Avrupa işçi hareketi içinde ne denli güçlü bir yere sahip olduğunu yeterince görememiş olduğuna işaret eder. Bu durumun bir diğer göstergesi de, Avrupa'da kitlesel ve deneyimli komünist partiler var olmadığı halde 1918 ve 1919 yıllarında Avrupa'daki proleter ..evrimin zaferine ilişkin Lenin'in aşırı iyimserliğidir.

Bununla birlikte Lenin'in bu zayıflığı, Komintern'in yazgısı açısından, bundan çok daha belirleyici olan bir faktörle karşılaştırıldığı zaman, görece önemsiz kalır. Söz konusu faktör, batı ve orta Avrupa işçi hareketinin sahip olduğu gelenektir. Komintern'in tarihi, Marks'ın şu özdeyişini tekrar tekrar doğrular: "Ölmüş kuşakların geleneği, yaşayanların beyninde bir kabus gibi asılı kalmaya devam eder."

Komünist Enternasyonal'in ilk yıllarındaki gelişmeleri ayrıntılı olarak inceleyenler, kongrelerde (özellikle ikinci ve üçüncü kongrelerde) alınan stratejik ve taktik kararlar ile üye partilerin ulusal düzeyde izlemiş oldukları politikalar arasındaki derin ayrılığı tekrar tekrar gözlerler. Komintern'in ilk dört yıldaki deneyimi, Bolşevizm ile uluslararası işçi hareketini birbirine uyumlu hale getirmenin önünde pek çok güçlüğün bulunduğunu göstermiştir.

Doğrudan deneyim esastır

Bolşevizm, uzun ve acılı mücadele yılları içinde doğdu ve gelişti. İçeriği, 1905 Devrimi, bunu izleyen gerici dönem, daha sonraki devrimci uyanış, Duma'daki yasadışı faaliyetler, sayısız ekonomik ve siyasal grevler, saldırıya ve savunmaya yönelik savaşımlar, ayaklanma ve iç savaş deneyimleri tarafından şekillendirildi. Bolşevizm, uzun yıllara yayılan bir ideolojik siyasal mücadele içinde, hatalar da dahil olmak üzere kendi deneyimlerine ilişkin çözümlemeler yoluyla olgunlaştı. Bolşevizm, hem merkezci Menşeviklere ve kendi saflarındaki aşırı-solculara, hem de Rusya'daki yaşamın beraberinde getirdiği gerçek sorunlara karşı mücadele yürütmek durumunda kaldı. Böyle bir süreç içinde, bağımsız, kendine güvenen bir liderlik gelişti, mücadele içinde sınandı ve olgunlaştı.

Bir parti, her zaman esas olarak kendi deneyimleri sayesinde bilgi ve deneyim kazanır. Kuşkusuz bu, diğer ülkelerin ve diğer partilerin deneyimlerinin önemsiz olduğu anlamına gelmez. Aksine Bolşevikler, büyük Fransız devrimi, 1848 devrimleri ve Paris Komünü deneyimlerini kendilerinde içselleştirmişlerdir. Fakat söz konusu içselleştirme, uluslararası deneyimi Rus işçilerinin kendi mücadelesinde kullanılması anlamına geliyordu. 1905 Devrimi, Bolşeviklerin uluslararası devrimci deneyimi özümsemeleri açısından esaslı bir öneme sahipti. Uluslararası işçi hareketinin sorunları, Rus proletaryasının kendi deneyiminden çıkan derslerin ışığı altında içselleştirildi.

Komintern'in kurulmasıyla birlikte, pek çok insan, kadro ve liderlerin seçimi ve işlevinin yanı sıra, devrimci strateji ve taktiklerin diğerlerinin deneyimlerinden -bu durumda Rus partisinin deneyimlerinden- öğrenilebileceğine inandı. Kuşkusuz Enternasyonal, ülkeler arasında deneyimlerin paylaşılmasına, dolayısıyla ulusal partilerin eğitimine yardımcı oldu fakat gerekli derslerin öğrenilmesi ve özümsenmesi, esas olarak, ancak her partinin kendi mücadele süreci içinde mümkündü.

Komintern İkinci Kongresi şunu ilan etmişti: "Komünist Enternasyonal, fiilen tüm dünyanın tek komünist partisi olmalıdır. Çeşitli ülkelerde faaliyet yürüten partiler, sadece onun seksiyonlarıdır."[1] Gerçekten birleşik bir uluslararası partiye sahip olunabilmesi için, ulusal düzeyde faaliyet yürüten partilerden her birinin kendi deneyimlerini diğerlerine aktarabilmesi gerekir.

Dünya devriminin öncüsü durumundaki Rus Bolşeviklerinin devrimci deneyiminin orta ve batı Avrupa'daki partilere aktarılmasının önündeki engellerden biri, bu partilerin kendi ulusal gelenekleri idi.

Avrupa işçi sınıfı, onyıllar boyunca yasal parlamenter çalışma ve sendikal faaliyetler içinde reformist bir ruhla eğitilmişti. Rus işçi sınıfının aksine ne yasadışı faaliyet, silahlı çatışma, ayaklanma ne de devrim deneyimine sahipti. Orta ve batı Avrupalı komünist partiler kaçınılmaz olarak, parlamenter ve oportünist geçmişe dayalı gelenekler tarafından belirlenmiş durumdaydılar. Her ne kadar söz konusu geçmişe karşı tavır aldılarsa da, bu mutlaka onların komünizmin teorik ilkelerini ve devrimci mücadele yöntemlerini özümsemiş oldukları anlamına gelmiyordu. Gerçekte kitleler arasındaki devrimci duyguların yarattığı basınç komünizme, bürokratik, parlamenter ve reformist gelenekleri de içeren sayısız çoklukta öğe getirmişti.

Batı Avrupalı komünist liderlerin en iyileri bile, evrimci gelenekler-

den tamamen bağışık değillerdi. Nitekim, büyük devrimci Rosa Luksemburg, Alman Sosyal Demokrasisi'nin ve sendika bürokrasisinin etkisinin bir sonucu olarak, devrimin temel görevlerine yönelik kaderci bir yaklaşımdan kendini tamamen kurtarmış değildi. Broué'nun yazdığı gibi, Rosa Luksemburg'un grubu olan Spartakistler,

> 1914-1918 yılları arasında kalan dönemde gelişmiş Sosyal Demokrasinin belirgin bir yansıması niteliği taşıyordu. Sosyal Demokrasi, adeta toplum içinde toplum durumundaydı; ilkesel olarak karşı çıktığı fakat pratikte kendisine uyarlanmış olduğu kapitalizmle bütünleşmişti. Sosyal Demokrasinin sağlamış olduğu deneyim, sorumluluk ve işler, işçilerle birlikte tarih yaratma arzu ve yeteneğinde olanlar için değil, sadece işçileri kullanarak onlar sayesinde siyaset yapma niyetinde olanlar içindi... Savaş öncesi döneminin Sosyal Demokrasisinin saflarından doğmuş komünist liderler, onun pasifliğe ve kuyrukçuluğa yöneliminin doğum izlerini taşıyorlardı.[2]

Komünist Enternasyonal esas olarak, sola kaymış merkezci unsurlardan kadro devşirmişti; bunlar sadece tek tek bireylerden ya da gruplardan ibaret değildi, kimi zaman eski liderliklerini hala koruyan partiler bir bütün olarak Enternasyonal çatısı altına giriyorlardı. Bu partilerin üst kademelerinde maddi, toplumsal ve siyasal bağlantılar aracılığıyla hissedilen burjuva fikirler, söz konusu partilerin siyasal yaşamında önemli bir yere sahipti. Reformist politikacıların burjuva toplumu içindeki köklerinin karakteristiklerinden biri, bunların uyarlanma ve siyasal manevra konusunda sahip oldukları yetenekti. Keskin bir gözlem gücüne sahip olan Rosmer, Fransız Komünist liderlerin Komintern İkinci Kongresi sırasında ve sonrasında takındıkları tavırlarla ilgili olarak şunları yazıyordu:

> Rus komünistleri, titiz bir çalışma sonucu [Komintern'e üyelikle ilgili olarak] 21 koşul formüle etmişlerdi... Bu sert koşulların, oportünistlerin asla aşamayacakları bir engel oluşturacağı düşünülmüştü. Çok geçmeden bunun bir yanılsama olduğunu gördüler... Oportünistlerin, parlamenter demokrasi eğitimi ve pratiği sayesinde sahip oldukları olağanüstü manevra kabiliyetiyle bu engelin üstesinden gelebileceklerini bilmiyorlardı ve bilemezlerdi. Bunlar, tor-

balarından, kuşkucu Rusların asla tasavvur edemeyecekleri binbir çeşit hile ve kurnazlık çıkarabilecek uyanıklıktaydılar. Örneğin, Fransız Komünist Partisi sekreteri Frossard, kaçamaklı yollara başvurma sanatı konusunda bunlara iki yıl boyunca ders verecekti.[3]

Eski liderliğin koşullara uyarlanma yeteneği ve gerçek devrimci deneyimden yoksunluğu düşünüldüğünde, yeni komünist liderlerin bunlara bakıp Bolşevizmi 'uyanıklık' ve manevra yeteneği ile özdeş tutma tehlikesi gerçekten güçlü bir olasılıktı. Rosmer, Belçikalı bir komünist liderin Lenin'in *"Sol Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı"* adlı kitabına ilişkin olarak söylediği sözleri aktarır:

> Bana, 'Ne kadar tehlikeli bir kitap' dedi; 'Lenin için bir tehlike söz konusu değil, çünkü o, işçi sınıfının yararına bulduğu bir manevrayı her zaman kullanacak ve yaptığı her uzlaşma sınıfın çıkarına olacak. Ama, işçi mücadelesi deneyimi olmayan genç komünistleri unutmayalım -üstelik bunların bir kısmı artık o kadar genç de değil... Bunlar, kitapta yazılanlardan yalnızca ikincil olan şeyleri alacaklar, çünkü onlar için en kolay ve en uygun olan şey bu. Çalışıp kafa yorma zahmetine girmeyecekler. Manevra ve uzlaşmalar için sağlam bir sosyalist temele sahip olmadıkları için, bunları meselenin esası olarak görecekler ve onları kendi eylemlerini meşrulaştırmanın kolay bir aracı olarak kullanacaklar.'

Rosmer, sözlerini şöyle sürdürür: "Bunun bizim zihnimizde yarattığımız bir tehlike olmadığını anlamamız için çok beklememiz gerekmedi: Lenin'in ölümünden hemen sonra yaşanan "Zinovyevci Bolşevikleştirme", Enternasyonal'in her seksiyonunda başını kaldırmaya başladı ve Stalin'le birlikte komünizmin kendisi bir manevra düzeyine indirgendi."[4]

Bolşevizmin gücü, esas olarak onun taktiksel uyarlanabilirliğinde değil, sağlam, ilkesel doğasında saklıdır. Daha önce başka bir yerde yazmış olduğum gibi,

> Lenin, değişen koşullara göre daha önce düşünmeden hemen o an hareket etme yeteneğinin önemine inanıyordu. Fakat bunun sulandırılarak her şeyin günübirlik taktiklere indirgenmesini önlemek için, söz konusu yeteneğin bütüncül bir teoriye dayanan genel bir perspektif içinde eritilmesi gerekiyordu.[5]

Lenin'in parti teorisinin iki temel teması şunlardı: birincisi, işçi sınıfı içinde küçük bir azınlık konumunda kalmayı belli bir süre kabullenmeye razı olmak da dahil olmak üzere, bir dizi temel ilkeye bağlılık; ikincisi, işçilerin yer aldıkları her mücadelede onlara pratik bir liderlik sağlayarak işçi kitleleri ile mümkün olan en yakın ilişkiyi tesis etmek. Bir devrimcinin ya da bir partinin bunların her ikisini birden özümsemesi, ancak onun kendi mücadelesi aracılığıyla mümkündür. Devrimci bir parti, yalnızca Marks ve Lenin'in düşüncelerini Alman, Fransız ya da İtalyan diline tercüme etme yeteneğine sahip olmakla kalmamalı, ayrıca, Marksizmin dilini Alman, Fransız ya da İtalyan proletaryasının sıkıntılarına, özlem ve umutlarına tercüme etmeyi de öğrenmelidir.

Ekonomik ve toplumsal engeller

Bolşevizmin Rusya dışındaki Avrupa ülkelerine özümsetilmesinin önünde güçlü ekonomik ve toplumsal engeller de vardı. Lenin, Engels'in İngiltere'nin endüstriyel ve sömürgesel tekelinin bir sonucu olarak İngiliz işçi sınıfının bir kesiminde yaşanan bürokratikleşme üzerine yaptığı yorumlardan[6] esinlenerek, şunları ileri sürmüştü:

> Sanayinin çok sayıdaki kollarından, çok sayıdaki ülkelerinden vb. birinde kapitalistlerin elde ettikleri yüksek tekel karları, onların işçi sınıfının küçük ama dikkate değer bir azınlık oluşturan belli kesimlerine rüşvet vermelerini ve bunları burjuvazinin saflarına çekmelerini ekonomik açıdan mümkün kılmaktadır.
>
> Kendi yaşam tarzları ve dünya görüşleri içinde sınıfın çıkarlarına son derece yabancılaşmış, kazandıkları ücretler açısından ayrıcalıklı bir yere sahip bulunan bu burjuvalaşmış işçi kesimi ya da işçi aristokrasisi, İkinci Enternasyonal'in başta gelen destekçisiydi ve günümüzde burjuvazinin başta gelen toplumsal... *destekçisi* durumundadır. Bunlar, ***burjuvazinin işçi sınıfı hareketi içindeki gerçek ajanları*** oldukları için, aynı zamanda kapitalist sınıfın emekçi kökenli teğmenleridirler.[7]

Lenin'in reformizm çözümlemesinden çıkan sonuç, reformizme verilen desteğin proletarya içinde, işçi kitlelerinin devrimci dürtülerini gizleyen küçük ve tutucu bir azınlıktan geldiğidir.

Fakat kapitalist ekonomi, pazar üzerinde tekel de dahil olmak üzere öylesi bir işleyişe sahiptir ki, bunun elde ettiği karlardan pay alma

işçi sınıfının tek bir kesimiyle sınırlandırılamaz. Daha önce başka bir yerde yazdığım gibi:

> Lenin'in bu konudaki çözümlemesini sorgularken sorulması gereken birinci soru şudur: Şirketlerin, örneğin sömürgelerdeki İngiliz şirketlerinin elde ettikleri süper karlar, nasıl 'sus payı' olarak İngiltere'deki "işçi aristokrasisi"nin cebine gitmiştir? Bu sorunun yanıtı, Lenin'in reformizm çözümlemesini bir bütün olarak geçersiz kılar...
>
> Hiçbir kapitalist, işçilere dönüp şunu söylemez: 'Bu yıl yüksek bir kar düzeyine ulaştım ve size daha yüksek ücret ödemeye hazırım.' *Emperyalizm ve sermaye ihracı, elbette, ihraç edilen sermayenin içeriğini oluşturan makineleri, rayları, lokomotifleri vs. üreten pek çok işçiye iş vermek suretiyle sanayileşmiş ülkedeki ücret düzeyini büyük ölçüde etkiler. İstihdam düzeyi üzerindeki bu etki, genel olarak ücret düzeyini açıkça etkiler. Fakat, neden bu yalnızca 'küçücük bir azınlığın' gerçek ücret düzeyini etkilesin? İstihdam düzeyinin yükselmesi ve işsizlik oranının azalması küçük bir "işçi aristokrasisi"nin doğmasına yol açarken işçi sınıfı kitlelerinin durumunun bundan hemen hiç etkilenmediği söylenebilir mi? Ekonominin az çok tam istihdam düzeyine ulaşması vasıflı ve vasıfsız işçiler arasındaki farkların artmasına neden olduğu söylenebilir mi? Elbette ki hayır.*
>
> Kapitalistlerin sömürgelerdeki yatırımlarından elde ettikleri yüksek karların ücretlerde bir artışa yol açtığı bir başka yoldan ileri sürülebilir: Kapitalistler, işçilerin haklarını savunan iş yasalarına, karların düşük düzeylerde seyrettiği zamanlarda olduğu kadar güçlü biçimde karşı çıkmazlar, bu da ücretler düzeyinde göreli bir artışa yol açar. Bu doğrudur. Fakat söz konusu iş yasalarının işçi sınıfının değişik kesimleri arasındaki yaşam standardı farklılıklarını artırdıkları söylenemez...
>
> Belli endüstrilerde çocuk ya da kadın emeği üzerindeki kısıtlamalar gibi basit örnekleri ele alalım. Bu durum, arz ve dolayısıyla ücretler açısından, vasıflı emek pazarını vasıfsız emek pazarından daha çok etkilemez. Benzer şekilde, günlük çalışma saatinin azalması vasıflı emek pazarını vasıfsız olandan daha fazla etkilemez. Gerçekten de vasıfsız ve yarı-vasıflı işçi kitlelerinin yaşam standart-

larında artışa yol açan her şey, bunların yaşam standartları ile vasıflı işçilerinkiler arasındaki farklılıkları azaltır. Eğitim de dahil olmak üzere genel yaşam standardı yükseldiği oranda, vasıfsız işçilerin yarı-vasıflı ya da vasıflı işçiler haline gelmeleri kolaylaşır. Çıraklığın mali yükü, durumu görece iyi olan işçiler tarafından daha kolay taşınır ve işçilerin üretim becerisi kazanımları kolaylaştığı ölçüde, vasıflı işçilerle vasıfsız işçiler arasındaki ücret farklılıkları o oranda küçülür.

Yine emperyalizmin, geri ve sömürge ülkelerden çok ucuza yiyecek maddesi (ve hammadde) temin ettiği için, işçilere 'sus payı' verebildiği ileri sürülebilir. Fakat bu faktör de, yalnızca 'işçi aristokrasisi' azınlığının değil, sanayileşmiş ülkelerdeki tüm işçilerin yaşam standartlarını etkiler. Bu, genel yaşam standartlarının yükselmesine yol açarak, aynı işçi sınıfının değişik kesimleri arasındaki farklılıkları azaltır.[8]

Reformizmin ekonomik köklerinin proletaryanın küçük bir kesiminden çok daha ötelere uzandığı gerçeği, batılı ülkelerde komünist hegemonyanın inşasının Rusya'dakinden çok daha büyük güçlüklerle karşılaşmış olması anlamına gelir; bu, güç ve uzun bir mücadeleyi gerektirir. Hiç kuşkusuz, komünist partisi de dahil olmak üzere, bu ülkedeki kitle partilerinden hiçbiri, kitleler arasındaki yaygın fikirlerden bütünüyle bağışık kalamaz.

Lenin ve Rus Komünist Partisi içindeki arkadaşları, kısa bir süre içinde bir dizi ülkede kitlesel komünist partilerin doğmasına zemin hazırlamak konusunda olağanüstü bir başarı gösterdiler. Bolşevik liderler, devrimci strateji ve taktiklerin öğretilmesine yardımcı oldular. Ne var ki hiçbir şey, partilerin mücadele içindeki kendi deneyimlerinin yerini tutamazdı. Tedrici olarak gelişip yayılan emperyalizmin ve bunun bir yan ürünü olarak işçilerin genel yaşam standartlarındaki göreli iyileşmenin bir sonucu olarak onyıllar boyunca reformist bir ruh hali tarafından biçimlendirilmiş bir işçi sınıfının liderlerinden, hemen bugünden yarına gerçek komünist liderler yaratmak olanaksızdı. Bu yüzden zamanlama sorunu, yani tarihin ve Komünist Enternasyonal liderliğinin tek tek ulusal partilerin liderlerine kendi deneyimleriyle öğrenmek için gerekli zamanı verip vermeyeceği sorunu, son derece kritik bir öneme sahipti.

Enternasyonal'de Rus hegemonyası

Rus devrimi ilk başarılı proleter devrim olduğu için Lenin, haklı olarak, bunun daha sonraki devrimler için bir model olacağını varsaydı. Dolayısıyla, *"Proletarya Devrimi ve Dönek Kautsky"* adlı kitabında şunları yazmıştı:

> Bolşevizm, gerçekten proleter ve Komünist olan hem sakin, durgun dönemlerin hem de halihazırda başlamış devrimler çağının kazanımlarını değerlendirecek olan Üçüncü Enternasyonal'in ideolojik ve taktik temellerini yaratmıştır... Bolşevizm, savaşın ve emperyalizmin korkunç kötülüklerinden sakınmanın yolunu göstermiştir... Bolşevizm, ***her ülkeye bir taktikler modeli*** olarak hizmet edebilir.[9]

Bununla birlikte Lenin, Rus komünizminin yalnızca geçici bir olgu olduğunu ve bu durumun ancak devrimin Rusya ile sınırlı kaldığı sürece devam edeceğini düşünüyordu. Lenin, Komintern'in resmi gazetesinin ilk sayısında yayımlanmış olan Nisan 1919'da kaleme aldığı "Üçüncü Enternasyonal ve Tarihteki Yeri" başlıklı makalesinde, uluslararası işçi hareketi içindeki Rus hegemonyasının geçici niteliğini vurguluyordu. "Devrimci Proleter Enternasyonal'in liderliği, tıpkı ondokuzuncu yüzyılın çeşitli dönemlerinde ilkin İngilizlerin, ardından Fransızlar'ın ve sonra Almanlar'ın elinde olması gibi, bir süre için -hiç kuşkusuz kısa bir süre için- Rusların eline geçmiştir."[10] Fakat hiç kimse Rus deneyimini mekanik bir yoldan kopya etmeye girişmemeliydi:

> Komünistlerin, mücadelenin her ülkede o ülkenin kendi özgül ekonomik, siyasal, kültürel ve ulusal kompozisyonuna... sahip olduğu sömürgelere, dinsel bölünmelere vd. bağlı olarak aldığı somut formları bilinçli olarak irdelemeleri bugün esaslı bir öneme sahiptir.[11]

Komintern'de iktidarı ele geçiren ve onu elinde tutan *yegane* parti olduğu için, Rus partisinin diğer küçük partilerarasında muazzam büyük bir parti olarak görülmesi, sınırsız bir prestij ve otoriteye sahip olması doğaldı. Kendi devrimlerini gerçekleştirmede başarısız kalmış olan Alman, Fransız, İtalyan ve diğer komünist liderler, kendi devrimlerini başarmış Rusların olağanüstü niteliklerini kabul etmek durumundaydılar. 'Dansı

başlatanlar ve yürütenler Ruslar oldu; üstünlükleri öylesine aşikardı ki bu onların meşru hakkıydı' diye yazıyordu Victor Serge: "Batı sosyalizmi içinde kendisini onlarla eşitleyebilen, hatta, bilgi ve özgürlük ruhu açısından onların bir adım ötesine bile geçebilen yegane kişilik Rosa Luksemburg idi; 1919 Ocak ayında Alman subayların dipçik darbeleriyle öldürüldü."[12]

Fransız komünizminin önde gelen liderlerinden Boris Souvarine, Mart 1923'te şunları söylüyordu:

> Dünyanın tüm ülkelerindeki diğer partilere örnek olarak bizi gerçek devrimciler haline getirdiğin, bizi sahip olduğumuz demokratik önyargılardan, insancıl yanılsamalardan, reformist yanlışlardan kurtardığın için teşekkürler Bolşevik Parti. Onun gösterdiği yolda ilerlemek, onun gösterdiği dersleri öğrenmek ve onun gibi devrime hizmet etmek için çalışacağız. Dünya partisinin bir parçası olmaktan gurur duyuyoruz. Onun emanetine sahip olmak en büyük gurur kaynağımız ve en büyük umudumuz buna layık olabilmek.[13]

Aslında böyle bir itaatkarlık bağımsız düşünceli devrimci bir liderden ziyade, Zinovyev ya da daha sonra Stalin gibi evet efendimci bir insana daha uygun düşerdi.

Dünyanın dört bir yanındaki komünist partilerin Rus partisine yönelik eleştirellikten uzak tutumu, Enternasyonal'in her kongresinde kendisini gösterdi. Birinci kongrede, yalnızca bir tane gerçek tartışma yaşandı -Enternasyonal'in kuruluşunun zamanına ilişkin tartışma. İkinci, üçüncü ve dördüncü kongrelerde diğer partilerin (Alman, Fransız, İtalyan vd.) delegeleri, Komintern'in kendisine ilişkin konulara hemen hiç değinmeyip kendi ülkelerinden söz ettiler. Tüm tartışmalarda Rus delegeler diğer partileri eleştirirlerken, o partilerin temsilcileri Ruslara yönelik eleştirilerde bulunmadılar. İkinci Kongre delegelerinden J. T. Murphy'nin şu sözleri, haklı bir gözleme dayanıyordu: "Genel ya da ilkesel bir sorun irdelendiğinde, her delege o soruna kendi ülkesinin bakış açısıyla yaklaşıyordu. Uluslararsı nitelikli meselelere bakarken sık sık kendi Rus gözlüklerini takıyor olmalarına karşın, gerçek bir enternasyonalizm bilgisine ve duyarlılığına sahip olanlar yalnızca Ruslardı."[14]

İngiliz delege Jack Tanner, Komintern İkinci Kongresi'nde şu şekilde yakınıyordu: "Ruslara ve diğer temsilcilere, Rusların da diğerlerinden öğrenebilecekleri bir şey olup olmadığını sormak istiyorum; bir Ru-

sun yapması gereken şey sadece öğretmek değil, ekonomik mücadelelerden ve diğer ülkelerdeki devrimci hareketten bir şeyler öğrenmektir."[15]

USPD delegesi Artur Crispien, İkinci Kongre'de delegelere şunu söylüyordu: "Yalnızca Rus komünistleri eleştirilmediler. Diğer partilerden bir teki bile bu ayrıcalığa sahip olmadı."[16]

Ruslar, uluslararası arenada olan bitenler konusunda diğer partilerin temsilcilerinden çok daha deneyimliydiler ve batıdaki işçi hareketi konusunda onlardan çok daha fazla bilgiye sahiplerdi; bu yüzden diğer komünist liderler Ruslar karşısında aşağılık duygusuna kapılıyorlardı. Örneğin, Serrati, Komintern İkinci Kongresi'nde şu itirafta bulunuyordu: "Kendi ülkemdeki ulusal kongrelerin hiçbirinde, kendimi şimdi Moskova'da olduğu kadar zayıf ve güçsüz hissetmedim. Hiçbir kongrede böylesine büyük bir farklılık görmedim. Sözünü ettiğim şey insanların sahip oldukları gelişmişlik düzeyi ya da kültür değil, fakat sahip oldukları güç. Yoldaş Lenin ile karşılaştırıldığında ben neyim? O, Rus devriminin lideri. Ben ise küçük bir komünist, sosyalist partiyi temsil ediyorum."[17]

Rus liderler saçmalık düzeyine varan şeyler söylediklerinde bile, diğer komünist liderler onları eleştirmediler.

Radek, Komintern Dördüncü Kongresi sırasında Çinli yoldaşlarına yeniden ısıtılmış Menşevizmden başka bir şey olmayan öğütler verdiği zaman, hiç kimse bu duruma karşı çıkmadı:

> Çin'deki hareketin sahip olduğu tüm olasılıkları dikkate almak, Çinli yoldaşların ilk plandaki görevidir. Şunu anlamalısınız ki yoldaşlar, gündeminizde olan şey ne sosyalizm ne de bir Sovyet cumhuriyetidir. Ne yazık ki, ulusal birliğin tarihsel sorunları ve birleşik ulusal cumhuriyet meselesi bile bugün Çin'in gündeminde değildir. Çin'in bugünkü durumu, kapitalist gelişmenin birleşik ulusal bir merkez yaratılmasına olanak tanımayacak kadar zayıf olduğu onsekizinci yüzyıl Avrupa'sını, özellikle de o dönem Almanyası'nı andırıyor.[18]

Aynı Kongre'de Lenin, Troçki, Clara Zetkin ve Bela Kun'un Rus devriminin ilk beş yılı üzerine yaptıkları konuşmalardan sonra, salondaki dinleyiciler arasında tek bir kişi bile söz alıp Rus yoldaşlarına bir eleştiri yöneltmedi ya da herhangi bir öneride bulunmadı!

Lenin ve Troçki, Zinovyev ve daha sonraki yıllarda Stalin'den farklı

olarak, hiçbir zaman yabancı komünist liderlerin gözünü korkutup onları sindirmediler. Onlardan, kendi partilerinde olduğu gibi, Rus partisine ilişkin düşünce ve eleştirilerini açıkça dile getirmelerini beklediler. Onların kendi düşüncelerini açıkça ifade etmeleri konusunda yeterli özgüven duygusundan yoksun olmalarının sorumlusu Lenin ve Troçki değildi.

Rus partisine yönelik eleştirellikten uzak tutum tehlikeliydi. Rus partisi, Komintern'in tüm politikalarını kendi başına yönlendirdi; başarının beraberinde getirdiği prestijden o yararlanıyor, başarısızlıkların sorumluluğundan bağışık kalıyordu. Başarısızlıklar her zaman bir başkasının hatasıydı!

Diğer ülkelerin komünist liderlerinin Rus liderliğine sürekli pasif bir itaatkarlık içinde kalmalarının temel nedeni, uluslararası işçi hareketinin uğradığı bir dizi yenilgiydi. Başarıya ulaşmanın getirdiği saygınlığa sadece Ruslar sahipti. Ayrıca komünist partiler, merkezciliğin ya da aşırı-solculuğun yol açtığı hatalardan sakınma, hatalardan ders çıkarma konusunda ağır kalıyorlar, böylece sürekli Moskova'nın eleştirilerine maruz kalıyorlardı. Bunun bir sonucu olarak, kendilerinde Leninist eleştiri ve özeleştiri yöntemini değil, Moskova'nın her zaman haklı olduğu fikrini içselleştirdiler.

Moskova'ya dalkavukluk etmeyi güçlendiren bir diğer faktör, Sovyet devletine duyulan saygı idi. Halkın desteği üzerinde yükselen güçlü bir devlete saygı ve hayranlık duyma, kapitalizmin insanlara aşıladığı tavırlardan biridir. Bu tür bir ruh hali, elbette bağımsız düşünceli, özgüven dolu devrimci liderlik olgusuyla bağdaşmaz.

Demokratik merkeziyetçilik ve bürokratik karar alma mekanizması

Komintern kendisini ulusal partilerin basit bir yığını değil, bir dünya partisi olarak görüyordu. Bu, kapitalizmin yerini alacak toplumsal düzenin dünya ölçeğinde bir düzen olmasının zorunlu olduğu şeklindeki bakış açısının örgütsel ifadesiydi. Bu açıdan bakıldığında, dünya hareketine komuta edecek uluslararası bir 'genelkurmay'ın varlığı zorunluydu.

Komintern, kendi örgütsel yapısındaki merkeziyetçiliğin her zaman için demokratik olacağını vurgulamıştı. Dördüncü Kongre, 'diğer parti üyeleri veya parti dışındaki devrimci proleterya kitleleri üzerinde egemenlik kurmak üzere "iktidar"ın bir parti bürokrasisinin elinde merkezileşmesini' kınıyordu. "Komünist parti örgütü içinde merkeziyetçilik

biçimsel ya da mekanik değildir; bu, komünist faaliyetin merkezileşmesini, yani güçlü, militan ve aynı zamanda esnek bir liderliğin oluşumunu ifade eder."[19]

Demokratik merkeziyetçiliğin ulusal ya da uluslararası ölçekte başarılı bir işleyişe sahip olması, parti içinde yüksek düzeyde bir homojenliği, yine yüksek düzeyde bir bilinci, eğitimi, hem liderler arasında hem de tüm üyelerle liderlik arasında karşılıklı güveni gerektirir. Eğer 'kurmaylar' ile 'askerler' arasında tam bir bütünleşme söz konusu ise, bu durumda parti disiplininin yüzde 99'u ortak inancın, yüzde 1'i ise mekanik itaatin ürünüdür.

Bu koşulların varolmadığı yerde, bürokratik karar alma mekanizması kaçınılmaz olarak kendi üstünlüğünü kuracaktır. Pratikte hiçbir örgütsel yönetim, dayandığı siyasal temelin olanaklı kıldığından daha ileri bir düzeye geçemez.

Rusya dışındaki komünist partilerin Rus partisi ile karşılaştırıldığında sahip oldukları olağanüstü geriliğ, pratikte Komintern'in işleyişinin neden bürokratik bir nitelik gösterdiğine açıklık getirir. Moskova'nın otoritesi, idari önlemlerle desteklendi.

Birinci ve İkinci Enternasyonaller ile Üçüncü Enternasyonal arasındaki en çarpıcı farklılık şuydu: İlk ikisi bağımsız ulusal partilerin gevşek bir federasyonu niteliği taşırken, Üçüncü Enternasyonal sıkı biçimde merkezileşmiş bir dünya örgütü olma iradesindeydi.

En yüksek otorite, yılda bir kez düzenli olarak toplanması öngörülen dünya kongresinin eline verilmişti; fakat yıllık kongreler arasında kalan zamanda Enternasyonal, seçimle belirlenmiş ve gemiş yetkiler tanınmış kendi Yürütme Komitesi tarafından idare ediliyordu. İkinci Kongre tarafından benimsenmiş Komintern Hükümleri'nde ifade edildiği gibi:

> Yürütme komitesi, bir kongreden diğerine geçen zaman boyunca Komünist Enternasyonal'in tüm faaliyetlerine öncülük eder... Ve Komünist Enternasyonal üyesi tüm partiler ve gruplar için bağlayıcı nitelikte olan genelgeler yayımlar. Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi, Enternasyonal'e üye partilerden, enternasyonal disiplini çiğneyen grup ya da kişilerin ihraç edilmesini talep etme hakkına, ayrıca dünya kongresinde alınmış kararlara uymayan partileri Enternasyonal'den ihraç etme hakkına sahiptir.[20]

Moskova'nın Enternasyonal seksiyonları üzerine kendi otoritesini dayatma araçlarından biri de finansman idi. Gelin, Üçüncü Enternasyonal'in mali portresini daha önceki uluslararası işçi örgütlerinin mali durumu ile karşılaştıralım. Birinci Enternasyonal'in ekonomik gücüne ilişkin olarak şu tabloyu çıkardık:

> Genel Kurul'un tek tek üyelerin üyelik aidatlarından gelen para miktarı ilk altı yıl boyunca şu şekilde seyretmişti: 1865-£23; 1866-£9, 13s; 1867-£5, 17s; 1868-£14, 14s; 1869-£30, 12s, 1870-£14, 14s. Engels'in 1870-2 yılları için Hague Kongresi'ne sunmuş olduğu mali rapor, Genel Kurul'un bütçesinin £25'den daha fazla açık verdiğini, 'kendi üyelerine ve diğerlerine borçlu' olduğunu belirtir. Örneğin, Genel Kurul'un 1869-70'deki toplam geliri £51, 7s. idi. Aynı yıl toplam giderler ise £47, 7s. idi; fakat hala ödenmemiş kira borçları vardı.[21]

Yukarıdaki rakamlar, İngiliz sterlininin bugünkü değerine eşitlemek için yirmi rakamıyla çarpılsa bile, söz konusu para miktarları gülünç kalır.

Birinci Enternasyonal'in mali yoksulluğu, Genel Kurul'un kira borçları yüzünden bulunduğu binadan kovulmasından da anlaşılabilir. Dolayısıyla Zinovyev'in Komintern İkinci Kongresi'nde kullandığı şu ifade şaşırtıcıdır: "Birinci Enternasyonal, güçlü biçimde merkezileşmiş bir kurumdu."[22]

Zimmerwald Solu'nun Birinci Dünya Savaş sırasındaki mali gücüne de göz atabiliriz. Karl Radek, kendi otobiyografisinde şunları yazar:

> Örgütün [Zimmerwald Solu] mali gücü şu kaynaklardan oluşuyordu: Vladimir Ilyich Bolşevikler adına 20 frank, Alman solcularından Borchardt 20 frank, Polonyalı Sosyal Demokratlar adına benim Hanecki'nin hesabından verdiğim 10 frank. Bu durumda, geleceğin Komünist Enternasyonal'in dünyayı fethetmek için kullanabileceği para 50 franktan ibaretti.[23]

Bu rakamları, Komintern'in İngiltere'ne 1925 yılında tahsis ettiği 16.000 sterlinlik ödenek ile karşılaştırın! Bu partinin gazetesi Workers' Weekly şunu yazıyordu: "Aldığımız ödenek dışında, normal haftalık gelirimizin 20 sterlin dolayında olduğu tahmin ediliyor." İngiltere Komünist Partisi tarihçilerinden birinin kendi yorumunda belirttiği gibi:

> Bu, 1925 yılında Komünist Partisi'nin kendi üyelerinden 1.000, Komintern'den 16.000 sterlin gelir elde ettiğine işaret ediyor. Bunun anlamı, açıkça, örgütün parti faaliyetlerinin, özellikle full-time parti memurlarının, çeşitli yan-örgütlerin ve bunların yayın organlarının finansmanının tamamen Komintern'den alınan ödeneklerle karşılandığıdır. Bu mali bağımlılık, İngiliz partisiyle çalışan Komintern temsilcisine muazzam bir otorite kazandırıyordu.[24]

Brandler, 1923'de Alman partisinin Moskova'dan aldığı ödenek sayesinde 27 günlük gazete çıkarabilir ve 200 full-time işçinin giderlerini karşılayabilir hale geldiğini belirtir. KPD, yalnızca kendi olanaklarıyla elde ettiği gelirle, sadece dört gazeteyi ve 12 parti çalışanını finanse edebilirdi.[25]

Ne var ki bu mali zenginlik, ödenek alan partiler için büsbütün yararlı bir öğe de değildi. Brandler şunları söyler:

> Komintern'in mali yardımı olmasaydı çok daha sağlıklı bir yoldan gelişirdik. Daha önce, işçilerin küçük katkılarından oluşan mali gücümüzle birkaç gazete çıkarıyorduk. Bu açıdan işçilere bağımlıydık ve onlarla sürekli ilişki içinde olmak zorundaydık; ayrıca siyasal gücümüzü aşan işlere girişmezdik. Komintern'den para almaya başlar başlamaz bu durum tamamen değişti. Birden yirmi gazete çıkarır hale geldik, oysa elimizde yeterli sayıda editör yoktu, saflarımızdakiler ya okuma yazma bilmeyen işçiler ya da yazıp çizebilen, ama işçi hareketiyle çok sınırlı müşterekliğe sahip 'okul kaçkını' öğrencilerdi. Thalheimer bu öğrencileri Die Rote Fahne gazetesinde işe yerleştirdi, ama iki ay kadar sonra onlara yol verdi. Mali olanaklarımız, sahip olduğumuz siyasal olanaklardan çok daha ilerideydi, kendi gücümüzü ve önemimizi işçilerin bize verdikleri destekle değil, sahip olduğumuz bu olanaklarla ölçmeye başladık. Bu durum, yıkıcı sonuçlar doğurmaya mahkumdu.[26]

Komintern içindeki merkezileşme, örgütü fiilen çekip çeviren insanlar tarafından da teşvik ediliyordu. Belli işleri yürütmek için seçilmiş kişilerle o işlerin o kişiler üzerindeki etkileri arasında diyalektik bir karşılıklı etkileşim vardı. Bir dünya partisi, dünya liderliğine ihtiyaç duyuyordu. Komintern liderliği Yürütme Komitesi'nin eline verilmişti. Ancak en önemli ulusal parti liderleri Enternasyonal Yürütme Komitesi üyeleri

değillerdi. Komite, Bolşevik Parti'nin bazı çok önemli isimlerinden oluşuyordu; fakat o dönemde Rusya'da yaşanan koşullar yüzünden, bunlar Enternasyonal'in işlerine çok sınırlı bir zaman ayırabiliyorlardı. Elbette ki bu durum kongreler sırasında farklıydı. Birinci ve İkinci Kongreler'de Lenin merkezi ve kritik bir rol oynadı. Üçüncü Kongre'de de az çok aktifti. Dördüncü Kongre'ye katılımı gerçekten çok sınırlı kaldı. Lenin ve Troçki, Enternasyonal'in gündelik olağan işlerini göremeyecek kadar meşgullerdi ve bu yüzden söz konusu işler Zinovyev, Radek ve Buharin'in omuzlarına yükleniyordu.

Enternasyonal'in başkanı olan Zinovyev, 'otorite' fikrine çok fazla yaslanıyordu. İkinci Kongre'de şunu söylüyordu: "Eğer Komünist Enternasyonal karşısında korku dolu bir ürperti duyuyorlarsa, bu tüm ülkelerin partilerinin kendi yararlarına bir durumdur. Her zaman bu partilere, kendilerini görebilecekleri bir ayna sunmalıyız."[27]

Zinovyev, Ekim ayaklanmasına karşı çıkarak o sıralar içler acısı bir rol üstlenmişti. Onun bir Alman Ekim'i ya da bir başka yerdeki ayaklanma sırasında olması gerektiği gibi davranacağına güvenmek için ortada makul bir neden yoktu. Çok parlak bir hatip olmasına karşın, teorik derinlikten, güçlü bir kişilikten yoksundu; korkak, ne yapacağı önceden kestirilemeyen, iki yüzlülüğe ve entrikaya eğilimli biriydi.

Troçki'nin Zinovyev'e ilişkin kanısı son derece olumsuzdu:

> Devrimin ajitatörü devrimci karakterden yoksundu. İnsanların zihinlerini ve yüreklerini fethetme işine gelince, Zinovyev yorulmak bilmez bir savaşçıydı, ama zorunlu eylemle yüzyüze kaldığı zaman bu savaşkanlığını birden yitiriveriyordu... Bu durumlarda inançtan yoksun kadınımsı sesi, onun içsel güçsüzlüğünü açığa vuruyordu.[28]

Lenin'in sözleriyle Zinovyev, 'ajitatörden başka bir şey değildi'.[29] Victor Serge şunu yazar: "Sık sık, kendi aramızda, 'Zinovyev Lenin'in en büyük yanlışıdır' derdik."[30]

Radek, ancak Ekim devriminden sonra Rusya'ya geldi ve Bolşeviklere katıldı. Dolayısıyla, uzun, çetin mücadele yılları boyunca Bolşevik Parti'ye liderlik etme konusunda doğrudan bir deneyime sahip değildi. Parlak bir devrimciydi, ama çok istikrarsızdı.

Buharin, Parti Merkez Komitesi'ne Ağustos 1917'de seçilmiş, Ekim devrimi sırasında önemli bir rol oynamış, fakat ardından (ekonomik

meselelerde ve barış politikası konusunda) aşırı-sol bir tutum takınmış eski bir Bolşevikti. Kaba, diyalektik olmayan bir düşünce tarzı vardı, bu yüzden bir aşırı uçtan diğerine savrulma eğilimi gösteriyordu. (Lenin'in ölümünden sonra Rus partisinin ve Komintern'in aşırı sağına kaydı).

Komintern içindeki en önemli ikinci parti Alman partisiydi. Enternasyonal Yürütme Komitesi'nde bir de Alman üye vardı: Ernest Meyer. Broué, 'Bu, önemli bir tercihi ifade ediyordu' diye yazar:

> Eski Spartakist çekirdeğin bir üyesi olan Ernst Meyer, hiç kuşkusuz, KPD'nin kişilikli temsilcilerinden biriydi, ama partinin en önemli liderleri arasında değildi. Enternasyonal'in liderliğinde önemli bir konuma sahip olacağına işaret eden hiçbir belirti yoktu. Böyle bir rolü oynayabilecek yegane Alman, Paul Levi idi. Onu Yürütme Komitesi'nin daimi üyelerinden biri yapmak hiç kimsenin aklının ucundan bile geçmedi. Herkes, Levi'nin Alman partisinin inşası sürecinde vazgeçilmez bir yere sahip olduğunu düşünüyordu; bu nedenle, simgesel olarak, Meyer'in vekili olarak seçildi.[41]

Komintern İkinci Kongresi, ayrıca bir Fransız'ı, Alfred Rosmer'i Yürütme Komitesi'ne seçti. Rosmer, iyi, dürüst, yürekli bir devrimciydi. Bununla birlikte, Tours Kongresi'nde Enternasyonal'e katılma kararı alan ve böylece yeni Enternasyonal'e önemli bir Fransız kitle kazandıran Fransız Sosyalist Partisi'ne henüz üye değildi.

Aslında Yürütme Komitesi'nin gündelik faaliyeti, Bolşevik Parti üyesi olan az sayıdaki full-time görevliler tarafından yürütülüyordu -bunlar, 1921 yılına, yani iç savaşın yol açtığı kadro tahribatına kadar, Bolşevik partinin en iyi unsurlarıydı. Macar üyeler Bela Kun, Pogany ve (daha sonraları bir 'savaş hazinesi' ile ortadan kaybolduğu söylenen) Rudnianski, Bulgar üyeler Dimitrov, Kabatçiev, Minev, Kolarov ve Finlandiyalı Kuusinen bunlar arasındaydı. Broué, bu insanlardan şu şekilde söz eder:

> Bunların deneyimleri, yetersiz değilse bile, sınırlıydı ve aralarında güçlü bir sol eğilim gözleniyordu. Batı Avrupa'daki işçi hareketini iyi tanımıyorlardı ve sonuçlarından kendilerinin de yararlandıkları Rus devriminin üstünlüğüne ilişkin bir inanca sahiplerdi... Bu yüzden, pratik içinde gerektiğince sınanmamış ve hiçbir şekilde uluslararası liderler olma şansına sahip bulunmayan küçük bir insan grubu, çok yetenekli bir gazeteci, samimi ama istikrarsız bir militan

görüntüsü çizen Radek liderliğinde Yürütme Komitesi'nin gündelik işlerini çekip çeviriyordu... Enternasyonal, iki kongre arasında kalan dönemler boyunca hiçbir zaman gerçek bir uluslararası örgüt gibi işlemedi; her zaman için Bolşevik Parti'nin bir uzantısı olarak kaldı.[32]

Komintern liderliğinin merkezileşmesini güçlendirmek, yalnızca Yürütme Komitesi ile ulusal partilerin merkez komiteleri arasındaki ilişkilerin biçimsel bir yapıya kavuşturulmasına değil, bunun yanı sıra, özel bir idari silaha dayanıyordu: Komintern ajanı.

Bu ajanlar, gerçekte ulusal liderlerden daha güçlülerdi. Yürütme Komitesi'nin iki ajanı Bulgar Kristo Kabakçiev ve Macar Rakosi'nin İtalyan Sosyalist Partisi'nin Livorno'daki (Ocak 1921 tarihli) parti konferansındaki konumları buna bir örnek oluşturur:

> Enternasyonal bir otoriteden yoksun olan ve İtalya'daki hareket tarafından hiç tanınmayan bu iki militana Komintern adına gözetimde bulunma sorumluluğunu vermekte çekince görmeyen Zinovyev, söz konusu görevi, bu ikisinin yoksun bulundukları niteliklerin tümüne sahip olan, İtalya'yı ve bu ülkenin dilini bilen, uluslararası Komünist hareket içinde büyük bir saygınlığa sahip olan, İkinci Dünya Kongresi'nde Komintern Yürütme Komitesi üyeliğine seçilen Paul Levi'ye vermeyi reddetti.[33]

Yürütme Komitesi üyelerinden olan İtalyan Sosyalist Partisi Genel Sekreteri Serrati, Kabaçiev'in konferanstan haftalar önce İtalya'da olduğundan bile haberdar değildi. Levi, Kabaçiev ve Rakosi ile olan deneyimine dayanarak Livorno Konferansı'ndan sonra şunları yazmıştır:

> Bu delegelerin Moskova ile doğrudan ve gizli görüşmelerine işaret etmek istiyorum. Edindiğimiz bilgilere göre, bu tür görevlilerin faaliyet yürüttükleri her ülkede bunlara yönelik aynı hoşnutsuzluk söz konusu... Bunlar hiçbir zaman bulundukları ülkenin partisinin merkez komitesiyle birlikte çalışmıyor, onların arkasından ve çoğu zaman onlara karşı faaliyet yürütüyorlar.[34]

Alman Mart Eylemi (5. Bölüme bkz.) sırasında utanç verici bir rol oynamış olan August Guralski, Almanya'ya Zinovyev tarafından Enternasyo-

nal Yürütme Komitesi'nin bekçisi olarak gönderilmişti ve (Klein takma adıyla) Merkez Komitesi'ne 'seçilmişti'. İki Komintern tarihçisi, B. Laziç ve M. M. Draçkoviç haklı olarak şunları yazıyorlar:

> İlk Komintern ajanlarının o güne kadar Rus devrimci hareketi içinde oynamış oldukları mütevazi rollerle, bunların 1919 ve 1920 yıllarında oynadıkları belirleyici roller arasında olağanüstü bir uyuşmazlık vardı. 1918 yılı sonbaharında, Y. S. Reich (Thomas), Bern'deki Sovyet elçiliğinde Russische Nachrichten (Rus Haberleri) adlı resmi bülteni yayınlamak gibi sıradan bir göreve sahipti. Bundan bir yıl sonra Avrupa'daki en önemli komünist partisi olan Alman Komünist Partisi'ni gözaltında tutan ve Paul Levi gibi üst düzey komünistlerin faaliyetlerine ilişkin gizli raporlar hazırlayan Komintern Batı Avrupa Sekreterliği'nin başına getirildi. Yine 1918 yılı sonbaharında, Liubarsky aynı elçilikte sıradan bir görevliydi. Bir yıl kadar sonra Avrupa'nın Komintern'e katılacak ilk kitlesel sosyalist partisi olan İtalyan partisi içinde etkili bir rol oynayacak, hazırladığı raporlar Lenin ve Zinovyev'in Serrati'ye karşı giderek artan düşmansı tavrını şekillendirecekti. 1919-20 yıllarında düşük düzeyde birer Bolşevik militan olan Abramoviç ve Degot, İtalya ve Fransa'da, Moskova ile bu ülkelerin komünist liderlikleri arasındaki ilişkilerde anahtar role sahip kişiler olarak ortaya çıktılar.[55]

Aynı zamanda hem Enternasyonal Yürütme Komitesi üyesi, hem de bu yüce organın Küçük Büro olarak anılan departmanının üyesi ve sekreteri olan üst düzey ajan Bela Kun, Lenin'in hakarete varan eleştirilerine maruz kalmıştı. Kun, Ekim devrimi sırasında eski bir savaş esiri olarak Rusya'da bulunuyordu. Bu sayede Bolşeviklerden, gelecekteki Macar devrimi açısından çok önemli olan iki konuda hayli şey öğrenmişti: tarım politikası sorunu ve reformistlere yönelik politika sorunu. Kun daha sonraları Macaristan'a gitti ve şuna karar verdi: (1) Köylülere toprak vermemek ve (2) Sosyal Demokratlarla birlik kurmak. Kun'un Almanya'da yıkım getiren Mart Eylemi girişiminde üstlenmiş olduğu talihsiz role aşağıda değineceğiz. Victor Serge şunları yazıyor: "Bela Kun açıkça tiksindirici bir kişiydi. Entellektüel yetersizliğin, irade yoksunluğunun ve otoriter soysuzlaşmanın kendisinde cisimleştiği bir insandı."[56] Gerçekte yıkımına yardım ettiği Macar devriminin otoritesini kendisini koruyan bir kalkan gibi kullanıyordu.

Dolayısıyla uluslararası komünist hareket içindeki koşullar ve ilişkiler -başta Zinovyev olmak üzere- bir grup sıradan insanın son derece önemli roller oynamasına olanak tanıdı. Bu Komintern liderleri, gerçekte Bolşevizmin birer karikatürü olmalarına karşın, onun görkeminden yararlandılar.

'Aşırı Ruslaşmış' Komintern

Lenin, 13 Kasım 1922'de bir Komintern Kongresi'nde yaptığı son konuşmasında, örgütün yapısının 'aşırı Ruslaşmış' bir niteliğe bürünmüş olduğunu söylüyürdu:

> 1921'deki Üçüncü Kongre'de, komünist partilerin örgütsel yapısı, bunların yöntemleri ve eylemlerinin içeriği konusunda bir karar önerisini benimsedik. Bu karar mükemmel; bununla birlikte bütünüyle Rus niteliğiyle belirleniyor, yani Rusya'daki koşullara dayanıyor. Bu, hem onun iyi, hem de olumsuz yanı. Olumsuz yanı, çünkü, bunu yabancıların anlayamayacaklarından eminim... eğer istisna olarak birkaç yabancı anlasa bile, bunu yaşama geçiremezler.[37]

Ne var ki Lenin, Komintern'in 'aşırı Rus' niteliğinin üstesinden nasıl gelinebileceği konusunda somut bir şey önermiyordu:

> Karar aşırı Rus niteliği taşıyor ve Rus deneyimini yansıtıyor. Yabancılar için hemen tamamen anlaşılamaz olmasının nedeni de bu. Onlardan bunu bir köşeye asmaları ve ona tapınmaları beklenemez. Bu şekilde hiçbir yere varılamaz. Rus deneyimini kısmen özümsemek zorundalar. Bu nasıl olacak, doğrusu ben de bilmiyorum.[38]

Lenin, Komintern'in çeşitli seksiyonlar arasındaki fiili liderlik, bilinç ve deneyim düzeyi farklılıklarına tabi olmasının üstesinden idari önlemlerle gelinemeyeceği gerçeğini kabul etmek durumundaydı. Bunun kaçınılmaz sonucu, Enternasyonal'in kutsallaştırılması oldu.

Komintern *aparatçikleri*, Bolşevizmin korku ve hayranlık uyandıran etkisinin koruması altında, yabancı komünist partilerle ilişkilerde giderek artan ölçüde söz sahibi oldular. Ulusal seksiyonların kendi deneyimlerinden öğrenmelerine fırsat tanımak yerine, her kriz durumunda

onların yerine hareket ettiler ve böylece yerel liderlerin ve kadroların gerçek deneyimlere erişmelerini, kendi hata ve başarılarından dersler çıkarmalarını önlemiş oldular. Bu partilerde kendi deneyimleriyle gelişen liderlikler yerine, parti yönetim kademelerine bağımsız değerlendirmelerde bulunma yeteneğinden, özgüvenden ya da özeleştiri yeteneğinden yoksun, 'itaatkar' liderler seçildi. Troçki'nin açıkladığı gibi:

> Bu şekilde, devrimci kadroların proleterya mücadelesi temelinde ve Komintern liderliği altında organik bir yoldan seçilmesi ve kaynaşması süreci kesintiye uğradı, biçimsizleşti ve hatta, kısmen, bürokratik ve idari yoldan doğrudan yukarıdan atama yöntemi bunun yerini aldı. Çok doğal olarak, sık sık, hazır kararları benimsemeye, şu ya da bu karar metninin altına imza atmaya en hazır olan lider konumundaki komünistler, devrimci sorumluluk duygusuyla dolu parti unsurları üzerinde üstünlüğü ele geçirdiler. Sonuçta, sınanmış ve kararlı devrimcilerin seçimi yerine, çoğu zaman, koşullara en iyi uyarlanabilen bürokratların seçimi söz konusuydu.[49]

5

Bolşevizm Aşısı Tutmuyor

Gerek anti-komünistler, gerekse stalinistler, Moskova'nın kendine benzer komünist partileri 'üretme' gücüne sahip olduğu masalını yaymışlardır. Güneş balçıkla sıvanamaz. Gerçekte, Avrupa'daki komünist partilerin ulusal gelenekleri Bolşevizmin yarattığı baskıya karşı son derece direngendi.

Bunu göstermek için üç örnek vereceğiz: Bunlardan birincisi, sağ oportünizmin Moskova'dan gelen baskılara rağmen Komünist Parti liderliğinde varlığını sürdürmüş olduğu Fransa; ikincisi, aşırı-solun Komintern'in verdiği gözdağına aldırmayan İtalya; üçüncüsü ise, deneyimsiz parti liderliğinin Moskova'nın yardımı ve teşvikiyle maceracılığın yıkım getiren yoluna sapan Almanya.

Fransız Komünist Partisi'nde sağ oportünizm

Komintern liderliği, Fransız Komünist Partisi'nin içinde gelişmiş olduğu ulusal geleneklerin-kalıcı bir sağ oportünizmin üstesinden gelme konusunda bütünüyle başarısız kaldı.

Rus devrimi öncesi, Fransa'da savaşa karşı çıkan, ulusal savunma ilkesini reddeden ya da sosyalist milletvekillerine savaş kredilerine karşı oy kullanma çağrısında bulunan insanların sayısı çok sınırlıydı. Fransız komünizminin ilk yıllarını araştırmış bir tarihçi olan Robert Wohl'a göre, bunların sayısı 'kitle üzerinde hiçbir etkisi olmayan yüz kadar militanla sınırlıydı'.[1] "Aşırı soldaki birkaç grup dışında, Şubat devrimine gelinceye kadar Lenin ve Troçki isimleri henüz işitilmemişti."[2]

Savaştan sonra, Fransız reformizminin açıkça iflas etmiş olmasının, Ekim Devrimi zaferinin ve Bolşevik iktidarın varlığını korumasının

bir sonucu olarak, Fransa'da ve diğer ülkelerde yüzbinlerce insan komünizme yöneldi.

Fransız Sosyalist Partisi'nin Aralık 1920'deki Tours Kongresi'nde, delegelerin ezici çoğunluğunun oylarıyla Komintern'e katılma kararı alındı. Fransız Sosyalist Partisi'nin Aralık 1920'deki toplam 179.800 üyesinden 110.000'i Komünist Partisi'ne katıldı; muhalif kanat ancak 30.000 kadar üyeyi kendi etrafında tutabildi.[3] Fakat, sosyalist partiden dönüşme Komünist Partisi, gerçek bir devrimci parti olmanın çok uzağındaydı. Parti, 'solcu ve merkezci grupların... birbiriyle çatışık unsurlarından oluşan istikrarsız bir koalisyonu' görünümündeydi.[4] Partinin önde gelen liderleri dört dörtlük oportünistlerdi.

Örneğin, 1958'deki ölümüne kadar parti liderlerinden biri olarak kalan Marcelle Cachin'i alalım. 1914 yılında savaş patlak verdiği zaman, Cachin

> ateşli bir sosyal-vatanseverdi; 1915 yılında, Fransız hükümetinin ajanı olarak İtalyan sosyalistlerini Anlaşma devletlerinin saflarında savaşa katılmaya ikna etmeye çalışmıştı. Söylentilere bakılırsa, Mussolini'nin kendi gazetesini çıkarabilmesi ve vatanseverlik karşıtı bir konumdan hızla ateşli milliyetçiliğe kayması için Fransız hükümetinin sağladığı maddi yardıma aracılık eden kişi de Cachin idi.[5]

Mart 1917'de, Cachin, Fransız hükümetinin bilgisi ve onayı dahilinde, bir Fransız delegasyonunun üyesi olarak, 'Rus sosyalistlerinin savaşa duydukları ilgiyi yeniden canlandırabilmek' için, Rusya'ya gitti.[6] Lenin'i bir Alman ajanı olmakla suçlayacak kadar ileri gitti.[7]

Komünist Partisi Genel Sekreteri L. O. Frossard da buna benzer siyasal karakteristiklere sahipti. 'Kutsal ittifaka katılmış olduğu için Rus devriminin ve Bolşevik rejimin prestiji karşısında saygınlığını yitirmiş olan geleneksel Fransız sosyaliziminin görünüşü kurtarması için' Komintern'e katılmıştı.[8]

Frossard, Fransız Sosyalist Partisi'nin Şubat 1920'deki Strazburg Konferansı'nda şunları söylemişti:

> Hiçkimse, [ulusal savunma ilkesine yönelik] olumlayıcı bir tavrı benimsemiş olmanın partiden ihraç edilmek için yeterli neden olduğunu ileri sürme hakkına sahip değildir... Kapitalizm koşullarında olsa bile kendi anavatanını savunmayı bir zorunluluk sayan-

lar, kendilerine toplum dışına itilmiş insanlar olarak davranılmasına izin vermeyecekler.[9]

Frossard, partinin Tours Kongresi'nde, komünizme karşı çıkan ve bu nedenle partiden ayrılan sağ kanada yönelik olarak şunları söyleyecekti: "Ben, yarın sizlerden olumsuz ifadelerle söz etmeyeceğim. Yarın, ağzımdan sizi incitebilecek tek bir söz bile çıkmayacak. Sizleri sosyalist kabul ediyorum ve bu kanaatim hiçbir zaman değişmeyecek."[10]

Frossard, 1923 yılında Fransız Komünist Partisi'nden ayrıldı. 1936'da yeniden Sosyalist Parti'ye katıldı ve Üçüncü Cumhuriyet hükümetlerinde bakan olarak görev aldı; Petain'in 1940'daki ilk hükümetinin üyeleri arasındaydı.

Parlamenter bir örgüt olan Fransız Sosyalist hareketi, kendi geleneğinin bir sonucu olarak, kendini işçi-işveren mücadelesinin dışında tutmuş bir hareketti. Bu durumun en çarpıcı örneklerinden biri, ücretlerinin yüzde 10 oranında azaltılacağını öğrenen Le Havre metal ve tersane işçilerinin 19 Haziran 1922 yılındaki grevleri sırasında yaşanmıştır. Temmuz ve Ağustos aylarına gelindiğinde, grevcilerle işverenler arasındaki gerilim daha da tırmandı. Ağustos ayı ortalarında, liman işçileri ve denizciler de grev hareketine katıldılar ve böylece grevcilerin sayısı 40.000'e ulaştı. 25 Ağustos'ta, bazı işçilerin tutuklanması üzerine yerel sendikalar bir günlük genel grev kararı aldılar. Ertesi gün, işçilerle polis arasında şiddetli çatışmalar yaşandı. Üç işçi öldü, on beş işçi yaralandı. solcu Sendikalar Genel Federasyonu (CGTU) buna 29 Ağustos'ta genel grev ilan ederek tepki gösterdi. Genel grevin ilan edildiği akşam, Komünist Partisi'nin günlük gazetesi *L'Humanité*'ya da parti genel merkezinde tek bir kişi bile yoktu. Solun bütün liderleri tatildelerdi. *L'Humanité* gazetesinin ertesi günkü sayısı grev kararından bile söz etmiyordu.[11]

Fransız Komünist Partisi'ne egemen olan derin reformizmin bir diğer açık örneği, büyük bir imparatorluğun merkezinde bulunan bir parti için büyük öneme sahip olan sömürgeler sorununa ilişkin tutumuydu.

Örneğin, Fransız Komünist Partisi'nin Cezayir branşı, 'milliyetçi hareketlere ve milliyetçi isyanlara karşı açıkça karşı tavır aldı; bu tavra karşı tek bir ses bile yükselmedi, grubun Cezayirli üyelerinden bir teki bile bu tavra ilişkin karşı bir yorumda bulunmadı'. Komintern, Mayıs 1922'de Cezayir ve Tunus'un bağımsızlığı için resmi bir çağrıda bulunduğu zaman, Sidi Bel Abbés'nin Cezayir seksiyonu, buna, söz konusu

çağrı metninin Cezayir'de yayınlanmaması için ricada bulunduğu bir memorandumla tepki gösterdi. Memorandum, Sidi Bel Abbés seksiyonundaki komünistlerin, sahip oldukları uzun sol geleneğe rağmen Enternasyonal'in sömürgeler politikası ile hemfikir olmadığını belirtiyordu. Eğer anavatandaki bir devrimden önce gerçekleşirse, Cezayir'in bağımsızlığı ilerici değil, gerici bir niteliğe sahip olacaktı. Kuzey Afrika'daki yerli halk, komünizmi inşa edecek özerk bir devletin yaratılması açısından varlığı zorunlu ekonomik, toplumsal ve entellektüel gelişmeye düşman unsurlardan oluşuyordu. Bu yüzden, Fransız Komünist Partisi'nin Kuzey Afrika'daki görevi, komünizme yönelik olumlu bir tavrın geliştirilmesi idi. Bu öneriler, Kuzey Afrika'nın 7 Aralık 1922'deki İkinci Komünist Enternasyonal Kongresi'nde oybirliği ile benimsendi. Kuzey Afrikalı komünistler, yerli halk arasında ayaklanma ve komünizm propagandası yürütmenin sadece zamanından önce girişilmiş bir eylem değil, fakat aynı zamanda tehlikeli bir girişim olacağı kanısındaydılar.[12]

İtalyan Komünist Partisi'nde aşırı-solculuk

Komintern, gösterdiği tüm çabalara karşın, İtalyan komünizmine egemen olan aşırı-solculuğun üstesinden gelmeyi başaramadı. İtalyan komünizmi ile Moskova arasındaki ilişkinin anlaşılabilmesi için, bir dizi tarihsel gerçeğin dikkate alınması gerekiyor.

Her şeyden önce, İtalyan Komünist Partisi, Bolşevizmden tamamen farklı bir kökenden geliyordu. D. W. Urquidi, İtalyan komünizminin kaynaklarını incelediği kusursuz çalışmasında şunları yazar:

> İtalyan Komünist Partisi'ni oluşturmak üzere bir araya gelmiş çeşitli birey ve grupların doktrinleri, programları ve siyasal uyarlanışları, büyük ölçüde Bolşevizmin nüfuzunun dışında gelişti.
> 1921 yılı başlarında İKP'yi oluşturan aşırı sol ittifakın egemen grupları, Amadeo Bordiga liderliğindeki çekimserci [abstentionist] fraksiyon ile Antonio Gramsci liderliğindeki *Ordine Nuovo* grubu idi. Bordiga ya da Gramsci'nin Bolşevik doktrinle ilk temaslarının ne zaman gerçekleşmiş olduğu tam olarak bilinmiyor. Fakat, bu iki genç İtalyan liderin doktrinlerinin Lenin'den alınan ilhamla geliştirilmemiş olduğu çok açık. Bordiga'nın kendi yayın organı *Il Soviet*'te geliştirmiş olduğu program, Rus Bolşeviklerinden ziyade, [aşırı-sol] Hollandalı grup Tribunistlere yönelik kararlı bir uyarlanmanın ifadesiydi. Gramsci'nin fabrika konseylerinin kurulması üzeri-

ne yaptığı vurgu, esas olarak, Amerikalı Daniel de Leon'un yazılarından, IWW'nin ve İngiliz işyeri temsilcileri hareketinin deneyimlerinden türetilmişti.[13]

Öyle görünüyor ki, Bolşeviklerin İtalyan hareketi üzerindeki ilk etkisi, Bolşeviklerin doktriner güçlerinden ziyade başarmış oldukları devrime dayanıyordu. Devrimden önce, Lenin'in ve Bolşeviklerin düşünceleri İtalya'da hiç bilinmiyordu. İtalyan komünizminin temsilcilerinin Lenin'le ilk karşılaşmaları, 1915 yılında Zimmerwald Konferansı ile bundan bir yıl sonra toplanan Kienthal Konferansı sırasında gerçekleşti; fakat, savaş sırasında tek bir Bolşevik yayın bile yayınlanmadı -hatta İtalyancaya çevirilmedi bile. 1917 yılında, Şubat devriminin ardından, Lenin ve Bolşeviklere ilişkin kısa ve çoğu büyük ölçüde sansüre uğramış yazılar yayınlanmaya başladı, fakat, Lenin'in İtalya'da gerçekten tanınır hale gelmesi ancak 1918 yılında oldu.[14]

O zaman bile Lenin'in teorik çalışmalarına ilişkin çok az şey biliniyordu. Anton Pannekoek ile Hollandalı Tribunistler, en güçlü komünist lider konumuna gelecek olan Bordiga'nın grubunun yayın organı II Soviet'in sütunlarında en sık boy gösteren yabancı yazarlardı.

Ayrıca, yine Hollandalı grubun üyesi olan Herman Gorter ve Henriette Roland-Holst'un çeşitli makaleleri de yayınlandı. Dikkate değer olan şey, 1918 ile 1921 yılları arasında, Lenin'in tek bir makalesinin bile yayınlanmamış olmasıdır. Bordiga'nın yayın organında kendisine yer bulabilenler, sadece Buharin ile Alexandra Kollontay'ın birer makalesinin kısa birer özeti oldu.[15]

Bolşevik liderlerin İtalyan partisine ilişkin amaçları nelerdi? Üç temel amaç vardı:

1. Turati ve Modigliani liderliğindeki sağ kanadın partiden ihraç edilmesi;

2. Partinin parlamento seçimlerine katılmasının sağlanması;

3. Gramsci'nin Ordino Nuovo adlı grubunun İtalyan partisi içinde daha güçlü konuma gelmesi.

Moskova'nın bu üç amaca yönelik girişimleri Bordiga tarafından boşa çıkarıldı. İSP'nin kendi görece küçük aşırı sağ kanadını tasfiye etmesi yerine, partinin 1921 Ocak ayında gerçekleşen Livorno Konferansı

sırasında aşırı-sol azınlık kendi içinde bir bölünme yaşadı ve partiden kopan Bordiga İtalyan Komünist Partisi'ni (İKP) kurdu. Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi'nin hedefleri çok açıktı ve bunlar Bordiga'nın amaçlarıyla tam bir karşıtlık içindeydi. Bordiga solda bir ayrışmayı umarken, KEYK hâlâ sağ kanadın partiden ihraç edilmesinde ısrar ediyordu: "Komintern liderliği ile İtalyan aşırı solu halatı ters yönlerde çekiyorlardı."[16]

Komintern, Serrati ve İtalyan Sosyalist Partisi'ni kendi yörüngesine çekme çabalarını sürdürdü. Komintern'in 1921'deki Üçüncü Kongresi'ne, hem İSP hem de İKP kendi delegeleriyle katılmaya davet edildi ve Sosyalist Parti'ye ciddi önerilerde bulunuldu. Turati ve sağ kanadın 1922'de Sosyalist Partiden ihraç edilmesinden sonra, İtalyan komünistlerine Sosyalistlerle birleşerek birleşik bir komünist partisi oluşturmaları talimatı verildi. Bordiga, Komintern'in bu kararına şiddetle karşı çıktı ve birleşme işini sürüncemede bırakarak iki partinin bütünleşmesinden sakındı. Bununla birlikte, Komintern'in 1922'deki Dördüncü Kongresi'nde, Bordiga'nın tüm karşı koymalarına rağmen, iki partinin birleşmesine karar verildi.

> Fakat, Komintern bir Pirus zaferi kazanmıştı: Birleşme kararı Pietro Nenni'nin yeni liderliğindeki İSP çoğunluğu tarafından kınandı ve İKP ile birleşme yanlısı olanlar partiden ihraç edildiler. Komintern, Livorno'da yaşanmış bölünmenin tüm etkilerini telafi etmeye yönelik tüm manevralarına rağmen, sağcı liderleri tasfiye ederek İSP'yi bir Komünist partisine dönüştürme amacına ulaşamadı.[17]

Moskova'nın İtalyan hareketine dayatmaya çalıştığı bir diğer politika da (parlamento seçimlerine katılma taktiği) Bordiga'nın başarılı muhalefetiyle karşılaştı. "Bordiga liderliğindeki İKP seçimlere katılma taktiğine direnmekle kalmadı, fakat bunun yanısıra parti, Komintern'in 1922'deki birleşik cephe taktiğine karşı geniş ve büyük ölçüde başarılı bir kampanya yürüttü."[18]

Bordiga'nın Bolşevizmden ne denli uzak olduğunu gösteren bir diğer örnek, onun 1920'deki fabrika işgalleri karşısında takınmış olduğu tutumdur: Bordiga, işgal hareketinin hiçbir biçimde devrimci olmadığını ileri sürmüştü. "Böyle bir şeyin gerçek bir içerikten yoksun olduğuna dikkat çekmek isteriz; fabrika konseyleri ve fabrikaların işgali yapay

organlar ve yapay hareketlerdir."[19]

Bordiga'nın aşırı-solculuğu, onun partinin salt bir uzantısı olarak gördüğü sovyetlere yönelik tutumunda da karakteristik ifadesini bulur. Urquidi şunları yazıyor:

> Bordiga, devrimden önce fabrika konseylerinin kurulmasının bir dereceye kadar olumlu karşılanabileceğini söylüyor, fakat kapitalist sistem varlığını sürdürdüğü müddetçe sovyetlerin kurulmasına karşı çıkıyordu. Devrimden önce işçileri siyasal olarak temsil edecek ve devrimi sürdürecek olan organ Komünist partisi olmalıydı. Ve, devrimden sonra, sovyetler, fabrikalardan ziyade Komünist partisinin yerel örgütlerine dayanacaktı.[20]

Bordiga'nın aşırı-sol ve olgunluktan uzak tutumu, Mussolini'nin iktidarı ele geçirmesi karşısında göstermiş olduğu tavırda da açıktır. Bordiga, Faşizmi, 'liberal ve demokratik' olarak tanımlamıştır. Komintern Dördüncü Kongresi'nde şunları söylüyordu:

> Doğal olarak, Faşizmin liberal ve demokratik olacağı öngörüsünde bulunurken, bugünkü durumun proleterya ve sosyalist hareket açısından arzu edilir bir durum olduğunu söylemiyorum. Demokratik hükümetler, proleteryaya vaatlerden başka bir şey vermemiştir.[21]

Zinovyev'in Komintern Dördüncü Kongresi'ndeki sözleri, Bordiga'nın Faşizmin doğasına ilişkin anlayışını etkilemedi:

> Bugün İtalya'da yaşanmakta olan şeyin bir hükümet darbesi mi yoksa bir komedi mi olduğu konusunda İtalyan yoldaşlarımız arasında görüş farklılıkları bulunuyor. Bunların her ikisi de olabilir. Tarihsel olarak, bu bir komedidir; birkaç aylık bir zaman içinde bu durum İtalyan işçi sınıfının leyhine gelişecektir, fakat şimdilik bu ciddi bir gelişme, fiili bir karşı-devrimci harekettir.[22]*

---

* Radek'in Faşizmin doğasına yönelik kavrayışı bunlardan çok daha derindi: "Bana göre, Faşizmin zaferi, Faşist orduların mekanik bir zaferinden daha fazla bir şeyi ifade ediyor. Bunu, dünya devrimleri çağının başlangıcından bu yana sosyalizm ve komünizmin uğradığı en büyük yenilgi olarak görüyorum."[23]

İtalyan komünist hareketinin hamlığı, deneyim yoksunluğu, onu Bordiga'nın elinde bir deney tahtası haline getirmişti. Urquidi'nin sözleriyle aktarırsak: "Komintern, saflarına, ne yapacağını önceden kestiremediği, tam olarak benimseyemediği bir Komünist Partisi kazanmıştı."[21]

Alman Mart Eylemi (Märzaktion)

Alman Komünist Partisi'nin Mart Eylemi -en maceracı darbe girşimi, hem deneyimsiz Alman liderliğinin hem de Komintern liderliğinin bir ürünüydü.

İtalya'da, 1920'li yılların ikinci yarısında, fabrika işgallerine yol açan kitlesel devrimci hareket bir sovyet iktidarının kurulmasına yol açabilirdi; Avrupa'da güçler dengesindeki önemli bir değişim, Serrati'nin cesaretten yoksun merkezci liderliği tarafından yıkıma uğratıldı. Almanya'da, Mart 1921'de, ulusal ölçekte bir devrimci kitle hareketinin yokluğunda, parti liderliği parti militanlarını ***kitle hareketinin yerine ikame ederek süreci hızlandırmaya çalıştı.*** Sonuç, yıkım getiren bir yenilgi oldu; bu yenilgi, Almanya'nın sahip olduğu canalıcı konum nedeniyle, uluslararası işçi hareketi üzerinde muazzam bir etkiye sahip olacaktı.

Luksemburg, Liebknecht ve Jogiches'in katledilmelerinin ardından, Alman Komünist Partisi (KPD), Rosa Luksemburg'un yetenekli bir öğrencisi ve yakın arkadaşı olan Paul Levi'nin liderliği altına girdi. Levi, KPD'ye liderlik ettiği ilk iki yıl boyunca, partiyi kitlesel bir parti haline getirme konusunda çok kararlı davrandı. Bu amaçla, ilk olarak, mevcut işçi sendikalarında faaliyete ve parlamento seçimlerine katılmaya karşı çıkan aşırı-solcuları partiden uzaklaştırdı ve USPD'nin sol kanadı ile başarılı bir bütünleşmeyi gerçekleştirdi. Bunun ardından, 7 Ocak 1921'de yeni bir radikal adım daha attı: KPD'nin günlük gazetesi Die Rote Fahne'de yayımlanan diğer işçi sınıfı partilerine ve sendikalara hitaben kaleme aldığı bir 'Açık Mektup'ta, belli amaçlara ulaşmak için bir birleşik cephe oluşturulması için çağrıda bulundu. Komünistler, işsizlik yasasında iyileştirmelerden yiyecek mallarında tavan fiyat belirlenmesi, tüm burjuva para-militer örgütlerin dağıtılması, tüm siyasal mahkumlar için af çıkarılması, Sovyet Rusya ile ekonomik ve diplomatik ilişkiler kurulmasına varıncaya kadar bir dizi talebin gerçekleştirilmesi için diğer işçileri birlikte mücadeleye davet ettiler. Sosyal Demokratların bu çağrıya olumlu yaklaşmaları durumunda, KPD proleteryanın gerçek savunucusunun kendisi olduğunu sosyal demokrat işçilere gösterme fırsatını yakalamış olacaktı. Çağrıyı reddetmeleri durumunda ise, ayrılığın suçu ve sorumlu-

luğu Sosyal Demokratların omuzlarına yüklenecekti. Levi, KPD'nin Alman proleteryası içinde hâlâ küçük bir azınlık durumunda olduğunu biliyordu. Birleşik cephe politikası ile bu durumun değiştirilebileceğine inanıyordu.

Zinovyev, Levi'nin bağımsız hareket edişinden hiç hoşnut değildi. O ve Buharin, Levi'nin 'Açık Mektup'ta geliştirmiş olduğu birleşik cephe politikasına da karşı çıkıyorlardı (oysa Levi bu konuda Lenin, Troçki ve Radek'ten destek görüyordu). Ayrıca, Komintern liderliği, bu kez Lenin de dahil olmak üzere, Levi'nin, Varşova üzerine yürüyüş sırasında Alman işçilerinin ayaklanarak Kızıl Ordu'ya destek olmalarını muhtemel görmüyor olması karşısında memnuniyetsizlik duyuyordu.

Zinovyev, Levi'ye karşı giriştiği entrikalarda KPD içinde yaşanan bir dizi gelişmeden yararlandı. Parti içindeki aşırı-sol bir grup, Levi'nin 'Açık Mektup'taki tavrına karşı baş kaldırdı; bunlar Zinovyev ve Buharin'in tam desteğini kazandılar. Bu grubun liderleri, genç entellektüeller Ruth Fischer, Arkadi Maslow ve Ernst Friesland idi. Bunlar, KEYK'nin Berlin'deki 'Thomas' (gerçek adı Y. S. Reich) adlı temsilcisi tarafından teşvik ediliyorlardı.

Levi'ye karşı gizli dolaplar çeviren Zinovyev bir olay sayesinde eline iyi bir fırsat geçirdi. İtalyan Sosyalist Partisi'nin Livorno Konferansı'nda hazır bulunan Levi, bu konferansın sonuçlarını Alman Komünist Partisi'nin gazetesi *Die Rote Fahne*'de değerlendirdi. Levi, yaptığı çözümlemede, İtalyan Sosyalist Partisi'nin Turati liderliğindeki sağ kanadının partiden kopmasının kaçınılmaz olduğu, partinin çoğunluğunun kazanılmasının ise mümkün olduğu sonucuna varıyordu. Livorno Konferansı'ndaki KEYK delegeleri Bordiga'yı destekledikleri için, Levi'nin söz konusu makalesi Komintern liderliğine karşı bir başkaldırı gibi görünüyordu. Zinovyev, her ne pahasına olursa olsun Levi'nin işini bitirmeye karar vermişti. O şimdi dönek Radek tarafından destek görüyordu.

Duruma uygun olarak, Rakosi bir KEYK elçisi olarak (Livorno'dan) Berlin'e gönderildi. Rakosi, Berlin'de KPD'nin *Zentralausschuss*'un (Merkez Komitesi -o sıralar Merkez Komitesi tüm bölgelerin temsilcileriyle periyodik konferanslar düzenliyordu) üyeleriyle bir toplantıda bir araya geldi. Ateşli tartışmalardan sonra, Komintern'e bağlılık argümanını kullanan Rakosi, Levi'nin kınanması yönünde bir kararı onaylattı (23'e karşı 28 oyla). Levi, KPD'nin liderliğinden uzaklaştırıldı. Merkez Komitesi'nin aralarında Clara Zetkin'in de bulunduğu beş üyesi Levi'nin ardından bu organdaki görevlerinden istifa ettiler. Rakosi elde ettiği bu

başarının ardından Moskova'ya geri döndü, kendisinin yerine Berlin'e KEYK'nin üç yeni elçisi gönderildi. Bela Kun ve Pogani kod adlı diğer Macar Josef Popper, klein kod adlı August Guralski 1921 Şubatı sonunda Berlin'e geldi. Bunların ne görevle Berlin'e geldikleri, yani kendilerine belli bir görev mi verildiği ya da ne tür bir yetkiyle donatılmış oldukları belli değil. Her ne olursa olsun, bunlar KPD'yi derhal kitlesel bir saldırıya geçmeye kışkırtmaya karar verdiler.

Bela Kun ve beraberindekilerine Komintern liderliğinden ne tür bir görev verildiğini, Zinovyev'in bunlardan ne istemiş olduğunu tam olarak öğrenebilmek için, Moskova'daki gizli devlet arşivlerinin araştırmacıların kullanımına açılmasını beklemek zorundayız. Sahip olduğumuz belgelerde bundan söz edilmiyor. O dönem KEYK'de KPD temsilcisi olan Curt Geyer, Yürütme Komitesi'nde bunların görevine ilişkin herhangi bir görüşmenin yapılmamış olduğunda ısrarlı.[25] KPD'nin o günlerdeki 'solcu' liderlerinden olan Ruth Fischer şunu yazıyor: "Almanya'daki eylem... Rus partisinde Zinovyev ve Bela Kun etrafındaki bir grup partili yöneticinin bir toplantısında kararlaştırıldı."[26] Troçki, 'o günlerde Komintern'in aşırı-solcu kanadı bir bütün olarak Mart 1921 hattını destekledi' dedikten sonra, özellikle, 'Avrupa proleteryası harekete geçmeye 'kışkırtılmadıkça' Sovyet iktidarının yıkım tehditi altında kalacağı' düşüncesini ileri sürmüş olan Buharin'i işaret ediyor.[27] Öyle görünüyor ki, Zinovyev, Buharin ve Bela Kun Mart 1921 hattının başını çeken kişilerdi.

Komintern'in üç delegesi Berlin'e vardıkları zaman, KPD'nin genç ve deneyimsiz liderliğini küçük bir kışkırtmayla kendi hatlarını desteklemeye hazır halde buldular. Bunlar, özellikle partinin Kapp darbe girişimi* sırasındaki başarısızlığından sonra, kendi cesaretlerini kanıtlama arzusundaydılar. Kun, provokatif önlemlere başvurmak gerekse dahi partinin saldırıya geçmesi gerektiğini ileri sürdü. Saldırı bir kez başlatıldığında, üç milyon Alman işçisi komünistlerin liderliğinde harekete geçecekti. Kun buna benzer daha pek çok iyimser tahminde bulundu, onun coşkusu kısa sürede KPD Merkez Komitesi'nin diğer üyelerine de sıçradı.

Kun'un hazırladığı eylem planı, kendisinden bağımsız gelişen bir dizi olay tarafından kolaylaştırıldı. 16 Mart'ta Saksonya'nın Sosyal Demokrat valisi Otto Hörsing, yasadışı grevlerin, yağmalama ve hırsızlıkla-

* 2.Bölüm içinde "Genç komünist partileri eğitme ihtiyacı" adlı altbaşlığa bakınız.

rın, terörist eylemlerin, yasadışılığın diğer ifadelerinin durdurulması gerekçesiyle Prusya Saksonyası'nın Mansfeld bölgesinin polis tarafından abluka altına alınacağını duyurdu. KPD, Saksonya'nın bu bölgesinde son derece güçlüydü.

Kun, liderlikte Levi'nin yerini almış olan Brandler'i 18 Mart'ta *Die Rote Fahne*'de yayınlanan bir makale yazmaya ikna etti; söz konusu makale, işçilerin kitlesel olarak silahlanması çağrısında bulunuyordu. Bundan üç gün sonra, Mansfeld (Saksonya'nın madencilik merkezi) bölgesinin Komünist Parti bölge komitesi genel grev çağrısında bulundu. Çağrı, Mansfeld bölgesinin merkezi dışında kalan yerlerde ilgi görmedi. Grev çağrısının umulan desteği görmemesi üzerine, kısa bir süre önce partinin askeri-siyasi örgütünün (MP-Apparat) başına getirilmiş olan Hugo Eberlein, 22 Mart'ta merkezi Almanya'ya hareket etti.[28] Eberlein, buradaki parti örgütlerine, güvenilir partili yoldaşların polisi sorumlu tutmaya elverişli şiddet eylemlerine girişmelerini önerdi -böylece harekete geçmeye en gönülsüz işçiler bile eyleme geçmeye kışkırtılmış olacaktı. Eberlein'ın hayal gücü öylesine genişti ki, bunun dışında bazı ek önerilerde de bulundu. Düzmece bir adam kaçırma senaryosu hazırladı; buna göre, görünüşte eylemi yönetmekle sorumlu iki bölge lideri Lemch ile Bowitzki gericiler tarafından kaçırılacaktı. Halk tarafından sevilen diğer yerel liderler de birkaç gün için ortadan kaybolmalı, daha sonra ortaya çıkıp halk arasında gericilerin elinden nasıl kurtulduklarına ilişkin öyküler anlatmalıydılar. Bir diğer senaryo, polisin cephane yüklü bir treninin havaya uçurulması, eylemin ardından Halle'deki komünist gazete Klassenkampf'ta, gericilerin bu eylemi yüzünden yüzlerce işçinin evsiz kaldığının ve yüzlerce işçinin yaşamını yitirdiğinin yazılmasıydı. Haberin yanlış olduğu açığa çıktığı zaman gazete bir düzeltme yazısı yayınlayacaktı. Eberlein'ın dinamit yerleştirilmesini önerdiği diğer iki hedef, Seesen'deki bir cephane deposu ile Halle'deki bir işçi üretim kooperatifi idi.

Söz konusu cephane deposu ile işçi kooperatifini havaya uçurmaya yönelik bir dizi girişimde bulunulmasına karşın, bu planlardan hiçbiri başarıyla gerçekleştirilemedi. Eberlein'ın bu başarısızlık karşısında gösterdiği ilk tepki, yerel yasadışı parti teşkilatını beceriksizlikle suçlamak oldu; Eberlein, bunların bir fünye ile yeteri uzunlukta bir fitili bir araya getirme becerisinden bile yoksun olduklarından yakındı.

Eberlein'ın işçileri ayaklanmaya kışkırtacağı varsayımıyla planladığı bu tür eylem girişimleri ya eylemcilerin başarısızlıklarıyla, ya da, eyle-

min geri tepmesiyle sonuçlandı. Örneğin, cephane yüklü trenlerin dinamitlenmesi ya da yolcu trenlerinin raydan çıkarılması için tekrar tekrar girişimde bulunulması, umulan ayaklanmanın başarıya ulaşmasında verecekleri destek yaşamsal bir öneme sahip olacak demiryolu işçilerinin partiden soğumasına neden oldu.[29]

Planlarından vazgeçmeyen KPD liderliği, 24 Mart'ta ülke genelinde genel grev ilan ederek, işçilere silahlanmaları, örgütlenmeleri ve karşı-devrime karşı mücadeleye katılmaları çağrısında bulundu. Bu, anlamsız bir çağrıydı, çünkü tüm fabrikalar dinsel bayram dolayısıyla 25 Mart Cuma gününden Pazartesi gününe kadar zaten kapalı olacaktı. Komünistlerin bu çağrısı, yok denecek kadar az bir ilgiyle karşılandı.

Merkez Komitesi'nin yerleşik bulunduğu Berlin'de grev girişimi tam bir başarısızlıkla sonuçlandı. İşçilerin pek çoğu 24 Mart'ta işbaşındaydı; KPD, işsizleri fabrikaları işgal ederek kapanmaya teşvik etmesine karşın, sadece birkaç fabrikada işbaşı yapılmadı. Bu yöntemler parti içinde bile sert eleştirilerle karşılandı. Örneğin, Ernst Däumig, Merkez Komitesi'ne gönderdiği öfke dolu mektubunda, komite üyelerini proleterleri birbirlerine düşürmeye çalışmakla suçladı. Sendikalardaki faaliyetlerden sorumlu parti yöneticileri de öfkeliydiler; bunlar, Merkez Komitesi'nin başvurduğu taktikler yüzünden partinin sendikalardaki etkisinin azaldığından yakınıyorlardı. (Merkez Komitesi, yalnızca Ruhr bölgesi ile Rhineland'ta belli belirsiz bir destek gördü.[30]

Sonuç itibarıyla, genel grev girişimi tam bir fiyaskoydu: Grev çağrısına katılan işçilerin sayısı tahminen 200.000 kadardı.[31] Zinovyev, Komintern Üçüncü Kongresi'ne sunduğu raporda, bu rakamı 500.000 olarak gösterdi.

KPD'nin örgütlediği gösteriler de içler acısıydı. Parti, Berlin'de ancak 4.000 kişiyi bir araya getirebildi; oysa, daha birkaç hafta öncesi parti buradaki seçimlerde 200.000 oy almıştı.[32]

1 Nisan'a gelindiğinde, en inatçı komünist liderler bile ayaklanma girişimlerinin yararsızlığını kabullenmek zorunda kaldılar; Merkez Komitesi 'ülke genelinde' genel grev çağrısına son vererek ayaklanma girişimlerinden vazgeçti. Bu maceracı girişimlerin hemen ardından KPD'de kitlesel bir gerileme yaşandı; partinin üye sayısı 400.000'den 150.000'e geriledi. Onbinlerce parti militanı cezaevine girdi, onbinlercesi işini kaybetti.

Sonuç

Alman, İtalyan ve Fransız Partileri, Rusya dışında Komintern'in en önemli partileri durumundaydı. Bunların kendisini şu ya da bu biçim altında dışa vuran karakteristik özellikleri, Kominten'in diğer partileriyle benzerlik içindeydi.

Lenin, tarihsel görevlerinin tam bilincinde olan, net bir programa sahip, kitlelerle doğru biçimde bağ kuran, devrimci gerçekçilik temelinde ilkeli biçimde hareket eden komünist partilerin yaratılmasını amaçlamıştı. Ne var ki, Rusya dışındaki ülkelerin komünist partileri bir yandan oportünist bir belirsizlik, diğer yandan sekter bir çekingenlik sergilediler. Sol merkezciliğin iki kutbunu teşkil eden oportünizm ile maceracılık arasında gidip geldiler.

En keskin devrimci durumda bile komünist partilerin hemen tam gelişmişlik düzeyine erişmelerinin umulamayacağı söylenebilir ve bu yanlış olmaz; ya da, devrimci durumda bu partilerin gerçek, istikrarlı devrimci örgütler haline dönüşebilecekleri de ileri sürülebilir ki bu da çok yanlış değildir. Fakat gerçek şu ki, tarih bunlara gelişip olgunlaşmaları için yeterli zaman bahşetmemiştir.

Komünist partilerin sallantılı, tutarsız politikaları ve bunlar arasındaki ayrılıklar (ki bunlar tüm merkezci partilerin yazgısıdır), Komintern'in dağılmasına yol açabilirdi. Bu, Komintern Moskova liderliğinin kontrolü altında olduğu için yaşanmadı. Bununla birlikte, Zinovyev liderliğinin otokratik ve bürokratik işleyişi ulusal komünist partilerin liderliğinin merkezcilik eğilimlerini destekledi.

Lenin'in ölümünden sonra Komintern içinde yaşanan gelişmeler, onun sol merkezciliğinin nasıl bürokratik merkezciliğe dönüştüğünü gösterir: Bu, Rusya'daki bürokratik yönetimin özgül dışavurumlarından biridir.

6

İngiltere ve Bulgaristan: İki Zıt Deneyim

Lenin ve Bolşevik liderliğin yurtdışındaki komünist politikaları biçimlendirme gücünü ölçmek için iki zıt kutupta bulunan İngiliz ve Bulgar partilerini karşılaştırmaktan daha iyi bir ölçüt yoktur.

İngiltere Komünist Partisi, küçük grupçukların birleşmesiyle yaratılmış küçük, cılız bir örgüttü. Parti, ileri düzeyde sanayileşmiş, geçmişi hayli gerilere uzanan özerk örgütlere sahip kitlesel bir işçi sınıfının var olduğu bir ülkede kurulmuştu. Kitlesel işçi sendikaları kuşaklar boyunca varlıklarını korumuşlardı ve son zamanlarda işyeri temsilcileri hareketi dikkate değer bir gelişim göstermişti. Bulgaristan Komünist Partisi ise yaklaşık yirmi yıldır kitlesel bir parti görünümündeydi; parti, kendisinin Rusya dışında Bolşevik niteliklere sahip ilk parti olduğunu ileri sürüyordu. Fakat parti, Arnavutluk dışında Avrupa'nın en geri kalmış ülkesinde faaliyet yürütüyordu; Bulgaristan, küçük bir proleteryaya sahip, sendikalardan ve grev deneyiminden büyük ölçüde yoksun bir ülkeydi.

Bu iki partinin tarihi, şu gerçeklere işaret eder: 1) Devrimcilerin Moskova'ya yönelmelerinde Ekim Devrimi merkezi bir yere sahipti; 2) Komintern liderliği, bu iki partinin politikalarını, örgütsel yapılanışlarını ve taktiklerini belirlemede kritik bir rol oynadı; 3) Bolşevizmin gerek İngiliz komünizmi gerekse Bulgar komünizmi ile bütünleşme çabaları pek başarılı olmadı. Bu partilerin ulusal gelenekleri bu başarısızlıkta belli bir rol oynadı. Lenin'in sihirli değneği devrimci İngiliz solundaki sekterciliği ortadan kaldırmaya yetmedi. Benzer şekilde, Lenin'in dehası, Rus Bolşevizmini taklit etme konusundaki gönüllülüklerine rağmen, cılız bir

proleterya temeline sahip Bulgar komünistlerini arzulanan düzeye getirmede yeterli olmadı.

İngiliz komünizmi içinde bir akım: İngiltere Sosyalist Partisi (BSP)

Komünist Enternasyonal'in diğer partileriyle karşılaştırmalı olarak küçük ve kitlelere üzerinde herhangi bir etkiden yoksun İngiltere Komünist Partisi, bu kitabın bir bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmayı pek hak etmiyor. Fakat, bu kitap büyük ölçüde İngiliz okurlar için kaleme alındığı için, Lenin ile İngiliz komünizmi arasındaki ilişki dikkate değer hale geliyor.

Batı ve Orta Avrupa ülkelerindeki (Almanya, Fransa, İtalya, Çekoslovakya vd.) büyük komünist partileri, halihazırda mevcut kitle partileri içindeki bölünmeler sonucu ortaya çıktılar. İngiltere Komünist Partisi ise küçük grupların birleşmesiyle doğdu; bu, iki yıldan uzun bir zaman içinde gerçekleşti ve aslında sürecin en b[illegible]ındaki gruplardan sadece bir kısmı bu bütünün bir parçası haline geldi. Başlıca iki grup İngiltere Sosyalist Partisi (BSP) ile Sosyalist İşçi Partisi (SLP) idi.

BSP, İngiltere'deki ilk marksist örgüt olan Sosyal Demokratik Federasyon'un doğrudan ardılı niteliğindeydi.

İngiliz marksist hareketi, 1880 yılında, 1884'te ismini Sosyal Demokratik Federasyon olarak değiştirecek olan Demokratik Federayon'un kurucu H. M. Hydman tarafından kuruldu. Marks ve Engels, Hyndman'a ve örgütüne pek sıcak bakmıyorlardı. Her şeyden önce, SDF'yi kitle hareketinden yalıtık kalmakla eleştiriyorlardı:

> Engels, Sorge'ye yazdığı bir mektupta, SDF'yi marksist teorinin gelişimini kaba bir ortodoksluğa indirgemeyi becermekle suçluyordu. Bu teori, bir düşünsel inancın gelişimini, işçilerin sınıfsal güdüleriyle kendilerini onun düzeyine eriştirdikleri bir teoriyi değil, bir hap gibi işçilerin boğazına zorla sokuşturulacak bir şeyi ifade ediyordu... Ve onun dar bir grup olarak kalmasının nedeni de buydu.[1]

Hyndman ve arkadaşları, partinin işçi-işveren mücadelesine aktif katılımı fikirine karşı çıkıyorlardı. SDF'nin yayın organı Justice, 1889'daki liman işçileri grevinden, 'aktif propagandadan hareketle bayrağın yere düşürülmesi, enerjinin boşa harcanması' olarak söz ediyordu.[2]

Hyndman, 1903'te, 'Grevlere tamamen karşıyız' diye yazıyordu: "Grev hiçbir zaman başarılı bir silah olmadı, ve bugün modası geçmiş bir aracı ifade etmektedir." Hyndman, 1907 yılında demiryolu işçilerinin grev tehditine ilişkin olarak şunları yazmıştı: "Biz, Sosyal Demokratik Parti ve *Justice* olarak, grevlere ilkesel düzeyde karşıyız... Siyasal eylem çok daha güvenli, çok daha iyi ve mutluyeti çok daha düşük." Hatta, 1912 yılının işçi sınıfının o güne kadar hiç yaşamamış olduğu kitlesel grev hareketi sırasında, Hyndman aynı yaklaşımını yineliyordu: "Bir grevden daha budalaca, daha zararlı, ve sözcüğün geniş anlamında toplumdışı bir şey düşünülebilir mi? Bugüne kadar hiçbir grevi desteklemedim... Başarıya ulaşmış tek bir greve bile tanık olmadım."

SDF liderleri, gerçek sosyalizm adına, işçilerin üretim alanında verdikleri mücadeleyi küçümsüyorlardı. Ancak, grev başladıktan sonra, Parti greve desteğini ilkesel düzeyde sunuyordu. Bu, genellikle grevdeki işçilere, kapitalizm var olduğu sürece grev yoluyla gerçek bir kazanım elde etmenin olanaksız olduğunu anlatmak şeklindeydi.

Esas olarak, SDF'nin politikası, ideolojik olarak çaresiz olmakla birlikte hayli güçlü olan mevcut kitlesel işçi hareketiyle eklemlenme konusundaki yeteneksizliği tarafından belirleniyordu.

Reformizmin işçi hareketinde derin biçimde kökleşmiş olduğu bir ülkede, SDF'nin 'ilkesel saflığı korunması' tutumu, sosyalistler için doğal bir çekiciliğe sahipti. Sektercilik, reformizmin büründüğü diğer bir biçimdi. Pratikte, bu 'safçılık' [purism] SDF'nin aşırı devrimci biçimsel tutumlarla bütünüyle reformist bir pratik arasında gidip gelmesine yol açtı. Faaliyeti, hemen tamamen parlamentarizme ve yerel seçimlere katılım düzeyine indirgenmiş oldu. Daha geniş bir bağlamda, SDF'yi içinde bulunduğu duruma iten şey, onun genel olarak sendikacılığın ve özel olarak da endüstriyel mücadelenin istisnai düzeyde düşük seyrettiği bir dönemde kurulmuş olmasıydı. Bu durum yirminci yüzyıl başlarında değiştiği zaman, örgüt bu değişime uyarlanamayacak kadar tutuculaşmıştı.

Sosyal Demokratik Federasyon 1908'de Sosyal Demokrat Parti, 1911'de ise diğer küçük grupların katılımıyla birlikte İngiltere Sosyalist Partisi (BSP) haline geldi. Küçük bir parti olmaya devam etti; partinin üye sayısı 1913'te 11.300 kadardı.

BSP, SDF'nin geleneğinden kopmayı beceremedi. Parti, enerjisini sokaktaki politika -propagandif mitingler, işsizlerin örgütlenmesi, belediye seçimleri vs.- üzerinde yoğunlaştırmayı sürdürdü. Partinin 1913

yılındaki kongresinde, 'İngiliz Sosyalist Partisi'nin işlevi ekonomik ve siyasal mücadelesinde işçi sınıfına öncülük etmektir' tezine yer veren bir karar tasarısını onaylayarak ve yürütme komitesine 'İngiliz İşçi Partisi-'nin sendikalardaki üyelerini sendikalarda sistematik bir faaliyet ve sosyalist propaganda yürütmeleri için örgütleme' görevi vererek kendi işleyiş tarzını değiştirmeye çalışmış olduğu doğrudur.[3] Fakat, söz konusu kararı partinin sayısı giderek azalan sendikalardaki aktif üyeleri arasında yaşama geçirme konusunda pek bir çaba gösterilmedi; partinin sendikalardaki üyeleri, özellikle 1912 yılında partinin sendikalizme ve 'doğrudan eylem'e karşı giriştiği saldırıdan sonra, partiden uzaklaşmaya başladılar.[4]

BSP, pratikte endüstriyel eylemle siyasal eylem arasındaki yapay ayrımı muhafaza etmeyi sürdürdü, bu ikisini birbiriyle asla ilişkilendirmedi. Fakat, bu, parti saflarında öncü işçilerin olmadığını ileri sürmek anlamına gelmiyor. İngiltere'de 1900-1904 yılları arasında kalan dönemdeki işçi-işveren ilişkilerini irdeleyen bir tarihçinin de söylediği gibi:

> Savaş öncesi yıllarda, SDF (daha sonra İngiliz Sosyalist Partisi adını almıştır) içinde dikkate değer büyüklükte bir sendikalı üyeler grubu vardı... Örneğin, İngiliz Sosyalist Partisi (BSP) içindeki sendikalist grup, Kraliyet Komisyonu'nun raporundan sonra yayınlanan 'Demiryolu İşçilerine Manifesto' başlıklı bildiriyi yayınladı. Söz konusu manifesto, taraflar arasındaki görüşmelerde gerçek bir ilerleme sağlanamamış olmasından kaynaklanan sorunların, ancak madencilerle ulaşım işçileri ve denizciler arasında birbirlerinin taleplerini destekleme temelindeki birleşik eylemi' ile çözülebileceğini belirtiyordu.[5]

Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi, BSP'nin ciddi bir krize sürüklenmesine neden oldu. Hyndman ve yakın arkadaşları, heyecanla savaşa destek verdiler; Partinin geniş bir kesimi pasifist bir tutumu benimserken, Glaskow'dan John Maclean liderliğindeki küçük bir grup savaşa karşı devrimci yenilgici [revolutionary defeatist] bir tavır aldı. BSP'nin 1916 yılındaki konferansında Hyndman ve yandaşları yenilgiye uğradılar ve Ulusal Sosyalist Parti adını verecekleri küçük bir grup kurmak üzere partiden ayrıldılar.

Bundan sonra, BSP bir bütün olarak savaşa karşı pasifist bir tutumu benimsedi. Rusya'daki 1917 Mart devriminden sonra bile kendini

Bolşevizmden uzak tuttu. Lenin'in, BSP'nin en iyi liderlerinden Theodor Rothstein'a yönelik bir eleştirisi bu durumun göstergelerinden biridir. Lenin, 1916 yılı başlarında, İkinci Enternasyonal'i destekleyen ve bir Üçüncü Enternasyonal'in kurulmasına gerek duymayan Rothstein'ı, savaş konusunda 'Kautskici' bir tavrı benimsemiş olmakla eleştirdi.[6]

Rothstein, BSP tarafından 1917 yılında yayınlanmış Essays on War and Peace [Savaş ve Barış Üzerine Makaleler] adlı bir broşürde, savaş konusunda Lenin'in tavrına yakın bir tutumu benimsememiş olduğunu açıkça dile getirir; Rothstein, sosyalist bir devrimle savaşa sona erdirmek yerine, karşılıklı müzakerelere dayalı bir barış fikrini desteklemiştir.

Rothstein'ın 1917 yılı Rusyası'na ilişkin görüşleri, pek çok açıdan fikir vericidir. Rothstein, *Plebs*'te (Ağustos 1917), Rus devrimcilerinin 'kıskançlık, kavgacılık, teorik şaşmazlığa yönelik aşırı düşkünlük' tarafından belirlendiğini ileri sürüyordu. Menşeviklerin Geçici Hükümete girmelerine destek vererek, bunu 'devrimci proleteryanın zaferinin resmileştirilmesine işaret eden büyük bir adım' olarak tanımlıyordu. Buna karşılık, 'Leninistlerin şiddet yanlısı muhalefeti'ni eleştiriyordu. "Rothstein, Ekim Devrimi'ne gelininceye kadar Bolşevizmi desteklediğine yönelik herhangi bir beyanda bulunmamış görünüyor."[7]

Anılan dönemde, savaş sırasında yükselen işçi-işveren mücadelesinin ve işyeri temsilcileri hareketinin ortaya çıkışının bir sonucu olarak, BSP içinde derin bir değişim yaşanıyordu. Parti üyelerinin endüstriyel mücedeleye aktif katılımları gözle görülür biçimde artmıştı. Clyde İşçi Komitesi Başkanı Willie Gallacher'den Londra[8] ve Manchester'dakilere[9] varıncaya kadar pek çok BSP üyesi, işyeri temsilcileri hareketinde önemli roller üstlendiler. Manchester işyeri temsilcileri hareketi lideri William McClaine gibi insanların asıl çabası, savaş-karşıtı politika ile işyeri temsilcileri hareketini kaynaştırmaktı. McClaine, BSP ile Sosyalist İşçi Partisi (SLP)'nin birleşmesinden yanaydı. 1918 yılındaki BSP konferansında yaptığı konuşmada şunları söyledi:

> Son iki ya da üç yıl içinde, Sosyalist birliğin sağlanması açısından en önemli faktör, çeşitli SLP ile BSP üyelerinin sanayi bölgelerinde girştikleri faaliyetlerdir. Sanayi alanındaki eylem birliğinin bir sonucu olarak, bugün tüm alanlarda daha sıkı bir yakınlaşmaya arzu duyuluyor.[10]

Bununla birlikte, BSP içinde yaşanan değişim, onun dar bir grup olarak

sahip bulunduğu bu niteliğin değişmesini sağlamaya yetmedi: Parti, kitle hareketi içindeki cılız temeli dolayısıyla, çeşitli grupların birbirleriyle çekişmesinin, kavga ve ayrılıkların yaşandığı bir savaş alanı olarak kaldı.

Birinci Dünya Savaşı sonuna gelindiğinde, BSP ne devrimci bir parti, ne de reformist bir parti olarak nitelenebilirdi. Bunlardan daha ziyade, merkezci bir parti niteliği sergiliyordu. Bu durum dikkate alınarak, Komintern Birinci Dünya Kongresi'ne resmi katılım daveti bir bütün olarak BSP'ye değil, yalnızca parti içindeki 'sol unsurlara... özellikle de Maclean liderliğindeki gruba' yapıldı.[11]

Sosyalist İşçi Partisi

İngiltere Komünist Partisi'nin oluşumundaki diğer önemli akım, Sosyalist İşçi Partisi (Socialist Labour Party) idi.

Yüzyılın başlarında endüstriyel mücadelenin ivme kazanmasıyla birlikte, SDF'nin sektercilik ile oportünizmin bir kombinasyonunu ifade eden çelişkili pratikleri, partinin bazı üyeleri tarafından giderek daha çok eleştiriliyordu. Bunun sonuçlarından biri, partinin İskoçyalı üyelerinin 1903'te partiden ayrılmaları oldu, söz konusu ayrılık Sosyalist İşçi Partisi'nin kuruluşu ile sonuçlanacaktı. SDF'den kopan ve Marksistlerden oluşan bu küçük grup, İngiltere'de ilk defa devrimci politikayı endüstriyel mücadeleye taşımaya çalıştı. SDF'nin teorisinin karşıtı teori, Amerikalı sosyalist Daniel De Leon'un sendikalist fikirlerini İngiltere'de geliştirmiş büyük İrlandalı devrimci James Connolly'nin düşünceleriydi.

SLP, işçi sınıfının örgütsel parçalanmışlığının (örneğin makine endüstrisinde 225 farklı sendika vardı) son bulması gerektiğini söylüyordu; bunun yerine, her endüstri dalında tek sendika olmalıydı. Böylece, sınıfın birliği en üst düzeyde gerçekleştirilmiş olacaktı. Sendikalarını kontrol etmek için güçlü bir taban örgütü yaratarak, üyelerine sürekli ihanet eden sendika bürokratlarına -'kapitalizmin işçi değmenlerine'- karşı koymak bir zorunluluktu. SLP'nin bakış açısında, militan bir endüstriyel sendikacılık yalnızca bugün daha yüksek ücret düzeylerine ve daha iyi çalışma koşullarına ulaşmada bir araç değil, fakat ayrıca yarının yeni toplumunun temeli idi. Sosyalizm, tek tek endüstri kollarında işçi kontrolü aracılığıyla demokratik olarak işletilecekti.

SLP, ifadesini özetle sendikalizm ve sektercilik sözcüklerinde bulan birbiriyle ilişkili iki kusurun sancısını çekiyordu. Sendikalizm, temel vurguyu, sosyalizme geçişin esas ajanı olacak işçilerin siyasal partisinin inşasından ziyade, sendikaların yeniden yapılandırılmasına duyulan ihti-

yaç üzerine yapıyordu. Birinci Dünya Savaşı sırasında doğup gelişen işyeri temsilcileri hareketinin SLP'nin sendikalist zayıflığına işaret eden bir teorik yayını, makine endüstrisinde tanınmış, militan bir işçi temsilcisi ve SLP'nin önde gelen liderlerinden olan J. T. Murphy tarafından kaleme alınmış *The Workers' Committee, an Outline of its Principle and Structure* (İşçi Komitesi: Yapısı ve Prensipleri Üzerine Bir Taslak) adlı broşürdür.[12] Broşür, ilkeler bölümünde, o günlerin -1917 yılı- en temel siyasal sorunu olan emperyalist savaştan hiç söz etmez. Yine, devrimci bir siyasal partiye duyulan ihtiyaca ilişkin herhangi bir değinide bulunmaz. Devlet iktidarının işçi sınıfı tarafından ele geçirilmesi anlayışına yer vermez.

SLP, genel sendikalist hareket içinde küçük, dar bir grup olarak hareket etti; dolayısıyla, İngiliz işçi sınıfının en kitlesel, en militan mücadelelerinin yaşandığı, işçi tabanında işverenlere ve sendika bürokratlarına karşı yaygın bir muhalefetin ortaya çıktığı dönemde, SLP küçük bir örgüt olarak kalmayı sürdürdü. SLP 1903 yılında yaklaşık 80 üyeye sahipti; 1914'de, yani, endüstriyel mücadelenin doruğuna çıktığı yılların hemen ardından üye sayısı yalnızca 300 dolayındaydı; 1915'te ise 200'e geriledi.[13] 1918 yılında bile partinin üye sayısı 800'ün ötesine geçmedi. Partinin aylık yayın organının satış ve dağıtım alanı da sınırlıydı: 1918 yılında yaklaşık 2.000 sayı. Üyelerin ezici çoğunluğu başta Clyde olmak üzere İskoçya'daydı; İngiltere'nin kuzey bölgesinde, özellikle Yorkshire'da (asıl olarak Sheffield'de) bazı küçük parti branşları vardı.

SLP'nin örgütsel küçüklüğü ve gazetesinin okunurluk oranının düşüklüğü bir rastlantı değildir; bunun nedenini sektercilikte aramak gerekir. Parti, maden işçilerinin 1910 ve 1912'deki kitlesel mücadelelerinde hiçbir rol oynamamıştır; aynı şey, nakliyat işçilerinin 1911 ve 1912 yıllarındaki grevleri ve Güney Galler'deki maden işçilerinin 1915 Temmuz grevi için de geçerlidir.

Bunun nedenlerinden biri, SLP'nin, kendi etkisi dışında kalan taban hareketleriyle herhangi bir ilişki geliştirmemiş olmasıdır. Bunun en iyi örneklerinden biri, SLP'nin, Tom Mann'ın Aralık 1910'da kurulmuş Endüstriyel Sendikalist Eğitim Birliği'ne yönelik tutumudur. Tarihçi Bob Holton şöyle yazıyor: "Sekter Leonistler dışında, sendikalist düşünceye bağlı her akımdan aktivistler bu harekete yöneldiler."[14]

SLP, birliğin kuruluş kongresine katılmayı reddetmekle kalmadı, bunun yanısıra, üzerinde "Tom Mann'ın maskesi düştü" yazılı pankartlarla birliğe karşı düşmanca bir propaganda yürüttü.[15]

Güney Galler'deki maden işçileri, Endüstriyel Sendikalist Eğitim Birliği'nde yoğun biçimde temsil ediliyorlardı. Hatta SDF'nin ve Bağımsız İşçi Partisi'nin üyeleri bile birlikte yer aldılar. Birliğin Kasım 1912'de biri Londra diğeri Manchester'da yapılan iki konferansına, yaklaşık 100.000 işçiyi temsilen 235 delege katıldı. Katılımcılar, sendika şubelerinden, sendika konseylerinden, çeşitli işkollarında çalışan işçilerin kurdukları tabanı örgütlerinden geliyorlardı. Demiryolu işçileri, liman işçileri, marangozlar, makine işçileri, tezgahtarlar, duvar işçileri, tuğla işçileri bunlar arasındaydı.[16]

SLP'nin sekterciliğinin karakteristik örneklerinden biri, işsiz kalmış işçilerin 'sorunun özüne dokunmayan' çalışma hakkı taleplerine ve bunların reformist faaliyetlerine destek verdiği gerekçesiyle partinin daha önceki ulusal sekreterini partiden ihraç etmesiyidi.[17] Aynı sekter tutum, James Connolly'yi SLP'den ayrılmak zorunda bıraktı.

SLP'nin 1912 yılındaki parti konferansında genel kurula sunulan bir karar tasarısında, "Reformları desteklemek... SLP'nin devrimci karakteriyle tutarsızlık içindedir" ifadesi kullanılıyordu. Bu karar tasarısı, ancak 14'e karşı 16 gibi az bir oy farkıyla reddedildi. Konferansın hemen ardından, partinin üyelerinin çoğu, reformistleştiği gerekçesiyle partiden ayrıldı.[18] Bunun bir sonucu olarak, SLP'nin gazetesi Mart 1913'te şu ifadeyi kullanmak zorunda kalmıştı: "SLP'nin ölüm döşeğinde olduğunu söylemeye gerek yok."[19]

SLP, sahip olduğu tüm zaaflara karşın, işçi sınıfı içinde önemli bir rol oynadı -özellikle de Birinci Dünya Savaşı sırasında. Dönemin işçi-işveren mücadelelerinde oynadığı rol, kendi örgütsel küçüklüğü ile karşılaştırılamayacak kadar büyüktü. Giderek gelişen makine işçileri işyeri temsilcileri hareketi içinde temel siyasal güç SLP oluşturuyordu. Ne yazık ki, terimin Bolşevik anlamında bir parti olarak değil (yani üyelerinin izleyecekleri taktikleri geliştirerek mücadeleye öncülük eden bir parti), her zaman soyut bir propaganda grubu olarak hareket etti. Bunun bir sonucu olarak, örneğin SLP savaşa kararlı biçimde karşı çıkarken, bir hayli güçlü olduğu Clyde İşçi Komitesi'nde savaş karşıtı bir politikayı hiçbir zaman gündeme getirmedi. Söz konusu komitenin üyeleri ve özellikle -savaş konusunda 'duyarlı' tavrıyla tanınan- John Muir, tarafsız bir tutum alınması için çaba gösterdiler. Üyeler bireysel olarak ne söylerlerse söylesinler, Komite'nin kendisi ne savaş karşıtı ne de savaş yanlısı bir tavır geliştirdi; onun yegane kaygısı, savaşın işçilerin kendi örgütlerine yönelik tehiditi karşısında onları korumaktı.[20]

SLP'nin önde gelen üyelerinden biri ve Glaskow'un en büyük fabrikası Parkhead'de sendika başkanı olan Dave Kirkwood, savaş konusunda Clyde İşçi Komitesi'nin yine bir SLP üyesi John Muir tarafından geliştirilmiş genel politikasına karşı bir tutum izleyerek Komite'nin politikasını sulandırıyordu.[22]*

Murphy, geriye doğru bir bakışla şunu söylüyor: "Her birimiz için, siyasal bir parti, sosyalist fikirleri yaymaya hizmet eden bir propaganda organından başka bir şey değildi."[23]

İşyeri Temsilcileri Hareketi

BSP ve SLP'nin dışında İngiliz komünizminin biçimlenmesine katkıda bulunmuş bir diğer faktör, İşyeri Temsilcileri Hareketi'dir. Birinci Dünya Savaşı yıllarında ortaya çıkmış olan hareket, makine endüstrisinde ortaya çıkmış ilk kitlesel hareketti.[24]

İşyeri Temsilcileri ve İşçi Komiteleri Hareketi onbinlerce işçiyi kapsayan kitlesel ve militan bir hareket olmasına karşın, hiçbir zaman kendi dar sınırlarının ötesine geçemedi.

Makine endüstrisinin dışına yayılmadı ve bu endüstride vasıflı işçi kitlesiyle sınırlı kaldı. Son derece gevşek bir ulusal yapılanmaya sahipti; dolayısıyla son derece yerel bir hareketti. Hiçbir zaman özerk militan işçi gruplarının bir federasyon düzeyinin ötesine geçmedi. 1915 ve 1916 yıllarında Clyde'daki makine işçilerinin gayrı-resmi grevleri diğer bölgelere sıçramadı. Hatta, Kira Sınırlaması Yasası [Rent Restriction Act] ile kiraların savaşöncesi dönemdeki düzeyinde dondurulmasını sağlayarak ulusal ölçekte bir etki yaratmış olan Ekim-Kasım 1915 kitle eylemi bile Clyde'ın dışına taşmadı.

Savaş döneminin en büyük hareketi, makine işçilerinin Mayıs 1917'de Rochdale'de başlayan ve kısa sürede Manchester bölgesine yayılan gayrı-resmi grevi oldu. Üç haftayı aşkın süre devam eden greve 200.000 makine işçisi katıldı ve kaybedilen işgünü sayısı 1,5 milyonu buldu. Sheffield ve Rotherham'daki 15.000 makine işçisi ile Coventry-

---

* SLP, Bolşevik Parti'nin tutumunu izlemedi; fakat, üyelerine orduya katılmamaları çağrısında bulundu ve katılmaya gönüllü olacakları yegane savaşın sınıf savaşı olduğunu ilan etti. Bu, pratikte, BSP ve ILP [Bağımsız İşçi Partisi] üyelerinin çoğunun pasifist temelde orduya katılmayı redederlerken, SLP üyelerinin sınıf mücadelesi teorisi temelinde askerliği reddetmeleri anlamına geliyordu.[21]

'deki 30.000 işçi de greve katıldı, ancak bunların çoğu bir gün, diğerleri ise birkaç gün sonra işbaşı yaptı; Birmingham, Glaskow ve Tyne greve hiç katılmadı.[25] Mayıs 1917 grev hareketi ulusal ölçekli olmadığı gibi, makine endüstrisinin tüm işkollarını da kapsamıyordu. Tarihçi James Hinton'ın özetlediği gibi:

> Mayıs 1917 grev hareketi, vasıflı emeğin ayrıcalıklarının korunması için verilen kitlesel bir savaş niteliğindeydi. İşyeri temsilcileri hareketinin bugüne kadarki tarihinde merkezi bir paradoks açıkça gözlenir durumda: liderlerinin devrimci amaçlarıyla, tabandaki işçilerin motivasyonu arasındaki çelişki. Mayıs grevleri bunlardan ikincisinin belirleyici olduğuna işaret ediyor.[26]

Mayıs grevleri, İşyeri Temsilcileri ve İşçi Komiteleri Hareketi'nin doruğu değildi. 1917 yılı Ağustosu'nda, Ulusal İdari Konsey adı altında ulusal bir liderlik oluşturuldu. Fakat, bu organ gerçek bir merkezi liderlik görevi görmedi. Ulusal İdari Konsey, isminin de işaret ettiği gibi, yürütme gücüyle yetkili kılınmış değildi ve temel işlevi 'yerel komitelerin raporlarını sundukları bir organ' olarak düşünülmüştü. "Komitelerden hiçbiri yürütme otoritesine sahip değildi; politika ve eyleme ilişkin tüm sorunların tabandaki işçilerin eğilimlerine göre belirlenmesi ilkesi hareketin bütünü tarafından kabul gördü."[27]

1917 Ağustosu'ndan itibaren, bir dizi ücret mücadelesi yaşandı. Bu kez, vasıflı işçilerle vasıfsız işçiler omuz omuza mücadele ettiler.[28] Bundan sonra, bir dizi faktör, Ulusal İdari Konsey'in başlangıçtaki işlevinden daha öteye gitmesine yol açtı: Rusya'daki Ekim devriminin etkisi; Batı cephesindeki kanlı savaşın kilitlenmesi ve yakıcı bir yiyecek sıkıntısının başgöstermiş olması. Bundan sonra, UİK savaşın devamına karşı tavır aldı. Ocak 1918'de, hükümeti barış görüşmelerine başlamaya zorlamak için ulusal çapta bir grev çağrısında bulundu. Yürütülen büyük kampanyaya rağmen, işçilerin çağrıya kayıtsız kalmaları yüzünden söz konusu grev gerçekleşmedi. Makine işçilerinin grev tehditinde bulunan muazzam büyüklükteki mitingleri, neredeyse hareketin devrimci potansiyelinin sınırına gelmişti. Ne var ki, son anda ve ansızın, vasıflı makine ustaları devlete karşı başkaldırı politikasından vazgeçtiler; militan bir tavırla olmakla birlikte son derece sekter bir talebi öne çıkararak, hükümetten vasıflı işçilerin askerlik hizmetinden muaf tutulmasını istediler.[29]

İşyeri Temsilcileri ve İşçi Komiteleri Hareketi'nin başarısızlığının

nedenini sorgularken, liderliğin öznel başarısızlığını abartmak gerçekçi bir tutum olmaz. Gerek Mayıs 1917 grev hareketinin çöküşü ve gerekse Ocak 1918'deki grev çağrısının sonuçsuz kalması, esas olarak, işçi sınıfının kendi öncü kesimi de dahil olmak üzere bir bütün olarak geri bilinç düzeyinin bir sonucuydu. Murphy'nin olaylardan yıllarca sonra hatırladığı gibi:

> Savaş sırasında gerçekleşmiş grevlerin hiçbiri savaş-karşıtı grev niteliği taşımıyordu. Benim gibi savaşı durdurmak isteyen bireyler sık sık bu grevlere öncülük ediyorlardı; ancak kitlenin temel motivasyonunu oluşturan şey bu değildi. Grevcilerin toplantılarında savaşı dırdurma sorunu öne çıkarılmış olsaydı, o grev girişimi kesinlikle yenilgiyle sonuçlanırdı. Grevciler farklı kökenlere ve farklı motivasyonlara sahiplerdi. Bunları harekete geçiren şey, kendilerini, kendi çalışma koşullarını olduğu kadar ordudakilerin çalışma koşullarının da koruyucuları olarak görüyor olmalarıydı... [30]

Ekim devrimi Hareket tarafından büyük coşkuyla karşılandı. Sovyetlerin Rusya'daki zaferi, İngiltere'deki İşçi Komiteleri'nin bir uzantısı ve doğal gelişimi olarak görüldü. Hinton'ın sözleriyle ifade edersek:

> SLP liderleri, şimdi, yerel İşçi Komiteleri'nde proleter devlet iktidarının, işçilerin kendilerini 'egemen sınıf' olarak örgütlemelerinin embriyonik bir formunu görmeye başladılar. Greve çıkan kitleler, kendiliğinden, bir işçi devletinin temeli olan İşçi Komiteleri'ni yaratmışlardı; The Socialist gazetesi, Ocak 1919'da şunu ilan ediyordu: 'Her maden, imalathane, istasyon ya da fabrikada işçileri temsil eden bu komiteler, kapitalizmi bir Sovyet Cumhuriyeti'ne dönüştürme gücüne sahip bir örgütün unsurlarını içermektedir... Tüm iktidar İşçi Komitelerine!'"[31]
>
> Elbette, İngiltere'deki devrimci hareket içinde Sovyet iktidarı fikrinin gelişimi, sözcüğün kendisi de dahil olmak üzere, Rus Devrimi'nin bir sonucuydu. Fakat 'sovyet anlayışı', İngiliz işçi hareketine yabancı olan, ona dışarıdan aşılanmaya çalışılan bir olgu değildi. Solun çeşitli kesimlerinin sovyet düşüncesini coşkuyla benimsemeleri ve bunu İngiltere'de geliştirmeleri yalnızca Rus Devrimi'nin etkisiyle açıklanamaz; diğer önemli faktör, sovyet düşüncesinin İngiliz devrimcilerinin kendi deneyimleri sonucu hissettikleri

teorik ihtiyaca karşılık veriyor olmasıydı.[32]

Ne var ki, Ekim yalnızca Sovyetlerin zaferi değil, fakat ayrıca Bolşevik Parti'nin bir zaferiydi. Ne yazık ki, İşyeri Temsilcileri ve İşçi Komiteleri Hareketi, en iyi liderleri de dahil olmak üzere, Bolşevik parti doktrininin önemini kavrayamadı. Hareketin liderleri, bir partide örgütlenmiş öncünün siyasal rolünü dışlayarak vurguyu kitlelerin kendiliğinden ve ekonomik temeldeki örgütlenişi üzerine yapan sendikalizme gömülmüşlerdi. Sovyet fikri, İşyeri Temsilcileri Hareketi'nin pozitif deneyimine uygun düşerken, partiye duyulan ihtiyaç, esas olarak onun negatif deneyiminde (Mayıs 1917 grevinin diğer bölgelere yayılamaması, Ocak 1918 genel grev çağrısının fiyaskoyla sonuçlanması, vd.) ifade kazanıyordu. Partinin, işçilerin mücadelesinin genelleştirilmesi, proleteryanın sınıf bilincindeki eşitsizlik sorununun üstesinden gelinmesi alanındaki kritik rolü, hareketin liderleri tarafından açıkça gözlenmemişti. Hinton, haklı olarak şunları yazıyor:

> Komünist partisinin kurulduğu 1920-21 döneminde, parti üyelerinin ya da liderlerinin esaslı bir bölümünün Bolşevik parti anlayışını kavramış ya da bunu pratikte kanıtlamış olduklarını söylemek çok zor. Bu anlamda, bunlar kendi sendikalizmlerin yeni kurulan partiye taşımışlardır.[33]

İngiltere Komünist Partisi'nin şekillenişinde Lenin'in merkezi rolü

Çeşitli İngiliz devrimci grupları, 1918 yılı başlarından itibaren komünizm bayrağı altında bir araya gelmeye başladılar. Kendisini Bolşevik ilan eden ilk örgüt, SLP idi. SLP, Ekim Devrimi'nden önce Bolşevik bir parti olduğunu ilan etmişti.[34] BSP'nin komünizme yönelişi, bundan biraz daha sonra yaşandı. İşyeri Temsilcileri Hareketi'nin liderleri komünizme coşkuyla yaklaşıyorlardı. Komünist Enternasyonal'in Mart 1918'deki kuruluş kongresi, İngiltere'de devrimci grupların birliğine duyulan ihtiyacı daha da artırdı.

Komünist Enternasyonal'in bu kongresinin hemen ardından, Rus Komünist Partisi, SLP liderleri Tom Bell ve Arthur MacManus ile ilişki kurarak, onlara, Rus devrimini destekleyen tüm grupların tek bir parti çatısı altında bir araya gelmeleri çağrısında bulundu.[35]

Komintern'in kuruluşunun ardından, BSP, kendi branşlarından

BSP'nin İkinci Enternasyonal'den ayrılarak Üçüncü Enternasyonal'e katılıp katılmaması gerektiği konusunda oylamaya gitmelerini istedi. Parti branşları, 4'e karşı 98 oyla Komintern'e katılma kararı aldılar. Sylvia Pankhurst liderliğindeki Sosyalist İşçiler Federasyonu, vakit yitirmeden Komintern'e katılmaya karar verdi. Güney Galler Sosyalist Birliği bunu takip etti. İşyeri Temsilcileri ve İşçi Komiteleri Hareketi'nin Ocak 1920'deki kongresi de Komintern'e katılma kararı aldı.

Farklı gruplar arasında yapılan görüşmeler, tek tek grupların eski geleneklerinin yarattığı sorunların kolayca aşılamayacağı gerçeğini gün ışığına çıkardı.

Tartışmalarda öne çıkan iki temel sorun şunlardı: geleceğin Komünist partisinin parlamento seçimlerine katılıp katılmayacağı; partinin İşçi Partisi'ne katılıp katılmayacağı. BSP, bu iki soruna da olumlu bir yaklaşımla tepki gösterdi; SLP birincisine olumlu karşılık verirken ikincisine karşı çıktı. Sosyalist İşçiler Federasyonu ile Güney Galler Sosyalist Birliği her iki konuda da olumsuz tavır gösterdi.

Lenin, çok önceden söz konusu sorunlara ilişkin net bir tutum geliştirdi. İngiliz Komünist Partisi'nin parlamento seçimlerine katılmasını ve İşçi Partisi ile bireleşmesini savundu. Bu bakış açısı zaman içinde keskinleşti.

Lenin, Sylvia Pankhurst'a yazdığı 28 Ağustos 1919 tarihli bir mektupta şunları söylüyordu:

> İngiltere'deki devrimci işçiler açısından parlamento seçimlerine katılmayı reddetmenin yanlış olacağına inanıyorum; fakat, böyle bir yanlışı yapmak, İngiltere'de Bolşevizme sempati duyan ve Sovyet Cumhuriyeti'ni içtenlikle destekleyen tüm eğilimleri ve unsurları bir araya getiren işçilerin büyük bir Komünist partisinin kurulmasını geciktirmekten daha tercih edilir olacağını düşünüyorum...
>
> Bir ülkede inançları ve devrimci faaliyeti sürdürme konusundaki kararlılıkları dolayısıyla kendilerini Komünist olarak niteleyen ve (Rusya dışındakiler tarafından sık sık 'Sovyet sistemi' olarak isimlendirilen) Sovyet iktidarının samimi partizanları olan insanların, parlamento seçimleri konusundaki fikir anlaşmazlıkları yüzünden bir araya gelememeleri nasıl makul görülebilir?
>
> Böyle bir fikir anlaşmazlığını şu aşamada önemsiz buluyorum; Sovyet iktidarı için mücadelenin proleteryanın siyasal mücadelesinin

> en yüksek, en bilinçli, en devrimci.., formu olduğu gözönüne alınırsa, parlamentarizm sorunu bugün ikinci dereceden öneme sahip bir sorundur.[36]

Böylece, Lenin, bir yandan komünistlerin parlamento seçimlerine katılmalarından yana olduğunu açıkça ifade ederken, diğer yandan, bu meselenin ikinci dereceden bir sorun olduğunu ve bunun İngiltere'de Komünist Partisi'nin kuruluşunu geciktirmemesi gerektiğini vurgulamış oluyordu.

Bununla birlikte, bundan birkaç ay kadar sonra, Lenin parlamento seçimlerine karşı çıkan İngiliz devrimcilerine karşı daha sert bir tavır takındı. 27 Nisan 1920'de tamamladığı *'Sol Komünizm', Bir Çocukluk Hastalığı* adlı kitapçık, özellikle Pankhurst-Gallacher ikilisinin parlamento karşıtı solculuklarını reddetmek üzere kaleme alınmıştı; gerçekten, Lenin söz konusu kitapçıkta bu iki lidere sık sık göndermelerde bulunur ve bunların muhalefetini eleştirir.

Lenin, Komintern İkinci Kongresi'nde, İngiliz sorunu üzerine kurulan özel komiteye başkanlık etti; komite, Buharin, Zinovyev, Paul Levi gibi bir dizi önemli lideri de içeriyordu. Komite, yine aynı iki sorunu değerlendirdi ve İngiliz komünistlerine parlamento seçimlerine katılmalarını ve İşçi Partisi ile birleşmelerini önerdi.

Lenin, İngiliz komünistlerinin İşçi Partisi ile birleşmelerini savunurken, bu partinin gerici niteliğini mazur göstermeye çalışmadı. Kongre'de yaptığı konuşmada, BSP'nin kongredeki sözcüsü McLaine ile aynı düşüncede olmadığını belirtti: "McLaine, İşçi Partisi'nin sendika hareketinin siyasal örgütü olduğunu söylüyor. Bu görüşünü, daha sonraki bir konuşmasında, 'İşçi Partisi sendika hareketinin siyasal ifadesidir' derken bir kez daha yineledi." Aslında;

> İşçi Partisi tamamen bir burjuva partisidir; çünkü, her ne kadar işçilerden oluşuyor olsa da, gericiler tarafından idare ediliyor ve bunlar tamamen burjuva bir ruhla hareket eden en berbat gericiler. Bu parti, İngiliz Noske ve Scheidemann'ların yardımıyla işçileri sürekli olarak aldatmak için var olan bir burjuva örgütüdür.[37]

Lenin, İşçi Partisi'ne, onunla kendi içinden mücedele yürütmek için katılmak gerektiğini söylüyordu. Bu yüzden, komünistlerin İşçi Partisi'ne katılma konusundaki temel önkoşulu, bu partinin liderliğine ve politika-

sına karşı tam bir propaganda özgürlüğü olmalıydı. "Komünistlerin partisinin İşçi Partisi'ne ancak eksiksiz bir eleştiri özgürlüğünü elde tutma ve kendi politikasını sürdürebilme koşuluyla katılabileceklerini dürüstçe söylemeliyiz."[38]

Lenin, İşçi Partisi'nin işçileri asla sosyalizme götürmeyecek bir burjuva partisi olduğunu ve Komünist Partisi'nin bu partinin yerini alması gerektiğini ileri süren SLP ile hemfikirdi. Diğer yandan, Komünist Partisi'nin, sosyalist partilerin ve sosyalist örgütlerin kendisine katılmasına izin veren İşçi Partisi'nin tüzüğünün sunduğu bu eşsiz avantajdan yararlanmaları gerktiğini söyleyen BSP'nin bu yaklaşımına da hak veriyordu.*

İkinci Kongre'nin İşçi Partisi'ne katılım sorununu tartıştığı oturumu, Lenin'in konuşmasıyla sona erdi; bunun ardından yapılan oylamada, 24'e karşı 58 oyla (ve 2 çekimser) İngiliz komünistlerinin İşçi Partisi'ne katılmaları kararı alındı. (Kullanılan 24 karşı oy azınlığı oluşturuyor olmakla birlikte, bu oran, Komünist Enternasyonal'in tüm kongrelerinde Rusların bir görüşüne karşı kullanılmış en yüksek karşı oyu temsil eder.)

Komintern'in prestijli liderlerinin gücü, onyıllardır İngiliz Marksist geleneğine bağlı kalmış grupların geleneklerinin kolayca üstesinden gelinmesi için yeterli değildi. İngiltere Komünist Partisi'nin tarihçilerinden

---

* Lenin'in İşçi Partisi'ne ilişkin bu yaklaşımından, sosyalistlerin bugünkü İşçi Partisi'ne yaklaşımının ne olması gerektiği sorusuna ilişkin kimi sonuçlar çıkarmak yanıltıcı olur; çünkü, Lenin'in dönemindeki İşçi Partisi bugünkü İşçi Partisi'nden çok farklıydı. Seçim sistemine uygun siyasal partiler (ki bunlar kompozisyonları itibarıyla büyük ölçüde orta sınıf bir nitelik gösterirler) ilk olarak ancak 1919 yılında kuruldular; o sıralar İşçi Partisi pratikte işçi hareketiyle özdeş bir örgüttü. Bu durum, günümüzde yinelenmesi mümkün olmayan bir dizi olguya açıklık getirir. Günümüzde, George Lansbury'nin 1921 yılında yaptığı gibi, bir İşçi Partisi liderinin yasaları çiğneyerek işsizlerin eylemine destek vermek suçuyla cezaevini boyladığını, 20.000 insanın bu durumu protesto etmek için cezaevi önünde gösteri düzenlediğini tasavvur edebilir misiniz? Bugün, Aralık 1923 seçiminde olduğu gibi, 9 Komünist milletvekili adayından 7'sinin İşçi Partisi adayı olarak seçildiği bir genel seçimin olabilirliğine inanabilir misiniz? Parti içindeki sağ kanadın komünizm yandaşı partililerden kurtulmasının ancak 1928'de gerçekleşebildiğini, toplam 80.000 üyeye sahip çeşitli parti örgütlerinin partiden ancak o tarihte atılabildiğini düşünürseniz, bu, bugünkü İşçi Partisi ile o yıllardaki İşçi Partisi arasındaki farklılıklara ilişkin size bir fikir verebilir.[39]

Macfarlane'in belirttiği gibi:

> Bolşevik liderlerin ısrarcılığı olmasaydı, birleşik bir Komünist Partisi'nin kurulmasına yönelik uzun ve sancılı müzakereler belki de hiç başlamamış olacaktı. Fakat, müzakereler başladıktan sonra, görüşmelerin kontrolü, önyargılarıyla ve sekter tutumlarıyla bütün bir sürece egemen olan katılımcıların eline geçti.[40]

Komintern liderliği, İngiltere'deki komünist hareketin durumunun tartışılmasına çok zaman ayırdı: 1921-22'de Komintern Prezidyumu İngiltere'deki durumu 13 kez müzakere etti -Fransa, İtalya, Macaristan ve Almanya'dan sonra en sık tartıştığı ülke İngiltere oldu. Fakat, Komintern liderliğinin İngiliz komünist hareketi üzerindeki fiili etkisi o denli büyük olmadı.

Beklentiler

Lenin, kendisini komünist olarak nitelendiren çeşitli örgütlerin birleşmesiyle İngiltere'de büyük bir Komünist Partisi'nin kurulacağına inanıyordu. Nitekim, 6 Ağustos 1920'de Komintern İkinci Kongresi'nde yaptığı konuşmada şunları söyledi:

> Üç dört gün önce Londra'da toplanmış olan İngiliz Sosyalist Partisi'nin son konferansı, isimini Komünist Partisi olarak değiştirmeye karar verdi ve programında parlamento seçimlerine katılmaya ve İşçi Partisi'ne katılmaya yönelik bir iradeyi dile getirdi. Konferansta, on bin örgütlü parti üyesi temsil edildi.
>
> Bundan sonra, Gallacher'a dönerek, İskoçya'dan pek çok kişinin partiye katılması gerektiğini söyledi:
>
> Kitleler arasında faaliyet konusunda daha ustalaşmış olan on bini aşkın devrimci işçiyi bu "İngiltere Komünist Partisi"ne kazandırmak ve böylece İngiliz Sosyalist Partisi'nin eski taktiklerini değiştirmek İskoçyalı yoldaşlar için güç olmaz.[41]

Ayrıca, İşyeri Temsilcileri Hareketi'nden binlerce kişinin de Komünist Partisi'ne katılacağı umuluyordu. Lenin'i bu iyimser tahminlerde bulunmaya teşvik eden nedenler yok değildi. İşyeri Temsilcileri Hareketi'nin Kongre'deki temsilcisi Jack Tanner, hareketin 200.000 üyeye sahip olduğunu söylemişti.[42] Ayrıca, Bağımsız İşçi Partisi'nden de pek çok katı-

lım bekleniyordu. Nitekim, ILP'nin sol kanadının sekreteri Helen Crawford'un Kongre'ye sunduğu raporda, Preston, Liverpool, Nelson ve Barrow-in-Furness parti örgütlerinin sıkı biçimde komünist oldukları ileri sürülüyordu. Yalnızca bu parti örgütlerindeki sol parti üyelerinin sayısı 1.000 dolayındaydı.[43] İngiltere Komünist Partisi'nin haftalık gazetesi *The Communist*, Nisan 1921'de şunu yazıyordu: "ILP'nin yüzde yirmisi partiden ayrılarak doğrudan bize katıldı. Böylece, 5.000 ya da daha fazla insan bir blok halinde saflarımıza katılmış oldu."[44]

Umulandan farklı sonuçlar

Birbirleriyle dalaşma ve sektercilik konusunda uzun bir geçmişe sahip küçük Marksist gruplar, birleşme müzakerelerine aylarca zaman harcadılar. Sıra birleşme konferansına geldiği zaman, yalnızca BSP bir bütün olarak birleşme yönünde bir karar aldı. SLP, 1919 yılı Kasım-Aralık aylarında üyeleri arasında yaptığı oylamanın ardından müzakerelerden çekildi. Bunun bir sonucu olarak, SLP'den bir grup ayrıldı ve kendi örgütünü kurduktan sonra Komünist Partisi'ne katıldı. Bunların sayısı ancak birkaç yüz kadardı. Sosyalist İşçiler Federasyonu, Güney Galler Sosyalist Birliği gibi, uzun ve sancılı müzakerelerden sonra Komünist Partisi'ne katılmamaya karar verdi. İngiltere'nin en tanınmış devrimcisi John Maclean de Parti'ye katılmayı reddetti. Maclean, Ruslar için, diğer bütün devrimci liderler arasında, gerçek İngiliz komünizminin temsilcisi durumundaydı. Birinci Tüm Sovyetler Kongresi Prezidyumu'na atanmış, 1918 Şubatı'nda İskoçya Sovyet Konseyi'ni oluşturmuştu. Maclean, Komünist Partisi'ne katılmak yerine, ayrı bir İskoçya Komünist Partisi örgütlemeye çalıştı. Macfarlane, Komünist Partisi'nin ILP'ye ilişkin iddialarına ilişkin olarak şunları yazar: "*The Communist*, beş bin kadar ILP üyesinin blok halinde Komünist Partisi'ne katılmış olduklarını yazdı. Gerçekte ise, Tom Bell'in daha sonra yazmış olduğu gibi, Komünist Partisi'ne geçenlerin sayısı en fazla iki yüz kadardı."[45]

İngiliz Komünist Partisi'nin resmi tarihçisi James Klugman'a göre, Parti 3.000 dolayında bir üyeliğe sahip olarak yola çıktı ve bu rakam 1922 yılı ortalarına gelindiğinde 2.000'e düştü.[46]

Parti üyelerinin büyük çoğunluğunu BSP'den gelenler oluştururken, liderliğin çekirdeğini teşkil edenler SLP'den gelmişlerdi: Arthur McManus, Tom Bell, William Paul ve Jack Murphy.

KP, örgütsel küçüklüğünün yanısıra, örgütün ve liderliğin niteliği

açısından da tatminkar olmaktan uzaktı. Kluman'ın belirttiği gibi:

> Parti branşları, sosyalist propaganda birliklerinin ya da küçük grupçukların geleneksel branşlarını andırıyordu; Parti, kitlesel mücadelelere etkili olarak katılmıyordu. Parti örgütü, esas olarak eski türden sosyalist parti örgütü olarak kaldı; federal olarak seçilen ve coğrafi temele dayanan liderlik, Parti'yi bir bütün olarak harekete geçirme yeteneğinden yoksundu ve devrimci bir parti için uygun bir liderlik sunmuyordu.[47]

KP'nin, dar propaganda gruplarının geleneksel sekterliğinden kurtulmak ve endüstride örgütlenerek işçilerin mücadelelerine önderlik eden bir parti haline gelmek için sistematik bir çalışma yürütmeye başlaması, ancak 1922-23'de gerçekleşti.

Öznel ve nesnel faktörlerin bir araya gelmesi sonucu, Lenin'in ve Komintern liderliğinin İngiltere Komünist Partisi'ni biçimlendirmeye yönelik girşimleri sonuçsuz kaldı. Bu sonucu etkileyen faktörlerden biri, devrimci grupların aynı çatı altında kaynaşması amacına yönelik müzakerelerin çok uzun bir zamana yayılmasıydı; Komünist Partisi nihayet maddi varlık kazandığı zaman, devrimci mücadelede yaşanmış yükseliş dönemi halihazırda sona ermiş bulunuyordu.

1920 yılına gelindiğinde, İşyeri Temsilcileri Hareketi bütünüyle çökmüş durumdaydı; savaş gereçleri üretiminin [savaşın sona ermesi nedeniyle -ç.n.] durmuş olması dolayısıyla yaşanan yüksek işsizlik oranı, hareketin bilinen militanlarının üzerindeki yaygın baskı ve sendikalarda kontrolün yeniden sendika liderlerinin eline geçmesi, bunun temel nedenleriydi. J. T. Murphy, henüz daha Ağustos 1919'da şunları yazıyordu:

> Sheffield, Vickers'te aktiftek bir militanın ya da yayın satan birinin kalıp kalmadığı bile kuşkulu. Bunlar, işsizliğin pelerini altında fiilen ortadan kayboldular. Aynı şey, Clyde'daki öncü militanlar için de geçerli.[48]

Hareketin yükseliş dönemi için çok geç

İngiliz Komünist Partisi 1918 ve 1919 yıllarının yükselen militan mücadeleleri sırasında kurulmuş olsaydı, daha kuruluş aşamasında büyük bir başlangıç yapabilirdi. 1919 yılı boyunca endüstriyel ve sınıfsal mücadele eşi görülmemiş bir düzeye ulaştı; milyonlarca işçi yüksek ücret ve daha

az çalışma saati için mücadele ediyordu. Madenciler, maden sektörünün kamulaştırılması için savaşıyorlardı. Polis örgütü bile sürecin olağandışılığını kabul etmek zorunda kalmıştı. Özel Tim departmanının başı Basil Thomson, Şubat 1919 için, 'devrim tehlikesinin son sınırına geldiği an' olarak tanımlamıştı. Lord Burnham şunu söylüyordu: "Bir tür devrimden sakınabileceğimizi umabilecek durumda değiliz ve kimse bir devrime ateşli biçimde direnmeye niyetli olmayacak." Benzer şekilde, Mareşal Sir Henry Wilson, Bakanlar Kurulu'nda, 'Bolşevik bir ayaklanmanın muhtemel göründüğünü' söylemişti.[49]

Hükümetin 1919 yılı boyunca izlediği strateji, gelişen dayanışma eylemlerini önlemek için ücret taleplerini ayrı ayrı ele almak oldu.

Ocak 1919'da, 40 saatlik grev Clyde'ın her tarafına yayıldı. Belfast'ta 60.000 işçi greve çıktı. Barrow işçileri 5 Şubat'ta işi bıraktılar. Londralı makine işçileri 6 Şubat'ta işi bırakmaya karar verdiler. Fakat, grev hareketi çok ağır ilerliyordu. Nitekim, 11 Şubat'ta, grev hedefine ulaşmadan son buldu. Hükümet kimi tavizlerde bulundu ve sendika liderleri yerel liderler üzerinde kontrolü tekrar ellerine geçirdiler.

Hükümet ve işverenler, madencilerle olan görüşmelerde zaman kazanmak için işi sürüncemede bıraktılar. Ücretler ve çalışma saatleri konusunda kimi tavizlerde bulunurken, işçilerin dertlerini incelemek üzere Sankey Komisyonu adlı bir komisyon kurdular.

Yaygın hoşnutsuzluk ve isyan, orduya 1919'un ilk aylarında sıçradı. Osterley Park'ta Kraliyet Ordusu'na bağlı bin beş yüz asker, birlikteki askeri kamyonlara el koyarak bunlarla Londra'ya yola çıktılar ve parlamento binası önünde gösteri düzenlediler. Diğer askerler, Başbakanlık konutu önünde gösteri yaptılar. Benzeri isyan girişimleri ülkenin diğer yerlerinde de yaşandı. Şubat ayı sona ermeden önce, Calais'te yirmi bin asker emirlere itaat etmeyeceklerini açıkladılar. General Bying, isyancı askerlerle müzakere masasına oturmak zorunda kaldı. 7 ve 8 Şubat günlerinde, silahlı askerler, geçit töreni sırasında gösteri düzenlediler. Savaş Bakanlığı, birliklerin komuta merkezlerine gizli bir genelge göndererek, komutanlardan 'İngiltere'de bir devrimin patlak vermesi durumunda askerlerin hükümete sadık kalıp kalmayacaklarını bildirmelerini' istedi. bir tedbir olarak, Almanya'daki muhafız alayları geri çağrıldı. Mart 1919'da Rhyl'daki bir isyan sırasında beş asker öldü, yirmi bir asker yaralandı.[50]

Donanma da bu gelişmelerden bağışık değildi. *Kilbride* adlı gemide olaylar kontrolden çıktı: 13 Ocak 1919'da, bahriyeliler geminin gönderine kızıl bayrak astılar ve şunu ilan ettiler: "Donanmanın yarısı grev-

de, diğer yarısı da çok geçmeden greve çıkmış olacak."[51]

Mayıs'ta, Londra ve Liverpool'da polisler kitlesel olarak işi bıraktılar. Bu grev yenilgiyle sonuçlandı ve polis örgütünde kitlesel bir ceza furyası başladı.

Eylül'de, demiryolu işçileri ülke çapında 9 günlük bir greve çıktılar.

Demiryolu grevini, demir ve çelik işçilerinin grevi izledi; 65.000 işçi 105 gün boyunca grevde kaldı. İşçiler, haftalık ücretlerinde on beş şilinlik, çırakların ücretlerinde ise yedi şilin altı penslik bir artış istiyorlardı. Uzun süren müzakerelerden sonra, ancak haftalık beş şilinlik bir ücret artışı elde edebildiler.[52]

Eğer Komünist Partisi 1918'de, hatta 1919 yılında kurulmuş olsaydı, mücadelenin bu yükselişinden yararlanmış olacaktı. Fakat, bu fırsatı kaçırdı. 1920 ve 1921 yıllarında işverenler karşı saldırıya geçtiler, işçiler gerilemek zorunda kaldılar. Egemen sınıf, fabrikalardaki örgütlenmeleri çökerttikten sonra, bu kez kendisine rakip gördüğü sendikalara yöneldi. Makine işçilerine, madencilere ve demiryolu işçilerine karşı bir dizi zafer kazandı.

İngiliz Marksistlerinin öznel zayıflığı, Komünist Partisi'nin geç kalmış kuruluşunun içinde gerçekleştiği nesnel koşulların dezavantajlarıyla birleşti. Doğal olarak, devrimci grupların öznel karakteristikleri, geçmişteki nesnel koşulların bir ürünüydü: İngiliz kapitalizminin on yıllardır içinde bulunduğu genel istikrar, işçi hareketi içindeki güçlü muhafazakarlık, sendika bürokrasisinin anormal gücü, vd. İngiliz devrimci geleneğinin Bolşevizm geleneği ile birleşmesinden doğan umutlar gerçekleşmedi. Rusların sahip olduğu güç, İngiliz yoldaşlarını kısa sürede ve etkin biçimde ikna etmeye yeterli olmadı.

Sonuç olarak: İngiliz Komünist Partisi'nin Lenin'in kafasında tasarlandığı ve bu şekilde yaratıldığı iddiası, basit ve gerçeği yansıtmayan bir iddiadır. Parti, pek çok faktörün karşılıklı etkileşiminin söz konusu olduğu karmaşık bir süreç içinde biçimlendi. Bunlardan birincisi, ülkenin uzun zamandan beri içinde bulunduğu özgül ekonomik ve toplumsal koşulların İngiliz proleteryası üzerindeki etkileridir. İkincisi, Birinci Dünya Savaşı'nın etkisidir -sınıf mücadelesinin keskinleşmesi, işyeri temsilcileri hareketini doğurması, savaş sonrası dönemde sınıf mücadelesinin gösterdiği yükseliş ve bunu izleyen gerileme-. Üçüncüsü, Rus devrimi ve Bolşevizmin uluslararası arenada Komintern formu içinde boy göstermesidir. Lenin'in ve Komintern liderliğinin İngiliz devrimci hareketine müdahaleleri, İngiliz Komünist Partisi'nin yaratılmasında kritik bir rol

oynadı. Gerçekten, bu müdahale olmasaydı, İngiltere'de bir komünist partisi kurulmazdı. Ne var ki, Rusların İngiliz yoldaşlarına Bolşevik ilkelerin İngiliz toprağında nasıl yeşereceği konusundaki yol göstericiliği büyük engellerle karşılaştı. İngiliz devrimcileri, Komünizmle kendilerine özgü bir yoldan tanıştılar, ve onların içinden çıkıp geldikleri gelenek hem bir dizi güçlü özelliği, hem de bir dizi zaafı içeriyordu. En büyük zaaf, Komintern liderliğinin muazzam basıncının ve Bolşevizmin büyük prestijinin bile üstesinden gelemediği bu dünyanın en muhafazakar ülkesindeki küçük siyasal grupların içinde bulundukları derin ataletsizlikti. Sonuçta, küçük gruplardan birleştirilerek etkin bir devrimci partiye dönüştürülmesinin, Almanya ve Fransa'nın kitlesel merkezci partilerinde bölünmeler yaratılarak komünist bir partinin yarartılması işinden daha zor olduğu anlaşıldı.

Bulgaristan'da başarısızlık

İngiliz Komünist Partisi'nin tam karşıtına örnek teşkil eden parti, Bulgaristan Komünist Partisi (BKP) idi. Bu, yaklaşık yirmi yıldır Bolşevik devrimci geleneğin bir modelini oluşturduğunu ileri süren kitlesel bir partiydi. Bulgar komünistleri Rus hocalarının yolunu takip etme yeteneğine sahip olduklarını kanıtladılar mı? Doğrusu, Rusya dışında bunu başarabilecek tek Komünist Partisi BKP olarak görünüyordu. Ancak, tarih, yerel geleneklerin burada da Rus Komünist Partisi ile yerel komünist partisi arasındaki ilişkileri açmaza sürüklediğine tanıklık ediyor.

Rus Bolşevikleri ile Bulgar devrimcileri arasında öteden beri yakın bir ilişki vardı. Dilsel yakınlık ve Slav duygu yakınlığı dolayısıyla, radikal Bulgar aydınları, 19 yüzyılın son dönemlerinde ileri düzeyde eğitim almak için Rusya'ya gidiyorlardı. Bulgar sosyalist hareketinin kurucusu olan ve ölümüne değin Bulgar Komünist Partisi'nin en çok sayılan lideri olarak kalan Kimitar Blagoev, eğitimini Petersburg Üniversitesi'nde tamamlamıştı. 1883-4 kışında Rusya'da bilinen ilk marksist çevreyi kuran kişi Blagoev idi.[53]

Bulgar Sosyal Demokrat Partisi, Blagoev tarafından 1892'de kuruldu. 1902'de parti iki fraksiyona bölündü: Yanke Sakazov liderliğindeki sağ kanat, kendisini 'Geniş Sosyalistler' [Broad Socialists]olarak isimlendirdi. Bu grup, muhalif Liberal Parti ile işbirliğini destekliyor, Rusya'daki Ekonomistler'in ve Almanya'da Bernstein yandaşlarının yaptıkları gibi sendikaların siyasal açıdan tarafsız olmaları gerektiğini ileri sürüyordu. Blagoev liderliğindeki muhalif kanat ise kendisini 'Dar Sosyalist Parti'

(*Tesniaki*) olarak adlandırdı.

Bir sempati bağı ve zaman zaman kurulan pratik işbirliği, Rus Bolşevizmi ile Bulgar *Tesniaki*'yi birbirine yakınlaştırdı. Her iki taraf da Birinci Dünya Savaşı'na güçlü biçimde karşı koydu. Komintern kurulduğu zaman, Bulgar Partisi Komintern saflarına katıldı ve ona dikkate değer bir kitlesellik kazandırdı. E. H. Carr'ın söylediği gibi, Bulgar partisi, 'Ruslar dışında Bolşevik yönelime sahip yegane kitlesel parti durumundaydı'.[54] Victor Serge, Kremlin'deki bir toplantı sırasında Bulgar liderler Kolarov ile Kabakçiev'in, 'kendi partilerinden gururla söz ettiklerini, Avrupa'da Bolşevikler gibi ilkeler konusunda uzlaşmaz bir tavır gösteren yegane Sosyalist Parti'nin kendi partileri olduğunu ileri sürdüklerini' hatırlar.[55]

Tesniaki, Bolşevikler gibi, kitlesel bir partiydi. 1907'de partinin üye sayısı 1.795 idi.[56] O sıralar Bulgaristan'ın nüfusunun 5 milyon olduğu düşünülürse, parti, aynı yıl toplam üyesi 46.000 olan Bolşevik partiden görece daha kitlesel bir niteliğe sahipti.[57]

1912-13 Balkan Savaşı sırasında enternasyonalist bir tutum benimsemiş olan Bulgar partisi, üyeliğini ve nüfuzunu daha da artırdı. 1912'de üye sayısı 2.923'e, 1915'te 3.400'e yükseldi. Bulgaristan 1915 yılında Birinci Dünya Savaşı'na katıldığında güçlü bir savaş karşıtı tavır takınan parti, binlerce insanı kendi saflarına çekti; 1919 yılına gelindiğinde partinin üye sayısı 21.557'ye erişmişti.[58]

Bulgar partisi, Bolşevikler gibi son derece etkili yayınlara sahipti. Eylül 1919'da, parti gazetesi Rabotnicheski vestnik haftada üç kez yayınlanıyordu. Gazetenin abone sayısı 2.700 idi-bu, böylesine küçük bir ülke için hiç de küçümsenebilecek bir rakam değilidir. Gazete, 1911 yılında günlük olarak çıkmaya başladı; 1914'te basım adedi 5.000'e, 1918'de ise 30.000'e yükseldi. Partinin yıllığı olan *Kızıl Halk Yıllığı*, 15.000 adet dağıtılıyordu.[59]

Partinin kitlesel gücü, kendisini seçim zamanlarında da hissettiriyordu. Parti, 1913 yılı seçimlerinde 52.777 oy topladı ve parlamentoda 16 sandalye kazandı.[60] Ağustos 1919'da yapılan genel seçimlerden en güçlü ikinci parti olarak çıktı, 119.000 oy toplayarak parlamentoya 47 milletvekili gönderdi.[61]

Bulgar partisi, uysal, yumuşak bir parti değildi. Nitekim, Lenin'in *Ne Yapmalı?* adlı eserinin büyük kısmını Bulgarcaya çevirerek bunu 1902 ve 1903 yıllarında olumlayıcı bir sunuş metniyle yayınlayan kişinin Blagoev olması rastlantı değildir. Parti, deneyimsiz bir parti de değildi. Parti üyeleri her türlü özveriye her an hazır durumdaydılar. Ocak 1917'de,

savaşa karşı çıktıkları için partinin 1.000 üyesi hapse atıldı, diğer 600'ü askerlik yaşını aşmış olmalarına rağmen zorla cepheye gönderildi.[62] Yüzlerce parti üyesi, korkunç işkenceler sonucu hapishanede yaşamını yitirdi.

Bulgar partisinin Komintern'e katılması, ilk bakışta Bolşevizm aşısının bu parti üzerinde kolayca tutmuş olduğu izlenimi uyandırır. Ne var ki, gelişmeler kritik noktasına ulaştığı zaman parti trajik bir başarısızlığa uğramıştır.

Bu konu üzerinde biraz durmak zorundayız.

Haziran 1923 sağ hükümet darbesi

Köylü Birliği lideri Alexander Stamboliski'nin hükümeti, 8 Haziran 1923'te Tsankov liderliğindeki bir askeri darbe tarafından iktidardan düşürüldü. Nisan 1923'te yapılan parlamento seçimlerinde Köylü Birliği toplam 245 sandalyeden 212'sini kazanmıştı; bu seçimlerde Komünistler 16, Sosyalistler ise 2 milletvekilliği elde etmişlerdi. Stamboliski karşısında tam bir hezimete uğrayan burjuva partileri ise yalnızca 16 sandalye kazanabilmişlerdi. Bu partiler, Bulgar ordusuna, Rusya'daki iç savaşın ardından Rusya'dan kaçıp Bulgaristan'a sığınmış olan Wrangel'in 20.000 askerden oluşan Beyaz Ordusu'na, savaştan sonra barış antlaşmasını imzalayarak Bulgar topraklarının bir kısmının yitirilmesini göze aldığı için Stamboliski'ye dargın olan Makedon birliklerine güvenerek, demokratik bir yoldan iktidara gelmiş hükümeti yıkmayı amaçlayan güçlere katıldılar.

Bulgar Komünist Partisi'nin darbeye karşı takındığı tavır son derece şaşırtıcıydı -adeta Almanya'da KPD'nin Mart 1920'deki Kapp darbesi sırasındaki tavrını yinelediler. BKP liderleri resmen kenara çekilmeyi tercih ettiler. Sonuç, yeni rejimin kısa bir süre sonra dönüp Komünist Partisi'ne darbe indirmesi ve onu yirmi yıl boyunca yeraltı faaliyetine mahkum etmesi oldu; BKP, ancak Eylül 1944'te Rus ordusunun Bulgaristan'a girmesiyle tekrar gün ışığına çıkma fırsatı bulabildi.

9 Haziran 1923 günü sabahı, BKP Merkez Komitesi, 'Bulgaristan İşçi ve Köylüleri'ne yönelik şu bildiriyi yayınladı:

> Dün gece Köylü Birliği hükümeti askeri bir darbe sonucu iktidardan düşürüldü... İktidarını terör ve baskıyla sürdürebilen... Stamboliski hükümeti devrilmiş bulunuyor. İktidarını... kendi sınıf ve klik çıkarları için kullanan köylü burjuvazisinin iktidarı yıkıldı. Emekçilerin haklarını baskı altına alan ve onun savunucusu Komünist

> Partisi'ne karşı acımasız bir savaşa girişen Köylü Birliği hükümeti devrildi... İşçiler ve köylüler bu hükümetin yardımına koşmamalıdır... Şehirler ve kırlardaki emekçi kitleler... kent burjuvazisi ile kır burjuvazisi arasındaki silahlı mücadeleye taraf olmayacaklardır, çünkü, bunların mücadelesine katılmak, emekçiler açısından, onları sömürenler ve baskı altında tutanlar için kendilerini ateşe atmak anlamına gelecektir.

Bu manifesto el ilanı olarak caddelerde dolaşmaya başladığı zaman, Komünist ajitatörler kamyonlarla Sofya caddelerinde dolaşarak halkı sakin ve pasif kalmaya çağırdılar. Merkez Komitesi'nin tarafsızlık kararından habersiz olan yerel Komünist liderler Plevna, Karlovo, Kazanlam ve Tirnovo, yoldaşlarını darbeye karşı mücadeleye hazırlanan silahlı köylü ordusuyla işbirliği için hazırlamaya giriştiler. Merkez Komitesi'nin iki sekreterinden biri olan Todor Lukanov, bunlara bir telgraf göndererek söz konusu girişimlerine son vermeleri talimatında bulundu.[63]

11 Haziran'da toplanan Merkez Komitesi meseleyi bir kez daha görüştü ve başlangıçtaki tavrı teyit etti. Onlara göre, durum iki burjuva kamp arasında patlak veren bir kapışmadan ibaretti.

> Komünist Partisi ve onun bayrağı altında toplanmış yüzbinlerce işçi ve köylü bu çatışmada taraf değildir... Bu, kent burjuvazisi ile kır burjuvazisi arasında, yani kapitalist sınıfın iki kanadı arasındaki bir mücadeledir.[64]

Merkez Komitesi'nin bu toplantısının ardından kitlelere yönelik bir çağrı yayınlandı:

> Yeni iktidar ile 9 Haziran darbesi ile iktidardan indirilmiş olan kırsal burjuvazinin cumhuriyeti arasındaki silahlı mücedele sonuçlanmak üzere. Bulgaristan Komünist Partisi bayrağı altında mücadele eden emekçi yığınlar, söz konusu silahlı mücadele taraflardan birinin yanında yer almayacaklardır.[65]

Komintern Yürütme Komitesi'nin 12-23 Haziran tarihleri arasındaki genişletilmiş birleşiminin oturumlarından birinde, BKP liderliği sert biçimde eleştirildi:

> Stambuliski'ye karşı giriştiği darbe başarıya erişmiş görünen beyaz kliğin mücadelesinin, iki burjuva kamp arasında işçi sınıfının tarafsız kalması gereken bir mücadele olduğunu düşünenler yanılıyorlar; bunlar, işçi örgütlerinin kanlı biçimde bastırıldığında temiz olduklarında, hatalarını daha iyi anlayacaklar. Darbeciler, bugün düşman tarafı oluşturmaktadırlar ve bunların yenilgiye uğratılması gerekir. Beyaz ayaklanmaya karşı yalnızca geniş köylü kitleleriyle değil, fakat köylü partisinin hala hayatta olan liderleriyle birlikte hareket etmek gerekiyor. Köylülerle işçilerin birbirinden ayrı düşmesinin nelere yol açtığını bunlara gösterin ve bunlara bir işçi-köylü hükümeti için ortak mücadele çağrısında bulunun.[66]

Radek'e, BKP'nin izlediği politikayı ayrıntılı olarak irdeleme, bu politikanın yanlışlarını ortaya koyan bir değerlendirme yapma görevi verildi. Radek, yaşanan somut olaylar temelinde raporunu hazırladı ve bu raporu Yürütme Komitesi'nin 23 Haziran'daki son oturumunda sundu. Rapor, BKP'yi sert biçimde eleştiriyordu. Radek, 9 Haziran olaylarını, 'bir Komünist partisinin o zamana kadar yaşadığı en büyük yenilgi' olarak değerlendiriyordu.

Bulgaristan'ın her dört seçmeninden birinin oyunu almış en büyük ikinci partisi, komünist olmamakla birlikte gerçekten radikal, anti-burjuva bir toplumsal gücü temsil eden Stamboliski'ye darbe karşısında destek vermenin doğru tavır olduğu çok açık olmasına rağmen, teslim oluş anlamına gelen akıl almaz bir eylemsizlik tavrını benimsedi. Nüfusun yüzde 80'i köylü olan bir ülkede, Komünist Partisi'nin köylü hareketine yaklaşımının ve köylülerin öfkesine gereken değeri göstermemesinin ne kadar yanlış olduğu açıkça ortaya çıktı.[67]

Temmuz başında toplanan BKP parti meclisi, Moskova'nın eleştirilerini reddetti:

> Parti Meclisi, Merkez Komitesi'nin partinin 9 Haziran olaylarına yönelik tavrını ortaya koyan raporunu işittikten sonra, aşağıdaki kararları oybirliğiyle kabul etmiştir:
> (1) Parti Meclisi, Merkez Komitesi'nin 9 Haziran olaylarına yönelik tavrını tamamen uygun bulur ve Merkez Komitesi'nin söz konusu tavır ve yönergelerinin Parti Meclisi'nin Ocak ve Nisan 1923'te onayladığı kararlarla tam bir uygunluk içinde olduğunu ilan eder.

Bulgaristan Komünist Partisi'nin 9 Haziran olaylarına ilişkin tavrı, o koşullarda benimsenmesi mümkün olan yegane tavırdır.

Parti Meclisi, darbe karşısında partinin benimsemiş olduğu taktik konusunda Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi ile Bulgaristan Komünist Partisi arasındaki görüş farklılıklarının, bir yandan Yürütme Komitesi'nin 9 Haziran olayları konusundaki yetersiz bilgisinden, diğer yandan Bulgaristan Komünist Partisi'nin bu olaylara ilişkin olarak Yürütme Komitesi'ne yeterli bilgi aktarmamasından kaynaklandığı görüşündedir. Parti Meclisi, Enternasyonal Yürütme Komitesi'nin doğru ve doyurucu bilgiler edindikten sonra Bulgaristan Komünist Partisi'nin tavrının doğruluğuna ikna olacağı inancındadır.

Parti Meclisi, Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi'nin emekçi kitlelere Köylü Birliği ile birlikte hareket etmelerine yönelik çağrı ile ilgili olarak... Komünist Partisi'nin kırsal kesimdeki emekçilerin çıkarlarına ihanet etmiş olan köylü liderlerine yardımcı olmasının bir hata olacağı görüşündedir.[68]

Bu karar tasarısı 2'ye karşı 42 oyla benimsendi.

Sarkaçın geri hareketi

Almanya'da, Kapp darbesi sırasında pasif bir konumda kalmış olan KPD, bundan bir yıl sonra Mart Eylemi (Märzaktion) olarak anılan eyleme girişti. Şimdi, Haziran 1923'teki Tsankov darbesi karşısında pasif kalmış olan BKP, bu hatasını telafi etmek için çırpınıyor, aradan üç ay geçtikten sonra aceleyle ve düşünmeden harekete geçerek, gerekli siyasal ve örgütsel hazırlıktan yoksun bir durumda bir ayaklanma girişiminin içine sürükleniyordu.

Enternasyonal Yürütme Komitesi, BKP'nin daha önceki tutumunu eleştirmekle kalmamış, fakat ayrıca silahlı ayaklanma yoluyla Tsankov hükümetini devirerek bunun yerine bir işçi ve köylü hükümeti kurması için partiye direktif vermişti. Vasil Kolarov ve Georgi Dimitrov, partinin 9 Haziran'daki yanlış taktiğinden birinci derecede sorumlu tutulan parti liderleri Kristo Kabakçiev ve Todor Lukanov'un yerine liderliğe getirildiler.

BKP liderliği, silahlı ayaklanmanın zamanını Ekim ayı sonu olarak planladı. Fakat, gizli ajanları aracılığıyla ayaklanma planını öğrenen hükümet, daha önce harekete geçerek 12 Eylül'de 2.000'e yakın komünisti

tutukladı; Kabakçiev ve diğer liderler de tutuklananlar arasındaydı. Bunun üzerine, parti liderliği planını değiştirerek 22 Eylül'ü 23 Eylül'e bağlayan geceyi ayaklanma günü olarak belirledi.

19-20 Eylül'de Stara Zagora'da başlayan ayaklanma kademe kademe elli kasaba ve köye yayıldı; fakat, iletişim sistemi üzerinde tam kontrolü elinde bulunduran hükümet, ayaklanmanın kademe kademe genişlemesinden de yararlanarak, askerlerini bir ayaklanma noktasından diğerine kaydırmakta fazla güçlük çekmedi. Komünist Parti kaynaklarının 20.000 insanı kapsadığını ileri sürdükleri ayaklanmacılar yeterince silahlanamamışlardı ve kolayca bozguna uğratıldılar. Büyük şehirlerin hiçbirinde ayaklanma olmadı; sadece kuzeybatıda, Yüksek Askeri Komite'nin genel idare merkezinin kurulduğu Ferdinand kasabası ile buna komşu olan Berkovitsa kasabasında ayaklanmacılar 23 ve 24 Eylül günlerinde kontrolü birkaç gün için ele geçirebildiler. Ayaklanmanın yaşandığı her yerde, isyancı kuvvetlerin çok büyük bir kısmı köylülerden oluşuyordu ve ayaklanma, orak ve tırpanla silahlanmış köylülerin askeri garnizonlara karşı giriştikleri umutsuz saldırılar görünümündeydi. Komünist Partisi'nin daha ileri bir niteliğe sahip Russe ve Burgaz'daki yerel parti komiteleri, ayaklanma emrine itaat etmeyi reddettiler. Buralardaki yerel parti liderlerinin zamansız ve hazırlıksız girişilen ayaklanmanın intihar anlamına geleceğini düşünmüş oldukları kuşkusuz görünüyor; gerçekten de söz konusu girişim tam da bu anlama geliyordu.[69]

Zinovyev şimdi BKP'ye övgüler yağdırıyordu![70]

Haziran ve Eylül olayları tarafından hazırlıksız yakalanan BKP liderleri, gelişmelere birbirinden farklı iki yoldan tepki gösterdiler: Çoğunluk kendilerini Moskova'nın direktiflerine uyarlamaya çalışırken, azınlığı oluşturan bir lider grubu bu direktiflere itaat etmeyi reddederek Komintern disiplinini ihlal etmeyi seçti. Aralarında eski parti sekreteri Todor Lukanov'un da bulunduğu bazı BKP liderlerinin partinin Eylül'deki politikasını kınamaya yönelik girişimleri, 1924 yılı Mayıs ayı ortalarında yapılan özel bir parti kongresinde sert bir tavırla reddedildi. Komünist milletvekili Nikola Sakarov Moskova'nın müdahalesini ve Eylül'deki başarısız ayaklanma girişimini kınayarak kendisinin ve parlamentodaki diğer altı komünist milletvekilinin (sekizinci milletvekili Kabakçiev ceza-

---

* Blagoev, Eylül'deki ayaklanma girişimine karşı çıkmış görünmekle birlikte, bu girişimi engelleyemeyecek kadar yaşlı ve hasta durumdaydı.[72]

evindeydi) gelecekte sadece yasal yöntemlere başvuracağını ilan edince, bu milletvekilleriyle birlikte partiden ihraç edildi.[71]*

Maceracı girişime ilişkin kısa bir değerlendirme

BKP liderliğinin siyasal iflası, partinin nüfuzunda bir dağılmaya yol açmadı. Kasım 1923'te yapılan parlamento seçimlerinde, seçim bölgeleri iktidar partisinin çıkarına göre düzenlendiği ve diğer partilere gözdağı verildiği halde, BKP ile Köylü Birliği bloğu toplam 217.607 oy toplayarak parlamentoya 31 Köylü Birliği ve 8 Komünist milletvekili gönderdi.

BKP ve Komintern, 1923 yılında yaşadığı felaketlere rağmen ayakta kalıp yeniden güç topladı. Onyılları bulan bir geçmişe, halk arasında derin köklere sahip bir kitle partisi, BKP'nin 1923 yılı Haziran ve Eylül aylarında yaptığı gibi çok kritik kolektif hatalar yapsa bile bir anda silinip ortadan kaybolmaz. Bir kitle partisinin taraftarları, ileri gitme konusunda daha iyi bir seçenek sunan bir başka alternatif parti olmadığı sürece, o partiye verdiği desteği bir anda kesmez. Tutuculuğun gücü ve atalet, BKP liderliğinin alınan yenilgileri ve verilen şehitleri kendi başarı hanesine kaydetmesine olanak tanıdı.

Eylül ayaklanması, Bulgaristan Komünist Partisi için büyük bir mit, içinde sertleşip çelikleşerek 'gerçek Bolşevik' bir parti haline dönüştüğü kutsal bir ateş haline geldi. Ayaklanmadan hemen sonra, Bulgar liderleri, BKP'yi Haziran'da izlediği tarafsızlık politikası gibi son derece yanlış yönelimlerden alıp devrimci aktivizmin doğru yoluna sevk eden Moskova'daki liderler nezdinde saygın bir yer edindiler.[73]

Ayaklanma, başarısızlığa uğramış olmasına karşın, bir dizi kalıcı etkiler yarattı. Küçük Bulgaristan Komünist Partisi, bu ayaklanma girşimi sayesinde, Komintern içinde sadece Ruslara ve Almanlara özgü büyük bir saygınlık kazandı; Bulgar liderler, kendi politikalarını terk edip direktiflerine harfi harfine riayet ettikleri Rus ustalarının gözünde ayrıcalıklı bir yer kazandılar.[74]

Aşırı maceracılık

Burada, bu döneme ait olmamakla birlikte, Bulgaristan Komünist Partisi tarihi içinde başarısız Eylül ayaklanmasının bir yan ürünü olarak görülebilecek bir olaya kısaca değinmekte yarar var.

16 Nisan 1925 günü, Sofya'da, hükümetin öndegelen destekçilerinden olup birkaç gün önce bir suikast sonucu öldürülen bir generalin

cenaze töreninde kralın, pek çok bakanın, yüksek devlet görevlisi ve milletvekilinin bir araya geldiği Nedelia Katedrali'nde zaman ayarlı bir bomba patladı. Patlamada, aralarında üç milletvekili, on dört general, Sofya Emniyet Müdürü ve Sofya Valisi'nin de bulunduğu 128 kişi öldü, 323 kişi yaralandı.

Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi derhal bir bildiri yayımlayarak Komintern'in ya da onun 'herhangi bir seksiyonu'nun bu olayla hiçbir ilişkisinin olmadığını, bireysel terör eylemlerine ilkesel olarak karşı olduğunu duyurdu.[75] Stalin, Aralık 1925'teki Ondördüncü Parti Kongresi'nde, özellikle vurgulu ifadeler kullanarak, bu iddiayı yineledi: "Komünistlerin bireysel terörle ne teorik ve ne pratik hiçbir bağı olmamıştır ve olamaz da."[76]

Bu olaydan on beş yıl sonra, Dimitrov, Bulgaristan Komünist Partisi'nin Beşinci Kongresi'ne sunduğu siyasi rapor sırasında, söz konusu olayla parti arasındaki ilişkiyi nihayet itiraf etmiştir. O olay, 'aşırı-sol bir sapma, partinin askeri örgüt liderliğinin umutsuzca giriştiği yanlış bir eylem' idi.[77]

BKP'nin başarısızlığı nasıl açıklanabilir?

Bolşevikler kadar uzun bir geçmişe sahip bir kitle partisi, iktidar mücadelesi sınavında neden böylesine net bir başarısızlığa uğramıştır?

Bunun temel nedeni, Bulgar partisinin proleter özünün zayıflığı idi. Bulgar partisi, ezici çoğunluğu proleterlerden oluşan Bolşevik Parti'den farklı olarak, bir kitle partisi niteliğine büründüğünde çok büyük ölçüde proleter olmayan unsurlardan oluşuyordu.

'Dar Sosyalist Parti' (*Tesniaki*), kuruluşunun ilk günlerinde oldukça proleter bir kompozisyona sahipti ve sonraki birkaç yıllık dönemde bu niteliğini büyük ölçüde muhafaza etti:

Yıl	*Toplam üye*	*Proleter üye sayısı*	*Proleter üyelerin yüzdesi*
1903	1.174	480	40,9
1910	2.126	1.519	71,4[78]

Ne var ki, Balkan savaşlarının ardından, partinin kitlesel ölçekte genişlemesi, onun proleter özünün çok belirgin biçimde gerilemesine yol açtı.

Mayıs 1919'da, Bulgaristan Komünist Partisi'nin toplam üye sayısı 21.577 idi; bunların 2.215'i (ya da yüzde 10.3'ü) sanayi işçisi iken, 9.421'i

(ya da yüzde 43.7'si) burjuvazinin katmanlarından geliyordu.[79]

1922 yılında, parti 38.136 üyeye sahipti; bunların yalnızca 1.563'ü (yani yüzde 4.1'i) gerçek sanayi işçisi idi.[80]

Ayrıca, partinin kendisini üzerine inşa edebileceği sendika temeli de son derece güçsüzdü. Daha sonraları Komünist Partisi adı altında faaliyetlerini devam ettirecek olan 'Dar Sosyalist Parti'nin kontrolü altındaki sendikalara üye işçilerin sayısı şu şekildeydi:

1908	2.080
1909	3.420
1910	4.600
1911	5.400
1914	6.560
1915	7.590
1919	13.000 [81]

Bolşevikler, pek çok kez, binlerce, onbinlerce işçinin katıldığı grevlere öncülük etmişlerdi. 1895-1904 yılları arasında kalan dönem içinde, Rusya'da yıllık olarak grevlere katılan işçi sayısı ortalama 431.000 dolayındaydı. 1905 yılında, greve çıkan işçi sayısı 2.863.000'e yükseldi.[82] 1912 yılında Lena'da maden işçilerinin katledilmesinin ardından, protesto grevlerine katılan işçilerin sayısı 300.000'i aşıyordu. Bu protesto eylemleri, katılımcıların sayısının 400.000'e ulaştığı 1 Mayıs grevi ile birleşti. Bunu, diğer siyasi grevler takip etti.

1914 yılının ilk yarısında, greve çıkan işçi sayısı 1.425.000 idi ve bunlardan 1.059.000'inin katıldığı grevler siyasi grev niteliğindeydi. 1914 yılı 1 Mayıs'ında St. Petersburg'ta 250.000, Moskova'da ise 50.000 işçi greve çıktı. Diğer şehirlerde de grevler yaşandı.[83]

Buna karşılık, Bulgaristan'da, 1904-1913 yılları arasında, Dar Sosyalistlerin kontrolü altındaki sendikalar, toplam grevci işçi sayısının 32.519 olduğu ve grev başına düşen işçi sayısının sadece 52 ile sınırlı kaldığı 630 greve öncülük ettiler.[84] Bulgaristan, 30.000 işçinin çalıştığı Putilov fabrikaları gibi büyük işletmelere sahip değildi. Ülkede büyük ölçekli tek bir fabrika bile yoktu.

BKP'yi destekleyen köylülük de Bolşeviklere destek veren Rus köylüsünden oldukça farklıydı. Lenin'in stratejisi, sanayi proleteryasının öncülüğü ile büyük toprak sahipliğine karşı ayaklanan köylü kitlesinin kaynaştırılması temeline dayanıyordu. Bulgaristan'da, varlığından söz edile-

bilecek bir büyük toprak sahipleri sınıfı yoktu. Bulgaristan, 1878'de Osmanlı egemenliğinden kurtulup kendi bağımsızlığını kazandığı zaman, Türk toprak ağaları ülkeden kaçmışlar, Bulgar köylüleri bunların terk ettikleri topraklara el koymuşlardı. Komintern İkinci Kongresi'nde BKP-'yi temsil etmiş olan Shablin'in de belirttiği gibi, bu durumun sonucu olarak: "Bulgaristan kırsal kesimindeki egemen mülkiyet biçimi küçük toprak sahipliğidir. Bulgaristan'daki toprak sahiplerinin sayısı 495.000'dir ve ortalama mülk 0.9 hektar dolayındadır. Bunların dağılım ise şu şekildedir:

1.	5 hektardan az	225.000
2.	10 hektardan az	175.000
3.	100 hektardan az	95.000
4.	100 hektardan fazla	936 [85]

Büyük çiftliklerin kamulaştırılması. Bulgaristan'da pek bir anlam ifade etmiyordu. Kırsal alan, Çarlık Rusya'sında olandan çok daha küçük burjuva karaktere sahipti. Çarlık Rusyası'nda, 30.000 büyük toprak sahibi, toplam 17 milyon desyatin (1 desyatin = 1,09 hektar) genişliğinde araziye sahipti; her büyük toprak sahibi, yaklaşık 2.300 desyatinlik genişliğinde bir toprak mülkiyetini elinde bulunduruyordu. Bu, her biri ortalama 7 desyatin toprağa sahip 10 milyon kadar köylü ailesinin toplam mülküne eşitti.[86]

Bolşevik Parti, tamamen proleter nitelikte bir kitle temeline sahipti. Ekim devrimine gelininceye kadar, Bolşeviklerin köylerde parti teşkilatları yoktu ve parti kırsal kesimde ciddi bir varlığa sahip değildi. Bolşevik duma temsilcilerinin hepsi, şehirlerdeki işçi birliklerinden geliyorlardı. Buna karşılık, BKP'nin kitle desteği esas olarak kırsal kesimdi. Nitekim, önde gelen komünistlerden biri, Bulgaristan'daki Nisan 1923 parlamento seçimlerinde BKP'nin oylarının yüzde 75 kadarının köylü oylarından oluştuğunu tahmin ediyordu.[87]

Bağımsız ve güçlü bir proleter kitle temeline sahip olan Bolşevik Parti, küçük burjuva köylülüğe yaslanmadan ona toprak ağalığına karşı önderlik etme yeteneğini göstrebildi. Bulgar partisi ise, hem köylülüğe bağımlı durumdaydı, hem de köylü hareketlerine karşı son derece sekter, doğmatik bir tavır içindeydi.[88]

Bulgar partisinin yukarıda sözünü ettiğimiz bu zayıflıklarına ek olarak değinebileceğimiz bir diğer dezavantajı, Rusya'da bir devrim pro-

vası niteliği taşıyan 1905 deneyimine benzer bir deneyimin Bulgaristan'da yaşanmamış olmasıdır.

Her ne kadar Blagoev Lenin'in *Ne Yapmalı?* adlı eserindeki örgütlenme anlayışını esas alıp kendi partisini Bolşevik modele göre inşa etmeye çalışmışsa da, tarihin esas olarak bir partinin örgütlenme modeli değil, o partinin proleterya ile olan karşılıklı ilişkileri tarafından şekillendiği unutulmamalıdır. Aktif, bilinçli, bağımsız proleter kitlelerin yokluğunda, en iyi örgütlenmiş parti bile gerçekten devrimci olan bir pratik gerçekleştiremez, üyelerini, kadrolarını ve liderliğini eğitme olanağına sahip olamaz.

'Dar Sosyalist Parti'nin adını Bulgaristan Komünist Partisi olarak değiştirip Komintern'e katılması, birbirine uygun olmayan bir çiftin evliliğini andırıyordu: bir yanda büyük ölçüde küçük burjuva nitelikli bir ulusal parti, diğer yanda ise Rus proleteryası içinde kökleşmiş uluslararası bir liderlik. Bulgar partisindeki ulusal gelenekler, Moskova'nın emriyle bir anda ortadan kaybolmadı. Bulgaristan'daki olaylar, Stalinistlerin ve anti-Komünistlerin, Komintern'in Moskova'nın elinde bir oyuncaktan başka bir şey olmadığı, Rusya dışındaki komünist partilerin Rus partisinin kendi modelinde yarattığı yapay partilerden ibaret olduğu şeklindeki iddialarının ne kadar gülünç olduğunu gösterir. BKP'nin Haziran 1923'te kendisini iflasa sürüklemiş olan politikası, partinin bizzat kendisi tarafından geliştirilmişti.*

* Bu politika, Moskova'nın yanlışı düzeltmek amacıyla partiye verdiği direktiflerle daha da derinleşti. Eylül 1923 felaketi, aslında Enternasyonal Yürütme Komitesi'nin bir 'hediyesi' idi.

7

Büyük Hasıraltı

Burada, *Mart Eylemi (Märzaktion)** olarak anılan olaya geri dönmek durumundayız. Söz konusu olay, Enternasyonal'in, kuruluşunu izleyen birkaç yıllık zaman dilimi içinde aldığı en ağır darbe niteliğini taşıyordu. Bu yenilgi, diğerlerinden farklı olarak, yerel ulusal liderliğin hatalarının değil, Komintern liderliğinin Alman partisine empoze ettiği maceracı politikanın ürünüydü.

Komintern tarihinin Lenin'in hayatta olduğu zamana karşılık gelen dilimi içindeki en acı dönemlerinden biri, *Mart Eylemi* olarak bilinen olayın yaşandığı dönemdir.

Komintern, Zinovyev, Buharin, Radek, Kun ve yandaşlarının yaptıkları yanlışları açıkça kınamalı mıydı, yoksa, bunların örtbas edilmesi daha mı doğruydu? Bu soru, bir diğer soruyla bağlantılıydı: KPD'nin Komintern liderliği tarafından yanlışa sürüklenmiş daha önceki yetenekli lideri Paul Levi'nin durumu ne olurdu?

Levi'nin kamuoyuna açık eleştirisi

Levi, 29 Mart günü, Lenin'e, *Mart Eylemi*'yle ilgili bulgularını özetlediği kişisel bir mektup yolladı. Bundan birkaç gün sonra, *Unsere Weg* başlıklı bir broşür yayımladı; söz konusu broşürde Zentrale'nin [Alman Komünist Partisi MK'sı -ç.n] başvurmuş olduğu yöntem ve taktikleri sert biçimde eleştiren, isim vermemekle birlikte Bela Kun'a yönelik olduğu açık olan suçlamalara yer veren Levi, şu sonuca varıyordu:

---

* 5. Bölüm içinde "Alman Mart Eylemi (Märzaktion)" adlı altbaşlığa bakınız.

> Yalnızca Komünist Partisi'nin politik ihtiyaçlarını ifade etmekle yetinip proleterya kitlesinin öznel ihtiyaçlarını dikkate almayan her eylem, başarısızlığa uğramaya mahkumdur. Komünistler, özellikle proleterya içinde küçük bir azınlık olarak kaldıkları bir durumda, asla proleterya adına ya da proleteryayı yanlarına almaksızın hareket etmezler, sonuçta proleteryanın çıkarına aykırı olacak eylemlere girişmezler... [1]

Mart Eylemi, '*tarihteki en büyük Bakuninci hükümet darbesi*' idi.[2]

Komintern liderliği, çeşitli kanallardan gönderdiği gerekli donanımdan yoksun delegelerin raporlarına bel bağlayarak, bir yanlış yapmıştı. Levi şunları yazıyordu:

> Biz, faaliyet yürüttükleri her ülkede bu delegelere yönelik hoşnutsuzluğun aşağı yukarı aynı olduğuna inanıyoruz... Bunlar asla o ülkenin merkez komitesi ile işbirliği içinde çalışmıyorlar; bunun yerine, onun arkasında ve çoğu kez ona karşı faaliyet yürütüyorlar. Bu delegeler Moskova'nın desteğini almış olmanın güveniyle hareket ederlerken, diğerleri [yerel ülke partisinin merkez komite üyeleri -ç.n.] bundan yoksunlar. Bu, Komintern Yürütme Komitesi ile üye partilerin karşılıklı çalışmalarında güven bunalımına yol açan bir sistemdir. Delege yoldaşlar, siyasi önderlik sorumluluğunu üstlenme açısından genellikle yararsız ya da yeterince güvenilmez kişilerdir. Bu, umutsuz bir duruma yol açmaktadır: siyasi liderliğin merkezin elinden alınması. Komintern Yürütme Komitesi'nin bu açıdan yaptığı yegane şey, ya çok geç kalmış çağrılar, ya da çok erken gelen ve ancak papalığa özgü olabilecek fermanlar yayımlamaktan ibarettir... Yürütme Komitesi, yalnızca Rusya'nın kendi sınırları ötesine uzanan bir kolu gibi işlemektedir -bu kabul edilemez bir durumdur.[3]

Enternasyonal Yürütme Komitesi, Levi'nin bu eleştiri bombardımanına bir tepki olarak, Alman Komünist Partisi (KPD)'ne gönderilen övgü dolu bir mesaj yayımladı:

> Komünist Enternasyonal size şunu söylüyor: Doğru hareket ettiniz! İşçi sınıfı asla tek bir hamlede zafere erişemez. Sizler, alman işçi sınıfının tarihinde yeni bir sayfa açtınız.[4]

15 Nisan'da, KPD Merkez Komitesi, parti liderliğini açıktan eleştirerek parti disiplinini çiğnediği için partiden ihraç edildi.

Rus partisinde ayrılık

Mart Eylemi, Rusya'da Bolşevik liderlik içinde bir ayrılığa yol açtı. Lenin, Troçki, Kamenev Mart Eylemi'ni kınarlarken, Zinovyev, Buharin ve Radek onu savundular.[5]

Viktor Serge, Lenin'in, Bela Kun'un Mart Eylemi sırasındaki budalalığı dolayısıyla Yürütme Komitesi'ni sert dille eleştirmiş olduğunu hatırlar:

Lenin, sert ve acımasız konuşması sırasında, Fransızca 'les betises de Bela Kun' ifadesini belki on kez kullandı: Bunlar, dinleyicileri oturdukları yerde donduran sözcüklerdi. Eşim, konuşmayı daktilo ile kayıtlara geçti, ardından metin üzerinde kimi düzeltmeler yapma gereği hissettik: Resmi bir belge niteliği taşıyan metinde kendisinden on kez budala olarak söz edilen kişi, her şeye karşın Macar devriminin simgesi olan isimdi.[6]

Lenin, 10 Haziran'da Zinovyev'e şunları yazdı:

> Meselenin püf noktası şu ki, Levi pek çok noktada *siyasi olarak haklı*. Ne yazık ki, bir dizi disiplinsiz hareketi yüzünden partiden ihraç edildi.
> Thalheimer ve Bela Kun'un tezleri siyasi açıdan büsbütün yanlış. Salt şatafatlı ifadelerden ve solculuk yapmaktan ibaret.
> Radek sendeliyor, 'solcu' ahmaklığa bir dizi tavizde bulunuyor. . .
> Bir saldırıya girişme konusunda koparılan bütün yaygara -ki böyle bir yaygaranın koparılmış olduğu belli- yanlış ve saçmaydı;
> ... komünizmin *küçük kalesini* mücadelenin içine çekmeyi *amaçlamış olan* hükümetin provokasyonu söz konusuyken bir *genel grev* çağrısında bulunmak taktik bir yanlış idi.
> Genel bir savaşın henüz ona hazır olunmadığı bir zamanda kabul edilmesi: *Mart Eylemi* gerçekte buydu.

Lenin, Levi'nin Ocak 1921'de kaleme aldığı 'Açık Mektup'ta birleşik cepheye ilişkin olarak geliştirmiş olduğu genel hattın kesinlikle doğru olduğunu vurguluyordu:

> Komünist Enternasyonal'in taktikleri, *başta eski sendikalardaki*

işçiler olmak üzere işçi sınıfının *çoğunluğunu* kazanmaya yönelik istikrarlı ve sistematik bir çalışmaya dayanmalıdır... Bu yüzden: 'Açık Mektup'taki taktik kesinlikle her yerde uygulanmalıdır. Bunu doğrudan ve net olarak söylemek gerekir, çünkü, 'Açık Mektup' konusundaki tereddütler son derece zararlı, son derece utanç verici ve *son derece yaygın*. Bunu da itiraf etmemiz gerekiyor. 'Açık Mektup'taki taktiğin gerekliliğini kavrayamamış olanların hepsi, Üçüncü Kongre'den sonraki ilk bir ay içinde Komünist Enternasyonal'den *ihraç edilmelidir*.[7]

Komintern Üçüncü Kongresi

Mart Eylemi, 22 Haziran-12 Temmuz günleri arasında toplanan Komintern Üçüncü Kongresi'nin merkezi sorunu haline geldi. Kongre tutanaklarının yarısından çoğu, bu konuda yaşanan ateşli tartışmaların kayıtlarından oluşuyor.

Enternasyonal'in başkanı olarak kongreye faaliyet raporunu sunmuş olan Zinovyev, raporunda *Mart Eylemi* meselesine doğrudan değinmedi. Bu konuda Bela Kun'a aşırı tavizler verdiğini hisettiği ve saldırı yanlılarını koruma gereği duyduğu için olsa gerek, raporunda Yürütme Komitesi'nin bu konuda karara nasıl vardığını açıklamakla yetindi:

> Bu [Mart Eylemi -ç.n], saldırı nitelikli değil, savunma amaçlı bir muharebe idi. Düşman, beklemediğimiz bir anda saldırdı... Pek çok hata yapıldı, pek çok örgütsel zaaf sergilendi. Alman partisinin Merkez Komitesi üyesi yoldaşlarımız bu hataları saklamadılar; bunları düzeltmek istiyorlar. Şu sorunun yanıtlanması gerekiyor: ***Bu savaşımları Alman işçi sınıfının güçlüklerle dolu yolda ileri doğru attığı bir adım olarak görebilir miyiz, yoksa bunun bir hükümet darbesi girişimi olarak mı görmek gerekir?*** Yürütme Komitesi, Mart eyleminin *bir darbe girişimi olmadığını* düşünüyor. Yarım milyon işçinin katılmış olduğu bir savaşımdan darbe olarak söz etmek gülünçtür... Hataları açıkça ortaya koymalı ve bunlardan gerekli dersleri çıkarmalıyız. Bir şey sakladığımız yok; ne dar grup politikası ne de gizli diplomasi yürütüyoruz. Alman partisi içinde *hiç kimsenin bu mücadeleden utanç duymaması gerektiğini, doğru olanın bunun tam tersi olduğunu düşünüyoruz*.[8]

Enternasyonal'in Başkanı, Levi'nin argümanlarına verdiği bu kısa karşılık dışında (Zinovyev, Levi'nin partiden ihraç edilmesine karşı kaleme alınmış uzun bir çağrı metnini okumadığı gibi, kongre boyunca söz konusu metnin varlığından hiç söz etmedi), Mart eylemine ilişkin hiçbir şey söylemedi. Ne var ki, sunduğu rapor üzerine yapılan tartışmaların sonunda, bir paragrafı Yürütme Komitesi'nin yıl boyunca başvurmuş olduğu disiplin tedbirlerini onaylayan bir genel karar oylamaya sunuldu. Levi olayının böyle bir yöntemle yeterince tartışılmadan sonuçlandırılması girişimi, Alman azınlığının şiddetli protestolarıyla karşılandı ve Clara Zetkin prosedüre şu sözlerle karşı çıktı:

> Bana göre, Levi olayı salt disiplin sorunundan ibaret bir olay değildir, her şeyden önce ve esas olarak siyasi bir sorundur. Bu olay, ancak siyasi durumun bütünü çerçevesinde doğru olarak sorgulanıp değerlendirilebilir; bu nedenle, ben, bu sorunun ancak Komünist Partisi'nin taktiklerini, özellikle de Mart eylemini konu alan tartışmamız çerçevesinde doğru bir sonuca kavuşturulabileceğini düşünüyorum... Eğer Paul Levi Mart eylemine ve o günlerde kendisinin de hiç kuşkusuz pay sahibi olduğu yanlışlara yönelik eleştirileri nedeniyle acımasızca cezalandırılmalı ise, o yanlışları bizzat yapanlara karşı ne tür bir ceza verilecektir? Bizim kınamakta olduğumuz darbecilik mücadele içindeki kitleleri içermiyordu... Kitleleri bu yoldan eylem içine çekenler Merkez Komitesi üyeleri idi.

Zetkin, Enternasyonal Yürütme Komitesi'ni eleştirmekten de sakınmadı:

> Enternasyonal Yürütme Komitesi temsilcileri, *Mart Eylemi'nin* gerçekleştiriliş tarzı konusunda önemli bir sorumluluğa sahiplerdir, yanlış sloganlardan, partinin, ya da, daha doğru bir ifadeyle Zentrale'nin yanlış siyasi tavrından büyük ölçüde Yürütme Komitesi temsilcileri sorumludur.

Levi'nin disiplinsiz davranmış olduğunu kabul eden Zetkin, 1917'de benzer bir disiplin suçu işlemiş olan Zinovyev ve Kamenev'in nasıl bir cezaya çarptırılmış olduklarını sordu.[9] Bu tartışan taraflar açısından hoş olmayan bir anımsatmaydı. Ancak kongreye katılanlar açısından çok etkileyici bir dersti Enternasyonalin Başkanı olan Zinovyev'in Ekim ayaklanmasında aldığı tutum hatırlatılıyordu. Şimdi Zinovyev, Levi'ye karşı kendisi-

ni disiplin şampiyonu gibi ortaya koyuyordu![10]

Radek'in tavrında keskin bir değişiklik gözlendi. Moskova'daki Komintern liderliğinin oynamış olduğu rolün açığa çıkmasından sakınmak için, Alman partisinin merkez komitesini eleştirdi. Radek'e göre, parti merkez komitesi Hörsing'in saldırısı karşısında şaşkınlığa düşmüştü ve, en kötüsü, bir yandan Mansfeld madencilerine başarı şanslarının olmadığını anlatırken diğer yandan onlarla dayanışma eylemleri örgütlemek gerektiğini görememişti. Sorumsuz bir tavırla 24 Mart'ta genel grev ilan ederek ve böylece partinin zayıflığının gün ışığına çıkmasına neden olarak, durumun daha da kötüleşmesine yol açmıştı. Sonra, Merkez Komitesi, hatasını açıkça itiraf etmek yerine, tutumunu haklı gösterme çabası içinde, uyduruk bir saldırı teorisi geliştirmişti. Fakat, Radek, Zinovyev gibi, her şeye karşın Mart eyleminin bir darbe girişimi olarak nitelenemeyeceği, çünkü bunun 'ileri bir adımı' ifade ettiği sonucuna varıyordu. Radek, yenilginin ağırlığını olduğundan hafif gösterebilmek için elinden geleni yaptı ve iyimserlik dolu ifadelerle yapılan hatayı örtbas etmeye çalıştı:

> Eğer soldaki yoldaşlar *Mart Eylemi* sırasında hatalar yapmışlarsa, ben, onların savaşıma iradesini yansıttığı için söz konusu hataların onların olumlu bir yönüne işaret ettiğini söylemek isterim. Bu nedenle, biz, yaptıkları hataların ne olduğuna bakmadan, onların yanında yer aldık. Ancak, savaşı kazanmak, salt savaşı kazanma isteğini kanıtlamış olmaktan daha iyidir. Ve, bu yüzden yoldaşlar, ***bizim taktik hattımız dünya devrimi üzerinde yoğunlaşır***. Biz, büyük kitlelerin iktidarı ele geçirmelerinde dünya devrimine giden yolu görüyoruz. Biz, tarihin bize emrettiği gibi, bu kitlelere büyük savaşımlarda önderlik etmek istiyoruz... Tarihsel bir dönüm noktasının eşiğinde bulunuyoruz ve... ortada kapitalizmi yok olmaktan kurtarabilecek bir güç yok.[11]

Bela Kun, müzakerenin resmi kuralları gereği sadece bir kez konuştu ve konuşmasında 'sol' olarak nitelendirilen gruptan yana bir tavır sergiledi.[12]

Lenin ve Troçki Mart Eylemi'ni eleştiriyor

Troçki, 'saldırı teorisi'nin yol açtığı yanlışları anlamayan aşırı solculara karşı güçlü bir saldırı yöneltti:

> Kongre, Alman işçilere bir hata yapılmış olduğunu, partinin büyük kitle hareketinde liderliği üstlenmeyi amaçlamış olan girşiminin yerinde bir girişim olmadığını söylemelidir. Bu da yetmez. Onlara, söz konusu girşimin bu anlamda tamamen başarısızlığa uğramış olduğunu ve tekrarlanması durumunda bunun bu görkemli partinin yıkımına yol açacağını da söylemeliyiz...
>
> Doğru stratejiler geliştirmeyi, kendi gücümüz kadar düşmanın gücünü de soğukkanlı ve gerçekçi biçimde ölçmeyi, durumu doğru biçimde değerlendirmeyi ve salt pasiflik duvarını delmek veya bir yoldaşın söylediği gibi 'partiyi harekete geçirmek' amacıyla savaşa sürüklenmemeyi öğrenmek zorunda olduğumuz kimi zaman unutuluyor...
>
> Bu saldırı felsefesini en büyük tehlike olarak gördüğümüzü Alman işçilerine açık ve kesin bir dille bildirmek bizim için bir görevdir. Ve, bunun pratik olarak yaşama geçirilmesi en büyük siyasi suçtur.[13*]

Lenin, Troçki'yi güçlü biçimde destekledi, fakat, bu konuda diğerlerini ikna etmeleri hiç de kolay olmayacaktı. Alman, Avusturyalı ve İtalyan delegeler saldırı teorisini ve *Mart Eylemi*'ni destekliyorlardı. Lenin, bunları sert bir biçimde eleştirdi:

> Eğer kongre bu tür hatalara, böylesi 'sol' budalalıklara karşı kararlı bir saldırıya girişmeyecekse, hareketin bütünü yenilgiye mahkum olmuş demektir. Benim derin inancım bu... Tüm proleterlerin hemen hepsinin örgütlenmiş oldukları Avrupa'da, işçi sınfının çoğunluğunu saflarımıza kazanmak zorundayız ve bunu anlamayanların komünist harekete yapabilecekleri bir katkı yoktur; bundan ders çıkaramamış biri hiçbir şeyden ders çıkaramayacaktır... Bizim Rusya'da büyük bir partiye sahip olmadan zafere eriştiğimiz söyleniyorsa, bu, ancak bunu söyleyenlerin Rus devrimini anlayamamış olduklarını, bir devrime nasıl hazırlanılacağı konusunda hiçbir

---

* Bununla birlikte Troçki'nin konuşmasının devamında, Rus liderliği ve Enternasyonal Yürütme Komitesi ile tam bir dayanışma ruhu içerisinde olduğunu ifade etmesi üzücüydü: "Yoldaş Zinovyev'le tam anlamıyla hem fikirim ve onun gibi ben de bu kongrede faliyetlerimizin karekteri hakkında ortak bir fikre ulaşacağımızı umut ediyorum." [14]

kavrayışa sahip olmadıklarını kanıtlar...
Yoldaş Terracini Rus devrimini hemen hiç anlamamış görünüyor. Biz Rusya'da küçük bir partiydik, fakat, ülkenin her yerinde İşçi ve Köylü vekilleri Sovyetleri'nin çoğunluğunu yanımıza almıştık. . . Siz böyle bir şeye sahip misiniz? Ordunun neredeyse yarısı bizim yanımızdaydı ve bu en azından on milyon asker anlamına geliyordu. Gerçekten ordu çoğunluğunu arkanıza almış durumda mısınız? Bana böyle bir ülke gösterin! Eğer Yoldaş Terracini'nin bu düşünceleri diğer üç delegasyon tarafından da paylaşılıyorsa, Enternasyonal'de bir şeyler yanlış gidiyor demektir! Bu durumda gidişata 'Dur' demek zorundayız. Kesin bir mücadele vermek gerekir! Aksi halde, Komünist Enternasyonal yolunu şaşırmış olacaktır.[15]

Lenin Clara Zetkin'e içini döküyor

Lenin, Kongre'nin öngününde, Levi'nin *Mart Eylemi*'ne yönelik eleştirilerini haklı bulduğunu, sadece bu eleştirileri yöneltirken başvurmuş olduğu yöntemlere itiraz ettiğini Clara Zetkin'e açıkça söyledi:

Kongre Paul Levi'yi kınayacak, ona sert bir tavırla yaklaşacak... fakat bu kınama sadece onun disiplini çiğnemiş olmasına yönelik olarak yapılacak, onun temel siyasal ilkelerine yönelik değil. Bu ilkelerin doğruluğunun anlaşıldığı bir anda bunun aksini yapmak nasıl mümkün olabilir?
Paul Levi'nin aramıza geri dönmesinin yolu açık, eğer bu yolu kendisi tıkamaz ise. Kendi siyasi geleceğini kendisi belirleyecek.[16]

Lenin sözlerine şunları ekledi:

Paul Levi'ye ne kadar değer verdiğimi biliyorsun... Mart eyleminin acımasızca eleştirilmesi bir zorunluluktu, ama Paul Levi ne yaptı? Partiyi böldü... Partiye, alıp olumlu biçimde kullanabileceği hiçbir şey vermedi. Levi partiyle dayanışma ruhundan yoksun ve parti tabanının Levi'nin eleştirisinin büyük ölçüde haklı olduğunu, özellikle de onun doğru siyasal ilkelerini göremiyor olmasının nedeni de bu... 'Solcular', bugüne kadar işleri olmaması gerektiği kadar yolunda gitmişse, bunun için Paul Levi'ye teşekkür borçlular.[17]

Lenin ve Troçki'nin formüle ettikleri kongre kararları, Levi'nin *Mart Eylemi*'ne yönelttiği eleştiri ile büyük ölçüde aynı içeriğe sahipti.

Kongre kararları

Üçüncü Kongre, pratikte, 'Kitlelere!' sloganıyla Levi'nin birleşik cephe politikasını benimsedi, fakat *Mart Eylemi* ileri doğru atılmış bir adım olarak nitelendirildi. Bu, Alman partisinin merkez komitesinin, çok daha önemlisi, *Zinovyev*'in (ve Buharin'in) prestijini kurtarmaya yönelik bir tavizi ifade ediyordu.

Troçki'nin (Varga'nın da yardımıyla) kaleme almış olduğu "Dünya'daki Durum Üzerine Tezler ve Komintern'in Görevleri" başlıklı metinde şunlar ifade ediliyordu:

> Savaş sonrası dönemin devrimci hareketinin birinci aşaması, esas itibarıyla sona ermiş görünüyor; hareketin saldırganlığındaki kendiliğindenlik, amaç ve yöntemlerindeki belirsizlikler; egemen sınıf saflarında uyandırmış olduğu olağanüstü panik, söz konusu aşamanın ayırt edici özellikleriydi. Burjuvazinin bir sınıf olarak özgüveni ve devletin organlarındaki dışgörünüşsel istikrar, reddedilemez biçimde güç kazanmış bulunuyor. Komünizm korkusunun yol açmış olduğu panik, bütünüyle ortadan kaybolmamış olsa bile, atlatılmış görünüyor...
>
> Proleteryanın açıktan açığa verdiği iktidar mücadelesinin şu an pek çok ülkede duraksama içinde olduğu ve yavaşladığı yadsınamaz...
>
> Bugünkü krizde komünist partisinin temel görevi, proleteryanın savunmaya yönelik mücadelelerini yönlendirmek, bu mücadeleleri genişletmek ve derinleştirmek, bunları birbirleriyle ilişkilendirmek ve, olayların gelişimiyle uygunluk içinde, bunları nihai hedefe yönelik kesin siyasal mücadeleler niteliğine dönüştürmektir.[18]

İşçi kitlelerini komünizme kazanmak için, komünist partileri ile sosyal demokrat partiler arasında bir birleşik cephe kurulması sloganı esaslı bir öneme sahipti.

Birleşik cephe sloganının öne çıkarılması kararına ulaşılması, kendi içinde bir başarıyı ifade ediyordu. Eğer komünist partileri sayısal açı-

dan bünyesinde ancak çok küçük bir azınlığı barındıran örgütler durumunda iseler, kitlelerin liderliği Sosyal Demokrat partilerin elinde kalır ve bir birleşik cephe sorununun varlığından dahi söz edilemez. Benzer şekilde, komünist partisinin -o sıralar Bulgaristan'da olduğu gibi- çoğunluğu oluşturduğu durumda, yine birleşik cephe sorunu gündeme gelmez. Fakat, komünist partisinin bir kitle örgütü olmasına rağmen proleteryanın çoğunluğunun desteğini kazanamamış olduğu bir durumda, birleşik cephe sorunu tüm yakıcılığıyla kendisini dayatır. Ve, birleşik cephe sloganının öne çıkarıldığı yerde, geçişsel talepler için mücadele kaçınılmaz olarak öne çıkarılır.

Üçüncü Kongre nin *Mart Eylemi* konusundaki kararı bir uzlaşmanın ürünüydü; bu, kısmen, Paul Levi'nin parti kamuoyu önünde KPD-'ye açıktan yönelttiği eleştirel saldırı ile Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi'ne yönelik üstü kapalı eleştirisinin bir sonucuydu. Fakat, esas neden, aşırı-solcuların Komintern içindeki gücü ve Lenin ile Troçki'nin KPD ve Komintern içindeki olası bir bölünmeden duydukları korku idi.

Üçüncü Kongre'nin *Mart Eylemi*'ne ilişkin resmi kararı, çok tehlikeli bir örnek teşkil ediyordu: meselenin dürüst ve yüreklice bir değerlendirmesini yapmak yerine, en tepedeki liderlerin -yani Zinovyev, Bukharin ve Radek'in- hatalarının üstünü örtme. Böylece, liderliğin saygınlığı, Marks'ın dile getirdiği prensip zararına korunmuş oluyordu: Komünistler hiçbir zaman gerçeği işçi sınıfından gizlemezler. Zinovyev'in manevraları, Radek'in tavrını yüzseksen derece değiştirmesi, Bela Kun'un budalalıkları örtbas edildi. *Mart Eylemi*'ne ilişkin karar önerilerinin oybirliği ile benimsenmiş olması, kötü bir örnek oluşturdu.

Çok ağır bir yenilgi

Almanya'daki yenilgi, Bolşeviklerin Polonya'daki yenilgisiyle aynı zamana rastladı ve bu durum onları Rusya içinde de geri adım atmaya zorladı. Zinovyev'in Enternasyonal Yürütme Komitesi'nin Şubat 1922'deki bir toplantısı sırasında söylediği gibi:

> Eğer Kızıl Ordu 1920'de Varşova'yı ele geçirmiş olsaydı, Komünist Enternasyonal'in taktikleri bugünkünden farklı olurdu...; stratejik geri adımı tüm işçi hareketinin siyasal geri adımı izledi -Rus proleter partisi, proleter devrimin hızını yavaşlatan geniş kapsamlı tavizlerde bulunmaya zorlandı. Fakat, bunun tersi de doğru; Batı Avru-

pa ülkelerinin proleteryasının 1919-1920 yılları arasındaki gerilemesi, ilk proleter devletin politikasını etkiledi ve Rusya'daki temponun düşmesine neden oldu.[19]

Almanya'daki gelişmeler son derece düşkırıcıydı. Bolşevikler için, Almanya uluslararası durum açısından kritik bir öneme sahipti. Troçki'nin Komintern İkinci Kongresi Manifestosu'nda belirtmiş olduğu gibi, 'Sovyet Rusya ile birleşmiş bir Sovyet Almanyası, daha baştan itibaren, tüm kapitalist devletlerin toplam gücünü aşan bir gücü temsil ederdi.'[20] Fakat, KPD, tekrar tekrar, kitlelere önderlik konusunda çok acemi ve deneyimden yoksun olduğunu gösterdi.

Mart 1921 yenilgisi Alman liderliğine güç katmadı, aksine onun güç yitirmesine yol açtı. *Mart Eylemi*'nden önce, Alman komünistleri, Komintern kongrelerinde yaşanan tartışmalardan da anlaşılabileceği gibi, Rus liderlerle bağımsız bir tavırla tartışırlardı. Üçüncü Kongre'de, KPD liderliği, Moskova'daki liderler önünde boynu bükük haldeydi.*

Sonuç

Bolşevizm, içeride, geleneksel köylü muhafazakarlığının kendini dayatan gerçeğiyle yüz yüze kaldı. Lenin ve Bolşeviklerin Rusya'da ekonomiyi, toplumu, kültürü ve devleti yeniden biçimlendirme olanakları her geçen gün daha da azalıyordu. Dışarıda, yani uluslararası cephede, Bolşevikler, bir ülkeden diğerine, işçi hareketi içinde Bolşevizmin fikirlerine direnen tüm tutucu geleneklerin muhalefetiyle karşılaşıyorlardı. Eğer elde yeterince zaman olsa, uluslararası komünist hareketi nihai proleter zafer için gerekli düzeye yükseltmek mümkün olabilirdi. Ancak, zaman giderek tükeniyordu.

Rusya'da Bolşevizmin gelişimi ile Komünist Enternasyonal arasında dialektik ilişkiler vardı. Dünya devrimi düşü, Rus komünistlerinin iç savaşın en güç anlarında bile morallerini yüksek tutmalarına yardımcı olmuştu. Ekim Devrimi, işçi kitlelerini kısa zaman içinde tek bir dünya partisi çatısı altında örgütlemeyi olanaklı kılmıştı. Bu pek çok açıdan, dünyadaki Marksist hareketin bugüne değin erişmiş olduğu en yüksek düzeye işaret eden bir başarıydı. Komintern'in ilk iki yılındaki belgeler,

---

* Yıkıcı bir etkiye sahip *Mart Eylemi* deneyiminin KPD tarihi içinde onun Moskova ile olan ilişkileri açısından bir dönüm noktası niteliği taşıdığı, bu partinin çeşitli tarihçileri tarafından kabul edilir.[21]

kongre kararları, öne sürülen tezler ve tartışmalar, gelişmiş Leninist parti teorisinin (Troçki'nin sözleriyle ifade edersek 'eşsiz bir programatik mirasın') yaşama geçirilişi açısından bütüncül bir rehberlik niteliği taşıyorlar.

Ne var ki, Rusya dışındaki komünist partileri zafere erişme başarısı gösteremediklerinde, Bolşevizmin Rusya'daki yazgısı bundan ciddi ölçüde etkilendi. *Mart Eylemi*'nin Kronştad ayaklanması ile aynı zamanda yaşanması, uluslararası proleter cephedeki gerilemenin içeride NEP uygulamasıyla aynı zamana denk gelmesi, gerileme kısır döngüsünü güçlendirdi. Nihayet, Avrupa proleteryasının 1923 Alman devriminde aldığı en büyük yenilgi, Stalinist bürokrasinin Rusya'daki zaferi ve Lenin'in aktif siyasal yaşamdan çekilmesi ile aynı dönemde yaşandı. Her yenilgi, diğer yenilgilerin koşullarını hazırladı. Şimdi ileri derecede bürokratikleşmiş bir niteliğe bürünmüş olan Rusya, Komünist Enternasyonal'in üzerinde tökezleyip sallanmaya başladığı bir beşik haline geldi. Komintern, doğmakta olan Rus devlet bürokrasisinin elinde bir silah durumuna geldi.*

Lenin'in kendi sözleriyle ifade edersek, "artık sorun 'uluslararası kapitalizmin yıkılması için büyük ulusal fedakarlıklara katlanma' sorunu olmaktan çıktı, Rusya'nın ulusal 'sosyalizmi'nin[23] korunması için büyük uluslararası fedakarlıklarda bulunma sorunu haline geldi."

---

*Henüzdaha Dördüncü Kongre sırasında, yani Lenin'in aktif siyaset sahnesinden çekilmesinden birkaç gün önce, komünist politikanın Rus devletinin dış politika çıkarlarına tabi hale getirilmesine yönelik oportünist strateji, Buharin'in kongrede yaptığı bir konuşmada formüle edilmiş bulunuyordu:

Proleter devlet yalnızca bu ülkenin proleteryası değil, fakat aynı zamanda tüm ülkelerin proleteryası tarafından korunması gerektiğini programımızda açıkça belirtmeliyiz... İkinci soru şu: Proleter devletleri, bir bütün olarak proleteryanın stratejisinden kaynaklanan nedenlerden ötürü, burjuva devletleri ile askeri ittifaklara girmeliler midir? Burada, ilkesel açıdan, ödünç para alma ile askeri bir ittikak arasında bir fark yoktur... Ulusal savunmanın bu biçimi, yani burjuva devletlerle askeri ittifak kurma biçimi altında, *zafere ulaşmak için bu ittifaka yardımcı olmak* her ülkedeki yoldaşların görevidir [vurgu yazara ait].[22]

Kongrede bu ifadelere hiçkimse itiraz etmedi.

8
Bolşevik Rejim Krizde

Sendikalarda kriz

Rusya, iç savaştan, dönemi ekonomik açıdan inceleyen bir tarihçinin belirttiği gibi, 'insanlık tarihinde benzeri görülmemiş' bir ekonomik çöküntüye uğrayarak çıktı.[1] Daha önce görmüş olduğumuz gibi, sanayi üretimi, savaş öncesi dönemin üretim düzeyinin beşte birine gerilemiş, şehirlerdeki nüfus olağanüstü düzeyde azalmıştı. 1918 yılı sonu ile 1920 yılı sonu arasında kalan dönemde, bulaşıcı hastalıklar, açlık ve soğuk dokuz milyon Rusun yaşamını yitirmesine yol açtı (Dünya Savaşı'nın kurbanlarının sayısının toplam dört milyon olduğu söylenmişti).

İç savaşın büyük ölçüde son bulmuş olduğu 1920 yılı sonlarına doğru, Savaş Komünizmi sistemi kriz noktasına erişmiş durumdaydı. Emek cephesindeki gerilimler özellikle katlanılmaz düzeydeydi. İç savaş sırasında sendikalar az çok devletin arkasında saf tutmuşlardı ve parti, geleneksel sendika pratikleriyle uygunluk arz etmeyen bir biçimde, emek disiplinini sıkılaştırmıştı. Savaş yıllarında, sendikalar sanayi seferberliğini ve emeğin militarizasyonunu desteklemişlerdi. Şimdi, bunlardan ikincisine meşruluk kazandırmış olan koşullar ortadan kalkmış durumdaydı. Sendikaların rolü sorunu, bir kez daha gerek sendikaların kendi içinde, gerekse sendikalarla devlet aygıtı arasında bir sürtüşme konusu haline geldi.

Sendikalar, şimdi devletin kendi işlerine müdahale etmesine karşı çıkıyorlar, sendika görevlilerinin parti tarafından atanmasını ve görevlerinden alınmasını protesto ediyorlardı.

Daha önce değindiğimiz gibi*, Birinci Sendikalar Kongresi (1918), sendikaların 'devlet iktidarının organları' haline gelmeleri gerektiğini savunmuştu; bunu izleyen yıl toplanan Sekizinci Parti Kongresi, sendikaların 'ülkenin ekonomik yaşamının idaresini pratik olarak kendi ellerinde toplamaları gerektiği'ni ilan etmişti. İç savaşın harareti altında, devlet ve sendika da dahil her şey savaş cephesinin ihtiyaçlarına tabi kılınarak, bu bakış açıları rafa kaldırılabildi. Fakat, iç savaşın sona ermesinin ardından, devlet ile sendikalar arasındaki ilişki sorununun yeniden su üstüne çıkması kaçınılmazdı.

Bu konu üzerinde çok hararetli bir tartışma, 2-6 Kasım tarihleri arasında Moskova'da toplanan Beşinci Sendikalar Konferansı'nda patlak verdi. Bolşevik delegeler, çoğu zaman olduğu gibi, konferans sırasında izlenecek tutumu saptamak üzere bir araya geldiler. Troçki, sendikalara yönelik olarak, kendisinin 'sarsarak kendine getirme' ihtiyacı olarak nitelediği (daha önce aynı şeyi demiryolları sendikasına ilişkin sorunda yapmıştı) genel bir eleştirel saldırıya girişti. Troçki, İletişimden Sorumlu Halk Komiserliği Siyasal Şube Başkanlığı'nın (Glavpolitput) yardımıyla, Demiryolu ve Su Nakliyat İşçileri Sendikası (Tsektran) Merkez Komitesi'ni tasfiye etmişti. Şimdi, Tsektran'da olduğu gibi, 'sorumsuz ajitatörler'in yerini 'aklı fikri üretim olan' sendikacıların alması gerekliydi.[2] Tüm Rusya Sendikalar Merkez Konseyi Başkanı Tomski, Troçki'yi açıkça ve sert biçimde eleştirdi ve bu konuda Lenin'den de destek buldu. 9 Kasım tarihli Parti Merkez Komitesi toplantısında, Lenin ve Troçki Tsektran üzerine alternatif karar tasarıları sundular. Lenin'in önerilerini temel alan, sendikaların demokratikleştirilmesi ve sendika görevlilerinin tepeden atanması pratiğine son verilerek bunun yerine seçim yönteminin geçirilmesi çağrısında bulunan bir karar tasarısı, dört aleyhte oya (Troçki, Kresinski, Andreev ve Rykov) karşı kabul edildi. Bu, Troçki açısından bir terslenmeyi ifade ediyordu.

Merkez Komitesi sendikalar sorunu üzerine kendi içinde öylesine bölünmüştü ki, birbirinden farklı sekiz platform oluştu. Tartışma, partinin tüm kademelerine yayıldı. 8 Mart 1921 tarihli Onuncu Parti Kongresi'ne öngelen dört ay boyunca, bu konu tüm parti toplantılarında ve partinin yayın organlarında hararetli biçimde tartışıldı. 1921 yılı Ocak

* bkz. Lenin 3. Cilt, sayfa 146-149 "Savaş Komünizmi Koşullarında Proleterya" başlığını taşıyan bölümde "Fabrika Komiteleri, sendikalar ve devlet".

ayında, *Pravda*'da hemen her gün şu ya da bu platformun düşüncelerini destekleyen bir makale yayımlandı. Kongre toplanmazdan önce, Merkez Komitesi'nin direktifiyle, bu tartışmayı konu alan bütün temel dökümanlar Zinovyev'in editörlüğü altında bir cilt halinde basıldı. Ayrıca, parti, farklı görüşlerin ayrıntılı olarak ifade edilmesine olanak sağlamak için, iki sayılık bir özel *Tartışma Bülteni* yayımladı. *Pravda*, birbiriyle mücadele halindeki platformlardan birini oluşturan henüz yeni kurulmuş İşçi Muhalefeti grubunun görüşlerini dile getiren makaleleri de yayınladı; bunun yanısıra, Kollontay'ın bu konuda İşçi Muhalefeti'nin görüşlerini anlatan bir broşürü 250.000 adet basıldı. Bolşevikler, iktidara geldikleri günden o zamana kadar geçen süre içinde hiç bu denli keskin bir fikir ayrılığı yaşamamışlardı.

Sonuçta, kongreye üç platform sunuldu. Bir yanda Troçki, Buharin, Andreev, Dzerjinskiy, Kresinski, Preobrajenskiy, Rakovski ve Serebriakov vardı -Merkez komitesinin sekiz üyesi-. Diğer yanda, önde gelen liderleri Şliyapnikovve tanınmış Bolşevik feminist Kollontay olan İşçi Muhalefeti vardı. Bu ikisinin arasında ise Onlar Platformu yer alıyordu: Lenin, Zinovyev, Tomski, Radzutak, Kalinin, Kamenev, Lozovski, Petrovski, Artem ve Stalin.

Troçki ve Buharin'in görüşleri

Esas itibariyla, Troçki-Buharin grubu, disiplini sağlamak için askeri yöntemlerin savaş cephesinden fabrikalara ve sendikal örgütlere kaydırılması gerektiğini ileri sürerlerken, mevcut ekonomik çöküşe bir çözüm bulma arayışı içindeydiler. Sendikaların tam olarak 'devletleştirilmesi'ni istediler. Troçki, Üçüncü Sendikalar Konferansı'nda emek politikası üzerine yapmış olduğu konuşmadan şu mantıksal sonuca varıyordu: "İşçi sendikalarının üretim sendikalarına dönüştürülmesi -ama sadece isim olarak değil içerik ve çalışma yöntemi açısından- içinde bulunduğumuz dönemin en büyük görevidir."[3]

Troçki, sendikaların devletleştirilmesinde halihazırda çok yol alınmış olduğunu, bunun kendi mantıksal sonucuna kadar götürülmesi gerektiğini ileri sürüyordu. İkincisi, parti programının vaadleri arasında olan ekonominin idaresinin tedrici olarak sendikalara transferi, 'sendikaların planlı bir şekilde işçi devletinin aygıtları haline dönüştürülmesi'ni öngörüyordu. Bu, tutarlı bir şekilde yaşama geçirilmeliydi. Troçki, önerdiği politikanın, daha önceki aylarda ve yıllarda geliştirilmiş olan Lenin-Troçki politikasının devamından başka bir şey olmadığını öne sürüyordu.

İşçi Muhalefeti

Bu grup, Kollontay'ın yanısıra önemli işçi liderlerini bünyesinde toplamıştı. Daha önceleri bir makinist olan ve ilk çalışma komiseri olarak hükümette görev alan Shliapnikov, Metal İşçileri Sendikası liderleri Iv.Kh. Lutovinov ve S. Medvedev bunlar arasında öne çıkan isimlerdi.

İşçi Muhalefeti, sanayinin idaresinin sendikaların elinde olması gerektiğini savunuyordu. Yeni sisteme geçiş, sanayinin en alt biriminden başlamalı ve yukarı doğru gelişmeliydi. Fabrika düzeyinde, fabrika komitesi, devrimin başlarında olduğu gibi yeniden üstün konuma getirilmeliydi. Ulusal ekonominin bütününün merkezi idaresini seçmek üzere, bir "Tüm Rusya Üreticiler Kongresi" toplanmalıydı. Benzer şekilde, tek tek sendikaların ulusal kongreleri, ekonominin çeşitli sektörleri için yönetim birimlerini seçimle tayin etmelilerdi.

Nihayet, İşçi Muhalefeti, ücret politikasının eşitlik ilkesine uygun olarak radikal biçimde yeniden düzenlenmesini talep ediyordu. Nakdi ücretler, zaman içinde, ikramiye biçimini almalı, tüm işçiler karşılıksız temel yiyecek tayınından yararlanır hale gelmeliydi. Aynı şey, fabrika kantinlerinde çıkan yemekler, ana ulaşım araçları, eğitim, barınma ve aydınlatma hizmetlerinde de uygulanmalıydı.

On'lar Platformu

Lenin'in sendikalara yönelik yaklaşımı, Troçki'nin yaklaşımından çok daha hızlı değişti. Lenin açısından, iç savaşın sona ermesi, sendikaların 'devletleştirilmesi' ve 'emeğin militarizasyonu' bahsinin de son bulması anlamına geliyordu. 30 Aralık 1920'de yaptığı bir konuşmada, Troçki'nin bakış açısını sert biçimde eleştirdi. Söz konusu konuşma, "Sendikalar, Bugünkü Durum ve Troçki'nin Hataları" başlıklı bir broşür olarak yayınlandı. Lenin'e göre, sendikalar benzersiz bir konuma sahipti. Bir yandan, üyeleri sanayi işçilerinin ana kütlesinden oluşan sendikalar egemen sınıfın örgütleri niteliğini taşıyorlardı -devletin zor gücünü kullanan bir sınıf-. Diğer yandan, sendikaların devlet organları, zor gücünü elinde tutan organlar değillerdi ve böyle olmamaları gerekiyordu:

> Tüm sanayi işçilerini bünyelerinde toplayan sendikalar, bugün bir diktatörlük kurmuş olan ve devlet aracılığıyla zor aracını elinde bulunduran egemen, baskın, yönetici sınıfın bir örgütüdür. Fakat, bu bir devlet örgütü olmadığı gibi, zorlayıcı bir örgüt olarak tasarlanmamıştır, bir eğitim örgütü olarak düşünülmüştür. Sendika,

işçilerin bir araya geldikleri ve eğitildikleri bir örgüt olarak düşünülür ve aslında bir okuldur: bir yönetim okulu, bir ekonomik idare okulu, bir iletişim okulu... Şimdi, elimizde birbirinden farklı dişlilerin bir araya gelmiş olduğu karmaşık bir çark var ve bu basit bir çark olamaz, çünkü, proleterya diktatörlüğü kitlesel bir proleterya örgütü tarafından uygulanamaz. Bu çark, sınıfın öncüsünden sınıfın öncü kesimine, buradan emekçi halk kitlelerine doğru 'bağlantı kayışları' olmaksızın işleyemez. Rusya'da, bu kitle köylü kitlesidir.[4]

İç savaşın son bulmasıyla birlikte, sendikalar konusunda izlenmiş politikanın köklü biçimde değiştirilmesi gerekiyordu. Savaş zamanında haklı kılınmış olan zora başvurma, şimdi yanlış bir uygulama idi:

> Glavpolitput ve Tsektran nerede yanlış yaptılar? Yanlış olan şey, zora başvurmaları değildi kesinlikle; bu onların hanesine yazılan bir artı puan. Bunların yanlışı, normal sendikal faaliyete zamanında ve çatışma yaratmadan geçme konusunda başarısızlığa uğramalarıydı... Kendilerini sendikalara uyarlamada ve kendilerini sendikalarla eşit bir konumda görerek onlara yardımcı olmada başarısız kaldılar. Kahramanlık, azim, vb. askeri deneyimin olumlu yanları; kırtasiyecilik ve kibir ise, askeri bürokratik uygulamanın en olumsuz yanlarını oluşturuyor. Troçki'nin tezleri, varmak istediği amaç ne olursa olsun, askeri deneyimin en iyi değil, en kötü yanlarını esas alıyor.[5]

Troçki, emeğin militarizasyonunun, ekonominin sosyalist yeniden örgütlenişi açısından temel bir öneme sahip olduğu fikrinde ısrarlıydı. Lenin, onun bu fikrine karşı çıkarak, militarizasyonun sosyalist emek politikasının kalıcı bir öğesi olarak görülemeyeceğini söylüyordu.

Onuncu Kongre'de yaptığı konuşmada, devlet ile -bu işçi devleti bile olsa- sendikalar arasında bir özdeşlik kurmanın öldürücü bir hata olacağını söyledi. Sendikalar, işçileri kendi devletlerine karşı savunmak zorundaydılar:

> Troçki, bir işçi devletinde işçi sınıfının maddi ve manevi çıkarlarını savunmanın sendikaların işi olamayacağını ileri sürüyor görünüyor. Bu yanlış. Yoldaş Troçki, 'işçi devleti'nden söz ediyor.

> Bunun bir soyutlama... bariz bir hata olduğunu söylemek isterim: 'Bu, burjuvazisiz bir işçi devleti olduğuna göre, işçi sınıfı kime karşı ve hangi amaçla korunacak?' Meselenin esası şu ki, bu tam bir işçi devleti değil. Çünkü, bizimki aslında bir işçi devleti değil, bir işçi ve köylü devleti. Ve, bu durum pek çok şeyi belirliyor. (Buharin: 'Ne devleti? Bir işçi ve köylü devleti mi?')[6]*
>
> Bizimki, ***bürokratik çarpılmaya uğramış*** bir işçi devleti.
>
> Bugün, kitlesel düzeyde örgütlü proleteryanın kendisini ona karşı koruması gereken bir devlete sahibiz; biz, kendi açımızdan, bu işçi örgütlerini bir yandan işçileri kendi devletlerine karşı korumak için, diğer yandan onları kendi devletimizi korumalarını sağlamak için kullanmalıyız.[8]

Lenin, sendikaların üretimdeki rolü ile tüketimdeki rolü arasında bir dengenin sağlanması gerektiğini ileri sürüyordu. Sendikalar, devletin basit birer uzantısı haline getirilmemeliydi. Devletin çıkarlarının aleyhine bile olsa işçilerin adına konuşabilmeleri için, sendikaların belli bir özerkliği ellerinde bulundurmaları gerekiyordu.

Lenin bir yandan Troçki'ye karşı mücadele ederken, diğer yandan, bundan çok daha sıkı bir biçimde, ikinci bir cephede İşçi Muhalefeti'ne karşı mücadele veriyordu. İşçi Muhalefeti grubunu, komünizmden köklü biçimde ayrılan sendikalizmle suçluyordu:

> Komünizm şunu söyler: Proleteryanın öncüsü olan Komünist Partisi, parti üyesi olmayan işçi kitlelerine önderlik eder, sonradan tüm ulusal ekonominin idaresini kendi ellerine alabilmeleri için kitleleri -ilkin işçileri ve sonra köylüleri- eğitir, onları buna hazırlar (komünizm 'okulu').

---

* Lenin, kongreden birkaç hafta sonra kaleme aldığı bir makalede, kongrede yapmış olduğu konuşmanın bir noktasını düzeltti:

> Bir [diğer] hatamı düzeltmeliyim. Kongrede şunu söylemiştim: 'Bizimki aslında bir işçi devleti değil, bir işçi ve köylü devleti.' Bunun üzerine Yoldaş Buharin hemen bağırmıştı: 'Ne devleti?...' Ben hatalıydım, Yoldaş Buharin haklıydı. Söylemem gereken şey şuydu: 'Aslında sahip olduğumuz şey bir işçi devleti; bu devletin özgüllüğü ise, ilkin, ülkeye hakim olanın işçi sınıfı değil köylülüğün olması, ikincisi, bunun bürokratik bozulmaya uğramış bir işçi devleti oluşu.'[7]

> Sendikalizm ise, bunu, kendi sanayileri, kendi sanayilerinin idaresi içinde bölümlere ayrılmış durumdaki parti üyesi olmayan işçi kitlesinin ellerine teslim eder, böylece partinin varlığını gereksiz hale getirir ve, ya yığınları eğitme, ya da tüm ulusal ekonominin yönetimini fiilen kendi ellerine almalarını sağlama konusundaki sürekli çabaları devam ettirmede başarısız kalır.
>
> Rus Komünist Partisi Programı şunu söyler: 'Sendikalar, tek bir ekonomik varlık olarak tüm ulusal ekonominin bütün idaresinin' (şu halde sanayinin branşlarının, hatta yalnızca sanayinin bütününün değil, fakat sanayinin ve ayrıca tarımın) 'fiilen kendi ellerinde toplandığı bir noktaya nihai olarak ulaşmak durumundadır'(şu halde sendikalar henüz ne bu noktadadırlar, ne de bu noktaya giden yol üzerindedirler). Bugün, tarımda ekonominin idaresinin fiilen sendikaların elinde toplandığı bir noktaya yakın bir yerde olduğumuzu söyleyebilir miyiz?
>
> Eğer sanayinin yönetimi üyelerinin onda dokuzu parti üyesi olmayan işçilerden oluşan sendikaların atamalarıyla belirlenecek ise, bir partiye sahip olmamızın ne anlamı var?[9]

Lenin, sendikalar konusundaki tartışmalar boyunca, İşçi Muhalefeti ile kendisi arasındaki fikir ayrılıklarının onun Troçki ile olan ayrılığından çok daha derin olduğunu açıkça dile getirdi. Onuncu Parti Kongresi'nde söylediği gibi:

> İkinci Madenciler Kongresi sırasında Troçki ve Kiselev Yoldaşlarla tartışma fırsatı bulduğumda, iki bakış açısının net bir biçimde ortaya konduğunu gözledim. İşçi Muhalefeti şunu söyledi: 'Lenin ile Troçki birleşecek.' Troçki söz aldı ve şunu söyledi: 'Birleşmenin zorunlu olduğunu anlayamayanlar partinin karşısındalar; elbette birleşeceğiz, çünkü bizler partinin insanlarıyız.' ve ben Troçki'yi destekledim.[10]

İşçi Muhalefeti'nin programının temel noksanlığı, ekonomik açmazın nasıl aşılacağına ilişkin olarak herhangi bir somut öneride bulunmuyor olmasıydı. Derin bir moral bozukluğu içindeki proleteryaya güven önerisi, gerçekçi bir eylem programının yerini tutabilecek bir öneri değildi. Genel ekonomik çöküşün söz konusu olduğu bir durumda, işçilerin ihtiyaçlarının derhal karşılanması, herkese eşit ücret verilmesi, ücretsiz yiye-

cek, giysi vb. sağlanması bütünüyle gerçekçiliktan uzak taleplerdi. Proleterya moral bozukluğu içindeydi ve partiye yabancılaşmış bulunuyordu; böyle bir durumda, böylesine heterojen bir kütlenin sanayinin idaresini almasını doğrudan hedef olarak önermek saçma bir öneriydi. Üreticilerin pek çoğunun proleterya diktatörlüğüne soğuk bakan bireyci köylülerden oluştuğu o koşullarda bir Tüm Rusya Üreticiler Kongresi toplanmasından söz etmek, gerçeklerle bağdaşmayan iyi niyetli bir dilekten öte bir anlama sahip olamazdı. (Burada, 'üretici' kavramının kendisinin anti-Marksist bir kavram olduğunu, bu kavramın proleterya ile küçük burjuva unsurlarının bütünleşip birbiri içinde erimesi anlamına geldiğini, dolayısıyla sınıf çözümlemesinden bir sapmayı ifade ettiğini belirtmek gerekir.) Esas olarak, İşçi Muhalefeti grubunun savunduğu politika tek bir cümlede özetlenebilir: devletin sendikalaştırılması. (Buna karşılık Troçki sendikaların devletleştirilmesini savunuyordu.) Oysa, eğer proleterya küçük ve zayıf sa, devletin sendikalaştırılması ancak ütopik bir fanteziden ibaret kalır. Dolayısıyla, gerçekçi ve işlevsel politikalar önermek konusunda İşçi Muhalefeti hemen hiçbir şey sunmuyordu.

Sendikalar tartışmasının sonucu

Sendikalar tartışması, Onuncu Parti Kongresi'nde Onlar Platformu'nun kesin zaferiyle sonuçlandırıldı. Söz konusu kongre, delegelerin seçiliş tarzı açısından benzersiz bir özelliğe sahipti. Ziovyev'in liderliğindeki Petrograd parti örgütü, 3 Ocak 1921'de tüm parti örgütlerine yönelik bir çağrı yayımladı. Çağrı, yaklaşan Onuncu Kongre için, sendikalar sorununa ilişkin tutum almış çeşitli platformlar temelinde seçim yapılmasını öneriyordu. Moskova parti örgütü ve Troçki, bu çağrıya karşı çıktı. Parti Merkez Komitesi, 12 Ocak'ta yaptığı oylamada, 7'ye karşı 8 oyla kongre delegelerinin söz konusu platformlar tarafından seçilmesini kararlaştırdı ki bu, Bolşevizmin tarihinde ilk kez yaşanan bir durumdu. Onuncu Kongre'de, Lenin'in önerdiği karar tasarısı ezici çoğunlukla benimsendi: 336 delege Lenin'in tasarısı lehinde oy kullanırken, Troçki'nin önerdiği tasarı 50, İşçi Muhalefeti grubununki ise sadece 18 delegenin oyunu alabildi.

Esas olarak, sendikalar tartışması, Savaş Komünizmi'nin sonunda ülkeye hakim olan ekonomik tıkanmışlığın parti içinde yol açtığı huzursuzluğun bir ifadesiydi. Ekonomi tam bir açmaz içindeydi. İç savaştan zaferle çıkan Bolşevik rejim, işçiler arasında bile sahip olduğu desteği giderek yitiriyordu. İşçi Muhalefeti, bu yaygın hoşnutsuzluğu yansıtıyor-

du.

Sendikaların rolü üzerine yapılan tartışmanın, yeni ekonomik politika arayışları konusunda pratik olarak bir şey ifade etmediği anlaşıldı. Troçki, kongrede, kongre tarafından ezici çoğunlukla benimsenmiş olan kararın 'Onbirinci Kongre'ye kadar bile yaşayamayacağı' öngörüsünde bulundu.[11] Zaman, Troçki'nin bu öngörüsünü doğruladı. Parti ve devlet Savaş Komünizmi politikasını sürdürdüğü müddetçe, ekonomiyi içinde bulunduğu açmazdan çıkarma çabası ancak idari yöntemlerle mümkün olabilirdi. Ancak, bu yöntemler, ister Troçki'nin savunusunu yaptığı aşırılıkta ister Lenin'in önerdiği görece daha yumuşak biçimlerde olsun, Savaş Komünizmi'nin kısır döngüsünü kırmaya yeterli olmadı.

Sendikaların rolü tartışması daha sonra izlenecek politikanın ne olacağı konusunda bir anlam ifade etmemiş olsa da, Lenin'in proleteryanın ruh haline ilişkin duyarlığının açık bir ifadesiydi. Troçki, sendikalar tartışması sırasındaki yanlışını birkaç yıl kadar sonra itiraf edecekti:

> Üç yılı bulan bir iç savaş sürecinden geçmiş olan emekçi kitleler, askersel idarenin uygulamalarına itaat konusunda giderek daha isteksiz davranıyorlardı. Lenin, sahip olduğu şaşmaz politik içgüdüsüyle, kritik anın gelmiş olduğunu sezdi. Ben, Savaş Komünizmi temelinde yalnızca sorunun ekonomik boyutları üzerinde yoğunlaşarak sendikalardan daha da ileri özverilerde bulunmalarını sağlamaya çalışırken, meselenin politik yanlarını da dikkate alan Lenin, askeri baskının gevşetilmesi doğrultusunda bir tavrı benimsemişti.[12]

Kitlesel hoşnutsuzluk

Hoşnutsuzluk, özellikle köylüler arasında yaygındı. İç savaşın sürdüğü dönemde, Bolşevik rejimi Beyazların düzeninin yeniden kurulması tehlikesi karşısında daha yeğ gören köylüler, bir bütün olarak yeni rejime tolerans göstermişlerdi. Tahıl zoralımı uygulaması nedeniyle ne kadar gücenik ve öfkeli olurlarsa olsunlar, eski toprak sahiplerinin yeniden idareyi ellerine alma tehlikesinden çok daha fazla korkuyorlardı. Silahlanmış köylüler sık sık tahıl zoralımını gerçekleştiren rejim birliklerine karşı direniş gösteriyorlardı, ama bunlar rejimi tehlikeye düşürecek boyutta değildi. İç savaşın sona ermiş olduğu bu yeni dönemde, Rusya kırsalı geniş köylü ayaklanmalarına tanık oldu. En ciddi ayaklanmalar Tambov eyaleti, orta Volga bölgesi, Ukrayna, kuzey Kafkasya ve batı

Sibirya bölgelerinde yaşandı. Lenin'in 8 Mart 1921'de Onuncu Parti Kongresi sırasında bu durumu şu sözlerle açıklıyordu:

> Kendimizi, özet ifadesini 'eşkiyalık' sözcüğünde bulan yeni tür bir savaşın, yeni bir savaş biçiminin içinde buluyoruz; savaşın zorluklarına alışmış ve savaşı kendilerinin yegane mesleği olarak gören onbinlerce, yüzbinlerce asker yoksul ve çökmüş halde cepheden geri dönüp yapacak bir iş bulamaz duruma düştüğünde karşılaştığımız şey bu.[13]

1921 yılı başlarında, 2.500.000 asker (Kızıl Ordu'nun hemen hemen yarısı), devletin temelini tehdit eden bir toplumsal hoşnutsuzluk ortamında ordudan terhis edildi.

Çeka, yalnızca Şubat 1921'de, ülkenin çeşitli yerlerinde birbirinden ayrı tam 118 köylü ayaklanması yaşandığını bildiriyordu.[14] En şiddetli ayaklanma, eski bir Sosyalist Devrimci olan A. S. Antonov liderliğinde Tambov eyaletinde başgösterdi. Antonov'un ordusu, gücünün doruğuna eriştiği günlerde bünyesinde 50.000 kadar köylü barındırıyordu. Yetenekli Kızıl komutan Mikhail Tukaçevski, ancak bir yılı aşkın bir zaman içinde bu ayaklanmanın üstesinden gelebildi.*

Hoşnutsuzluk, kent proleteryası arasında da yayıldı; işçilerin pek çoğu daha iyi yaşam koşulları bulabilecekleri beklentisiyle kırsal alana göçmüş, köyden köye yiyecek peşinde koşuyorlardı. Kırsal alandaki huzursuzluk, bulaşıcı bir hastalık gibi yayıldı ve sanayi ve askeri alanda huzursuzluğun başgöstermesine yol açtı.

Şubat 1921'de, Bolşevik rejim ile onun temel dayanağı olan işçi sınıfı arasında gözle görülür bir gedik açıldı. Diğer yıllara oranla daha ağır geçen kışın başından itibaren, keskinliğinden bir şey kaybetmemiş Savaş Komünizmi uygulamalarıyla etkisi daha da ağırlaşan soğuk ve açlık, büyük şehirlerde hayli gergin bir atmosferin doğmasına yol açtı. Bu, her an patlamaya hazır bir bombayı andıran Moskova ve Petrograd için özellikle geçerliydi. Hükümetin 22 Ocak'ta zaten yetersiz olan ekmek tayının üçte bir oranda azaltılacağını açıklaması, bardağı taşıran damla gibiydi. Çok acımasız görünmekle birlikte, bu kısıntı kaçınılmazdı. Yoğun kar yağışı ve yakıt darlığı, kuzeyi ve açlıktan kıvranan merkez-

---

* Tambov ayaklanması ile ilgili olarak, Kuşatılmış Devrim başlığı altında yayımlanmış olan 3. cillte 169-172. sayfalara bkz.

deki şehirleri beslemek için artık ürünün aktarıldığı Sibirya ve kuzey Kafkasya'dan gelen yiyecek trenlerinin ulaşımını büyük ölçüde aksatıyordu. Şubat'ın ilk on günü boyunca demiryollarındaki tıkanıklık öylesine olağanüstü boyutlara ulaşmıştı ki, Moskova'nın boş bekleyen ambarlarına tek bir dolu erzak vagonu bile ulaşmadı.[15] Şubat ayı başında, Petrograd'ın en büyük fabrikalarından 60'ı yakıt yokluğu nedeniyle kapatıldı. Yiyecek tedariki durma noktasına gelmişti.[16] Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi Başkanı olan Zinovyev, şehirde sıkıyönetim ilan etti. Gece saat 11'den sonra sokağa çıkmak, gün boyunca caddelerde kalabalık oluşturacak şekilde bir araya toplanmak yasaklandı.[17] Petrograd fabrikalarında grevler başgösterdi. Serge o günleri şu şekilde hatırlıyor: "Smolni'de her gün fabrikalardaki olaylar, grevler, tartaklanan parti ajitatörleri konuşuluyordu. 1920 yılı Kasım ve Aralık aylarındaki durum buydu."[18]

28 Şubat'ta, grev dalgası dev Putilov metal işletmelerine erişti. Putilov fabrikası Birinci Dünya Savaşı sırasındaki büyüklüğünün altıda biri kadar bir büyüklüğe sahip olmasına karşın, hala 6.000 işçinin çalıştığı dev bir işletmeydi.[19] Menşevik ajitatörler işçi toplantılarında sıcak bir ilgi görüyorlardı ve bunların yayınladıkları manifestolar ve el bildirileri elden ele dolaşıyordu.[20]

Başlangıçta, fabrika toplantılarında alınan kararlar, çok büyük oranda alışılmış ekonomik sorunların çözümlenmesine yönelikti: yiyecek tayınlarının düzenli dağıtımı, ayakkabı ve sıcak tutacak giysi tedariki, tıkanan yolların açılması, yiyecek temini ve köylülerle değiş tokuş yapmak için kırsal alana gidilmesine izin verilmesi, özel kategorilerde çalışan işçilere ayrıcalıklı istihkaklar verilmesi uygulamasına son verilmesi vb. Fakat, politik talepler hızla bunların önüne geçmeye başladı: siyasal ve sosyal hakların yeniden tanınmasına yönelik talepler.[21]

Bu karışıklık, Yahudi karşıtı dayguların birden alevlenmesiyle eşzamanlı yaşandı. Petrograd'ın Yahudi sakinleri, hükümetin yıkılması ve sokakların serserilerin egemenliğine geçmesi durumunda bir toplu kıyım tehlikesiyle yüz yüze kalacakları korkusunu yaşıyordu; bunların bir kısmı kenti terk etti.[22]

Ancak, bir hafta kadar sonra Zinovyev kontrolü yeniden sağladı, yaygın huzursuzluğu yatıştırdı. Yalnızca zor kullanma ve propaganda Petrograd'ta düzeni yeniden sağlamak için yeterli değildi. Bununla aynı derecede öneme sahip olan şey, muhalefet hareketini yumuşatmaya yeterli olacak düzeyde bir dizi ödünde bulunmaktı. Doğrudan bir önlem

olarak, askerlere ve fabrikalardaki işçilere ekstra tayın dağıtıldı. 27 Şubat'ta, Zinovyev, işçilerin en yoğun taleplerine yönelik bir dizi ödünde daha bulundu. Bundan böyle, işçilerin yiyecek bulmak amacıyla kentten ayrılarak kırsal kesime gitmelerine izin verilecekti. Hatta, bunu kolaylaştırmak için, kent çevresindeki kasaba ve köylere giden yolcu trenlerinin seferleri artırılacaktı. Zinovyev'in, köylülerden tahıl zoralımlarına son verecek, Savaş Komünizmi'nin yerini alacak bir Yeni Ekonomik Politika (NEP) programının hazırlanmakta olduğunu ilk defa kamuoyuna açıklaması bütün bunlar arasında en önemli olanıydı.

Mart'ın 2. ya da 3. gününe gelindiğinde neredeyse grevdeki fabrikaların tümünde işbaşı yapılmışdı.

Kronştad silaha sarılıyor

Petrograd'ta yaşanan bu grevler, komşu kent Kronştad'taki bahriyelilerin silahlı ayaklanmasını kışkırttı.

Temmuz 1917'de, Kronştad, Troçki tarafından 'devrimin gururu ve görkemi' olarak övülmüştü. Kronştadlılar, aradan geçen zaman içinde dikkate değer ölçüde değişmişlerdi. Savaş bölgesinin dışında kalan Kronştad'ta devrim günlerinde yerleşik olan bahriyeliler, daha sonra buradan alınarak savaşın en çetin yaşandığı cephelere gönderilmişler, bunların yerine yenileri getirilmişti. 1921 yılında Kronştad'ta bulunan bahriyelilerin ana kütlesi, 1917'deki bahriyeliler değildi. Resmi rakamlara göre, 1921'de kentteki bahriyelilerin dörtte üçü köylü kökenliydi; bu, Petrograd bölgesindeki sanayi işçilerinin donanmanın önemli bir kısmını oluşturdukları 1917 yılındaki orandan çok daha yüksek bir orandı.[23] Ayrıca, garnizonun dörtte üçü, aralarından bazıları Sovyet donanmasına katılmazdan önce anti-Bolşevik kuvvetlere hizmet etmiş olan Ukraynalılardan oluşuyordu.[24] Bunların, kırsal kesimdeki insanların ruh halinden özellikle etkilenmiş olmalarının nedeni buydu.

Yaygın huzursuzluk, bahriyeliler arasındaki parti üyelerini bile etkiledi. Baltık donanmasına bağlı denizcilerden sadece Ocak 1921'de Komünist Partisi'ni terk edenlerin sayısı 5.000 dolayındaydı. Ağustos 1920 ile Mart 1921 arasında geçen zaman içinde, Kronştad parti örgütü 4.000 üyesinden yarısını yitirdi.[25] Bunun temel nedeni Savaş Komünizmi idi. Kronştadlılar, ülkeyi etkileyen bütün olumsuzluklardan sadece hükümeti sorumlu tutuyorlardı. Bunlar, iç savaşın yol açtığı kaos ve yıkımı, karşı devrimci orduların yol açtığı kaçınılmaz tahribatı, Müttefik devletlerin müdahalesinin ve bunların uyguladıkları ambargonun olumsuz so-

nuçlarını, yaşanan yakıt ve hammadde darlığını, açlığın ve bulaşıcı hastalıkların yaşandığı bir ortamda açları beslemenin ve hastaları iyileştirmenin zorluklarını gözardı ediyorlardı. Yaşanan tüm acı ve sıkıntıların sorumluluğu Bolşevik rejime yüklendi:

> Komünist yönetim, tüm Rusya'yı benzeri görülmemiş bir yoksulluğa, açlığa, soğuğa ve diğer sıkıntılara sürükledi. Fabrikalar ve değirmenler kapatıldı, demiryolları ulaşımı durma noktasına geldi. Kırsal alan, soyulup soğana çevrildi. Ekmeğimiz yok, davarımız yok, toprağı işleyecek aracımız yok. Giysimiz yok, ayakkabımız yok, yakıtımız yok. Köylüler ve kent halkı daha iyi yaşam koşullarına yönelik umutlarını yitirdiler. Her geçen gün ölümün eşiğine daha çok yaklaştılar. Bütün bu belaları başınıza saranlar, komünist ihanetçilerdir.[26]

Komünist Partisi'ne duyulan nefrete, hissedilir bir Yahudi düşmanlığı da karışmıştı. En büyük düşmanlık, Troçki ve Zinovyev'e yöneltilmişti. Yahudi karşıtı önyargılar, pek çoğu, Rusya'da Yahudi düşmanlığının geleneksel olarak en yaygın olduğu bölgeler olan Ukrayna'dan ve batıdaki sınır bölgelerinden gelen Baltıklı bahriyeliler arasında oldukça yaygındı. Köylülükle bağı güçlü işçiler için, sıkıntı ve gerginlik dönemlerindeki günah keçisi Yahudilerdi. Örneğin, Kronştad Devrimci Komitesi'nin bir üyesi olan versinin, 8 Mart'ta bir Sovyet birliği ile müzakerelerde bulunmak üzere çıkıp geldiğinde, hükümet askerlerine şunları söylüyordu: "Yeter artık, Yahudileri dayaktan geçirmek için bize katılın. Bunların lanet olası egemenliği yüzünden biz işçiler ve köylüler onca eziyete katlanmak zorunda kaldık."[27]

Ayaklanmanın ilk iki haftası boyunca (1-17 Mart), Kronştad'taki Komünist Partisi kendi içinde bölündü. Troçki, Kronştadlı komünistlerin yüzde 30'unun ayaklanmaya aktif olarak katıldığını, yüzde 40 kadarının 'tarafız' bir tutum izlediğini tahmin ediyor.[28] Az önce belirtmiş olduğumuz gibi, Kronştad'ta Ağustos 1920'de 4.000 üyeye sahip parti örgütünün üye sayısı Mart 1921'de 2.000'e gerilemişti; son gelişmeler üzerine 500 üye ve 300 kadar aday partiden istifa etmişti ve geride kalanlar büyük bir moral bozukluğu içindeydi.[29]

Lenin, bu konuda şunları söylemiştir: "Kronştad olayları, her şeyden çok gerçekliğin üzerine düşüp onu aydınlatan bir flaş gibiydi."[30]

Köylülerin Brest-Litovsk'u

Onuncu Parti Kongresi, 8 Mart 1921'de, Kronştad ayaklanmasının gölgesinde toplandı. Partinin halkın üzerindeki nüfuzunu yitirmeye başladığının açık işaretleri vardı. Kronştad'tan gelen haberler üzerine Kongre'nin müzakereleri yarıda keserek delegelerin pek çoğunu iç karışıklığın yaşandığı bu şehre göndermiş olması, bu durumun neden olduğu alarm durumunun bir göstergesi olarak görülebilir. İç savaşın hiçbir aşamasında, o günlerdekiyle karşılaştırılabilecek boyutta bir panik hali yaşanmamıştı.[31]

Bolşevik liderlerin köylü ayaklanmalarından, proleteryanın geniş kesimlerini içine alan ve Petrograd işçilerini bile etkileyen hoşnutsuzluktan ve her şeyden önce Kronştad ayaklanmasından çıkardığı ilk ders, tahıl zoralımı uygulamasına son vermenin kaçınılmaz hale geldiği idi. Bu, yaygın küçük burjuva basınç karşısında atılan geri bir adımı ifade ediyordu. Savaş Komünizmi'ne son verildi, Yeni Ekonomik Politika (NEP) uygulaması yürürlüğe konuldu.*

Lenin, Kronştad olaylarının gerçekte neyi ifade ettiğini gördü. Onuncu Parti Kongresi'nde yaptığı konuşmada, sunmuş olduğu raporun 'baştan sona kadar Kronştad'ın dersleriyle çeşitli biçimde ilişkili' olduğunu söyledi.[32] Beyaz yanlısı göçmenlerin bu olaylarda önemli bir rol oynadıklarını ısrarla ileri sürmekle birlikte, meselenin sadece iç savaş sırasındaki Beyaz hareketin yeniden başgöstermesiyle sınırlı bir olaydan ibaret olmadığının ayırdındaydı. Kronştad olaylarını, köylü kitlesini Bolşevik hükümetten ayrıan ve işçileri de etkileyen bir uçurumun işareti olarak gördü.

Krizin kökleri iki çelişik faktörde yatıyordu: sanayi proleteryasının güçsüzlüğü, ve küçük burjuva köylülük ile belli bir anlaşmaya varma ihtiyacı. Lenin, Onuncu Kongre'ye, geri Rusya'da sosyalizmin zafere erişebilmesi için iki koşulun yerine gelmesinin kaçınılmaz olduğunu anlattı:

> Burada sanayi proleteryası azınlığı, küçük çiftçiler ise ezici çoğunluğu oluşturuyor. Böyle bir ülkede, sosyalist devrim ancak iki koşulun yerine gelmesi durumunda zafere erişebilir. Birincisi, ileri ülkelerden birinde ya da bir kaçında yaşanacak bir sosyalist devrimin zamanında yardıma gelmesi... İkinci koşul, kendi diktatörlü-

---

* "Yeni Ekonomik Politika (NEP)" başlığın taşıyan bir sonraki bölüme bakınız.

günü uygulayan, yani devlet iktidarını elinde tutan proleterya ile köylü nüfusu çoğunluğu arasında bir anlaşmadır.[33]

1921 yılına gelindiğinde, bu koşulların her ikisi de gerçekleşmemiş durumdaydı. Lenin, 'Şimdi ihtiyacı duyulan şey, ekonomik açıdan soluk alınabilecek bir duruma gelmektir' diyordu.[34]

> Durum, esas itibarıyla şu: Orta köylülüğü ekonomik olarak tatmin etmek ve serbest mübadeleye geçmek zorundayız; aksi taktirde, dünya devriminin gecikmesi durumunda, Rusya'da proleteryanın yönetimini muhafaza etmek ekonomik olarak imkansız hale gelecektir.[35]

Bundan üç yıl önce, Mart 1918'de, Lenin, uluslararası cephede buna benzer bir geri adım atmış, 'soluk almak' için Brest-Litovsk anlaşmasını imzalamıştı. Şimdi, 15 Mart'ta, Onuncu Parti Kongresi, delegelerden Ryazanov'un "Köylü Brest-Litovsk'u" olarak nitelediği bir tavrı benimsiyordu.[36]

Disiplinin sıkılaştırılması: Tüm hizipler yasaklanıyor

Genel kriz, parti içi yaşamı şiddetli biçimde etkiledi. Genel yalıtılmışlık koşulları altında bulunan ve bir köylü Brest'ine yönelmek zorunda kalan rejim, çöküşe çok yakın bir noktadaydı. Lenin, geri çekilmekte olan bir ordunun en sıkı disipline ihtiyacı olduğunu söylüyordu. Böylece, Bolşevizmin tarihinde ilk kez, parti içindeki hizipler yasaklandı.

Onuncu Kongre öncesi yaşanan sendikalar tartışması sırasında, Lenin, 19 Ocak 1921 tarihinde kaleme aldığı 'Parti Krizi' başlıklı bir makalede, durumu çok net sözcüklerle ifade ediyordu: "Acı gerçekle cesaretle yüzleşmek zorundayız. Parti hasta durumda. Ateşten yatağa düşmüş bulunuyor."[37] 24 Şubat 1921'de, Moskova parti aktivistlerinin bir toplantısı sırasında yaptığı konuşmada şunları söyledi: "Bir bütün olarak hareket etmek ve [parti içi -ç.n.] tartışmalarda bir adım daha ileri gittiğimiz taktirde ortada parti diye bir şey kalmayacağını görmek zorundayız."[38]

Lenin, kongreyi açış konuşmasında şunu ilan etti: "Geçmişte bürünmüş olduğu biçim her ne olursa olsun, hizipçiliğin en küçük izi bile olmamalı. Kesinlikle böyle bir şeye sahip olmamalıyız."[39]

> Ülkede köylülerin olağanüstü bir çoğunluğu oluşturdukları, bunların proleterya diktatörlüğüne karşı hissettikleri hoşnutsuzluğun giderek arttığı, köylü çiftliklerindeki krizin doruğa ulaştığı, köylü ordusunun dağılarak ardında alışık olduğu yegane iş savaşmak olan ve şimdi eşkiyalıktan başka bir şey üretmeyen yüzlerce ve binlerce bitkin insan bıraktığı... bir zamanda, teorik sapmalar üzerine tartışma yürütülemez. Muhalefet ve hoşnutsuzluk atmosferi son derece tehlikeli bir düzeye tırmanıyor ve proleterya diktatörlüğüne karşı doğrudan bir tehdit oluşturuyor.[40]

Lenin, en çok Kongre'ye çok güçlü bir olasılık olarak gördüğünü söylediği parti içi bir bölünmeden korkuyordu. "Daha önceki kongrelerde, en keskin fikir ayrılıklarının tam göbeğinde olduğumuz durumlarda bile, hiç bir bölünmenin eşiğine geldik mi? Hayır, gelmedik. Peki şimdi böyle bir durumla karşı karşıya mıyız? Evet."[41] Ardından, tüm hizipleri yasaklayan "Partinin Birliği Üzerine" başlıklı bir karar tasarısı sundu:

> Kongre... bundan dolayı, şu ya da bu platform temelinde kurulmuş grupların (İşçi Muhalefeti grubu, Demokratik Merkeziyetçilik grubu, vd.) istisnasız hepsinin derhal dağıtılmasını emreder. Kongrenin bu kararının yerine getirilmemesi, partiden hemen ve koşulsuz ihraç için yeterli neden olacaktır.

Buna, Merkez Komitesi'ne disiplini sağlama konusunda sınırsız yetkiler tanıyan gizli (secret) bir madde de eklendi: "Kongre, disiplinin çiğnenmesi, ya da hizipçiliğin yeniden canlanması veya bunun toleransla karşılanması durumunda, Merkez Komitesi'ne, partiden ihraç da dahil olmak üzere her türlü parti cezasına başvurma yetkisi tanır." Buna göre, Merkez Komitesi üyeleri, Merkez Komitesi ile Parti Kontrol Komisyonu'nun birleşik bir toplantısında üçte iki çoğunlukla partiden ihraç edilebileceklerdi.[42]

Bundan bir yıl sonra, Lenin'in katıldığı son parti kongresi olan Onbirinci Parti Kongresi'nde, Lenin, partide disiplinin sağlanmasına yönelik aşırı önlemlerin neden zorunlu hale gelmiş olduğunu, niçin hiziplerin yasaklanmasının kaçınılmaz hale geldiğini yeniden açıklayacaktı:

> Zafere giden yolda başarılı bir taaruz sırasında, disiplin gevşek olsa bile, herkes kendi arzusuyla buna omuz verir. Oysa, geri çekilme

dönemlerinde, disiplin bilincinin daha ileri düzeyde olması gerekir ve bu yüz kat daha zorunlu hale gelir; çünkü, bir bütün olarak geri çekilen ordu, bu geri çekilmeyi hangi noktaya kadar devam ettireceğini bilmez ya da görmez. Onun görebildiği şey yalnızca geri çekilmedir; bu tür koşullarda, panik dolu birkaç çığlık, bir bozgun için yeterlidir. Böyle bir andaki tehlike çok büyüktür. Gerçek bir ordu geri çekilirken, makineli tüfekler ateşe hazır halde tutulur ve, düzenli bir geri çekilme bozulup düzensizleştiğinde, ateş emri verilir ve bu doğru dur da.

Ama, eğer söz konusu olan olağanüstü güç bir geri çekilme ise ve her şey düzenin muhafaza edilmesine bağlı bulunuyorsa, ne kadar iyi niyetli olursa olsun paniğe yol açan herkes ve en küçük bir disiplin ihlali sert ve acımasız bir şekilde cezalandırılmalıdır.[43]

Hizip faaliyetinin yasaklanması, mutlak bir önlem olarak düşünülmemişti. Ryazanov Merkez Komitesi seçimlerinin her biri kendi platformuna dayanan ayrı gruplar temelinde yapılması kuralının iptal edilmesini önerdiğinde, Lenin bu öneriye karşı çıktı:

> Temel meselelerde bir görüş ayrılığı oluşması durumunda, partiyi ve Merkez Komitesi üyelerini partiye başvurma hakkından yoksunlaştıramayız... Örneğin, Brest barışının imzalanması gibi bir sorunla karşı karşıya kaldığımızı varsayın. Bu tür bir sorunla yüz yüze kalmayacağımızı garanti edebilir misiniz? Hayır, bunun güvencesi verilemez. Kimi koşullarda, seçimlerin platformlar temelinde yapılması bir zorunluluk olabilir.[44]

Hiziplerin yasaklanmasının parti içi muhalefetin yasaklanması anlamına gelmediği, yalnızca Lenin ile Ryazanov arasındaki bu düşünce alışverişinden değil, fakat aynı zamanda [tüm hizipleri yasaklayan -ç.n.] "Partinin Birliği Üzerine" başlıklı karar tasarısından da anlaşılır; Lenin'in sunduğu bu tasarı, muhalifleri kendi görüşlerini Bolşevik yayın organlarında ve özel tartışma bültenlerinde açıklamaya davet eder.

Lenin, ayrıca, İşçi Muhalefeti grubunun parti ve devletin içinde bulunduğu duruma yönelik eleştirilerinin belli bir öze sahip olduğunu da vurguladı. 'İşçi Muhalefeti grubunun hizmetleri'ne göndermede bulundu. "Partinin birliği Üzerine"nin sonuç kısmında şu ifadelere de yer veriyordu:

> Kongre, aynı zamanda, örneğin İşçi Muhalefeti olarak anılan grubun özel bir önem atfettiği partinin güvenilmez ve proleter olmayan üyelerden arındırılması, bürokratik uygulamalarla mücadele, demokrasinin ve işçi inisiyatifinin geliştirilmesi vb. konulardaki pratik önerilerin büyük bir dikkatle değerlendirilmesi ve pratikte test edilmesi gerektiğini ilan eder."[45]

İç savaşın en karanlık günlerinde bile Bolşevik Parti içinde hizipler yasaklanmamıştı. Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler kimi zaman yasadışı ilan edilip baskı altına alınmış, kimi zaman ise açık faaliyet yürütmelerine izin verilmişti. Bu tür politika değişiklikleri, savaş koşullarının dayatmalarının ve bu partilerin değişken tutumlarının birer sonucuydu. Şimdi, yalnızca bu partiler değil, ayrıca iktidardaki Bolşevik Parti'nin kendi içindeki hizipler de yasaklanıyordu. Bolşevikler arasında, bunun bir alternatifinin olmadığı duygusu hakimdi. Belki de partinin tutumunu en iyi özetleyen sözler, Radek'in kongredeki konuşmasında ifade ettiği sözlerdi:

> Bu karar tasarısını oylarken, bunun bir gün bize karşı yönelebileceğini hissediyorum, ama her şeye rağmen tasarıyı destekliyorum... Bırakın, Merkez Komitesi gerekli görmesi durumunda bir tehlike anında en iyi partili yoldaşlara karşı en sert tedbirleri uygulasın. Hatta bırakın Merkez Komitesi yanlışlar da yapsın! Bu, bugün hissedilir hale gelmiş olan ne yapacağını bilmezlik halinden daha az tehlikelidir.[46]

9

Yeni Ekonomik Politika (NEP)

Savaş Komünizmi'nden Yeni Ekonomik Politika (NEP)'ya geçiş hızlı oldu. 1920 yılı yazında, Lenin, Macar devrimi deneyiminden yola çıkarak 'zoralımlar üretimde bir düşüşe yol açtıkları için hedeflenen sonucu getirmiyor' diyen Varga'nın bu sözlerini okuduktan sonra, söz konusu cümlenin yanına iki soru işareti koydu.[1] Bundan birkaç ay kadar sonra, Buharin'in *Geçiş Dönemi Ekonomisi* başlıklı yazısını okurken, metinde geçen köylülerden zoralımın 'başvurulması mutlak bir tedbir' olarak görülmemesi gerektiğini, çünkü bunun 'genel ekonomik gelişmeye bağlı bir unsur' olduğunu dile getiren ifadelerin yanına 'çok iyi' diye not düştü.[2]

Lenin, 1920 yılı Aralık ayında bile hala tahıl zoralımı uygulamasını destekliyordu. 22 Aralık 1920'de, Sekizinci Sovyetler Kongresi'nde şunları söyledi: "Küçük köylülerden oluşan bir ülkede, kırsal kesimdeki tarımsal faaliyetin düzeyini yükseltmek için devletin zoralım uygulamasına başvurma gücüne sahip olabilmek bizim temel ve başta gelen görevimizdir."[3]*

---

* Troçki'nin 1920 yılı Şubatı'nda yiyecek zor alımlarının bir çıkınaza yol açtığı çıkarsamasına ulaşmış olması ilginçtir. Troçki, ekonomik durumu yoklamak için Urallar'a yaptığı gezi sonrası, Merkez Komitesi'ne şunları yazıyordu:

> Bugünkü yiyecek zoralımı politikası tarımsal üretimin düşmesine yol açıyor, sanayi proleteryasının atomizasyonuna neden oluyor ve ülke-

Ne var ki, 8 Şubat 1921'de, Politbüro'nun tarım sorununu tartıştığı bir oturumu sırasında, Lenin şu önerileri içeren bir tez taslağı kaleme aldı:

1. Parti üyesi olmayan köylülerin arzusunun yerine getirilerek, artık ürünün zoralımı (artık tahıl stoklarına devletçe el konulması) yerine bir ayni vergi [tax in kind] uygulamasına geçilmesi;

2. Bu vergi yükünün bir önceki yılda gerçekleştirilen zoralım oranına kıyasla daha düşük düzeyde tutulması;

3. Söz konusu verginin çiftçinin gösterdiği çaba ile uygunluk içinde olması ilkesinin kabul edilerek üretim konusunda daha büyük çaba gösteren çiftçilerin vergi oranının düşürülmesi;

4. Çiftçiye, vergisini tamamen ödemiş olması koşuluyla, vergi ödemesi sonrasında elinde kalan artık ürününü yerel pazarda değerlendirmesi konusunda daha geniş bir hareket alanı tanınması.[5]

11 Şubat'ta, adı Çernov olan Sibiryalı bir köylüye, ayni vergi uygulamasına geçilerek köylüye elindeki artık ürünü tasarruf hakkı tanınmasının devletin yararına olacağı yolundaki düşüncelerini *Pravda*'da ifade etmesine izin verildi. İsimleri Sorokin ve Rogov olan Moskovalı iki komünist, 17 Şubat'ta *Pravda*'ya ortak bir makale yazarak köylü Çernov'un önerisini yinelediler ve köylüleri toprağı işlemeye zorlamanın umulan sonuçları vermediğini dile getirdiler. 24 Şubat'ta, Politbüro'nun Lenin tarafından hazırlanmış taslağı esas alarak kaleme aldığı ayrıntılı bir karar taslağı Merkez Komitesi'ne sunuldu. 28 Şubat'ta, Lenin, Moskova Sovye-

---

nin ekonomik yaşamının tamamen örgütsüz hale gelmesi tehlikesini doğuruyor.

Troçki, temel pratik önlem olarak şunu öneriyordu:

> Artık ürünlerin zoralımı yerine, ürün miktarı ile orantılı bir varlık vergisi (bir tür ilerici gelir vergisi) uygulamasına geçilmesi ve bunun ekili topraklar miktarını artıracak ya da toprağın daha iyi işlenmesini sağlayacak biçimde uygulanması.[4]

Ne var ki, Merkez Komitesi daha liberal bir tarım politikasına geçilmesi fikrini reddetti. Lenin'in ve diğer parti liderlerinin muhalefeti karşısında geri adım atan Troçki, bu kez Savaş Komünizmi politikasının emeğin aşırı militarizasyonu formunda daha sert bir biçimde uygulanması fikrine yöneldi. Troçki, Şubat'taki önerisinde haklı olmakla beraber, Lenin'in parti içinde azınlık durumuna düştüğü zamanlarda gösterdiği kararlı ısrarcılığı göstermedi.

ti'nin tüm üyelerin katılımıyla gerçekleşen bir toplantısında, köylülerin devlete ne kadar ürün vermek zorunda olduklarını bilmek istedikleri, yani 'artık ürün' zoralımı yerine bir ayni vergi uygulamasına geçilmesi gerektiği konusunda delegelerin ileri sürdükleri gerekçelerin mantığını anladığını söyledi: "Bu öneriyi dikkate alma eğilimindeyiz ve bunu bir hafta kadar sonra toplanacak olan parti kongresinde gündeme getirecek, parti üyesi olmayan köylüler ve halk kitleleri açısından tatmin edici bir karara bağlayacağız."[6]

Ekonomik politikadaki değişiklik çok hızlı gerçekleşti. Lenin, Onuncu Parti Kongresi'nde sorunu gündeme getirdiğinde, bu mesele parti içinde daha önce tartışılmamıştı. Hatta, Lenin kongrenin son oturumuna gelininceye kadar sorunu gündeme getirmedi ve mesele neredeyse hiç tartışılmadı. Bu son derece önemli konu, toplamı 330 sayfayı bulan kongre raporu içinde yalnızca 20 sayfalık bir yer işgal etti. Lenin ve Tsyurupa'nın bu konuyla ilgili olarak yaptıkları resmi konuşmaların ardından, sadece onar dakikalık 4 konuşma yapıldı ve yeni politika hemen hemen oy birliği ile (aleyhte oy sayısı sadece 30 idi) kabul edildi. Bunun nedeni açıktı. Rejim tam bir çöküşün eşiğine gelmişti ve herkes derhal kurtarıcı önlemler almak gerektiğini açıkça görüyordu. Lenin'in özet konuşmasında ortaya koyduğu gibi:

> Merkez Komitesi'nin artık tahıl zoralımları yerine bir ayni vergi uygulamasına geçilmesini öngören kararı açık bir oybirliği ile kabul edildi; burada en önemli husus şu ki, biz daha önce, hatta kongre toplanmazdan önce, yerel parti örgütlerindeki çeşitli yoldaşların bu karardan bağımsız olarak, kendi pratik deneyimleri temelinde aynı çıkarsamaya varmış olduklarını gördük; dolayısıyla, bunun uygun ve zorunlu bir önlem olduğundan kuşku duyulamaz.[7]

Lenin, köylü sınıfından gelen basınç karşısında Bolşeviklerin geri adım atmak zorunda olduğunu açıkça görmüştü. O günlerde düştüğü bir notta, "1921'e karşı 1794" ifadesi geçer.[8] 1794 yılı Fransası'nda, görece daha refah içinde yaşayan köylüler başta gelmek üzere devrimin nimetlerinden en çok yararlanan kesimler Jakobenlerin kontrolünün gevşetilmesi için baskıda bulunuyor, serbest ticaret hakkı talebinde bulunuyorlardı. Bu talep Robespierre'i yolun dışına itti ve bütün bir devrim Thermidor (Robespierre'in iktidardan düştüğü ay)'dan sonra sağa sürüklen-

di. Lenin'in düşütüğü bu not, onun, Robespierre'i deviren güçlerin eşiti olan güçlerle açıktan açığa çarpışmaktan kaçınabilmek için ekonomik açıdan bir geri adım atmayı yeğlemiş olduğuna işaret eder. Lenin, hala bunu tamamen geçici bir geri adım olduğunu, yani, kapitalizm kuşatması altında olan ve tüm umutlarınıAvrupa'daki devrimci gelişmelere bağlamış bulunan işçi devletinin bir manevrasından ibaret olduğunu düşünüyordu.

'Ticareti öğrenin'

Lenin, NEP ile bir kez daha kendisine özgü 'değnek bükme' stratejisine başvurmuş oluyordu. İçinde bulunulan o koşullarda, şimdi ihtiyaç duyulan şey, radikal devrimci dönüşümlerin yerine temkinli reformların geçirilmesi, kararların koşullara bağlı olarak gündelik bir temelde alınmasıydı.

Savaş Komünizmi'nden NEP uygulamasına geçişin beraberinde getirdiği başlıca tehlikelerden biri, partinin ve parti üyelerinin kendilerini bu yeni gerekliliklere uyarlayamaması olasılığı idi. İç savaş sırasında esaslı bir güç kaynağı işlevi görmüş olan devrimci coşku, yeni ekonomik sorunları aşmada yeterli olmanın çok uzağındaydı. Lenin, NEP uygulamasına geçilmesinin ardından yaptığı çeşitli konuşmalarda, şu temayı tekrar tekrar yineledi: Komünistler ticareti öğrenmek zorundalar.

23 Aralık 1921'deki Dokuzuncu Sovyetler Kongresi sırasında yaptığı bir konuşmada, 'İnsanların yaptıkları hatalar genellikle onların becerileriyle yakından bağlantılıdır' şeklindeki Fransız özdeyişini hatırlattı; 'Bir insanın hataları onun becerilerinin bir devamıdır' dedikten sonra şunları söyledi:

> Ama, eğer bu beceriler ihtiyaç duyulandan daha fazla bir süre var olmaya devam ederlerse, birer hata haline gelirler... Bizim en büyük becerimiz, siyasal ve askeri alanda dünya tarihine çağ açan bir dönüm noktası olarak işlenecek kadar tarihsel öneme sahip bir ileri adımı gerçekleştirmiş olmamızdır... Bu, kuşku duyulamaz, değiştirilemez, başkalarınca satın alınamaz bir beceridir, düşmanlarımızın çabaları ya da saldırıları bunu bizden çalamaz, fakat, eğer artık kendisine ihtiyaç duyulmadığı koşullarda buna sarılıp kalırsak, onu en tehlikeli hata haline dönüştürmüş oluruz.
>
> İşçi ve köylüler cephesindeki bir coşku patlaması... siyasal ve askeri sorunları çözmek için yeterli oldu. Şimdi coşkunun yetmeye-

ceği bir durumdayız. Şimdi ihtiyacı duyulan şey, sabır, zorlu deneyimler, uzun süreli çabalar, dakiklik ve azimdir.[9]

Komünistler ticareti öğrenmek zorundalar.

Proleterya devleti, temkinli, çalışkan ve becerikli 'işadamı', titiz bir toptancı tüccar haline gelmek zorundadır, aksi halde, bu küçükköylü ülkesini ekonomik açıdan kendi ayakları üzerinde durur hale getirmeyi asla başaramayacaktır.[10]

Bütün mesele şu ki, sorumlu komünistler, hatta bunların kuşku duyulmaz biçimde dürüst ve davaya bağlı, eski günlerde en ağır hapis cezalarına çarptırılmış, ölüm tehlikesi karşısında bile cesaretle mücadeleyi sürdürmüş olan en iyileri bile nasıl ticaret yapılacağını bilmiyorlar, çünkü bunlar birer işadamı değiller ve nasıl ticaret yapılacağını hiçbir zaman öğrenmediler.[11]

Komünistler, yeraltı hareketi ve iç savaşın kahramanları şimdi nasıl ticaret yapılacağını öğrenmek zorundalardı.

Komünizm ve ticaret?! Kulağa tuhaf geliyor. Bu ikisi birbiriyle ilintisiz, birbiriyle bağdaşmaz, farklı kutuplarda duran iki olgu gibi görünüyor. Fakat, eğer meseleye ekonomik bakış açısıyla bakarsak, bunlardan birinin diğerinden, komünizmin ataerkil küçükköylü çiftçiliğe olan uzaklığından daha fazla uzak olmadığını göreceğiz.[12]

Bir kez daha devlet kapitalizmi

Lenin, NEP'in küçük burjuva köylülüğün basıncı karşısında Bolşeviklerin attıkları bir geri adımı ifade ettiğini saklamamakla birlikte, bunun ayrıca, kendisinin 1918 yılı ilkbaharında geliştirmiş olduğu, fakat iç savaşın sekteye uğrattığı politikaya bir geri dönüş anlamına da geldiğini ileri sürdü. Nisan 1918'de yazmış olduklarını alıntı olarak aktardı:

Bir devrimci olmak, sosyalizmin ateşli yandaşı ya da genel olarak komünist olmak yetmez. Her bir özgül durumda, zinciri bir bütün olarak muhafaza edebilmek ve bir sonraki halkaya geçebilmenin koşullarını hazırlayabilmek için bütün gücünüzle kavramak durumunda olduğunuz ana halkayı bulabilmek zorundasınız; halkaların sıralanışı, bunların biçimi, birbirlerine bağlanış tarzı, olayların tarihsel zinciri, bir demircinin yapmış olduğu sıradan bir zincirde

olduğu gibi basit ve anlamsız değildir.

Lenin, bunları söyledikten sonra şöyle devam ediyordu:

> İçinde bulunduğumuz bu zamanda, üstesinden gelmeye çalıştığımız faaliyet sahasında, bu halka, gerekli devlet düzenlemesi (yönlendirimi) altında gerçekleşecek evsel ticaretin [home trade] yeniden canlandırılmasıdır. Ticaret, tarihsel olaylar zincirinde, 1921-22'deki sosyalist inşa sürecimizin geçişsel biçimleri içinde, bizim, yani proleter hükümetin, yani yönetici Komünist Partisi'nin tüm gücüyle kavraması gereken 'ana halka' durumundadır. Eğer bu halkayı bugün yeterince sıkı biçimde kavrarsak, yakın gelecekte zincirin bütününü kesinlikle kontrol edebilir olacağız. Eğer bunu yapamazsak, zincirin bütünü üzerinde kontrol sahibi olamayacak, sosyalist toplumsal ve ekonomik ilişkileri için gerekli temeli yaratamayacağız.[13]

1918 yılı ilkbaharındaki bu politika, özet ifadesini "devlet kapitalizmi" teriminde buluyordu (bkz. 3. Cilt içinde 6. bölüm). Proleterya diktatörlüğü altında devlet kapitalizmi, bireyci küçük burjuva köylülük ile sosyalizm arasında köprü olacaktı. Lenin, 1918'de önermiş olduğu eylem hattını geliştirerek yineledi:

> Önümüzdeki birkaç yıl boyunca, ataerkillik ve küçük ölçekli üretimden sosyalizme geçişi kolaylaştıracak ara halkalar üzerine kafa yormayı öğrenmeliyiz. Sık sık, 'Kapitalizm felaket, sosyalizm ise nimettir' demeyi sürdürüyoruz. Oysa, bu argüman yanlış, çünkü, bu, mevcut ekonomik formların kendi bütünlüğü içinde dikkate alınıp sadece bunlardan iki tanesini alıp öne çıkarıyor.
>
> Sosyalizmle karşılaştırıldığında, kapitalizm felakettir. Feodalizmle, küçük üretimle, küçük üreticilerin dağınıklığından doğan bürokrasinin kötülükleriyle karşılaştırıldığında ise, kapitalizm nimettir. Küçük üretimden doğrudan sosyalizme geçebilecek durumda olmadığımız sürece, küçük üretim ve mübadeleye dayalı temel üretim formu olarak bir tür kapitalizm kaçınılmazdır; dolayısıyla, küçük üretim ile sosyalizm arasındaki ara halka, üretici güçleri geliştirmenin bir yolu ve yöntemi olarak kapitalizmden yararlanmak zorundayız (özellikle onu devlet kapitalizmi kanallarına yöneltmek suretiyle).[14]

Tehlikeleri gizlemeye çalışmadan

NEP'in 'feodalizm ve küçük üretim' ile sosyalizm arasında zorunlu köprü olduğunu ileri sürmek, bu yeni politikanın içerdiği tehlikeleri gözlerden saklamak anlamına gelmiyordu. Lenin, proleterya cephesi ile düşman cephesinin güçlerini değerlendirerek tehlikeyi açık ve cesurca göğüslemekten kaçınacak biri değildi. Onuncu Kongre'ye sunduğu raporda, NEP'in kırsal alanda kapitalizmi güçlendireceğini açıkça dile getiriyordu: "Artık ürünün zoralımından vergilendirmeye geçiş, yeni sistem altında daha çok kulağın [zengin köylü] ortaya çıkması anlamına gelecektir. Bunlar, daha önce var olma olanağına sahip olmadıkları yerde ortaya çıkacaklar."[15] Rapor üzerine yapılan tartışmayı özetlediği konuşmada şunu söyledi: "Eğer kırsal alanda kapitalizm gelişirse, işçi devletini nasıl ayakta tutacaksınız? Bu tehlike... son derece ciddi."[16]

Onuncu Kongre'nin hemen ardından toplanmış olan Tüm Rusya Ulaşım İşçileri Kongresi'nde yaptığı konuşmada ise şunları söylüyordu:

> Kendi deneyimimizden -ve yaklaşık son yüz elli yılı içine alan modern çağda dünyanın dört bir yanında yaşanmış tüm devrimlerden- biliyoruz ki, sonuç her yerde aynı olmuştur... Küçük üreticiler bir kez üretim araçlarının ve toprağın mülk sahipleri haline geldiklerinde, bunlar arasındaki mübadele kaçınılmaz olarak sermayenin doğmasına ve eşanlı olarak sermaye ile emek arasında uzlaşmaz çelişkilerin ortaya çıkmasına yol açıyor. Sermaye ile proleterya arasında mücadele kaçınılmaz; bu, kendi kendini aldatmak istemeyen herkesin kabul etmesi gereken bir gerçek.[17]

Gerçekten, NEP'in fiilen yürürlüğe girişini takip eden aylarda ve yıllarda, kırsal alandaki sınıfsal ayrılıkların derinleştiği bir süreç yaşandı. Zengin köylüler daha da zenginleştiler. Orta köylülüğün yeterli sayıda hayvana ve gerece sahip olan kesimi, yeni politikadan büyük avantajlar elde etti. Aynı zamanda, köylülüğün at ve öküze sahip olamayan yoksul kesimi kendisini son derece güç bir durumda buldu. Bunlar, at kiralamak, ödünç tohum almak, vb. zorunda kaldılar, dolayısıyla, ekonomik olarak hali vakti yerinde olanlara bağımlı hale geldiler. Çoğu zaman ellerinde avuçlarında bulunan toprağı satmak zorunda kalıp birer tarım işçisi durumuna düştüler.

Köylüler, Lenin'in kendileri için öngürmüş olduğu sınırların da ötesine geçtiler. NEP uygulamaya konulduğunda hedef, ticaretin yerel

pazarla sınırlı kalması ve tarım ile sanayi ürünleri arasında ayni mübadele idi. Ne var ki, bu sınırlar aşıldı. Genel bir serbest ticaret gelişti. Lenin, 29 Ekim 1921'de yaptığı bir konuşmada, bu konuda yenilgiye uğranıldığını itiraf ediyordu:

> Bizim niyetimiz 'meta mübadelesi'ni teşvik etmekti. Bu terimle ifade edilmek istenen şey neydi? ... Bunun anlamı, ülkede sanayi ürünleriyle tarımsal ürünler arasında az çok sosyalist bir mübadelenin gerçekleşmesi, ve söz konusu mübadele aracılığıyla geniş ölçekli sanayi üretiminin sosyalist örgütlenmenin temeli olarak kalmasının sağlanması idi. Ama fiilen gerçekleşmiş olan nedir? Bu mübadele sistemi kontrolden çıkıp işlemez hale gelmiştir; alım satım biçimine büründüğü için işlemez hale gelmiştir... Meta mübadelesi hiçbir şey kazandırmadı; özel pazar baş edemeyeceğimiz kadar güçlü olduğunu gösterdi; ve, meta mübadelesi yerine o bilinen alım satım işi, yani ticaret yaşar.:1.[18]

Zengin köylülere, yani kulaklara bağlı olarak zenginleşen bir diğer kesim, NEPmen olarak isimlendirilen tüccarlardı. 1922 yılında, tüm perakende ticaretin yüzde 78'i bu özel tüccarların ellerindeydi. NEPmenler, ayrıca kamulaştırılmış fabrikaların ve devlet kurumlarının acenteleri haline geldiler. Bir yolunu bulup kooperatiflerde kendilerine yer edindiler. Bazı kooperatifler, salt özel ticaret işleriyle ilgilenen kurumlar durumuna geldi.

> Tüketici kooperatifleri bile 1922-23 yıllarında kentlerin dükkanlarındaki malların yaklaşık üçte birini özel tüccarlardan temin ediyorlardı. O dönemde, parakende satış yerlerinin (büfe ve tezgahların yanısıra dükkanların) yaklaşık onda dokuzunun özel olduğu, perkande satışların üçte ikisinin özel şahısların elinde bulunduğu tahmin ediliyor.[19]

Ocak 1924'te toplanan Onüçüncü Parti Kongresi'nde, Preobrajenskiy, bir önceki yıl ticaret ve sanayide elde edilen kar'ın üçte biri ile yarısına yakın bir kısmının NEPmenlerin ya da kapitalistlerin cebine gittiği tahmininde bulunuyordu. O'na göre, NEPmenlerin köylülük üzerindeki nüfuzunu artırarak onunla ekonomik bir ittifak oluşturmak suretiyle sosyalizmden sapan bir yola yönelip yönelmeyeceği, işçi devletinin böylesi bir

ittifakı kırarak özel tüccarları Devlet sanayine bağımlı hale getirme gücüne sahip olup olmayacağı, canalıcı öneme sahip bir sorundu.[20]

Lenin için, NEP sadece ekonomide devlet sektörü ile özel sektör arasında bir işbirliğini ifade etmiyor, fakat bundan daha önce, ***bu ikisi arasında topyekün bir rekabet ve mücadele anlamına geliyordu.*** İşbirliği ve rekabet, diyalektik olarak birleşmişti: Devlet, devlet sektörünü koruyup onu genişletirken, özel sektörü sınırlamak zorundaydı. Karma ekonomide, özel sektör devlet sektörüne bağımlı olmalıydı, bunun tersi değil. NEP altında, planlı devlet sektörü genişlemek ve rakibi olan meta üreticisi özel sektör üzerinde daha sıkı bir kontrol kurmayı başarmalıydı; bunlardan ikincisi doğal olarak kısıtlamalara direnecek ve az çok 'serbest' bir pazar ekonomisi için elinden geleni yapacaktı. Lenin, NEP'te, 'kapitalizm ile komünizm arasında bir ölüm kalım mücadelesi' gözlüyordu.

Proleterya geri çekiliyor...

NEP'in uzlaşmak üzere köylülüğe verilmiş bir ödün olduğu daha en başından açıktı. Fakat, bunun proleterya için ekonomik, sosyal ve siyasal iktidarı açısından ne anlama geldiği başlangıçta o kadar açık değildi. Oysa, yeni politikanın etkisi çok geniş ölçekliydi. Köylülüğe verilen ödünler, proleteryanın aleyhineydi.

Lenin'in 'ticari ilkelere geçiş' olarak tanımladığı khozraschet ('maliyet muhasebesi' ya da 'ekonomik muhasebe' ilkesi), NEP'in kaçınılmaz bir unsuruydu. Bunun doğrudan sonuçlarından biri, sanayide işletme yöneticilerinin işçileri işten çıkarmaya başlamaları oldu.

> İhtiyaç dışı personelin işine son verme süreci, katlanarak arttı. Demiryolu işçilerinin sayısı 1921 yılı yazında 1.240.000 iken, 1922 yılı yazında bu sayı 720.000'e gerilemiş bulunuyordu; önde gelen bir tekstil fabrikasında her 1.000 milin başında çalışan işçilerin ve diğer çalışanların sayısı, bir yıl içinde 30'dan 14'e düştü.[21]

İşsiz duruma düşen işçilerin sayısı hızla arttı:

Ocak 1922	175.000
Ocak 1923	625.000
Ocak 1924	1.240.000[22]

Bu rakamlar olağanüstü ciddi rakamlar olarak görünmeyebilir; nihayet,

o dönemler, Rusya'dan çok daha küçük bir ülke olan İngiltere'deki işsizlik oranları buna yakın büyüklükteydi. Ne var ki, bu tür bir izlenim yanıltıcıdır. Rusya'da nüfusun ezici çoğunluğu köylülerden oluşuyordu. Dolayısıyla, sanayide 1.240.000'lik işsiz sayısı son derece yüksek bir rakamdı: 1924 yılında 'işçi ve çalışanlar'ın toplam sayısı 8 milyon 500 bin idi ve bu 1913'teki oranın bile gerisinde kalıyordu.

İşsizliğin kırbacının yetmediği yerde, sanayi işçilerinin sırtına inen bir ikinci kırbaç daha vardı: 'kızıl idareciler'. NEP ile birlikte bunların elinde bulundurdukları güç çok büyük ölçüde arttı. Bunlar, giderek artan ölçüde, geleneksel idari kesimlerden geliyor ve zaman geçtikçe parti hiyerarşisi ile bütünleşiyorlardı:

> Önde gelen işletme ve şirketlerden elde edilen istatistikler, 1922 yılında idari personelin yüzde 65'inin resmi olarak 'işçi' statüsünde sınıflandırıldığını ve dolayısıyla diğer yüzde 35'lik kesimin 'işçi olamayanlar'dan oluştuğunu (ki bunların içinde parti üyesi olanların oranı yedide bir idi), bir yıl kadar sonra bu oranların tam tersine döndüğünü, yani 'işçi' olarak sınıflandırılanların oranının yüzde 36'ya gerilerken, yarısı parti üyesi olan 'işçi olmayanlar'ın oranının yüzde 64'e yükseldiğini gösterir. Dolayısıyla, çok önemli iki süreç eşzamanlı yaşanıyordu: Bir yandan sanayinin idaresi eski burjuva idarecilerin ve uzmanların eline geçiyor, diğer yandan bunların giderek artan bir oranı parti üyeliği aracılığıyla saygınlık ve güvenlik elde ediyordu.[24]

İşyeri yöneticileri, işçilere giderek daha küstah ve buyurgan bir tavırla yaklaşıyorlardı. Sendika gazetesi Trud, Ağustos 1922'de idarecilerin yeni 'birleşik cephesi'ne karşı sert bir saldırıya geçiyor, onları, başta işe alma ve işten çıkarmalarda olmak üzere 'sendikaların rolünü küçültmeyi' amaçlamakla, bu konuda 'serbest ticaret koşulları' özlemi içinde olmakla suçluyordu. Gazetedeki makale, şu anlamlı soruyla son buluyordu: "İşyeri yöneticilerimiz, 'efendi' konumuna gelmiş oldukları için mi örgütsüz işçileri sendikaların örgütlü ve disiplinli üyelerine yeğliyorlar?"

Bundan birkaç gün sonra yayınlanan bir diğer makale, yeni yöneticilerin işçilerine karşı tavırlarının giderek eski düzenin işverenlerinin geleneksel tavrına benzediği tespitinde bulunuyordu: "İşyeri yöneticilerimiz, hatta bunların en iyileri, daha önceki kapitalistlerimizin davranış tarzlarını ve tercihlerini benimseme konusunda şaşırtıcı bir çabukluk

gösteriyorlar." Hatta Trud, bir Kızıl sanayiciyi, Sovyet sanatının kapitalist patronlara yakıştırdığı tüm tanımlayıcı karakteristikler içinde gösteren bir karikatüre de yer veriyordu; söz konusu karikatürde, Kızıl sanayici, dişleri arasında bir puro sıkıştırmış ve bir işçinin çektiği yük arabasının tepesine tünemiş halde resmedilmişti ve şu şekilde yakınıyordu: " Mevcut 'emek düzenlemeleri' sanayinin yeniden canlanışının önünde bir engel oluşturuyor."[24]

İşçi ücretlerindeki durum neydi? 1922-23 yıllarında, işçilerin gerçek ücretleri hala 1913 yılı gerçek ücretlerinin yarısı düzeyinde idi. İşçilerin ortalama ücretleri, ruble değeri üzerinden aşağıdaki gibiydi:

	Aylık (ruble)	Saat (kopek)
1913	30.49	14.2
1920-21	10.15	5.4
1921-22	12.15	7.3
1922-23	15.88	8.9 [25]

Kızıl idareciler, 1923'de işçi ücretlerini düşürmek üzere atağa geçtiler. Trud'ta 11 Mart 1923 tarihinde "Ancak ücretler düşüyor" başlığıyla yayınlanan bir başmakale, Aralık ayından itibaren ücretlerin düştüğü tespitinde bulunuyor, sanayicilerin 'ücretleri aşamalı olarak düşürmeyi hedefleyen kampanyası'na göndermede bulunuyor, 'bazı' sendikaların pasifliğinden yakınıyordu. Sendikalar Merkez Konseyi, Onikinci Parti Kongresi'nin arifesi olan 14 Nisan 1923 tarihinde benimsediği bir karar metninde, ücretlerin 'gerçek anlamda düşütüğünü' itiraf ediyor, bu düşüşün durdurulması için harekete geçilmesi çağrısında bulunuyordu.[26]

İşyeri yönetiminin başvurduğu yöntemlerden biri, değer kaybeden rublenin bu durumundan yararlanmak üzere ücret ödemelerini geciktirmekti. Ödenmemiş işçi ücretleri konusundaki yakınmalar, özellikle merkezden uzak bölgelerde, henüz daha 1921-22 kışında işitilmeye başlanmıştı. Ayda yüzde 30'a varan oranlarda sürekli değer kaybına uğrayan ruble karşısında, işçinin uğradığı kayıp olağanüstü idi. 1922 yılının son üç ayı boyunca, Don bölgesindeki işçilerin paranın değer kaybı nedeniyle sırasıyla yüzde 34, 23 ve 22 oranında gerçek ücret yitimine uğradıkları bildiriliyordu. 1923 yılı Ocak ayında, sendikalar gazetesi, 'ücretlerin iki ya da üç ay boyunca ödenmemesinin gündelik olaylardan biri haline geldiği' iddiasında bulunuyordu.[27]

NEP, pek çok istismara kapı aralamış görünüyor. Nepçilik denilen bu tür uygulamalar yaygınlaşıyordu; İş başvurusunda bulunan kişi, işe

alınabilmesi için, işyerindeki ustabaşıyı yada yöneticilerden birinin tanışı olmak zorundaydı.[28] Sendikaların lideri Tomski, şu şekilde sızlanıyordu: "Haksız işten çıkarmalar olmuyor mu? Devlet aygıtımızda yönetici konumunda olanlara yaltaklanma, hizmetkarlık, saygı söz konusu değil mi?"[29]

E.H. Carr, durumu şu şekilde özetliyor:

> 1923'de sanayi işçisinin yaşam standartı zorlu Savaş Komünizmi yıllarına oranla daha yüksek olmakla birlikte, sanayi işçisi devrimden o güne kadar geçen zaman içinde ayrımcılığa hiç bu kadar açıktan açığa maruz kalmamıştı, ya da, o güne kadar, kendisini onun adına yönettiğini ileri süren devlete karşı hiç bu denli haksızlığa uğramamış, kendini o denli çaresiz hissetmemişti.[30]

NEP altında sendikaların rolü

Lenin, 1922 yılı Ocak ayı başlarında, Merkez Komitesi'ne sunmak üzere, "Yeni Ekonomik Politika Altında Sendikaların Rolü ve İşlevleri Üzerine Tezler" başlığı taşıyan bir karar taslağı kaleme aldı. Söz konusu taslak, sendikaların işçilerin işyeri idaresine karşı kendilerini savunma örgütleri olduğunu vurguluyordu:

> Bugünden sonra sendikaların üstlenecekleri başlıca görevlerden biri, sermayeye karşı mücadelesinde proleteryanın sınıf çıkarlarını mümkün olan her yoldan savunmak olacaktır. Bu görev, açıkça en başa yerleştirilmeli, sendikaların işleyişi buna uygun olarak düzenlenmeli, değişikliğe uğratılmalı, ya da desteklenmelidir: grev fonları ve benzeri araçlar yaratılmalı, ya da, inşa edilmelidir.

Sendikaların yeni rolü, sanayi NEP uygulaması altında kapitalist khozraschet ilkesine göre işlemek zorunda olduğu için, özellikle zorunluydu:

> Devlet işletmelerinin kâr temeline dayanan işletmeler haline dönüştürülmesi, kaçınılmaz ve ondan ayrı düşünülmez bir biçimde Yeni Ekonomik Politika ile bağlantılıdır; bu, yakın gelecekte, devlet işletmeciliğinin yegane değilse bile egemen biçimi haline gelecektir... Bu durum, emek üretkenliğini artırmanın aciliyeti ve her devlet işletmesinin kendi yağında kavrulan ve kar elde eden bir işletme haline getirilmesine duyulan ihtiyaç düşünülürse, işlet-

menin dar çıkarlarında ve işletme çalışanlarının gayretlerinde kaçınılmaz bir artış yaşanacağı hesaba katılırsa, işçi kitleleri ile devlet işletmelerindeki yöneticiler, menajerler ve bunlardan sorumlu hükümet daireleri arasında belli ve kaçınılmaz bir çıkar çatışması yaratacaktır. Dolayısıyla, devlet işletmeleri de dahil olmak üzere işletmelerdeki proleteryanın sınıf çıkarlarını korumak ve işçi kitlelerini işverenlere karşı savunmak, sendikaların kuşku götürmez görevlerinden biridir... . Sınıflar var oldukları sürece, sınıf mücadelesinin varlığı kaçınılmazdır.

Bundan çıkan mantıksal sonuç şudur ki, bugünkü durumda, grev mücadelesi fikrini hiçbir koşul altında terk edemeyiz, ilkesel olarak, devletin arabuluculuğunu grevin yerine ikame eden bir yasa çıkarma fikrini aklımızdan geçiremeyiz.[31]

Bu argümanlardan yola çıkan Çalışma Komiseri Schmidt, Beşinci Sendikalar Kongresi (1922)'nde, NEP ile birlikte 'sendikaların, kendi faaliyetlerinin ağırlık merkezini, üyelerinin çıkarlarını korumayı esas alan biçimde yeniden belirlemek zorunda' olduklarını ilan etti.[32]

Gerçekte, sendikalar NEP altında Lenin'in zihninde tasavvur ettiğinden çok farklı biçimde geliştiler. NEP uygulamalarının sonucu, sahip oldukları önemi büyük ölçüde yitirdiler. Savaş Komünizmi koşullarında, sanayide devlet yönetiminin işbirlikçileri işlevi görmüş olan sendikalar, Çalışma Komiserliği ve VSNKh ile bütünleşmişlerdi. Şimdi, NEP altında, sanayinin idaresinde işyeri yönetimine müdahale etme hakkından yoksunlaşmış durumda bulunuyorlardı.

Mart 1922'deki Onbirinci Parti Kongresi, NEP'in sendikalar açısından ne anlam ifade ettiğine açıklık getiriyordu -sendikalar sanayinin yönetiminde bir role sahip olmayacaklardı:

> Komite yönetimi yerine bireysel yönetim şimdi sıkı biçimde uygulamaya koyulacaktı. 'İktidarı ele geçirdikten sonra proleteryanın başta gelen görevi... çıktı miktarını artırmak ve toplumun üretici güçlerini geliştirmektir... Bu, fabrikalarda yönetimin tüm yetki ve iktidarı kendi elinde yoğunlaştırmasını gerektirir... Sendikaların işyeri yönetimine yönelik herhangi bir müdahalesi, bu koşullarda, mutlak biçimde zararlı ve izin verilemez bir şey olarak görülmelidir'.

Özel mülkiyet kapsamında olan işletmelerde bile sendikalar işyeri yönetimine müdahale etme gücünden yoksun kalacaklardı: 'Sendikalar, şahıslara ait özel mülkiyet kapsamındaki işletmelerde üretimin kontrolü üzerinde doğrudan herhangi bir işleve sahip olmamalıdırlar.'[33]

Ulusal düzeydeki asgari ücret, artık Tüm Rusya Merkezi Sendikalar Konseyi değil, Çalışma Komiserliği tarafından belirlenecekti. 1922 yılı sonlarında, söz konusu komiserliğe, işyerindeki uzlaşmazlıklara hakem sıfatıyla müdahale etme hakkı verildi. Sovyet Rusya'da çalışma ilişkileri konusunda uzman olan tarihçi Margaret Dewar, durumu aşağıdaki gibi özetliyordu:

> Gerçekte, işçiler ve sendikaları, iç savaş sırasında sanayi üzerinde sahip oldukları, kendilerine sanayinin efendileri durumuna gelinceye kadar giderek artacağı sözü verilmiş olan tüm kontrolü yitirdiler. İşçiler, gerçekte, hükümet tarafından ve özel mülkiyet temsilcileri tarafından tepeden tayin edilen üretim planlarının katılımdan yoksun basit birer uygulayıcısı durumuna düşürüldüler; işsizliğin tehditine maruz kaldılar, daha yüksek ücret ve daha iyi çalışma koşulları için verdikleri mücadele sırasında siyasal sadakatlerinin ve yasaların engellemeleriyle karşılaştılar.[34]

(Bunlara ek olarak, hastalık ve işsizliğe karşı sosyal sigorta işlerinin yönetimi sendikalardan alınarak Çalışma Komiserliği'ne verildi.)

Sendikaların işçi talepleri karşısındaki tutumu ne oldu? "Yüksek ücret talepleri, başta kömür, demir, çelik gibi ücretlerin çok düşük olduğu ve devlet tarafından finanse edilen sanayilerde, sık sık sendika liderlerinin muhalefetiyle karşılaştı."[35]

Eylül 1922'deki Beşinci Sendikalar Kongresi'nde benimsenen bir karar, 'yakın gelecekte ücretlerin savaş öncesi dönemin minimum ücret düzeyine yükseltilmesinin mümkün olduğu şeklindeki yanılsamaya' karşı olunduğunu ilan ediyordu. *Trud*, 25 Şubat 1923'te, ücret artışlarının kesintiye uğratılması çağrısında bulundu:

> Bugünkü ekonomik durum, sanayide genel bir ücret artışını fiilen olanaksız kılıyor... Sendikalar, şimdi ve yakın gelecekte, dikkatlerini mevcut ücret düzeylerinin korunması, gelecekteki anlaşmalarda gerçek ücretlerin düşmesine izin verilmemesi üzerinde yoğunlaştırmalıdırlar.[36]

İşçilerin düşkırıklığının sonuçlarından biri, sendika üyeliğinin gerilemesi oldu. Temmuz 1921 ile Ağustos 1922 arasında geçen zaman içinde, işçilerin yüzde 50'den fazlası sendikalarından ayrıldı.[37] Bir diğer sonuç, Temmuz-Eylül 1923'te yaşanan sayısız çoklukta gayriresmi grevin patlak vermesiydi. Durumun ciddiyeti, Stalin'in 2 Aralık 1923'te yapmış olduğu bir konuşmanın satır aralarından anlaşılabilir: "Parti içi politikanın tam da bu içinde bulunduğumuz dönemde, bu yılın sonbaharında bu denli sertleşmesine neden olan şey nedir? Bunu nasıl açıklamak gerekir?" Stalin'in buna getirdiği açıklamalardan biri, o yılın Ağustos ayında 'belli bölgeleri yalayıp geçen hoşnutsuzluk ve grev dalgası' idi. "Meselenin esası şu ki, bu grev dalgası örgütlerimizdeki kusurları açığa çıkarmıştır; gerek parti gerekse sendikalar olarak örgütlerimizin fabrikalarda yaşanan olaylardan izole yalıtılmış halde olduğu gün ışığına çıkmıştır."[38]

İşçilerin yaşadıkları dertlere dikkati çekmek için grev tehditinde bulunmaları, sendika disiplininin ihlali olarak görüldü ve bunlardan sorumlu olanlar sendikadan ihraç edildiler; ihraç, işçinin çalıştığı fabrikadan atılması ve iş bulamaz duruma düşmesi anlamına geliyordu. Dolayısıyla, pratikte, sendika temsilcileri ve fabrika komiteleri kendilerini işyeri idaresiyle işbirliği yapma, işçiler arasında disiplini muhafaza etme, grevleri engelleme ve hoşnutsuzlukları bastırma eğilimi içinde buluyorlardı. İş bırakma eylemi gerçekleşir gerçekleşmez, gizli polis, işyeri yönetiminin talebi ve sendikanın gizli ya da açık desteği ile, tutuklamak üzere hemen harekete geçiyordu. İşçiler tarafından gerçekleştirilen protesto ve gösteriler, acımasızca ve kaba güce başvurularak bastırılıyordu. Grev haberlerinin serbestçe yayımlandığı 1923 yılının ilk yarısında, Trud, sık sık, ceza olarak sendikalardan atılan grevcilerin haberlerine yer veriyordu.[39]

Tamamen parti-devlet liderliğine bağımlı halde olan sendika liderleri, işçileri savunmadılar, bunun yerine, işçilerin disiplin altına alınmasında idareyle giderek artan bir işbirliği içine girdiler.

"1923 yılı sonunda, dağılmış ve ihmal edilmiş Rus proleteryası nitel ve nicel açıdan uzun bir kötüleşme sürecine girdi; proleterya, saygınlık ve etkisinin en düşük noktasına gelmiş görünüyordu."[40]

Ayrıcalıkların istismarı

3. Cilt'in 13. Bölümü'nde görmüş olduğumuz gibi, ayrıcalıklı ve soysuzlaşmış olanlar, Savaş Komünizmi yıllarında sahip oldukları zenginliği gözlerden saklı tutmuşlardı. Kamu ahlakının o zamanki mevcut stan-

dartlarında, servet sahibi olmak, ancak el altından ve uygunsuz yollardan sahip olunabilecek çalınmış zenginlik olarak görülüyordu.

NEP ile birlikte bu durum çarpıcı biçimde değişti. Eşitsizlik yaygınlaştı. Zenginlik ve lüks meşru görülmeye başlandı. Sahip olunan zenginliği gizlemek için artık ortada bir neden kalmamıştı. Kıt kültürlü ama şişkin cüzdanlı sonradan görmeler hiçbir sınır tanımıyorlardı. Yoğun bir spekülasyon atmosferinde, para kazanma özgürlüğünü ne süreyle ellerinde tutacakları belli olmayan Nepmen ve Kulaklar, "Günün kıymetini bil" sloganına uygun olarak hareket ediyorlardı. Çılgınca para kazanıyor, har vurup harman savuruyorlardı. Zenginlik ve lüks, gösterişli bir şekilde hemen her yerde boy gösteriyordu.

Dönemin Sovyet romanları, sık sık, devrimcilerin, ayrıcalıklı olanların hızla arttıkları NEP döneminde yaşadıkları düşkırıklığına değinirler. Leonid Leonov'un Hırsız adlı eserinde, romanın baş kahramanı, Ekim devrimine aktif olarak katılmış, uzun ve acılı iç savaş sırasında Kızıl Süvariler birliğinde kahramanca savaşmış bir mühendis ve parti üyesi olan Mitka Vekşin'dir. 'Dört canlı bir savaşçı gibi alayına önderlik etti, ve gerçekten de dört canlı bir asker gibi savaştı.' Ancak, NEP koşullarının hüküm sürdüğü yeni dönemde, Vekşin korkunç bir düşkırıklığı içine sürüklendi.

> Meydanlarda mağazalar hızla onarılıyor, eğlence merkezlerinin ışıkları ışıl ışıl yanıyor, keyifli kahkaha sesleri daha sık işitiliyordu. Devrimin ordudan tahliye edilmiş askerleri, daha düne kadar mermilerle delik deşik duran, şimdilerde ise her geçen gün daha lüks ve göz kamaştırıcı bir görüntü kazanan vitrinleri aşağılayıcı, somurtkan bir ifadeyle seyrediyorlardı. Ancak bugün, mağazaların vitrinleri insanlarda açlık, dehşet, ya da şaşkınlıktan başka bir duygu uyandırmıyordu.

Bir olay, Vekşin'in yaşadığı ızdırabı daha da derinleştirdi. Vekşin, bir bakkal dükkanının önünde duruyordu:

> Hava sıcaktı, başsız bir mersin balığından yağ damlıyordu: Vekşin açtı. Şık elbiseli bir kadın dükkandan içeri girerken, Vekşin, kapıyı açmak için nazikçe elini uzattı. Ancak kadın onun bu hareketini yanlış anladı. Eldiveniyle, Vekşin'in itip açmak üzere kapı tokmağını kavramış eline vurdu, hemen çekip gitmemesi halinde yeniden

vuracağı uyarısında bulundu.

Vekşin'in daha önceki saygın konumuna tanık olduktan sonra şimdi onu aşağılanırken gören Snaka Babkin [Vekşin'in arkadaşı], Mitka'nın yüzündeki dehşet ifadesi karşısında dondu. O arada bir devlet memurunun karısı olan kadın dükkandan içeri girmişti.

O gece Mitka sarhoş olana değin içti. Şehrin izbe köşelerinden birinde, bir hırsızlar batakhanesinde, soysuzluğun pis kokusunun yükseldiği içkisini ardarda yudumladı.

Mitka Vekşin, bundan sonra bir hırsız, bir suçlular çetesinin lideri durumuna gelir.

Vekşin'in kapı komşusu olan ve tahsildar olarak çalışan küçük bürokrat Piotr Gorbidoniç Çikelyov'un yaşamı ise, bununla tam bir karşıtlık içindedir:

> Memurluk yaptığı dairede, tahsilat işlerinde son derece yetenekli olduğu için yaptığı işe değer veriliyorsa da, amirlerinin takdirini kazanmak için çok çalışmak zorundaydı. Şakacı bir edayla, 'Taşı sıkar, taştan para çıkarırım vallahi' derdi sık sık. Pardesüsünün soluk yeşil yakası üzerinde, bir saygınlık işareti olan teneke madalyalar sallanırdı her zaman. Her akşam politik bir yazıdan birkaç paragraf okuyup bunu ezberlemeye çalışır, bu yolla mesleğinde yükseleceğini umardı. Kurnaz ve çalışkandı; yeni toplumda kendine bir yer edinmeyi becermişti, tıpkı önceki rejim sırasında yapmış olduğu gibi. (Anna Şeref Rütbesi'ne aday gösterilmiş, fakat devrim yüzünden bu nişana hiçbir zaman erişememişti.) Şimdi, Konut Komitesi başkanı olarak çalışıyordu; bu, onun gibi sıradan biri için seçkin bir konumdu ve mesleki kariyerinde yukarılara tırmanma umudunu koruyordu.[11]

O dönemde yaşanan toplumsal soysuzlaşmanın boyutlarına işaret eden diğer kanıtlar, siyaseti kavrama yeteneği çok sınırlı olmasına karşın 1920'lerin ilk yıllarında Rusya'daki yaşama ilişkin aktardığı haberlerle ayrıcalıklı bir yere sahip olan bir Amerikan gazetecisinin yazılarında bulunabilir. Söz konusu gazeteci, NEP sırasında Moskova'daki seçkinlerin yaşamını *La dolce vita* olarak tanımlar. Bunlar, Fransa ve Almanya'dan getirilen şampanyalardan, 50 yıllık konyaklardan mis kokulu kahveye, taze havyardan et ve tavuğa kadar her şeye sahiplerdi. İnsanlar, servetin

bu meyvelerini doymak bilmez bir oburlukla midelerine indiriyor, 'uzun süredir yoksun kaldıkları yaşam hazlarının tadını çıkarmaya çalışıyorlardı'.

> Bu *Praga*, dünyanın ilk Proleterya Cumhuriyeti'nin merkezinde tuhaf bir görüntü oluşturuyordu. İnsanların pek çoğu, başkasının hesabına karanlık işler gören, ya da bir fırsat yakalamak üzere oradan oraya dolanıp duran düşük sınıflardan insanlar gibi görünüyorlardı; fakat, bunların yanısıra, iyi kalite yünden yapılmış, şimdi rengi solmuş elbiseler giyen, Moskova'nın eğlence ve haz merkezlerinin tadını çıkarmaya hevesli eski rejim soyluları, üniformalı Kızıl Ordu askerleri de göze çarpan görüntüler arasındaydı. Ve, ülkeye ilişkin çok sınırlı bir bilgiye sahip yabancılar: uzmanlar, temsilciler, Lenin'in yeni uzlaşma politikasının cazibesine kapılarak Rusya'nın yine dış ülkelerin yabanarıları için bir balpeteği durumuna gelebileceği düşüncesiyle buraya üşüşmüş olan bir düzine büyük şirketin ticari muhafızları. Ve her türden kadınlar... özellikle de, NEP'in ürünü olan... serçe sürüleri gibi cıvıltı ve şamatayla kümeler halinde dolaşan kadınlar. Ve sayısı giderek artan Nepmenlerin, rejimin kaymağını yalayanların karıları ve aileleri, kısa, tıknaz parmakları mücevherlerle süslü kadınlar.[42]

Gazeteci, Savoy Oteli'nin biraz uzağında "Bar" olarak isimlendirilen bir restoranı da tanımlıyordu:

> 1922 yılı sonbaharından itibaren, 'Bar', aynı anda restoran, gece kulübü, genelev işlevleri gören atak bir ticari işletme olarak giderek genişliyordu. Şarap ve bira satışlarının yasallaşması o yıl oldu, ama 'Bar'da votka ve likör bulmak da mümkündü. 1922-23 kışında 'Bar' işleri daha da ileri götürdü, hatırı sayılır paralar karşılığı güvenilir müşterilere kokain ve eroin tedarik etmeye başladı. 1923 ilkbaharında, küçük bir alem yeri idi... 'Bar'dan daha iyi olmayan, lüks açısından ondan daha geri, daha az 'korunan' ve 'Bar' kadar kârlı olmayan diğer mekan... Trubni Meydanı yakınındaki genelev bölgesiydi... Büyük, ucuz, üzerinde isim ve numaraların yazılı olduğu pek çok odanın bulunduğu apartmanlar... Oda kapılarının üzerine, raptiye ile oda sakininin çıplak bir fotografı iliştirilmişti.[43]

Ilya Ehrenburg, 1921'de, açıkça hissedilir bir horgörü ve alayla şunları yazıyordu: "Fransızlar, kendi hapishanelerinin duvarlarına Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik diye yazdılar; burada, spekülatörlerin ve mütehaitlerin ceplerini tıka basa doldurdukları on bin rublelik bonoların üzerinde 'Bütün dünyanın işçileri, birleşin!' yazıyor."[44]

Kadının paralı erkeklerin hizmetinde tam bir aşağılanması anlamına gelen fahişelik, sadece genelevlerde ve barlarda değil, dönemin Rus edebiyatında da yaşamın olağan bir parçası görünümündeydi. Örneğin, Isaak Babel, "My First Fee" (1922), "The Chinaman" (1923), "Through the Fanlight" (1923) gibi teması fahişeler olan bir dizi öykü yazdı.

Toplum, adeta bir bütün olarak lağım çukuruna yuvarlanıyordu.

Hangi süreyle geri çekilme? NEP ne kadar sürecek?

Savaş Komünizmi yıllarının ardından gelen dönemde, Lenin'in bu sorulara net ve kesin yanıtlar getirmediğinin işaretleri vardı. Lenin, söz konusu sorulara farklı ve birbiriyle çelişkili yanıtlar verdi. Hala ayağını basacağı zemini yokluyor, kendisine geri çekilmeye ne zaman son verilebileceğini söyleyecek deneyimlerin arayışı içinde görünüyordu.

Lenin, yeni politik yönelimin partili aktivistlere açıklanması amacıyla toplanmış olan Mayıs 1921'deki Onuncu Parti Konferansı'nda, NEP'in 'ciddi biçimde ve uzun bir süre için' uygulamaya konduğunu söyledi.

> Bu, uzun dönemli bir politika ve ciddi bir biçimde benimseniyor. Bunu iyice kafamıza sokmalı ve unutmamalıyız; çünkü, dedikodu alışkanlığının sonucu olarak, bizim günü kurtarma politikası izlediğimiz, yani, politik hilekarlığa başvurduğumuz ve bugün yapılan şeylerin sadece kısa bir süre için geçerli olacağı yolunda söylentiler yayılıyor. Bu söylentiler doğru değil.[45]

Konferansın sonuç bildirgesinde, NEP'in 'uzun bir dönem için uygulamaya konduğu ve sonuçlarının yılları bulacak bir zaman dilimi sonrasında gözden geçirileceği' ifade ediliyordu.[46]

Lenin, 16 Haziran 1921 tarihli Üçüncü Tüm-Rusya Yiyecek Konferansı'nda yaptığı bir konuşmada, Yeni Ekonomik Politika'nın 'geniş ölçekli sanayi tam olarak kuruluncaya kadar sürdürülecek' bir politika olduğunu söylüyordu.[47]

Ne var ki, 11 Temmuz 1921'deki bir diğer konuşması sırasında, NEP'in uzun süreli bir politika olarak düşünülmediğini söyledi: "Eğer daha temkinli bir şekilde hareket edersek, gerekli önlemleri zamanında alırsak, üç yıllık bir zamana yayılsa bile, bu savaşı da kazanacağız."[48]

Yine, 5 Kasım 1921 tarihinde kaleme aldığı 'Altının Önemi' başlığını taşıyan makalesinde şunları söylüyordu: "Geri çekilmenin sona ermek üzere olduğunun gözle görülür işaretleri var; bu geri çekilmeye pek uzak olmayan bir gelecekte son verebilecek durumda olacağımızın işaretleri söz konusu."[49] Ama, 23 Aralık'ta, Lenin bu kez NEP'in uzun bir süre boyunca devam edeceğinden söz ediyordu: "Bu politikayı uzun bir zaman ciddi biçimde sürdüreceğiz, ama, kuşkusuz... sonsuza kadar değil."[50]

Sınır bilinmiyordu, deneyim yeterli değildi. Bu yüzden, geliştirilen formülasyonlar birbiriyle çelişiyordu. Fakat, bütün bu bulanıklığa karşın, birkaç nokta tartışmaya yer bırakmayacak kadar açıktır. Lenin'in NEP'i bir 'geri çekilme' ve 'yenilgi' olarak nitelemiş olması gerçeğinden hareketle, şunlar kolaylıkla söylenebilir: (a) Lenin, geri çekilmenin boyutlarını NEP çerçevesiyle sınırlandırmaya çalışmıştır; (b) NEP'e olabildiğince kısa sürede son verebilmenin bir yolunu aramıştır.

Lenin, 27 Mart 1922'de Onbirinci Parti Kongresi sırasında yaşamının son konuşmasını yaptı. Bu, dağınık bir konuşmaydı ve Lenin bu nedenle dinleyicilerden özür dileyerek, kısmen 'hastalığı dolayısıyla' raporunu ayrıntılı ve derli toplu bir şekilde sunamadığını ifade etti:

> Merkez Komitesi, Merkez Komitesi'nin bu kongreye sunacağı raporda ana vurgunun bu geri çekilmeye son verme üzerine yapılması, buna uygun olarak kongrenin tüm parti adına bağlayıcı yönergeler yayımlaması gerektiği önerisinde bulunan planımı uygun buldu. Bir yıldan beri geri çekilmekteyiz. Şimdi, parti adına buna son verme çağrısında bulunmalıyız.[51]

Kongredeki konuşması için hazırladığı notlarda, Lenin tutumunu şu şekilde özetliyordu: "Geri çekilmeye son verme... Özel sermayeye karşı saldırı hazırlığı -parola bu olmalı."[52]

Geri çekilmeden ... bozguna mı?

Lenin, NEP ile başlamış olan geri çekilmenin komünizmin genel bozgununa dönüşmesi olasılığından giderek daha çok kaygı duyuyordu. Onbi-

rinci Parti Kongresi'nde yaptığı konuşmada, NEP'in uygulamaya konduğu bir yıllık süre içinde devlet ve partinin başarısız kalmış olduğuna dikkati çekti:

> Geçtiğimiz yıl, ekonomiyi olması gerektiği gibi işletemediğimizi açıkça gösterdik. Çıkarılması gereken ana ders bu. Ya önümüzdeki yıl bunun tersini kanıtlayacağız, ya da Sovyet iktidarı varlığını koruyamayacak duruma gelecek.[53]
>
> Geçen yıl küçük bazı başarılar elde ettik, ancak bunlar önemli sayılamayacak kadar küçük.[54]

Kolçak hükümetinin eski Kadet bakanı Ustrialov, Prag'da yayınlanan *Smena Vekh* adlı gazetede şöyle yazıyordu: "Bolşeviklerin Yeni Ekonomik Politika'sı nedir -evrim mi, yoksa bir taktik mi?" Lenin, kongrede, onun sorusunu farklı sözcüklerle ifadelendiriyordu:

> Sovyet hükümeti ne tür bir devlet inşa ediyor? Komünistler onun komünist bir devlet inşa ettiğini söylüyorlar ve yeni politikanın bir taktikten ibaret olduğu konusunda bizi temin ediyorlar: Bolşevikler zor bir durumda özel kapitalistlerden yararlanıyorlar, fakat daha sonra dizginleri kendi ellerine alacaklar. Bolşevikler istediklerini söylesinler; işin gerçeği şu ki, bu bir taktik değil, bir evrim, içsel bir yenilenme; Bolşeviklerin nihai olarak varacakları yer bildiğimiz burjuva devlet olacak ve biz onları desteklemeliyiz. Tarih, dolaşık yollardan geçerek ilerliyor.

Lenin, sözde bir iyimserliğin bile çok uzağındaydı. Tarih, Ustrialov'u haklı çıkarabilirdi.

> Ustrialov'un söz ettiği şeylerin olası olduğunu açıkça söylemeliyiz. Tarih, her türlü başkalaşıma açıktır. İnanç ve kararlılık, sadakat ve diğer ahlaki nitelikler, politikada ciddi bir tavırdan başka bir şey ifade etmezler... Düşman, sınıf gerçeğinden söz ediyor ve bizi bekleyen, düşmanın kaçınılmaz olmasını çok arzuladığı tehlikeye işaret ediyor. Smena Vekh yandaşları, binlerce, onbinlerce burjuvanın, ya da işlevi bizim Yeni Ekonomik Politika'mızı işletmek olan Sovyet çalışanlarının duygularına ifade kazandırıyor. Gerçek ve başta gelen tehlike de bu. Dikkatin şu soru üzerinde yoğunlaş-

tırılması gereğinin nedeni de bu: 'Kim kazanacak?' ... Bugün, doğrudan ve şiddetli bir saldırı altında değiliz... Silahlı bir hücumla karşı karşıya bulunmuyoruz. Bununla birlikte, kapitalist topluma karşı savaş yüz kat daha şiddetli ve tehlikeli hale geldi, çünkü kimin dost kimin düşman olduğunu her zaman ayırt edebilecek durumda değiliz artık.[55]

Hiçbir zaman mekanik ya da kaderci bir Marksizm anlayışına sahip olmayan Lenin için, bir geçiş dönemi olarak proleterya diktatörlüğü, iki olası sonucu olan bir dönemi ifade ediyordu: sosyalizme doğru ilerlemek, ya da yeniden kapitalizme yuvarlanmak. Partinin politikası dengeyi bunlardan biri leyhine bozacaktı.

Bürokratikleşme NEP altında daha da derinleşiyor

Riazanov, Onbirinci Parti Kongresi'nde şunları söyledi:

> Merkez Komitemiz bütünüyle özel bir kurum. İngiliz parlamentosunun her şeye kadir olduğu söylenir; bu parlamentonun yapamayacağı tek şey, bir erkeği kadın haline getirmektir. Bizim Merkez Komitemiz daha da güçlü: şimdiden birden çok kez kararlı bir devrimciyi yaşlı bir bayana dönüştürdü ve bu yaşlı bayanların sayısı inanılmaz ölçüde arttı.[56]

Riazanov, Merkez Komitesi'ni parti yaşamının her alanına müdahale etmekle de suçladı. V. Kosior, pek çok örnek vererek, Politik Büro ya da Örgütlenme Bürosu kararlarıyla görevden alınmış yerel parti ve sendika liderlerinden söz etti:

> Bu yıl boyunca, parti örgütlerine katılan ya da onlarla ilişki kuran insanlar olmadığı gibi, işçi kitleleri ile de bağlar geliştirilmedi; tam tersine, işçiler yığınlar halinde partiden ayrılıyorlar. Bu durum nasıl açıklanabilir? Bunu, yoldaşlar, ancak, gerçek parti disiplini ile bir ilgisi olmayan, saflarımızda ortaya çıkmış 'güçlü koltuk' rejimi ile açıklamak gerekir. Partimiz odun taşıyor, sokakları süpürüyor, hatta oy kullanıyor, ama sorunlara ilişkin kararlarda pay sahibi değil... Çok sağlıklı durumda olmayan proleterya kendisini bu koşullarda buluyor ve ondan bu duruma katlanması beklenemez.[57]

Onikinci Parti Kongresi (Nisan 1923)'nde, Preobrajenskiy, Guberniya parti komitesi sekreterlerinden yüzde 30'unun, bu konumlara parti Merkez Komitesi'nin 'tavsiyesi' üzerine getirilmiş olduklarından [58], böylece tüm parti görevlilerinin seçimle işbaşına gelmeleri ilkesinin çiğnenmiş olmasından yakındı. Buharin, 1923'te Moskova parti üyelerine hitaben yaptığı bir konuşmada, yerel parti organlarına atamaların hangi yöntemlere göre yapıldığını şu şekilde açıklıyordu:

> Genel olarak, belli bir modele uygun olarak oylama yöntemi uygulanıyor. Toplantıya geliyorlar ve 'İtiraz eden var mı?' diye soruyorlar. Herkes, muhalif durumuna düşmekten şu ya da bu oranda korktuğu için, atanmış kişi partinin o hücre bürosunun sekreteri oluyor... Çoğu durumda, parti örgütlerimizdeki seçimler gerçekte bir seçim oyunu haline dönüş[illegible]üş durumda; çünkü, seçim öncesinde hazırlık tartışmaları yapılmadığı gibi, seçimini kendisi de 'İtiraz eden var mı?' formülüne göre yapılıyor. Ve, herkes 'liderlik' aleyhine konuşmayı kötü bir şey saydığı için, mesele otomatik olarak halledilmiş oluyor. Yerel parti hücrelerindeki seçimlerin durumu böyle.
>
> Gelin şimdi de parti toplantılarından söz edelim. Bunlar nasıl gerçekleşiyor? Ben kendim Moskova'da sayısız toplantıya katıldım ve parti örgütlerimizde tartışma denilen şeyin nasıl yaşandığını iyi biliyorum. Örneğin, toplantıların başkanlık komitesinin seçimini alalım. Bölge komitesi üyelerinden biri, bir aday listesi sunduktan sonra soruyor: 'İtiraz eden var mı?' Kimse karşı çıkmıyor ve mesele karara bağlanmış sayılıyor. Başkanlık komitesi bu şekilde seçiliyor ve aday listesini öneren aynı yoldaş komitenin oy birliği ile seçilmiş olduğunu ilan ediyor.[59]

Lenin, daha önce gördüğümüz gibi, [illegible]evrimden sonraki bütün süreçte başa çıkmaya çalıştığı bir soruna tekrar tekrar geri döndü: giderek büyüyen ve soysuzlaşan bürokrasi sorunu. NEP koşulları altında, devlet ve parti bürokratları ile Nepmenler ve kulaklar arasında oluşturulacak bir ittifak proleteryayı iktidardan edebilirdi. Lenin, Onbirinci Parti Kongresi'ne yaptığı, yukarıda bir bölümünü aktardığımız aynı konuşmada şunları söyledi:

Bir yıl boyunca ayakta kalmasını bildik, devlet bizim elimizde; fakat, devlet Yeni Ekonomik Politika'yı bu bir yıl içinde bizim istediğimiz biçimde mi yürüttü? Hayır... Peki nasıl yürüttü? Aygıt, kendisini yönlendiren ele itaat etmeyi reddetti! Durum, sürücüsünün değil, bir başkasının istediği doğrultuda giden bir arabayı andırıyordu; sanki, direksiyon gizemli, kural tanımaz bir elin idaresindeydi ve bu elin kime ait olduğunu ancak Tanrı biliyor, belki bir fırsatçının, belki bir özel kapitalistin, belki de her ikisinin. Kimin eli olursa olsun, mesele şu ki, araç, direksiyonda oturanın düşündüğü istikamette değil, çoğu zaman bunun tam aksi istikamette gidiyor.[60]

Eksik olan şey nedir? Açıkça söylersek, eksik olan şey, idari işlevleri yerine getiren komünistler katmanının gerekli kültürden yoksun oluşudur. Moskova'da sorumlu mevkilerdeki 4.700 komünisti alır ve bunu muazzam büyüklükteki bürokratik aygıtın karşısına koyarsak, şu soruyu sormamız gerekir: Kim kimi yönetiyor? Gerçekten komünistlerin bu devasa aygıtı yönetmekte olduklarını söyleyebilecek durumda olduğumuzdan kuşkuluyum. Doğruyu söylemek gerekirse, komünistler yönetmiyor, yönetiliyorlar. Çocukken bize tarih derslerinde öğretilene benzer bir durum başımıza geldi: Kimi zaman bir ulus diğerini fetheder... Eğer fetheden ulus fethedilen ulustan daha kültürlü ise, onlardan birincisi kendi kültürünü ikincisine dayatır; ama, eğer bunun tersi geçerli olursa, yenilgiye uğramış ulus kendi kültürünü galip ulusa dayatır. Rusya Sovyetler Cumhuriyeti'nin başkentinin başına gelen de böyle bir şey değil mi? 4.700 komünist... yabancı bir kültürün nüfuzu altına girmemiş midir? ... Onların kültürü bayağı ve berbat bir kültür, ama hala bizimkinden yüksek. Düşük ve bayağı olmakla birlikte, bizim sorumlu mevkilerde bulunan komünist idarecilerimizin kültüründen yüksek bir kültür.[61]

Bir cümleyle özetlersek, Ustrialov haklı çıkacak görünüyordu.

10
Alman Devrimi'nin Yenilgisi

Devrimci durum

Rusya NEP koşulları altındayken, proleterya geri çekilme içindeydi; o sıralar, Almanya'da yeni bir devrim umudu belirdi. Alman işçi sınıfının elde edeceği bir zafer, Rus proleteryasının içinde bulunduğu yalıtılmışlığa bir son verebilir, tüm uluslararası durumu kökten değiştirebilirdi.

1923'te, yaşanan ciddi bir krizin sonucu olarak, Almanya'da şiddetli bir sınıf mücadelesi patlak verdi. Bunun yol açtığı doğrudan sonuçlardan biri, Almanya'nın [Birinci Dünya Savaşı sonundaki anlaşmalar uyarınca Fransa'ya ödemekle yükümlü olduğu -ç.n.] tazminatları ödemede gecikmesine misilleme olarak Fransa'nın 11 Ocak 1923'te Ruhr Bölgesi'ni işgal etmesi oldu. İki gün sonra, muhafazakar Cuno liderliğindeki Alman hükümeti, Ruhr Bölgesi halkına 'pasif direniş' ve işgalci güçlerin otoriteleriyle işbirliği yapmama çağrısında bulundu. Bu çağrı, grevlerden sabotaj eylemlerine varıncaya kadar çok çeşitli biçimlere bürünen Alman direnişinin artmasına yol açtı. Fransız işgalinin ve işgale karşı Alman direnişinin kritik yan ürünlerinden biri, Alman para birimi markın astronomik ölçülere varan oranda değer yitirmesi oldu. Markın Amerikan doları üzerinden kur değerindeki değişimler, bu durumu çarpıcı biçimde göz önüne serer:

Ocak 1923	17.920
Şubat 1923	20.000
Mayıs 1923	48.000
Haziran 1923	110.000
Temmuz 1923	349.000
Ağustos 1923	4.600.000
Eylül 1923	98.860.000
Ekim 1923	25.260.208.000
Kasım 1923	4.200.000.000.000

Sonuç, tüm çalışan nüfusun olağanüstü yoksullaşması, küçük burjuvazinin yıkımı, sermaye sahiplerinin kısa sürede daha da zenginleşmesi, yaygın spekülasyon ve yozlaşma, tüm sosyal güvenlik kapılarının tamamen kapanması oldu. İleri düzeyde sanayileşmiş bir ülkede böylesine derin bir ekonomik, toplumsal ve siyasal karışıklık daha önce hiç yaşanmamıştı.

Geleneksel reformist işçi örgütleri, o koşullarda bütünüyle aciz bir duruma düştüler. Yazar Evelyn Anderson, şunları ifade ediyor:

> Sosyal Demokratların ve sendikaların nüfuzu... o günlerde giderek azalıyordu. Sendikaların üye sayısı daha öncekinden daha da artmış olmakla birlikte, yaşanan enflasyon sendikaların tüm fonlarını tüketmiş, onları üyelerini destekleyemez, grevlere maddi destekte bulunamaz, hatta kendi çalışanlarının ücretlerini ödeyemez duruma düşürmüştü. Dahası, olağan sendika faaliyeti, gerçek ücretlerin ve diğer aylık gelirlerin anlamını tamamen yitirdikleri o koşullarda, bütünüyle olanaksız hale gelmişti.[2]

Pierre Broué, Alman Devrimi'nin tarihini konu alan *Révolution en Allemagne (1917-1923)* başlıklı görkemli yapıtında şunları yazar:

> Sosyal Demokrasinin geleneksel sendika faaliyeti tüm anlamını yitirdi; sendikacılık aciz duruma düştü, toplu sözleşmeler alay konusu haline geldi. İşçiler, çoğu zaman duydukları öfkenin acısını sendikalardan çıkarıp onları pasiflikle, kimi zaman işbirlikçilikle suçlayarak sendikalardan ayrıldılar. Sendika aygıtının ve Sosyal Demokrasinin çökmesi, devletin çöküşüyle eşzamanlı yaşandı. Mülkiyet, düzen, hukuk kurumları ne hale geldiler? Böylesi bir boşluk-

> ta, parlamenter kurumlara, oy kullanma hakkına, genel oy hakkına sadakatla bağlı kalınması nasıl makul ve meşru bir talep gibi gösterilebilir? Yaşanan toplumsal hastalıktan ne polis teşkilatı ne de ordu bağışıktı. Bütün bir dünya topyekün ortadan kaybolmaktaydı.[3]

Mayıs ayından itibaren, ülkenin dört bir yanında, kendiliğinden bir niteliğe sahip kitlesel grevler yaşandı. Sendika liderleri bu grevleri kınadılar, Sosyal Demokratlar grevlere karşı tavır aldılar. Mücadeleye öncülük eden fabrika komitelerinin otoritesi çarpıcı biçimde arttı. Bunların oluşturdukları ulusal eylem komitesi, sendika liderlerine karşı ciddi bir güç dengesi oluşturan alternatif bir işçi liderliğini temsil etmeye başladı.

16 Haziran'da, fabrika konseyleri başkanı Grothe, konseyler adına işçilere, çalışanlara ve aydınlara yönelik anlamlı bir çağrıda bulundu. Alman toplumunu tehdit eden yıkımı tanımlayan Grothe, işçi sınıfının kapitalist sistemi ortadan kaldırarak bu yıkımı durdurabileceğini söyledi:

> Varlığınızı sürdürebilmeniz için ihtiyacınız olan şeyi, ancak hepinizin mücadelesi, sınıf mücadelesi getirebilir. Tüm çalışanlar harekete geçmiş durumda. Bugün sendikaların engellemeye ve sabote etmeye çalıştıkları bu kabarışta, fabrika konseylerine önemli görevler ve inisiyatifler düşüyor.

Grothe, fabrika konseylerine, yaklaşan mücadelelerde işçi yığınlarına 'amaçlar ve liderlik' kazandırmak için yerel ve bölgesel örgütlenmeler oluşturmaları için çağrıda bulundu. Fiyatların kontrolü işini üstlenecek komitelere ve proleter savunma örgütlerine -Proleter Yüzler'e- ihtiyaç vardı: Bunlar, fabrika konseyleriyle beraber, krizden pozitif bir sonuçla çıkma potansiyeline sahip bir işçi hükümetinin temelini oluşturacaklardı.

Grevler ve gösteriler devam etti. İşçiler 2 Haziran'da Bautzen'de, 7 Haziran'da Dresden ve Leipzig'de gösteriler düzenlediler. O tarihte, Yukarı Slezya bölgesinde 100.000'in üzerinde madenci ve mühendis grevdeydi; bu greve öncülük yapan ve seçimle belirlenmiş grev komitesinin 26 üyesinden 6'sı komünistti. 11 Haziran'da, aynı bölgede, tarihte ilk kez tanım işçileri greve gidiyorlardı ve greve katılan tanım işçisi sayısı 100.000 dolayındaydı. Bunu, Brandenburg'daki 10.000 gündelikçinin grevi izle-

di. Yine 11 Haziran'da, Emden, Bremen, Hamburg ve Lübeck'te, komünistlerin liderliğindeki kızıl sendikalar enternasyonali Profintern'e üye Denizciler Federasyonu'nun inisiyatifiyle gerçekleşen liman işçileri grevi başladı.

Berlin'de ilk eyleme geçenler makine işçileri oldu. Toplam 250.000 makine işçisinden 153.000'i sendikalarda örgütlenmişti. İşçilerden gelen basınç, sendikada greve çıkılıp çıkılmaması konusunda referanduma gidilmesini sağladı. Büyük çoğunluk, grevden yana oy kullandı. Bunun üzerine, sendika, sendika üyesi olmayan işçilere de açık olan ikinci bir referandum daha düzenledi. Grevyanlısı çoğunluğun oranı, bu ikinci referandumda birincisinden de büyüktü. Nihayet, 60 işletmede greve çıkıldı. İşverenler hemen müzakereleri başlattılar. 10 Temmuz'da 150.000 makine işçisi greve gitti, pek çok fabrikada sendika liderliği liderlikten uzaklaştırıldı. Aynı gün, işyeri yönetimi ücret artışı talebini kabul ederek, Haziran'ın ikinci haftasında 9,800 mark olan ücreti Temmuz'un birinci haftası için 12,000 marka yükseltti. Anlaşmanın maddelerinden biri, bir parite komisyonu kurulmasını öngörüyordu. Bu komisyon enflasyonun yarattığı zararı karşılayacak tazminatın belirlenmesinde kullanılacak bir fiyat endeksi oluşturacaktı. Bu fikrin yaygınlaşacağından korkan işverenlerin talebi üzerine, anlaşmanın bu maddesi gizli tutuldu. Ancak, grevle elde edilen kazanımlar ortadaydı: 10 Haziran'dan sonra makine işçilerinin ücretleri, sendikaların 3 Haziran'da reddedilmiş olan talebinden yüzde 38 oranında daha yüksekti. Çok geçmeden sıra yapı işçilerine, sonra da başkentin ağaç işçilerine geldi. Komünistler her yerde grevlerin ve yeniden işbaşı yapmanın ön saflarındaydılar; sadece sendikalardaki toplantılarda değil, fakat, sendika liderlerini toplantıya çağırmaya zorladıkları herkese açık 'işçi meclisleri'nde de sık sık çoğunluğu oluşturuyorlardı.[4]

Almanya Komünist Partisi, ilk defa (ve, tarihin daha sonra gösterece ği gibi, son defa) proleteryanın çoğunluğunu kendi etkisi altına almıştı. Bir tarihçi şunu yazar: "1923 yılı yazında, KPD, kuşku götürmez biçimde Alman proleteryasının çoğunluğunu ker di arkasına almış durumdaydı."[5]

Dolayısıyla, Aralık 1918'den 1923 yazına uzanan yaklaşık beş yıllık bir süre içinde, KPD, işçi sınıfının küçük bir azınlığını temsil eden bir parti olmaktan çıkarak, sınıfın ana kütlesi üzerinde kendi nüfuzunu kurmuş bir kitle partisi kimliğine bürünmüştü.

Sokaktaki karışıklık

'Ekmek isyanları, Berlin, Dresden, Frankfurt am Main, Mannheim, Köln'de gündelik olay haline geldi.'[6] Burjuva devlet aygıtı, olağanüstü bir basınç altına girmişti:

> Ekonomik yaşamdaki bu parçalanma, Waymar Cumhuriyeti'nin hukuksal yapısını da tehlikeye düşürdü. Memurlar, devlete olan bağlılık duygularını yitirdiler; aldıkları küçücük ücretler, bunların gündelik ihtiyaçlarını karşılamanın çok uzağındaydı; bunlar, kendilerini dümencisi olmayan bir botta sürükleniyor hissediyorlardı. Halkın isyanına sempatiyle bakan polis memurları, ekmek gösterilerine karşı savaşkan ruhlarını yitirmişlerdi ve Reich topraklarının dört bir yanında mantar gibi türeyen sapotaj gruplarının ve askeri oluşumların varlığına gözlerini kapatıyorlardı. Hamburg'da durum öylesine gergindi ki, polis, yiyecek maddelerini yağmalayan aç kitlelere müdahale etme cesareti gösteremiyordu. Ağustos'ta, Hamburg limanındaki liman işçilerinin kitlesel gösterileri ayaklanmaya yol açtı. Hamburg'un öndegelen komünistlerinden biri şunu yazıyordu: "Polis teşkilatının bazı bölümleri, otoritelerce güvenilmez olarak görülüyor, bunlar işçi sınıfına sempatiyle bakıyorlar."[7]

8 Ağustos'ta, gelişmeler doruğuna ulaştı. Başbakan Cuno, parlamentoda yaptığı uzun bir konuşmada, hükümetin izlediği politikaları haklı göstermeye çalıştı. Tartışmalar uzayarak ertesi güne sarktı. Bundan sonra, parlamento binası, kendileriyle görüşmeyi reddeden parlamenterlere öfke duyan işçi delegasyonları tarafından kuşatma altına alındı. Parlamentodaki tartışma, hükümete güvenoyu verilmesiyle sona erdi; oylama sırasında Sosyal Demokratlar çekimser oy kullanırlarken, Komünistler karşı oy kullandılar. Komünist Wilhelm Könen, parlamentodan Alman işçilerine hitaben yaptığı konuşmada, 'işçilerin kitlesel hareketinin parlamentonun başına geçerek işçilerin devrimci hükümetini kurması' çağrısında bulundu. Grev hareketi ivme kazandı. Berlin'de tramvay işçileri greve çıktılar. Bundan birkaç dakika sonra, komünist hücrelerin çağrısına uyan matbaa işçilerinin grevi başladı; darphanede çalışan 8.000 basım işçisi de bunlar arasındaydı. Kağıt para basımı durdu: Birkaç saat içinde, hükümet elinde kullanabileceği kağıt para bile bulamayacak duruma düşecekti. Büyük işletmelerdeki işçiler de, Siemens ve Borsig işçilerinin öncülüğünde grev kervanına katıldılar. Berlin'in grevde bulunan on

bir işletmesindeki işçiler, komünistlerin taleplerini benimseyerek Cuno'nun istifasını, bir işçi hükümetinin kurulmasını istediler. Kent ulaşımı tamamen durmuş, şehirde gaz ve elektrik kesilmişti. Hamburg'da tüm inşaatlarda faaliyetler durmuştu, Krefeld ve Aachen'da işçi gösterileri patlak vermişti. Polis bu gösterilere müdahale etmiş, göstericiler arasında ölenler olmuştu. Gazetelerin öğle baskılarında, Merkez Bankası'nın kağıt para yokluğu nedeniyle geçici süre kapanacağı yazıyordu.[8]

11 Ağustos'ta, Berlin fabrika konseylerinin alelacele topladıkları konferans, kentte genel greve gidilmesini kararlaştırdı ve ülkenin diğer kentlerdeki işçilerine greve katılma çağrısında bulundu. Çağrı, Die Rote Fahne'nin özel bir sayısı aracalığıyla yapıldı; fakat, otoriteler, hükümetten 'kamu düzeninin korunması' amacıyla bir günlük özel bir hükümet kararnamesi çıkarmasını isteyerek, gazetenin o sayısının pek çok nüshasına dağıtım sırasında el koydular. Buna rağmen, komünistler, kentteki çeşitli işçi gruplarının çağrılarına güçlü bir karşılık vermelerini sağlamakta başarılı oldular. Dahası, o gün ve onu takip eden günlerde, ülkenin çeşitli yerlerinde tek tük yasadışı grevler patlak verdi. Kesik kesik yaşanan grev dalgasının, Mart 1920'deki Kapp darbesi sırasında olduğu gibi genel bir greve dönüşme olasılığı hayli güçlüydü.[9]

Bununla birlikte, Cuno grevi ile Kapp grevi arasında çarpıcı bir fark vardı. Evelyn Anderson'un *Hammer or Anvil* başlıklı kitabında belirttiği gibi:

> Mart 1920'de, Alman işçileri, kendi sendikalarının ve partilerinin ortak çağrısına uymuşlardı. Ağustos 1923'te ise, ne sendikalardan, ne de işçi partilerinin herhangi birinden böyle bir çağrı gelmedi. Cuno grevi tamamen kendiliğinden nitelikteydi ve bu yönüyle Alman işçi hareketi içinde benzeri olmayan bir örnekti. İşyeri temsilcileri ve yerel işçi temsilcileri inisiyatifi ele alarak harekete öncülük ettiler. Partiler, ancak kitlelerin bu hareketi fiili bir gerçekliği yarattıktan sonra olan bitenin farkına vardılar. Bu, önemli sonuçlar doğurdu. Hareket güç yitirdi ve bu tür kendiliğinden ve rehbersiz bir eylemin erişebileceği maksimum düzeye, yani hükümetin istifasına ulaştıktan sonra, kendi kendini tüketmeye başladı. Bu başarılı hareketten daha olumlu ve daha yapıcı hedefler çıkarmak, ancak siyasal işçi partilerinin görevi olabilirdi.

Ne yazık ki, 'mevcut partilerden hiçbiri bu görevi yerine getirmedi'.[10]

KPD'nin politikası

1923 yılının ilk yedi ayı boyunca (Ruhr Bölgesi'nin Fransız askerleri tarafından işgali ile Cuno hükümetinin istifa ettiği 11 Ağustos arasında geçen süre içinde), KPD'nin politikası tutarlıktan ve net bir doğrultudan yoksundu. Söz konusu yedi ay boyunca, komünist liderler son derece karamsarlardı. Nitekim, KPD Başkanı Brandler, 17 Mart'ta Frankfurt'taki bir enternasyonal konferansta şunları söylüyordu:

> O zaman [1918'de -T.C.], Rus devrimine bağlı olarak yükselen bir devrimci dalgayı yaşıyorduk; oysa bugün, iktidarın burjuvazi tarafından ele geçirilmiş olması dolayısıyla gerileyen bir dalgayla yüz yüzeyiz ve bugün en öncelikli görevimiz proleteryayı harekete geçirmektir.[11]

1923 yılı boyunca KPD liderliği bağımsız bir tutum geliştirmedi ve Moskova'daki Komintern'in buyruklarına tam bir itaatkarlık gösterdi. Bu, 1921'deki Mart Eylemi'nin yıkıcı bir sonucuydu ve o günlerden itibaren Brandler, Thalheimer, Walcher, Ernest Meyer sağ, aşırı temkinli bir tutum içine girmişlerdi. Broué, KPD liderlerinin bu durumunu şu şekilde tanımlar:

> [Bunlar] giderek 'sağcılaştılar', sistematik ve inatçı bir biçimde temkinli, darbecilik eğilimine, hatta en basit sol reflekse karşı aşırı duyarlı ve sakınımacı bir tutum izlediler. Enternasyonal'in liderleri tarafından daha önce ölümcül bir hata işlemiş olduklarına inandırılmışlardı ve kendi düşünme yeteneklerine olan inançlarını yitirmişlerdi; sık sık, en azından nasıl kazanılacağını bilen Bolşeviklerle fikirbirliği içinde kalabilmek için kendi düşüncelerini bütünüyle bir yana bırakıp onların nasihatlarına kulak verdiler.[12]

Burjuva basın ise, Brandler'in devrimin yakın gelecekteki olabilirliği konusunda sahip olduğu karamsarlığın aksine, devrimin eli kulağında beklediğine inanıyordu! Kreuz-Zeitung, 26 Temmuz'da şunu yazıyordu: "Bugün yeni bir devrimin eşiğinde bulunduğumuz kuşkusuz. Daha önce kendi gözlerimizle tanık olduğumuz olaylardan sonra bu gerçeği görmemek nasıl mümkün olabilir?" Sonraki gün, Germania'da şunlar yazıyordu: "Reich hükümetine olan güven ciddi biçimde sarsılmış durumda... Hoşnutsuzluk tehlikeli bir noktaya erişti. Öfke yaygın. Hava elekt-

rikli. Küçük bir kıvılcım patlamayı ateşleyebilir... 9 Kasım'ın ruh hali yaşanıyor."[13] [9 Kasım, Alman İmparatoru'nun tahttan uzaklaştırıldığı gün]

Almanya'daki her gazete, komünist basın hariç, Novemberstimmung (Kasım ruh hali) ifadesine yer veriyordu.

Nisan sonu ya da Mayıs başlarında, KPD içindeki çeşitli fraksiyonların temsilcileri, Bolşevik liderlerden bir kez daha kendi aralarındaki anlaşmazlıklar konusunda hakem rolü oynamalarını istemek için Moskova'ya gittiler. Enternasyonal Yürütme Komitesi (ECCI), Troçki, Radek, Buharin ve Zinovyev tarafından temsil ediliyordu. Konferansta, birleşik cephe politikası tartışıldı, fakat komünistlerin iktidarı ele geçirilmesinden tek kelimeyle bile söz edilmedi.[14] Haziran'da, Komintern'in bir genişletilmiş yürütme komitesi toplantısı gerçekleşti. Toplantıda, çok genel terimler dışında, Almanya'daki durum tartışılmadı bile. Toplantının sona ermesinden sonra, Rus partisinin Politbüro üyeleri ile Enternasyonal Yürütme Komitesi üyelerinin en önemlileri tatile çıktılar.

Radek, Cuno hükümetini işbaşından uzaklaştıran kitlesel grevlerden, Stresemann liderliğinde yeni bir hükümetin (Maliye Bakanı Hilferding gibi bir dizi Sosyal Demokrat milletvekilinin kilit noktalara getirildiği bir koalisyon hükümeti) kurulmasından, bu hükümetin enflasyona karşı belirleyici önlemler almasından ve Fransa ile pasif direnişe son verilmesi konusunda bir anlaşmaya varmayı planlamasından sonra bile, hala bekle-gör politikası izlenmesini savunuyordu. Radek, *Die Rote Fahne*'de şunları yazıyordu:

> Şimdi, göreli bir anlaşma söz konusu: Bu anlaşma, geniş koalisyonun kendisini küçük burjuvazinin ve Hilferding isminin hala belli belirsiz bir umut kaynağı olduğu geri işçilerin gözünde bütünüyle itibarsızlaştırması için zaman vermelidir.[15]

Nihayet, 15 Ağustos'ta Komintern Başkanı Zinovyev, Kafkaslar'da bulunduğu bir sıra Moskova ile iletişim kurarak, KPD'nin yaklaşan devrimci krizin bilincinde olması gerektiğini söyledi. Zinovyev'e göre, 'Alman Komünist Partisi ve onunla birlikte Komintern'in faaliyetlerinde yeni ve belirleyici bir dönem başlıyordu'.[16]

O sıralar, Almanya'dan gelen haberleri en büyük heyecanla karşılayan kişi Troçki idi. Cuno grevini ve yeni Stresemann hükümetinin kurulduğunu öğrendiği zaman, Almanya'daki gelişmelerin gerçekten de bir ulusal krize işaret ettiği, KPD'nin bundan yararlanması gerektiği so-

nucuna vardı. Gelişmeler konusunda daha ayrıntılı bilgi edinebilmek için, Alman partisinin iki üyesini, August Enderle ve Jakob Walcher'i, derhal kendisini ziyaret etmeleri için o günlerde çalışma yürüttüğü Rusya'nın kuzeyine davet etti. Enderle ve Walcher, o sıralar, Profintern Yürütme Komitesi'nin KPD delegeleri olarak Moskova'da bulunuyorlardı. Troçki, bu ikisiyle yaptığı söyleşiden sonra, bunlardan birini, muhtemelen Almanya'daki temas adamı olarak gelişmeleri yerinde izlemesi için, Berlin'e gönderdi.

Bunu izleyen hafta içinde Rus liderler tatillerini yarıda kesip Moskova'ya döndüler. Politbüro 23 Ağustos'ta, Radek ve o sıra VSNKh başkan vekili olan Piyatakov'un da katıldığı gizli bir toplantı yaptı. Bir olasılık, bu toplantıya daha sonraları Gosplan'ın başkanlığına getirilecek olan Tsiurpa da katıldı.[17]

Moskova'daki tartışmalara, bu tartışmalardan çıkan politikalara biraz sonra değineceğiz. Fakat, bundan önce, KPD'nin politikası üzerinde ciddi boyutta hasara yol açan bir konuya değinme gereği duyuyoruz: 'Schlageter olayı'.

Schlageter sapması

Komintern liderlerinin Almanya'daki devrimci krizi anlamakta ne denli başarısız kaldıklarının açık kanıtı, Radek'in, Enternasyonal Yürütme Komitesi'nin KDP'yi süreçle hiçbir koşutluk taşımayan gerici bir rotaya yerleştirecek genişletilmiş Haziran oturumunda söyledikleridir. Radek, 'karşı-devrimin yürekli bir askeri' olmasına karşın, Schlageter'i bir müttefik olarak selamlıyordu.

A.L. Schlageter, Baltık bölgesinde Bolşeviklere, Ruhr bölgesinde işçilere karşı savaşmış aşırı sağcı bir subaydı. Fransızların kontrolü altındaki Ruhr bölgesinde bir demiryolu hattını havaya uçurmaya kalkışmıştı. Hemen yakalanmış, sıkıyönetim mahkemesinde yargılanarak 26 Mayıs 1923'te kurşuna dizilmişti. General Ludendorff, onun Münih'teki cenaze törenine katılarak bir konuşma yapmıştı. Schlageter, ayrıca, Nazi hareketinin kahramanlarından biri idi.

Radek şimdi, onu komünistlerle milliyetçiler arasındaki bir ittifak için bir simge olarak kullanmaya çalışıyordu. 'Bu genç insanların yolu nereye gidecek?' diye soruyordu Moskova'daki dinleyicilerine. Almanya'nın önünde seçebileceği iki yol vardı: Fransa'ya karşı Rusya ile birlikte tavır almak, ya da, Rusya'ya karşı Fransa'nın yanında yer almak. Eğer

Almanya bunlardan ikincisini seçerse, sağın militanlarının ulusal idealleri boş ve anlamsız hale gelecekti; Alman milliyetçiliği, ancak Almanya'nın Rusya ile el sıkışması halinde bir şansa sahip olabilirdi. Schlageter'in arkadaşları yaşamsal önemdeki bir soruyu yanıtlamak zorundaydılar:

> Alman milliyetçileri kime karşı savaşmak istiyorlar: Müttefik sermayesine karşı mı, yoksa Rus halkına karşı mı? Kiminle ittifak yapmak istiyorlar: Müttefik sermayesinin boyunduruğunu birlikte parçalamak için Rus işçileri ve köylüleriyle mi, yoksa Alman ve Rus halkını köleleştirmek için Müttefik sermayesi ile mi?

Radek, argümanlarını desteklemek üzere tarihsel bir örneğe başvuruyor, Yena'nın Napolyon tarafından baskı ve aşağılama altına alınmasından sonra köylülerin kurtuluşunun Prusya'nın özgürlüğü ve yeniden inşasının önkoşulu olduğunu gören Scharnhorst ve Gneisenau'nın deneyimini hatırlatıyordu. Almanya'nın Versay Antlaşması'nın boyunduruğundan kurtulması, ancak işçilerin kurtuluşu ile mümkün olabilirdi. KPD sadece sanayi işçilerinin ekmek mücadelesinin partisi değil, fakat ayrıca, kendi tüm halkının özgürlüğü ile, *Almanya'da çalışan ve çile çeken herkesin özgürlüğü ile aynı şey olan kendi özgürlüğü için savaşan proleteryanın partisi idi.*

Muhtemelen, Radek, bu konuda kendi inisiyatifi ile hareket ederek söylemiyordu bunları. Daha sonra ifade ettiği üzere, bu konuşması için Zinovyev'den 'sadece sözlü değil yazılı onay' da almıştı ve daha sonra Zinovyev onun Schlageter'e ilişkin yazılarını 'doğru ve iyi' olarak tanımlamıştı.[18]

Bu konuşmanın ardından, KPD, Naziler de dahil olmak üzere milliyetçilerle kamuoyu önünde birkaç hafta süren tartışmalara girişti. Berlin'de, komünistlerle Naziler, öğrencilerden oluşan bir dinleyici kitlesi için "Schlageter Hangi Uğurda Öldü?" başlıklı bir tartışmayı birlikte örgütlediler.

Die Rote Fahne'deki habere göre, birkaç saat süren bu tartışma hiçbir tatsız olaya yol açmadı. Komünist lider Ruth Fischer şunu söyledi: "Almanya'yı özgürleştirecek olan dev burada... Bu dev, ait olduğunuz ve yanında yer almanız gereken Alman proleteryasıdır." Gazeteye göre, bu sözler 'yüksek alkışlarla' karşılandı. Ardından toplantı sona erdi ve birbirine muhalif iki grup, 'tam bir uzlaşma havasında değilse bile karşılıklı bir saygı içinde' toplantı yerinden ayrıldı. Sosyal Demokrat gazete

Vorwärds, Fischer'in toplantıdaki konuşmasına ilişkin ilginç bir gözleme yer verdi. Bir görgü tanığının tuttuğu notları olduğu gibi aktaran gazete, komünist konuşmacının yalnızca dinleyicilerin Yahudi karşıtı duygularına seslenmiş olduğunu ileri sürdü:

> Her kim Yahudi sermayesine karşı çıkıyorsa, o kişi, kendisi farkında olmasa bile, kendi sınıfının bir savaşçısıdır. Sizler borsa simsarlarına karşısınız. Çok iyi. Yahudi kapitalistlerini ayaklarınız altında ezin, onları elektrik direklerinde sallandırın... Fakat... büyük kapitalistler, Stinne'ler, Klöckner hakkında ne düşünüyorsunuz? ... Alman halkı, ancak Rusya ile ittifak kurarak Fransız kapitalizmini Ruhr bölgesinden def edebilir.

O dönem boyunca, komünist basın, Yahudi karşıtlığını dolaylı yoldan içeren ifadelere zaman zaman yer verdi. *Die Rote Fahne*, 7 Ağustos'ta, 'Stresemann'ın Yahudi *Kommerzienräte*'leri (Ticaret Müsteşarları, seçkin maliyecilere verilen ünvan) başlıklı kısa bir yazı yayınladı; yazı, *Vorwärds* gazetesi editörü Friedrich Stamfer, Carl Severing ve Hermann Müller gibi önde gelen Sosyal Demokratların Yahudi kapitalistlerle yakın ilişki içinde oldukları gerçeğine dikkat çekiyordu.

Komünistler, bir bütün olarak, kendilerini Yahudi karşıtlığı meselesinden uzak tutmaya çalıştılarsa da, bundan her zaman sakınamadılar -özellikle de milliyetçilerle yapılan ortak tartışma toplantıları sırasında milliyetçi dinleyiciler konuşmacının sözünü kesip bu komuyu gündeme getirdiklerinde. KPD Merkez Komitesi üyesi Hermann Remmele'nin 2 Ağustos günü Stuttgart'ta komünistlerden ve Nazilerden oluşan bir dinleyici toplululuğuna seslendiği sıra yaşananlar bunun açık bir örneğiydi. Remmelde, Yahudi karşıtlığının, açlık ve sefalet içinde bulunan kör ve cahil kitlelerin dikkatini yaşadıkları sefillikten başka yere çekmek için iktidarı elinde tutanların başvurdukları eski bir oyun olduğunu söylediğinde dinleyiciler arasından sataşm: ır oldu.

Remmele sözlerini şu şekilde sürdürdü: "Yahudi karşıtlığının nereden kaynaklandığını göremiyor değilim. Bunun için Stuttgart'ın sığır pazarına gitmek, Stuttgartlı kasapların sığır alacak paraya sahip olmadıkları için eve ellleri boş giderken çoğunluğu Yahudi olan sığır tüccarlarının sığırları nasıl yok pahasına satın aldıklarını görmek yeter." (Faşistlerden yükselen 'Çok haklı' sesleri).

Remmele konuşmasında söylemek istediklerini söylemezden ön-

ce dinleyicileri yatıştırmak amacıyla olduğu açıkça sezilen bir şekilde, aynı konuya kısa bir süre sonra yeniden değindi: "Siz, Faşistler, Yahudi mali sermayesine karşı savaşmak istediğinizi söylüyorsunuz. Pekala. Durmayın! (Faşistlerden hararetli alkışlar). Ama unutmamanız gereken bir şey daha var: Sanayi sermayesi! (Faşistlerden gelen bağırtılar: 'Ona karşı da savaşırız!') Çünkü, mali sermaye aslında sanayi sermayesinden başka bir şey değildir."

KPD'nin milliyetçilerle ortak bir zemin yakalama konusunda ne kadar hevesli olduğunun başka bir göstergesi, 10 Ağustos'ta yapılan ve Remmelde'nin yine konuşmacı olduğu bir başka tartışma toplantısıydı. Tartışmaya, Nazileri temsilen bir konuşmacının yanısıra, komünistlerin daveti üzerine Sosyal Demokratlardan bir konuşmacı da katılacaktı. Ancak, SPD daveti geri çevirdi. Remmelde, Nazilerin sempatisini kazanmak için, partinin resmi birleşik cephe politikasıyla çok açık biçimde çelişen şeyler söyledi. 8.000 kişiden oluşan dinleyici kitlesine, Nazilerle bir ittifakın kendisine Sosyal Demokratlarla bir ittifaktan daha az itiraz edilir göründüğünü söyledi; komünistlerin Liebknecht ve Luksemburg'un katilleriyle bile işbirliği yapmaya niyetli olduklarını sözlerine ekledi.[19]

Schlageter politik hattı, tam bir başarısızlığın ifadesiydi: Almanya'nın ulusal çıkarlarını kimin daha iyi savunduğu konusunda yürütülen entelektüel bir tartışmayla Nazi yandaşlarının komünizme doğru çekilmesi olanaksızdı. Ve bu politik hat, Almanya'nın derin bir devrimci kriz içinde bulunduğu sıra öne çıkarılıyordu!

İnanılamayacak kadar ürkütücü görününen Schlageter olayı, tarihten kazıyıp atılamayacak bir gerçeklik; olay, Lenin'in henüz hayatta olduğu sıra Komitern liderliğinde yaşanan soysuzlaşmaya ışık tutuyor.

Enternasyonal Yürütme Komitesi uyanıyor

Cuno hükümetine karşı yapılan grevler, o sıra tatile çıkmış olan Komintern liderlerini gafil avlamıştı. Bunlardan hiçbiri, Enternasyonal Yürütme Komitesi'nin Haziran oturumunda aldığı zaman kazanma stratejisinin yanlışlığını açıkça gözler önüne seren böylesi büyük bir hareketin yaşanabileceğini ummamıştı. Broué, Moskova liderliğinin bundan sonra uyanmaya başladığını yazar:

> 10 Ağustos dolaylarında, kitlelerin Komintern liderlerinin çok uzakta olmadığını düşündükleri bir savaşa hazır oldukları açıkça görülür haldeydi. Fakat, gerginlik uzun süre korunamazdı ve geniş tabanlı

bir hükümetin kuruluşunda ifadesini bulan sınıflararası güç dengesi uzun ömürlü olamazdı. Dolayısıyla, Enternasyonal liderleri, Ağustos ayı ortalarından itibaren, Mayıs'tan o yana geçen yitirilmiş süreyi telafi etmek için zamana karşı verilen bir yarış içine girerek, Alman ayaklanmasını hazırlamaya giriştiler.[20]

Brandler, Ağustos ayı sonundan itibaren Moskova'daydı ve Bolşevik liderlerin Almanya konusunda uygulanacak politikanın ne olacağı konusunda bir karara varmalarını bekliyordu. KPD içindeki sol kanadın liderleri Arkadi Maslow, Ruth Fischer ve Ernest Thälmann Moskova'ya çağrıldılar. Merkez Komitesi'nin iki üyesi Edwin Hoernle ve Clara Zetkin de, KPD'nin Enternasyonal Yürütme Komitesi'nin delegeleri olarak o sıralar Moskova'daydılar. Bu Alman liderlerle Rus partisinin Politbürosu arasında yapılan toplantılardan birinde, Troçki, durumun devrim için olgunlaşmış olduğunu, hatta, -tıpkı Rusya'da Ekim devrimi öngününde yapılmış olduğu gibi- ayaklanma için bir gün saptanaması gerektiğini ileri sürdü. Troçki, 23 Eylül günü *Pravda*'da yayımlanan (ve Komintern'in yayın organı *Internationale Presse-Korrespondenz*'in özel bir sayısında da yeniden basılan) "Bir Karşı-Devrim Ya da Bir Devrim İçin Kesin Bir Hareket Planının Kararlaştırılması Mümkün Müdür?" başlıklı makalesinde düşüncelerini ayrıntılı olarak açıklıyordu:

> Bir darbe için yapay yoldan buna uygun siyasal bir durumun yaratılması... bunun kararlaştırılmış bir güne denk getirilmesi açıkçası mümkün değildir. Ancak, böyle bir durumun temel unsurlarının halihazırda mevcut olduğu bir zamanda, öncü parti... önceden uygun bir anı seçer, kendi siyasal, örgütsel ve teknik güçlerini senkronize eder ve -eğer yaptığı hesaplar yanlış değilse- zaferi getirecek darbeyi indirir.
>
> Örneğin, bizim Ekim devrimini alalım... Bolşeviklerin Petrograd'ta ve bunun ardından Moskova Sovyeti'nde çoğunluk haline geldikleri andan itibaren, partimiz bir sorunla karşı karşıya geldi: genel olarak iktidarı alma değil, fakat belli bir plana göre ve kararlaştırılmış bir günde iktidarı ele geçirme sorunu. Seçilen gün, bilindiği gibi, tüm Rusya Sovyetleri Kongresi'nin toplanacağı gündü.[21]

Bu argümanı kullanan Troçki, Alman ayaklanması için bir gün kararlaştırılmasında ısrar etti. Kuşku ve güvensizliği Radek tarafından da payla-

şılan Brandler'in karşı çıkmasına karşın, ayaklanma için 9 Kasım günü seçildi. Bu, tarihsel anlama sahip bir gündü: 1917 Rus devrimi 7 Kasım'da gerçekleşmişti ve 1918 Alman devrimi için öngörülen tarih 9 Kasım'dı.

Brandler, fikrini değiştirmeyi reddedince, Zinovyev bir uzlaşma önerdi: söz konusu tarih sadece 'oryantosyon' işlevi görecek, ayaklanma onu takip eden dört ya da altı haftalık süre içinde bir günde gerçekleşecekti. Eylül ayı sonlarında bu konudaki tartışmalar hala devam ederken, Kasım başı hedeflenen zaman olarak kaldı.

Brandler ve Radek kararsızlıklarını, ayaklanma planına yönelik kuşkularını, Zinovyev ise, alışkanlığı olduğu üzere, değişken ve kaçamaklı tutumunu sürdürdüler. O sıralar Komintern'in işlerine ender olarak karışan Stalin ise, KPD'yi dizginleyen bir politika izlenmesinden yana tavır koydu. Stalin, Almanya konusu ile ilgili olarak Ağustos'ta Zinovyev ve Buharin'e gönderdiği bir mektupta şunları söylüyordu:

> Komünistler, [içinde bulunulan zamanda] Sosyal Demokratlar olmadan iktidarı ele geçirme arzu ve çabası içinde mi olmalıdırlar? Bunun için yeterince olgunlaşmışlar mıdır? Benim açımdan sorulması gereken sorular bunlar. Biz Rusya'da iktidarı ele aldığımızda şu ihtiyatları sahiptik: (a) barış; (b) toprağın köylülere verilmesi; (c) işçi sınıfının büyük çoğunluğunun desteği; (d) köylülerin sempatisi. Alman komünistleri şu an bu türden hiçbir avantaja sahip değiller. Kuşkusuz Sovyet toprakları onlara yakın bir mesafede -bu bizim yoksun bulunduğumuz bir avantajdı; ama, şu an bizim onlara verebileceğimiz şey nedir? Tabiri caiz ise, Almanya'da iktidarın yuvarlanıp düşmesi ve komünistlerin bunu yakalayıp tutması durumunda, komünistler bir patırtı içine sürüklenecekler. Bu, olası 'en iyi' durum. Ama olası en kötü durum başlarına gelirse, paramparça olup geri püskürtülecekler. Meselenin esası, Brandler'in 'kitleleri eğitme' arzusunda yatmıyor; meselenin esası şu ki, burjuvazi ve Sağ Sosyal Demokratlar, kesinlikle, karşı tarafı yoklamaya yönelik deneysel-hücumu genel bir muharebeye çevireceklerdir (bunun için hala bütün avantajlara sahip bulunuyorlar) ve karşı tarafı çökertecekleridir. Faşistler elbette uyumuyorlar; ama, ilk saldıranın Faşistler olması bizim avantajımıza olur: Bu, tüm işçi sınıfını komünistlerin etrafında birleştirecektir... Dahası, gelen tüm raporlara bakılırsa, Faşistler Almanya'da zayıf durumdalar. Bana kalırsa, Almanları yüreklendirmemek, temkinli davranmalarını sağlamak gerekir.[22]

Böylece, Alman devriminin tüm kapıları zorladığı 1923 yılı Ağustosu'nda, Stalin KPD'nin yüreklendirilmemesi, aksine temkinli kalınması gerektiğine inanıyordu. Stalin'in kaderci yaklaşımı, zamanın devrimcilerden yana olduğu, devrimci güçlerin gelişiminin sürmesi gerektiği varsayımı tarafından kamufle edilmişti; onun bu pasif yaklaşımı, iktidarı ele geçirme konusunda devrimci partinin kararlı davranmaması durumunda kitlelerin umudunun düşkırıklığına dönüşebileceği olasılığını gözardı ediyordu. Lenin, 1917 yılının Eylül ve Ekim aylarında birkaç haftalık bir gecikmenin tüm devrimi yıkıma sürükleyebileceğini söylerken, meseleye '*ya şimdi ya da asla*!' şeklinde yaklaşırken tamamen haklıydı. 8 (21) Ekim 1917'de, 'Rus ve dünya devriminin başarısı iki ya da üç günlük bir çarpışmaya bağlı' diye yazmıştı Lenin.[23]

Alman ve Rus liderlerin ihtiyatlı tutumunun sona erdirilebilmesinden önce, bir başka sorunun halledilmesi gerekiyordu. Bu, Brandler tarafından ortaya konmuş ve önerilen devrimin yüksek komutanlığı tarafından dikkate değer bulunmuştu. Brandler, kendisinin ifadesiyle söylersek, 'Almanya'nın Lenin'i değildi' ve Troçki ile Zinovyev'e, Troçki'nin gizlice Almanya'ya gelip yerleşerek- Alman operasyonunu yönetmenin sorumluluğunu üstlenip üstlenemeyeceğini soruyordu. Troçki, bu görevi üstlenmeye arzuluydu. Fakat Rus politbürosu içinde Zinovyev, Kamenev ve Stalin'den oluşan Troçki karşıtı 'troika' [üçlü] onun gitmesine izin vermeyecekti. Eğer Troçki bu göreve gider ve görevi başarırsa hem Rus hem de Alman devriminin herkesçe kabul gören lideri olarak diğer üçünün gölgede kalmasına yol açardı.

Zinovyev, Kamenev ve Stalin, bu güç meseleyi kritik sahneyi bir saçmalıklar komedisine dönüştürerek hallettiler. Zinovyev, Almanya'ya Troçki yerine Komünist Enternasyonal Başkanı sıfatıyla ve 'devrimin bir askeri' olarak kendisinin gideceğini bildirdi. Sonra, sahneye Stalin dahil oldu; içten bir sevecenlik ve sağduyu havası içinde, Politbüro'nun en önemli ve en çok sevilen iki üyesinin hizmetlerinden yoksun kalma riskini göze alamayacağını söyledi.[24]

Devrim için stratejik plan, şimdi Rus ve Alman liderler tarafından yapılıyordu. Saksonya, atış-rampası olarak işlev görecekti. Burada sol Sosyal Demokrat Zeigner başkanlığındaki hükümet aylardır komünistlerle işbirliği yapıyordu. Rus liderler, özellikle Zinovyev, komünistlerin bu hükümete girmeleri, bu stratejik konumdan hareketle silahlı bir ayaklanma için altyapıyı hazırlamaları gerektiğine inanıyorlardı. Sorun, daha sonraları Radek tarafından kısa ve açık olarak ortaya kondu:

> Proleterya, bizim de dahil olduğumuz işçi hükümetini savunmadan başlayarak, gücünü Saksonya'da yoğunlaştırıyor; proleterya, kendisini silahlandırabilmek ve orta Almanya'nın bu sınırlı proleter eyaletinde güneyde Bavyera'daki karşı-devrimle kuzeydeki Faşizm arasında bir duvar oluşturabilmek için, devlet iktidarından yararlanmaya Saksonya'da girişecektir. Bununla eşzamanlı olarak, parti, ülkenin bütününde sürece dahil olacak ve kitleleri harekete geçirecektir.

Radek'in vurguladığı anahtar cümle, 'Proleterya kendisini silahlandırabilmek için... devlet iktidarından yararlanmaya Saksonya'da girişecektir' ifadesidir.[25]

1 Ekim'de, KPD'nin Merkez Komitesi'ne, Enternasyonal Yürütme Komitesi adına Zinovyev imzasını taşıyan bir telgraf gönderildi:

> Duruma ilişkin olarak belirleyici anın en geç dört-beş hafta içinde geleceğini tahmin ediyor olmamızdan hareketle, [amacımız doğrultusunda] doğrudan kullanabileceğimiz her konumu derhal ele geçirmemizin zorunlu olduğunu düşünüyoruz. [Bugünkü] durum temelinde, Saksonya hükümetine dahil olmamız sorununa siyasal açıdan yaklaşmalıyız. Hükümete, Zeigner halkının aslında Saksonya'yı Bavyera'ya ve Faşistlere karşı savunmaya gönüllü olmaları koşuluyla katılmalıyız. 50.000 ya da 60.000 işçi derhal silahlandırılmalı; General Müller'e* aldırış edilmemeli. Aynı şey, Thüringen için de geçerli.

Brandler, Komünistlerin Saksonya ve Thüringen'de hükümete dahil olmaları fikrine beyhude yere karşı çıktı:

> Komünistlerin -sözde silah temini için- Saksonya ve Thüringen'de hükümete dahil edilerek devrimci krizi derinleştirme fikrine şiddetle karşı çıktım. Saksonya ve Thüringen'de polisin elinde silah depoları olmadığını biliyordum ve bunu Moskova'dayken de söyledim. Tek bir makineli tüfeğe ihtiyaç olduğunda bile, bunun Reichswehr'in [ulusal ordu] Berlin yakınlarındaki cephane deposun-

---

* General Müller, Saksonya için ulusal ordunun temsilcisi olarak henüz atanmış komutandı.

dan ısmarlanması gerekiyordu. İşçiler halihazırda iki kez yerel cephanelikte bulunan silahları ele geçirmişlerdi -ilkin Kapp darbesi sırasında, ikincisinde ise 1921'de. Ayrıca, komünistlerin hükümete girmelerinin kitle eylemlerine dinamizm kazandırmayacağını, aksine bunları zayıflatacağını söyledim; çünkü, o durumda, kitleler ancak kendi başlarına yapabilecekleri şeyin şimdi hükümet tarafından da yapılabileceği beklentisine gireceklerdi.
Zinovyev'in bu söylediklerime verdiği karşılık, öfkeyle kükreyerek yumruğunu masaya indirmek oldu.

Önerileri oylamayla reddedilen Brandler, Komintern kararlarına riayet edeceğini söyledi. Brandler, bunun nedenlerini şu şekilde açıklıyor:

> Kendi kendime, 'Bu insanlar şimdiye kadar üç devrimi başardı' diye düşündüm. Bana göre, aldıkları kararlar saçmaydı. Ama, zafere ulaşmış deneyimli devrimciler olarak görülenler onlardı, ben değil. Onlar üç devrim başarmışlardı, ben ise henüz bir tanesini başarmanın çabası içindeydim. Onların emirlerine uymak zorundaydım. Moskova'dan Berlin'e dönüş yolculuğum sırasında, Varşova'daki tren garında bir gazete satın aldım. Saksonya hükümetinde Bakan olarak görevlendirildiğimi bu şekilde öğrendim. Şu hale bakın! Arkamdan işler bitiriliyordu ve benim hiçbir şeyden haberim yoktu. Bütün bunların anlamı, beni bir oldu bitti ile karşı karşıya bırakmaktı.[26]

Ekim başlarında, Maslow dışında Moskova'daki tüm KPD liderleri kararlaştırılmış planı yaşama geçirmek için Almanya'ya döndüler. Ayrıca, bir Komintern delegasyonunun süreci yönlendirmek üzere Almanya'ya gönderilmesine karar verildi: Radek, parti işlerinden sorumluydu; Piyatakov, halihazırda görev noktalarına ulaşmış olan General Skobolevski ve General Guralski ile koordinasyon içinde askeri işlere gözetmenlik yapacaktı; Schmidt ise, sendikalarla bağlar kuracaktı.

12 Ekim günü üç komünist lider Saksonya hükümetine dahil oldu. Komünistler, bu üç liderden birinin, polis teşkilatını kontrol eden İçişleri Bakanlığı'nın başına getirilmesini istediler. Bu talep yerine getirilmedi; komünistler, bunlardan birinin -ki bu Brandler oldu- devlet bakanlığından sorumlu *Ministerialdirektor* (Yardımcı Sekreter) olarak atanmasıyla yetinmek zorunda kaldılar -bu hiç değilse polis teşkilatı üzerinde

dolaylı bir kontrol sahibi olmalarına olanak tanıyordu. Ayrıca, komünist Paul Böttcher'in Maliye Bakanı, komünist Fritz Heckert'in ise Ekonomi Bakanı olması kararlaştırıldı.[27]

Ulusal hükümet, Saksonya hükümetine karşı saldırıya geçmekte gecikmedi. 13 Ekim'de, 'Proleter Yüzler'in dağıtılmasını isteyen bir ultimatom yayınlandı. Saksonya hükümeti buna uymayı reddetti. Komünistler, aynı gün Thüringen hükümetiyle bir anlaşmaya varmış olmanın sevincini yaşıyorlardı. Burada da sol sosyalistlerle komünistler arasında bir koalisyon kurulmuş, iki komünist -biri Eğitim Bakanı diğeri ise Ekonomi Bakanı olarak- hükümete girmişti. Berlin, buna, Saksonya polisinin 16 Ekim'den itibaren Reichswehr'in doğrudan otoritesi altına gireceğini Zeigner hükümetine bildirerek karşılık verdi. Zeigner, polis üzerindeki yetkisini yitirince gücünü yitirmiş oldu ve Brandler anlamsız polis dosyalarından sorumlu *Ministerialdirektor* durumuna düştü.[28] 20 Ekim'de, Reichswehr Saksonya üzerine yürüyüşe geçti.

21 Ekim'de Chemnitz'de fabrika komitelerinin bir konferansı toplandı. Brandler, burada yaptığı konuşmasını grev çağrısında bulunarak tamamladı. Fakat, Sosyal Demokrat bakanlardan biri, bu önerinin kabul edilmesi halinde konferansı terk edeceğini söyledi ve konferans fiyaskoyla sonuçlandı. Genel grev önerisi, önerilerin incelenmesinden sorumlu bir komisyonun kurulmasıyla nazik biçimde gündemden çıkarılmış oldu. Brandler, bundan mantıksal bir sonuç çıkardı ve ayaklanma planının geri alınması gerektiğini düşündü. (Radek ve o sıra Chemnitz'de bulunmayan diğer Komintern delegeleri onun bu kararına razı oldular).

Ruth Fischer, geriye doğru bir bakışla, Chemnitz konferansının Saksonya'da genel grev önerisini reddetmesine ilişkin olarak şu haklı değerlendirmede bulunuyor:

> Sosyal Demokratların Chemnitz'deki kuşku ve tereddütleri tamamen haklıydı; sadece Saksonyalı işçilerin omuzlarına yönelerek bir koalisyonun gücünü Reichswehr'in gücüne karşı sınamaya kalkışmak aptalca bir plandı. Başarılı bir eylem, ancak proleteryanın gücünün anahtar merkezlerinin -Hamburg, Berlin, Ruhr- öncülüğünde gerçekleşmesi durumunda mümkün olabilirdi... Bu bölgelerden her birinde, Komünist Partisi Saksonya'da olduğundan daha güçlüydü ve bunlar dururken Saksonya'nın seçilmiş olması Sosyal Demokrat delegeler tarafından komünist kadroları kollamaya yönelik bir girişim olarak yorumlandı.[29]

Saksonya'da bir koalisyon hükümeti kurma planının bütünü bir saçmalıktan ibaretti. Komünistlerin, kontrol edemeyecekleri bir hükümetin sorumluluğunu kabul ederek Sosyal Demokratların koalisyon hükümetine katılmaları fikri, ve eşanlı olarak bir ayaklanma hazırlığı içinde olmaları, şimdi tüm tutarsızlığıyla gözler önündeydi.

Komintern ve KPD liderleri, birleşik cephe politikasının sadece avantajlar değil, fakat yanlış uygulanması durumunda tehlikeler de içerdiği gerçeğini gözden kaçırdılar. Böyle bir politika, kolaylıkla, kitlelerin arkasında duran liderler arasında reformist unsurlara uyarlanma, oportünist bir duraksamayı yeğleme anlamına gelecek fikirlerin ortaya çıkmasına yol açabilir.

Alman Ekimi'nin trajik başarısızlığı, Hamburg'daki komünist ayaklanma girişimiyle son buldu. Chemnitz'de Almanya'nın dört bir yanında tetikte bekleyen komünistlere harekete geçme emrini ulaştırmak üzere bir kararın alınmasını bekleyen habercilere, ayaklanma hazırlıklarının iptal edildiği haberini yaymaları söylendi. Ancak, bugüne kadar doyurucu bir açıklaması yapılamamış trajik bir hata sonucu, parti merkez komitesinin iki üyesi Thälmann ve Remmele, Chemnitz'den konferans sona ermezden önce ayrıldılar; bunlar, konferansın başarıya ulaşmasının kesin olduğu izlenimi edinmişlerdi ve 22 Ekim akşamı Hamburg'a vardıklarında ayaklanmanın başlatılması parolasını verdiler. Ertesi sabahın erken saatlerinde, Reichswehr'in bi engelle karşılaşmaksızın koalisyon hükümetini dağıtmak için Saksonya'nın başkenti Dresten'e doğru yürüdüğü saatlerde, birkaç yüz Hamburglu komünist saldırıya geçerek çeşitli polis karakollarını işgal ettiler, buralardaki silahlara el koyarak şehrin bir kısmını kırk sekiz saat boyunca kendi kontrolleri altında tuttular. Polisin karşı saldırısına umutsuzca direndiler ve başlattıkları ayaklanma hızla kente gelen askeri güçler tarafından ezildi.[30]

Böylece, Alman Devrimi trajik bir fiyaskoyla sona erdi.

Dördüncü Komintern Kongresi tohumu ekiyor

Komintern yönetim merkezinde, Rus liderler, proleterya diktatörlüğünden farklı bir şey olarak algıladıkları 'işçi hükümeti'nden söz ederlerken büyük bir kafa karışıklığı içindeydiler. Zinovyev, KPD liderliğine Saksonya ve Thüringen'de Sosyal Demokratlarla birlikte bir koalisyon hükümetine girmeleri talimatını verirken, Komintern Dördüncü Kongresi'nin işçi hükümetlerine ilişkin kararını yerine getiriyordu. Rus partisi de dahil olmak üzere Komintern liderleri arasında hiç birinin 1923'te Almanya-

'da koalisyon hükümetleri kurulmasına karşı çıkmamış olmasının nedeni budur.

Burada, Dördüncü Kongre'de işçi hükümeti gibi önemli bir konuda yapılan tartışmalara Lenin ve Troçki'nin katılmamış olduklarını geçerken belirtmek gerekir. O sıra Lenin gerçekten çok hastaydı ve kongreye yaptığı yegane katkı, Ekim devriminin beşinci yıldönümü nedeniyle yaptığı konuşma oldu -bu, dağınık, ifadelerin Lenin'in ağzından bozuk biçimde döküldüğü bir konuşmaydı. (Lenin öylesine hastaydı ki, kongrenin resmi dili olan Almancayı çok iyi konuşan bir insan olmasına karşın, salt rahatsızlığı nedeniyle Radek o konuşma sırasında Lenin'e yardımcı olmak zorunda kaldı). Troçki, kongreye önemli bir dizi katkıda bulundu, ancak işçi hükümeti konusundaki tartışmalara katılmadı.

Bu konudaki başlıca konuşmacılar Zinovyev ve Radek'ti. Her ikisi de, birleşik bir Sosyalist-Komünist hükümet için mücadelenin işçilerin birleşik cephesi için yürütülen ajitasyonun mantıksal bir sonucu olduğunu ısrarla savundu. Böyle bir hükümetin, hemen hemen otomatik biçimde, mücadelenin proleterya diktatörlüğüne kapı aralayan daha derin bir aşamasına yol açacağını ima ettiler. Nitekim, Radek şunları söylüyordu:

> İşçi hükümeti vücut bulduğunda, burjuvazi demokratik ilkelere uygun kurulmuş olsa bile bir işçi hükümetine tolerans göstermeyeceği için, böyle bir hükümet basamak taşı işlevi görecektir. Sosyal Demokrat işçi, kendi hükümetini savunabilmek için, kendini komünist olmaya zorunlu hissedecektir.[31]

Bu mekanik bir saçmalıktan başka bir şey değildi: Sanki, kapitalizm, burjuvaların katılmadığı reformist hükümetlerin idaresinde varlığını sürdüremezmiş gibi!

Kongre'nin kararının Radek'in bu ifadelerinden daha akla yakın olduğu doğrudur. Ne var ki, söz konusu karar netlikten uzaktı ve oportünist sonuçlar çıkarılmasına olanak tanıyan bi içerikteydi.

Komintern liderliğinin, Dördüncü Kongre'de, Lenin ve Bolşeviklerin Kerenski Geçici Hükümeti'ne karşı takınmış oldukları uzlaşmaz muhalefetin (ki bu tavır hükümetin General Kornilov'un tehditi altına girdiği günlerde bile tutarlığından bir şey yitirmemişti) önemini gözardı ettikleri çok açıktı. O koşullarda bile, Lenin, Bolşeviklerin hükümetin uygulamalarının sorumluluğunu üstlenmemeleri, hiçbir koşulda Menşeviklerle ve Sosyalist Devrimcilerle kendi aralarındaki farkların geri plana düşmesi-

ne izin vermemeleri gerektiğini söylüyordu. 30 Ağustos (12 Eylül) 1917'de Bolşevik Merkez Komitesi'ne gönderdiği bir mektupta şunları yazdı:

> Şimdi bile Kerenski hükümetini desteklememeliyiz. Böyle bir şey ilkesizlik olur. Şu soruyla karşılaşabiliriz: Kornilov'a karşı savaşmayacak mıyız? Elbette savaşmak zorundayız! Ama bu iki aynı şey değil; burada bir ayrım çizgisi var...
> Biz de savaşacağız, tıpkı Kerenski'nin askerlerinin yaptığı gibi, biz de Kornilov'a karşı savaşıyoruz, ama Kerenski'yi desteklemiyoruz. Aksine, onun zayıflığını açığa çıkarıyoruz. Burada bir fark var. İnce bir ayrım gibi görünüyor, ama son derece esaslı ve unutulmaması gereken bir ayrım bu.[32]

Lenin, kimi zaman reformistlerle pratik, geçici işbirliğinin kaçınılmaz hale gelebildiğini her zaman söyledi. Ancak, bu tür bir işbirliği sırasında reformistlere asla güvenmemek, komünistlerle reformistler arasındaki farkların bulanıklaşmasına asla izin vermemek gerekiyordu ve izlenmesi gereken ilke şuydu: Ayrı yürü, birlikte vur. Lenin, her zaman, düşmanı olduğu kadar geçici müttefiki de kollamak gerektiğini ileri sürdü. Reformistlerle ittifakı öngören bir birleşik cephe politikası, ancak kısmi görevlerle, özellikle de savunma mücadeleleri ile sınırlı olabilir. Sosyalist devrimi Sosyal Demokratlarla kurulacak bir birleşik cephe sayesinde başarmak tamamen tartışma dışıdır. Burjuva düzen ile proleterya diktatörlüğü arasında bir geçişsel devrimci rejim olamaz.

Komünistlerle Sosyal Demokratlar arasında Komintern Dördüncü Kongresi'nin Kasım 1922'de kabul ettiği ve bir yıl sonra Almanya'da yaşama geçirdiği koalisyon fikri, Lenin'in Sosyal Demokrasi'ye yönelik güvensizliğiyle ve ona karşı uzlaşmaz tavrıyla tamamen çelişki içindeydi.

Alman devriminin yenilgisi ve Rusya'da bürokrasinin yerini sağlamlaştırması

Alman devriminin yarattığı heyecan, Rusya'nın dört bir yanında insanları etkisi altına aldı. Ruth Fischer, Eylül 1923'teki Moskova'yı şu şekilde tanımlıyor:

> Şehir, Alman devrimini selamlayan sloganlarla, posterlerle donatılmıştı. Şehir merkezini süsleyen pankartlar ve rengarenk flamalarda şu tür sloganlar yazılıydı: 'Rus Gençleri, Almanca Öğrenin: Alman

> Ekimi Yaklaşıyor!' Hemen her dükkanın camlarında Rosa Luksemburg, Clara Zetkin ve Karl Liebknecht'in resimleri asılıydı. Tüm fabrikalarda, toplantılarda 'Alman devrimine nasıl yardım edebiliriz?' konusu tartışılıyordu.[33]

Bu tür tartışmalar salt formaliteden ibaret değildi. Hükümet, Rus işçilerinden Alman devrimi için gerçek özverilerde bulunmalarını bekliyordu. Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi'nin kayıtlarına göre, 'Rus işçi sınıfı, Alman devriminin çıkarları gerektirdiği durumda ücretlerindeki artışların ertelenmesini, zorunluysa ücretlerin düşürülmesini kabul ediyordu'. İşçilere, Alman proleteryasının yenilgisinin Rus işçilerin de yenilgisi anlamına geleceği anlatılıyordu. Halka açık toplantılarda, kadınlardan, evlilik yüzüklerini ve diğer değerli takılarını Alman davasına destek için bağışlamaları isteniyordu. Ticaret Komiserliği, yayınladığı genelgelerde, 'ilerleyen Alman devriminin Ticaret Komiserliği'ni yeni sorunlarla karşı karşıya bıraktığını, halihazırdaki ticaret rutininin yerini, Alman proleteryasının zaferine yardım için oluşturulacak iki rezervin alması gerektiğini' belirtiyordu; bu iki rezervden biri altın, diğeri ise mısırdı. Bu komiserliğin tek tek Sovyet cumhuriyetlerindeki temsilciliklerine, toplam 60 milyon pud tahılı Rusya'nın batı sınırlarına göndermeleri talimatı verildi. Rus Komünist Partisi, Politbüro'nun emri doğrultusunda, gerekli anda Alman devrimine destek olmak üzere Almanya'ya sevk edilmek üzere Almanca konuşan, komünist eğitimden geçmiş askerlerden oluşan ihtiyat birliklerinin kurulması için listeler yapmaya girişti. Üyelerinden Alman proleteryası ve devrim için yaşamlarını tehlikeye atmaya hazır olmaları istenen Rus komünist gençlik örgütlerine özel bir önem atfedildi. Ekim'de, devrimci sloganlarla her yerde karşılaşılıyordu: 'İşçilerin Almanyası ile bizim İşçi ve Köylü Birliğimiz, barış ve emeğin siperleridir'; 'Alman çelik çekici ile bizim Sovyet ekmeğimiz dünyayı fethedecektir!' Sovyet gazeteleri, Alman işçilerinin zafere erişmeleri durumunda yeni Alman hükümetinin Sovyet Rusya ile birleşeceğini, böylece Avrupa'da 200 milyonluk muazzam bir gücün ortaya çıkacağını, Avrupa'da hiçbir gücün bununla savaşmaya cesaret edemeyeceğini, çünkü kimsenin böyle bir güce karşı koyamayacağını' yazıyorlardı.[34]

Büyük örtbas

Rus işçilerinin bu umutları söndü ve küle dönüştü.

Moskova liderliği, olayların tersine dönmesi karşısında nasıl bir

tutum izledi? Troçki, Alman proleteryasının olağanüstü ağır bir yenilgiye uğradığının farkındaydı. 1924 yılı Ocak ayında, Almanya'da Mayıs'tan, ya da çok açık biçimde Temmuz'dan Kasım'a kadar olan zaman dilimi içinde devrimci bir durumun yaşanmış olduğunu yazıyordu:

> Mayıs'tan (Ruhr bölgesindeki direnişin başlamasından), ya da Temmuz'dan (bu direnişin çökmesinden), General Seeckt'in iktidarı ele geçirdiği Kasım'a kadar olan süre içinde, krizin Almanya'nın yaşamında benzeri görülmemiş bir aşamaya işaret ettiği tartışmaya yer bırakmayacak kadar açıktır.

Ne var ki, komünist liderlik fırsatın elden kaçıp gitmesine izin vermişti:

> Eğer Komünist Partisi iktidarın ele geçirilmesine yönelik doğrudan siyasal, örgütsel, teknik hazırlık için tarihin kendisine sağlamış olduğu beş altı aylık süreden yararlanarak çalışma hızını birden artırmış olsaydı, olaylar, Kasım'da tanık olduğumuzdan çok daha farklı biçimde sonuçlanabilirdi... Proleteryanın, doğrudan iktidarın fethine yürüyen devrimci bir partiyi somut faaliyeti içinde görmesi gerekiyordu.
>
> Ancak, Alman partisi, daha önceki propaganda politikasını daha geniş ölçekte sürdürmekle yetindi.[35]

Troçki, daha sonra, 1924 Eylül'ünde kaleme aldığı Ekim Dersleri başlığını taşıyan ünlü makalesinde şunu ifade ediyordu: "Almanya'da, dünya-tarihsel öneme sahip olağanüstü devrimci bir durumun elden kaçırılmasının nasıl mümkün olabildiği konusunda klasik bir örneğe tanık olduk."[36]

Zinovyev ve onun Komintern içindeki arkadaşları, Troçki'den farklı olarak, yenilginin önemini küçümsemeye, Brandler ve Radek'in kişiliğinde günah keçileri bulmaya giriştiler. Devrimcilerin işçilere her zaman gerçeği söylemek zorunda oldukları, olayların seyrinde keskin bir dönüş yaşansa bile bunu işçilerin bilincinde net ve güçlü bir iz bırakacak biçimde açıkça dile getirmeleri gerektiği düşüncesinde ısrar etmiş olan Lenin'in aksine, Zinovyev, Almanya'daki yenilginin anlamını ve bu yenilginin uluslararası alandaki olağanüstü sonuçlarını saklamak için elinden geleni yaptı.

Zinovyev, 12 Ekim ile 1 Kasım 1923 tarihleri arasında, Pravda'da,

'Alman Devriminin Sorunları' başlığı altında on makale yazdı. Bunlar, tavrın hep aynı kaldığı, olayların akışından hoşnut bir dille kaleme alınmış yazılardı. İlk makale, ilerleyen Alman devrimini iyimserlikle selamlıyordu:

> Kısa bir zaman içinde, 1923'ün sonbahar aylarının sadece Almanya'nın değil, tüm insanlığın tarihinde bir dönüm noktasını ifade ettiği herkes tarafından açıkça görülecek. Alman proleteryası, titrek parmaklarıyla, dünya işçi sınıfı mücadelesi tarihinin en önemli sayfasını çeviriyor. Beklenen saat geldi. Dünya proleterya devrimi tarihinde yeni bir dönem halihazırda başlamış bulunuyor.

Beşinci makale, kimi güçlüklere rağmen, -Lenin'in 1917 Eylülü'nde yazdığı Bolşevikler Devlet İktidarını Ellerinde Tutabilecekler Mi? başlıklı ünlü broşürünü anıştıran bir ifadeyle- 'Alman proleteryasının ikitidardaki yerini muhafaza edeceğini' ileri sürüyordu. Altıncı makale, Alman devrimine yönelik dış müdahale tehlikesinden söz ediyordu. 22 Ekim (Chemnitz konferansının başarısızlığa uğramasından sonraki gün) tarihini taşıyan yedincisi, Alman Komünist Partisi'nin 'birleşik cephe taktiğini büyük ölçüde başarıyla yaşama geçirmiş olduğundan kuşku duyulamayacağını' ileri sürüyor, 'Sol komünistlerin itirazlarının yanlışlığının ortaya çıktığını savlıyordu.

Pravda, 26 Ekim'de yine Zinovyev'in bir makalesini yayımladı:

> Almanya'daki proleter devrim, daha başlangıçtan itibaren, Rus devriminden daha da büyük bir uluslararası öneme sahip olacak. Almanya, Rusya'dan daha ileri düzeyde sanayileşmiş bir ülke. Avrupa'nın tam göbeğinde yer alıyor... Almanya, Alman devrimine bir darbe indirmeye karar veren herhangi bir burjuva ülkede tüm dengeleri altüst edecek kadar güçlü bir proleteryaya sahip.

31 Ekim'de, Zinovyev hala Alman devriminin ilerlemekte olduğunu söylüyordu: "Avrupa'nın yazgısının çok kısa bir süre içinde Almanya'da belirleneceğini görememesi için insanın kör olması gerekir."

Zinovyev, 1 Kasım günü yayımlanan ve "Yanılsamaya yer yok" başlığını taşıyan onuncu ve son makaleye kadar, Saksonya ve Hamburg'da yaşanmış felaketlere ilişkin herhangi bir değinide bulunmadı. SPD'nin, iktidarı 'barışçıl' yoldan ele geçirmeleri için Faşistlere kapı araladığı

teşhisinde bulunuyordu; Saksonya'daki koalisyon hükümeti, Sosyal Demokratların engellemeleri yüzünden, üzerine düşen görevleri 'yerine getirememişti'. Ne makalelerde, ne de 2 Kasım günü bir Alman broşüründe çevirisi yapılarak yayınlanmak üzere kaleme alınmış metinde, KPD liderliğine yönelik bir eleştiri yer almıyordu.

Bundan birkaç hafta kadar sonra, Zinovyev kendisi ile KPD liderliği arasına bir mesafe koyma gereği hissetti. Enternasyonal Yürütme Komitesi adına KPD Merkez Komitesi'ne gönderdiği bir mektupta, onları, 'silahlı eylemi başlatmak için Saksonya'daki durumdan yararlanma konusunda başarısız kalmakla' ve 'Sakson hükümetine katılma politikasını sosyal demokratlarla banal bir parlamenter koalisyona çevirmekle' suçladı.[37] Brandler'in ve Alman Merkez Komitesi üyelerinin çoğunluğunun Sakson hükümetine katılma fikrini sıcak karşılamamış oldukları, bunu Enternasyonal Yürütme Komitesi'nin basıncı sonucu gönülsüz biçimde kabullendikleri gerçeğini rahatça bilmezlikten geldi.

Zinovyev, Almanya'daki yenilginin önemini olduğundan küçük göstermeye devam etti. CPSU'nun 25 Ocak 1924 tarihli Onüçüncü Konferansı'nda şunları söyledi: "Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi sizlere şunu söylemelidir ki, eğer bunun benzeri olaylar yinelenirse, aynı durumda aynı şeyleri yine yaparız."

Uluslararası Kızıl Yardım'ın 2 Şubat 1924 tarihli bir konferansında, Avrupa'nın bütünündeki durumun, 'ne kadar kısa süreli olursa olsun bir sakinleşme, dışsal bir pasiflik dönemine yol açmayacak kadar' dinamik olduğunu ileri sürdü: "Avrupa, bir belirleyici olaylar dönemine giriyor... Almanya'nın keskin bir iç savaşa doğru yol aldığı açık."

Enternasyonal Yürütme Komitesi Başkanlığı, Şubat 1924 başlarında, Almanya'daki olaylardan çıkarılması gereken dersler konusunda bir karar metni yayımladı: "Almanya Komünist Partisi, ayaklanma ve iktidarı ele geçirme sorununu gündeminden çıkarmamalıdır. *Tam aksine* [!], bu sorun, tüm somutluğu ve aciliyeti içinde hala önümüzde duruyor."[38] 26 Mart'ta, Enternasyonal Yürütme Komitesi KPD'ye şunları yazdı:

> Almanya'da proleter bir devrimin yaşanması kaçınılmaz. Ekim 1923'te olayların temposuna ilişkin tahminlerde yapılan yanlışlar parti açısından pek çok sorun yarattı. Ancak, en nihayet bunlar geride kalmış olaylar. Temel öngörü değişmeden kalıyor. Devrim yaklaşıyor... Parti, şimdi, işçi sınıfının önüne en önemli görevleri daha önce olduğundan daha keskin bir biçimde koymalıdır: ikti-

dar için, proleterya diktatörlüğü için doğrudan savaşım için hazırlanmak.[39]

Zinovyev, liderliğin yaptığı ciddi yanlışları gözlerden sakladı. Tarihte sık sık yaşandığı gibi, kuyrukçuluk kendi karşıtına dönüşerek maceracılığa yol açtı. Ve, Alman yenilgisinin ardından, Zinovyev KPD içindeki aşırı-sol eğilimi kışkırtmaya başladı. Bu, Alman proleteryasının bundan birkaç yıl sonra Naziler karşısında alacağı yenilginin maddi temelini hazırladı. Enternasyonal Yürütme Komitesi'nin Almanya'daki olaylara ilişkin 19 Ocak 1924 tarihli bildirisinden bir bölüm aktarmakta yarar görüyoruz:

> Alman Sosyal Demokrasisi'nin lider kesimi, içinde bulunduğumuz şu gün, Alman Faşizminin yüzüne sosyalist maske geçirmiş bir fraksiyonundan başka bir şey değildir... Alman Sosyal Demokrasisi'nin liderlerinin sermayenin yanına geçmeleri yeni olan bir şey değil. Esas olarak, bunlar her zaman proleteryanın sınıf düşmanlarının yanındaydılar; şimdi, kapitalist demokrasiden kapitalist diktatörlüğe geçişin tamamlanmasıyla birlikte, bu gerçek kitleler tarafından da açıkça görülüyor. Bu durum, bizi, Almanya'daki birleşik cephe taktiğimizi değiştirmeye sevk ediyor. Beyaz diktatörlüğün paralı askerleriyle bir alışveriş içinde olunamaz. Bu, tüm Alman komünistleri tarafından iyice anlaşılmalı ve tüm Alman proleteryasına net, gür bir sesle ilan edilmelidir.
>
> SPD'nin sağcı liderlerinden daha tehlikeli olanlar solcu liderlerdir... Almanya'da birleşik cephe taktiği sloganı şimdi, 'Tabanda birlik!' olmalıdır.[40]

'Tabanda birlik' terimi, komünistlerin sosyalist liderleri acımasızca eleştirerek sosyalist partilerin taraftarlarını kendi saflarına katılmaya çağırmaları anlamına geliyordu.

Zinovyev, Almanya'da yaşanan felakete ilişkin eleştiriler karşısında kendisini koruyabilmek için, insanı son derece rahatsız eden bir yönteme baş vurdu: KPD liderliğini günah keçisi gibi gösterip kurban etmek. Brandler'in KPD liderliğinden uzaklaştırılması Zinovyev'i kurtardı.

Brandler'in tutumunu sürekli eleştirmiş olan Troçki, her şeye karşın, Moskova'nın yabancı komünist liderleri bu şekilde giyotine göndermesine karşı çıktı. Olaylardan bir süre sonra şunları söyledi:

> Bu olayda, diğer olaylarda olduğu gibi, merkezi liderliğin kendi yanılmazlığını göstermek için periyodik olarak ulusal liderliklerin görevden uzaklaştırılması, bunların acımasızca suçlanması ve hatta partiden atılması gibi bir sisteme baş vurmasına karşı çıktım. [1]

Troçki, yabancı komünist partilerin kendi deneyimlerinden ve hatalarından dersler çıkarmalarına, kendi işlerini kendilerinin görmelerine, kendi liderlerini seçmelerine olanak tanınması gerektiğini ileri sürdü. Brandler'in liderlikten uzaklaştırılması kötü bir örnek teşkil ediyordu.

Lenin, 1923'te Alman Komünist Partisi'nin politikasının oluşturulması sürecinde yer almadı, çünkü ciddi biçimde hastaydı. 10 Mart'tan sonra ölümün eşiğine geldi; geçirdiği ağır kalp krizi, bedeninin yarısının felç olmasına, konuşma yeteneğini yitirmesine yol açtı. Böylece, Lenin, 21 Ocak 1924'e kadar dokuz ay kadar daha hasta yatağında yaşamayı sürdürmüş olmakla birlikte, artık siyasal yaşamının sonuna gelmiş oldu.

Okurun aklına şöylesi bir sorunun gelmesi mümkün: Eğer Lenin 1923 Alman olaylarında hiçbir rol oynamadıysa, neden Alman Devrimi'ni konu alan bu bölüm onun siyasal biyografisine dahil edildi? Bu sorunun yanıtı, bunun bir seçeneğinin olmadığı şeklinde. 1923'de Almanya'da uğranılan yıkım, Lenin'in Kominterni'nin envanter defterindeki en önemli unsurdu. Bu trajik olayın bir değerlendirmesi, Komünist Enternasyonal'in lideri olarak Lenin'in yaptığı çalışmanın önemli bir parçasını oluşturuyor.

1923 Alman felaketi, ayrıca, Lenin'in Kominterni'nin çok ciddi bir zaafına da ışık tutuyor. Lenin, Komintern'i iki temel varsayıma oturtmuştu: Bunlardan birincisi, dünya işçi sınıfının tek ve bölünmez olduğu tezidir; ikincisi ise, eşitsiz gelişim yasası temelinde onun en ileri parçasının daha geri konumda olanlara liderlik etmesi ve onları desteklemesi gerektiği tezidir. Komünist Enternasyonal'in öncüsü rolü, bir süre için Rus partisi tarafından oynanacaktı.

Ne var ki, böyle bir dünya ordusu içinde nüfuz ve etki tek yönlü olamaz: Öncü partinin görece olgunlaşmamış, daha deneyimsiz partileri etkilemesi kadar, ikincilerin de ilkini etkilemesi söz konusudur. Rus Bolşevizmi, Batı ve Orta Avrupa'daki komünist partileri muazzam ölçüde etkilemiştir, bunun tersi de doğrudur. Farklı ülkelerin komünist partileri arasındaki karşılıklı etkileşim, bunların her birinin kendi içindeki eşitsizliği dolayısıyla, her partinin kendi içsel mücadeleleri üzerinde bir etkiye sahip olmuştur.

Bolşevizmin bütün tarihi, tartışmaların ve parti içi mücadelelerin tarihidir. Bolşevik Parti, sadece Lenin ve Sverdlov'dan değil, fakat ayrıca Bogdanov ve Lunaçarski (1907-10) gibi kendi aşırı-solcularından, Rikov ve Dubrovinski (1911-12) gibi kendi 'kararsızlar'ından, (Rus devrimi sırasındaki tavırları bağlamında) Zinovyev ve Kamenev'in kişiliğinde ifade bulan kendi aşırı-sağından oluşan bir partiydi.

Rus partisi ile Batı ve Orta Avrupa'nın komünist partileri arasındaki karşılıklı etkileşim, ikincilerin deneyimsiz liderlerinin Enternasyonal Başkanı Zinovyev'in değirmeni için öğütülecek kabubat işlevi görmeleri kadar, Zinovyev'in Enternasyonal içinde bağımsız, özgüven sahibi liderlerin yetişmesini engelleyici bir işlev görmesi anlamına da geldi. Liderlik görevine uygun olmayanların doğal bir seleksiyona uğramaları süreci, Zinovyev tarafından teşvik edildi. Paul Levi bir Lenin değildi, bu doğru; ancak, Levi bir Zinovyev ya da bir Bela Kun da değildi. Zinovyev, kendi üstüne geçirdiği görkemli Ekim mantosu karşısında korku ve hayranlık karışımı bir duygu hissedecek emir erlerini tercih etti. Zinovyev'in liderliğinin en açık sonucu, 1923'te Almanya'da yaşanan yıkım oldu.

11

Lenin Yaşamını Adadığı Eseri İçin Savaşıyor

Lenin hasta düşüyor

Bolşevizmin tarihi ile Lenin'in biyografisi her zaman birbiriyle sıkı biçimde örülmüş durumdadır. Düş ile gerçeklik arasındaki uçurumun en geniş ve en derin olduğu NEP dönemi boyunca, proleterya ve partinin yaşadığı kan kaybının yanısıra, bunların lideri durumundaki insanın hastalığı, yığınsal toplumsal güçlerin karşısında yaşanan bireysel güçsüzlük trajedisini daha da ön plana çıkardı.

Devrim ve iç savaş yılları, Lenin'in sağlığında ciddi tahribatlara yol açtı. Fakat, Lenin'in boyun eğmez irade gücü ve çalışmalarını sürdürmedeki kararlılığı gücünden pek bir şey kaybetmedi. Çalışmalarına yoğun biçimde devam etti, pek çok faaliyete katıldı. 1 Eylül 1920'de, alçakgönüllü bir tavırla Rumiantsev Kütüphanesi'nden iki Yunanca sözlüğün kendisine ödünç verilmesi ricasında bulundu: Yunanca-Almanca, Yunanca-Fransızca, Yunanca-Rusça veya Yunanca-İngilizce olan bir sözlük; bir Yunan felsefesi tarihi; Almanca, Fransızca, Rusça veya İngilizce dillerinden birinde en iyi felsefe sözlükleri. Bu, Rusya'da en ızdıraplı, en çetin mücadelelerin yaşandığı bir zamanda yaşanıyordu. (Lenin, bu tür sözlüklerin kütüphane dışına çıkarılamayacağını biliyor, bu sözlüklerin bazı ciltlerini 'kütüphanenin kapalı olduğu günlerde bir akşam ya da bir gece için ve sabah iade etmek üzere' alıp alamayacağını soruyordu kütüphane idaresine.) [1]

Gergin günler yaşanıyor, pek çok geceyi masa başında uzun saat-

ler çalışarak geçiriyordu; sağlığının giderek kötüleşmesi beklenmedik bir durum değildi. 28 Aralık'ta şunu yazıyordu: "Bugün, uykusuzluk yüzünden kendimi çok hasta hissediyorum."[2] 1921 yılında sağlığı kötüleşmeye devam etti. 9 Ağustos'ta Gorki'ye şunu yazdı: "Hiçbir şey yapamayacak kadar bitkinim."[3]

Kendisini ilk kez ciddi biçimde hasta hissetmesi, kronik uykusuzluğun sıkıntısını yaşadığı günlerde, 6 Aralık 1921'de oldu. Hastalık izni alarak Moskova'nın banliyölerinden biri olan Gorki'ye gitti bir süre için. Burada bir iki hafta kaldıktan sonra, yeniden işinin başına döndü. Fakat, 1 Ocak 1922'de, bu kez altı haftalık bir izin almak durumunda kaldı. Tekrar çalışmaya başlamasının üzerinden henüz birkaç hafta geçmişti ki, 6 Mart ile 25 Mart tarihleri arasında bir kez daha izne ayrıldı. 23 Nisan'da, Sosyalist Devrimci Dora Kaplan'ın Nisan 1918'de düzenlediği suikast sırasında bedenine saplanan iki mermiden birisinin çıkarılması için bir ameliyat geçirdi. 25 Mayıs'ta geçirdiği kalp krizi, kısmi felce ve konuşma yeteneğini yitirmesine yol açtı. O günlerde, bir keresinde Troçki'ye şöyle söylemişti: "Görüyorsun, artık ne konuşabiliyor, ne de yazabiliyorum. Her şeyi yeni baştan öğrenmek zorundayım."[4] Dayanıklı bedeni, direngenliğini bir süre daha devam ettirdi; ancak Lenin çalışmalarına 2 Ekim'de geri dönebildi ve asla eski sağlığına yeniden kavuşamadı. 20 Kasım'da, (Moskova Sovyeti'nin bir oturumunda) son konuşmasını yaptı. 13 Aralık'ta iki tehlikeli kalp krizi geçirdi. 22-23 Aralık gecesi yine kısmi felç durumuna düştü ve Kremlin'deki apartmanının küçük odalarından birinde yatağa bağımlı bir yaşam sürmeye başladı.

Bu dönem boyunca, Lenin'in gösterdiği çalışma gayreti şaşırtıcı boyuttadır. Şubat 1923'te bile, geçirdiği bir dizi krizin ardından, sekreteri Fotieva'dan bir dizi kitap istedi*; oysa aynı gün, Fotieva Lenin'in sağlığıyla ilgili olarak günlüğüne şunları yazıyordu: "Çok bitkin görünüyor, güçlükle konuşuyor; ifadeleri bozuk ve sözcükleri birbirine karıştırıyor,

* V.S. Rozhitsin, Modern Bilim ve Marksizm, Kharkov, 1922; S. Y. Semkovsky, Bir Eğitim Konusu Olarak Marksizm, Tüm-Ukrayna Pedagoji Konferansı Raporu (Temmuz 1922), Kharkov, 1922; M. Alsky, İç Savaş ve NEP Dönemi Boyunca Mali Durumumuz, Moskova, 1923; S. N. Faulkner, Dünya Sanayi Krizinde Dönüm Noktası, Moskova, 1922; G. Tsiperovich, Kendi Başımıza! (Beş Yıllık Ekonomik Kalkınma'nın Sonuçları), Petrograd, 1922; L. Axelrod, İdealizme Karşı: Felsefi Düşüncede Belli İdealist Eğilimlerin Eleştirisi: Seçme Makaleler, Moskova-Petrograd, 1922; Arthur Drews, Die Christumsmythe, Moskova, 1923; P. G.

başına sürekli masaj yapmak gerekiyor."[5]

6 Mart 1923'te Lenin'in sağlığı hissedilir biçimde kötüleşti. 10 Mart'ta, geçirdiği yeni bir kriz sonucu bedeninin yarısı felç oldu, konuşma yeteneğini bütünüyle yitirdi. Politik aktivitesi son buldu. 15 Mayıs'ta, Kremlin'deki dairesinden Gorki'ye taşındı. Bundan iki ay kadar sonra, ansızın, sağlığı mucizevi bir şekilde yeniden düzelmeye başladı. Yürüyüşlere çıkmaya, sol eliyle yeniden yazı yazma egzersizleri yapmaya başladı. Çok geçmeden, yeniden kitap okuyabilir duruma geldi. Gazeteleri kendisine genellikle Krupskaya okurdu. Ancak, konuşma yeteneğini yeniden kazanamadığı açıktı. 21 Ocak 1924'te sağlığı ansızın yeniden kötüleşti ve yaşamı son buldu.

Aktif politik yaşamının son birkaç ayında Lenin, yaşamını adadığı eserine yönelik en ciddi tehditle mücadele etmek durumunda kaldı: Kendisinin kurduğu Sovyet rejimi içinde giderek güç kazanmakta olan gericiliğe karşı savaşım. O günlerde dikte ettiği makaleler, yazdığı makaleler arasında en iyileridir; net ve keskin yazılardır bunlar. Yazılarının sıklığı azalmakta, ama niteliksel düzeyi yükselmektedir.

Burada trajik olan durum, Lenin'in Rusya'daki toplumsal gericiliğin derinliğini yaşamının son döneminde, eylem zamanı geçtikten sonra tüm boyutu içinde kavramış olmasıdır.

Açtığı delikten içeri sızan kapitalizmi geri püskürtme çabaları

"Yeni Ekonomik Politika" başlığını taşıyan bölümde görmüş olduğumuz gibi, Lenin, kapitalizmin güçlerinin Sovyet rejimine dayattıkları bir geri adım olarak gördüğü NEP'i, bir yandan Kulaklarla Nepmenler arasındaki mücadeleyi diğer yandan da proleterya ile devlet arasındaki mücadeleyi kaçınılmaz olarak yoğunlaştıracak bir 'köylü Brestı' olarak tanımlamıştı. Köylülerin, Lenin'in NEP'i uygulamaya koyarken öngörmüş olduğu sınırların çok ötesine geçmiş olduklarını önceki bölümde gördük.

Bununla eşzamanlı olarak, işçiler de ciddi bir geri adıma zorlandılar. Kitlesel işsizlik, işçilerin üzerine bir kabus gibi çöktü. Parti hiyerarşisi

---

Kurlov, Rus Çarlığı'nın Sonu: Eski Bir Jandarma Komutanının Anıları, Moskova-Petrograd, 1920; S. I. Kanatchikov, Günün Konusu (Proleterya İdeolojisi Üzerine Notlar), Petrograd, 1923; I. A. Modzalevsky, Proleter Efsaneler (Modern Proleterya Şiirinde İdeolojik Sapmalar), Semipalatinsk, 1922.[6]

ile bütünleşmiş kızıl yöneticiler, sıkı bir disiplini dayatarak, haksız işten çıkarmalara yönelerek, işçilerin yaşam standartlarına karşı saldırıya geçtiler.

Sendikalar, Lenin'in kendilerinden umduğu rolü oynamadılar. Sanayide işyeri yönetimine katılma hakkının yanısıra ücretlerin belirlenmesinde söz hakkına sahip olma hakkının ellerinden alınmasından sonra, sendikalar güçlerini büyük ölçüde yitirdiler. İşçileri işverenlere karşı (ister devlet ister özel sektör olsun) savunmak yerine, işçiler üzerinde uygulanan sıkı disiplinde giderek artan bir rol üstlendiler, işçilere karşı işyeri yönetimiyle birlikte hareket ettiler.

Ayrıcalıklar, genel yoksulluk durumunun yaşandığı koşullarda, giderek herkes tarafından görülür hale geldi. Nepmenler, deste deste paralarla dolaşır, genelev ve kumarhanelerde boy gösterir, karıları kollarındaki zengin mücevherleri açıkça sergiler oldular. İşçi Muhalefeti üyeleri, Yeni Ekonomik Politika'nın baş harfleri olan NEP'i, Proleteryanın Yeni Sömürüsü (New Exploitation of the Proleteriat) olarak telaffuz etmeye başladılar ve bu popüler bir slogan haline geldi.

Lenin, 1921 ve 1922 yılları boyunca, şu soruları tekrar tekrar öne çıkardı: Geri çekilme ne kadar sürecek? NEP ne kadar devam edecek? Geri çekilme sürecini gözden geçirmeye duyulan gereksinimi giderek daha vurgulu olarak telaffuz etmeye başladı. Beyazların eski bakanı Profesör Ustrialov'un haklı çıkabileceği, NEP'in bir taktik olmaktan çıkarak bir evrim niteliği kazanacağı korkusunu daha güçlü biçimde hisseder oldu. Lenin, Marksizmde belirleyici bir yere sahip diyalektik ilkenin bilincindeydi: İster doğada ister toplumsal yaşamda olsun, nicel değişimler belli bir noktadan sonra nitel değişimlere dönüşürler. NEP altında rejimin böyle bir dönüşüme uğrayabileceğinden korkuyordu Lenin.

Devletin ve partinin NEP altında giderek bürokratikleştiğini, devrimin devrimcilerin elinden çıkmakta olduğunu görüyordu: "Aygıt, kendisini yönlendiren ele itaat etmeyi reddediyor" ve "sanki, direksiyon gizemli, kural tanımaz bir elin idaresinde ve bu elin kime ait olduğunu ancak Tanrı biliyor, belki bir fırsatçının, belki bir özel kapitalistin, belki de her ikisinin". Lenin, proleteryanın devlet aygıtı üzerindeki kontrolü kaybedeceği endişesindeydi.

Dış ticaret üzerindeki tekelin savunusu

Sovyet devletinin kapitalizmin basıncı karşısında hangi noktaya kadar geri çekileceği sorusu, dış ticaret üzerinde devlet tekeli sorununda ken-

disini açık biçimde hissettirdi.

Söz konusu tekel 22 Nisan 1918'de kurulmuştu. İç savaş sırasında, bu tekelin kaldırılması meselesi hiçbir zaman gündeme gelmemişti (zaten söz etmeye değer bir dış ticaret yoktu o dönemde). Ancak, 1921 yılı sonlarında, Riga'da toplanan Baltık Ekonomik Konferansı'nda, Sovyet delegesi Miliutin söz konusu tekelin kaldırılacağı sözünü vermişti. Diğer Bolşevik liderlerden bazıları, bu konuda Miliutin'i desteklediler. Sokolnikov, Buharin ve Pyatakov tekelin muhafazasına karşı çıkarlarken, Zinovyev, Kamenev ve Stalin bunun yumuşatılmasını istediler. Lenin, 3 Mart 1922'de Kamenev'e şunları yazdı:

> Yabancılar şimdiden devlet memurlarımızı rüşvetle satın almaya başladılar ve Rusya'dan arta kalmış ne varsa kendi ellerine geçirmeye çalışıyorlar. Bunda başarılı olabilirler.
> Hemen, kararlılığımızı gösteren sert, ateşli bir bildiri yayımlamalı, ekonomide daha fazla geri adım atmaya niyetli olmadığımızı, bizi aldatmaya (ya da tekeli kurnazca yollardan geçersiz kılmaya, vb.) yeltenenlerin terörizmle karşılık göreceklerini duyurmalıyız.[7]

Lenin, 15 Mayıs 1922'de, bu konuyla ilgili olarak Politbüro için bir karar taslağı kaleme aldı; taslakta, 'Merkez Komitesi dış ticaret tekelinin gerekliliğini bir kez daha teyit eder' deniyordu.[8] Ayrıca, Stalin'e gönderdiği bir mektupta, 'dış ticaret tekelinin gevşetilmesine ilişkin olarak tüm konuşmalar, müzakereler, komisyonlar üzerine *resmi bir yasak getirilmesi*' isteğinde bulunuyordu. Stalin, Lenin'in söz konusu mektubuyla ilgili olarak şu notu düştü: "*Bu aşamada* dış ticaret tekelinin *yumuşatılması* taleplerine 'resmi bir yasak" getirilmesi fikrine itirazım yok. Bununla birlikte, böyle bir *yumaşatmanın* giderek kaçınılmaz hale geldiği kanısındayım."[9]

Tartışma devam etti. 22 May 'ta Lenin'in konuya ilişkin tezleri Politbüro tarafından benimsendi. Ancak, daha sonra, 25 Mayıs'ta kısmen felç olmasına yol açan kalp krizi nedeniyle siyasal faaliyetten uzak düştüğü günlerde, tekelin kaldırılmasını savunanlar inisiyatifi ele geçirdiler. 6 Ekim'de, Merkez Komitesi'nin bir oturumunda, Sokolnikov'un tekelin önemli ölçüde gevşetilmesi gerektiği yolundaki önerisi Komite tarafından onaylandı. Lenin bu durumu şiddetle reddetti; 16 Ekim'de, Merkez Komitesi, 25 Aralık tarihindeki oturumda konuyu yeniden tartışma gündemine almaya razı oldu. 11 Ekim'de, Lenin, Troçki'ye, bu konuyu

kendisiyle özel olarak görüşmek istediğini bildirdi. Bundan iki gün önce, Lenin, Politbüro'nun tüm üyelerine kararın geri alınmasını istediği acil bir mektup göndermişti. Stalin bir kez daha Lenin'in o mektubuna bir not iliştirdi: "Yoldaş Lenin'in mektubu, Merkez Komitesi'nin 6 Ekim'deki oturumunda dış ticaret tekeline ilişkin olarak almış olduğu kararın doğruluğu konusunda düşüncemi değiştirmedi."[10] Aslan ölümcül bir yara almış durumdayken, çakal başını kaldırmaya başlamıştı. 12 Aralık'ta, Lenin, Troçki'ye, dış ticaret tekelinin muhafazası konusunda güç birliği yapmayı önerdi: "Yoldaş Troçki. Sana, Krestinski'nin mektubunu yolluyorum. Bana, bununla hemfikir olup olmadığını mümkün olduğu kadar kısa sürede bildir. MK oturumunda tekelin muhafaza edilmesi için mücadele edeceğim. Sen ne düşünüyorsun? Saygılar, Lenin."[11]

Bundan üç gün sonra, Lenin Stalin'e gönderdiği mektupta, 'Dış ticaret tekeli konusundaki görüşlerimin savunulması gerektiği konusunda Troçki ile fikir birliğine vardık' diye yazıyor ve şunu ekliyordu: "Bu son derece önemli meselede yalpalayıp kararsızlık gösterilmesine asla izin verilemez, bu yalpalama bütün çalışmamızı altüst edecektir."[12]

Lenin için dış ticaret tekeli meselesinin NEP altındaki geri çekilmenin sınırları açısından ne denli merkezi bir öneme sahip olduğu, onun, Buharin'den gelen ve tekelin yumuşatılmasını öneren bir mektubuna yönelik eleştirisinden açıkça anlaşılır:

> Pratikte, Buharin, gümrükler değil dış ticaret tekeli tarafından korunmadıkça kendi sanayini kurma ve Rusya'yı bir sanayi ülkesi haline getirme kapasitesini bütünüyle yitirecek olan sanayi proleteryasına karşı çıkarcıların, küçük burjuvazinin ve köylülüğün üst tabakalarının avukatı olarak hareket ediyor. Bugün Rusya'nın içinde bulunduğu mevcut koşullar göz önüne alındığında, dışa karşı korunmanın herhangi bir diğer biçimi tamamen hayali olacaktır; proleteryaya hiçbir yarar sağlamayan, salt kağıt üzerinde kalan bir koruma olacaktır. Dolayısıyla, meseleye proleteryanın ve onun sanayileşmesi açısından bakılırsa, bugünkü mücadele temel ilkeler etrafında dönen bir mücadeledir.[13]

Tekel sorununa ilişkin Lenin-Troçki ortaklığı, Merkez Komitesi'ni 6 Ekim'de almış olduğu karardan vazgeçmeye sevk etti. Bunun üzerine, Lenin, 21 Aralık'ta Troçki'ye şunları yazdı: "Hedefi bir mermi bile sıkmadan tek bir manevra sayesinde ele geçirmemiz mümkünmüş, durum

öyle görünüyor. Durmamamızı, saldırıyı devam ettirmemizi öneriyorum."[14]

Lenin, NEP'in küçük kapitalist köylülüğe verilmiş bir ödün olduğunu sık sık vurguladı. Belli önlemler alınmadığı taktirde, bu tür ödünler bir yıkımla sonuçlanacaktı. Dış ticarette serbestiye izin vermemek gerekiyordu. Böyle bir serbesti, devleti, fiyatlar ve köylülük üzerindeki her tür kontrol mekanizmasından yoksunlaştımak anlamına gelecekti.

Planlamaya duyulan ihtiyaç

Proleteryanın güçsüzlüğünün, sanayinin güçsüzlüğünün bir sonucu olduğu Lenin açısından çok açıktı. Proleteya ile köylülük arasındaki güç denegesi ve Nepmenlerin gücü, her şeyden önce sanayi ve tarımın göreli gücüne bağlıydı.

Lenin, 13 Kasım 1922'de yaşamının son konuşmalarından birini yaptığı Komintern Dördüncü Kongresi'nde, ekonominin bütün 'yüksek komuta kademeleri'nin devletin elinde olduğunu ileri sürdü. Peki ama sanayi alanındaki 'komuta' kimdeydi? 1922'deki tarımsal çıktı savaş öncesi düzeyinin üçte ikisi kadarken, sanayi savaş öncesi üretim düzeyinin üçte birinin biraz üzerindeydi: Küçük ölçekli sanayi (kırsal kesimdeki sanayi ve zanaat üretimi), savaş önecesi üretim düzeyinin yüzde 54'ü kadardı; geniş ölçekli sanayi ise ancak yüzde 20 dolayındaydı. Rusya'nın savaş öncesi sanayi sektörleri arasında en büyüğü olan ve tüm geniş ölçekli sanayinin temeli sayılan metalurji sanayinde, 1922 yılı üretimi 1912 yılı üretim düzeyinin sadece yüzde 7'si kadardı.[15]

Bu yüzden Lenin, Kasım 1922'deki Komintern Dördüncü Kongresi'nde yaptığı konuşmada, tehlike çanlarının çaldığına dikkati çekiyordu:

> Rusya'nın selameti, sadece köylü çiftliklerinde iyi bir hasata bağlı değildir, bu yetmez; benzer şekilde, ülkenin selameti köylülüğe tüketim eşyaları temin eden hafif sanayinin durumunun iyileşmesine de bağlı değildir, tek başına bu da yetmez. Ayrıca ağır sanayiye ihtiyacımız var. Ve bu alanda işleri yoluna koymamız yılları bulan bir çalışmayı gerektirecek.
>
> Ağır sanayi, devletin teşviklerine ihtiyaç duyar. Eğer bu teşvikleri sağlayamazsak, bırakın sosyalist devleti, uygar bir devlet olarak bile ayakta duramayız.[16]

Lenin, yazdığı son makalenin sonlarında, 'köylülüğün yoksulluk atını, yani yıkıma uğramış bir köylü ülkesine göre tasarlanmış ekonomiyi bırakıp, proleteryanın aradığı ve aramak zorunda olduğu yeni bir ata, yani geniş ölçekli makineleşmiş sanayi, elektrifikasyon, Volkhov enerji istasyonu, vs. atına geçmeye' duyulan ihtiyaçtan söz ediyordu. Lenin bunu, 'genel çalışma planımız, politikamız, taktiğimiz, stratejimiz' olarak nitelendiriyordu.[17] Ağır sanayinin kurulması, ekonomik planlama ile doğrudan bağlantılıydı.

Lenin, henüz daha iç savaşın ortasındayken ekonomik planlamaya duyulan ihtiyaçtan söz ediyordu. Örneğin, Mart 1919'da, yeni parti programının onaylandığı Sekizinci Kongre'de, 'ülkenin tüm ekonomik faaliyetlerinin genel bir devlet planı ile maksimum düzeyde bütünleştirilmesi'ni istemişti. Ancak bu, doğrudan pratik sonuçları olmayan, sadece sözsel düzeyde kalan bir planlama savunusuydu. O günün koşullarında, her türlü ekonomik faaliyet askeri cephenin gereksinimlerine tabi kılınmıştı.

Lenin, Şubat 1920'de, VTsIK'da yaptığı bir konuşmada, elektrifikasyonun planlanması ve ekonomide genel bir planlı gelişme esasının oluşturulması gerektiğini söyledi. VTsIK, oturumunun sonunda, 'tüm ulusal eknominin bir devlet planına göre yönlendirilmesine, bilimsel temelde daha düzenli ve planlı bir ekonomik yapılanmaya doğru adım atma' zamanın artık gelmiş olduğu sonucuna vardı. Elektrifikasyonun sanayi, tarım ve ulaşım açısından taşıdığı 'birincil önemi' dikkate alan VTsIK, 'bir elektrik santralleri ağı' kurmaya yönelik bir proje hazırlaması ve Rusya'nın elektrifikasyonu işlerini yönetecek bir komisyon (Goelro) oluşturması için VSNKh'ya direktif verdi.[18]

Lenin, Aralık 1920'deki Sekizinci Sovyetler Kongresi'nde, 'Komünizm, sovyet iktidarı ve tüm ülkenin elektrifikasyonu demektir' dedikten sonra, elektrifikasyon planının 'partinin ikinci parogramı' olduğunu söyledi.[19]

İhtiyaç duyulan şeyin yalnızca planlı elektrifikasyondan ibaret olmayıp ayrıca *genel* bir ekonomik plan olduğunu NEP uygulamasının başlarından itibaren giderek daha vurgulu bir şekilde dile getiren kişi Troçki oldu. Devlet Planlama Komisyonu Gosplan'ın gücünün artırılmasını istiyordu. Lenin, onun bu heyecanını pek paylaşmıyordu. Planın kağıt üzerinde kalacağından kaygılanıyordu. 19 Şubat 1921'de G. M. Krijijanovskiy'ye şunları yazdı: "Bizler dilenciyiz. Aç, yıkıma uğramış dilenciler. Bizim için, tam, bütüncül, gerçek bir plan şu aşamada 'bürokra-

tik bir Ütopya'dır."[20] Dolayısıyla, Lenin, Troçki'nin yaklaşımını desteklemedi; ne Mayıs 1922'deki ilk krizden önce, ne de sonbaharda çalışmalarına yeniden döndüğünde.

23 Ağustos 1922'de, Troçki, sitemkar bir şekilde, Lenin'e, ekonomik plana sahip olunmaması nedeniyle acil ekonomik sorunlarla gerekli çabuklukta başa çıkılamadığından yakındı:

> En yaşamsal ve en acil idari örgütsel ekonomik önlemleri, benim tahminime göre, ortalama bir ya da bir buçuk yıllık gecikmelerle benimsiyoruz... Yeni ekonomik politikaya geçişle birlikte, devlet fonları ekonomik planda yaşamsal önemde bir kaldıraç niteliğine sahip. Bunların tahsisi, ekonomik plan tarafından önceden tayin edilir. Parasal önlemlerin hacminin belirlenmesi ve finansman kaynaklarının belirlenmesi dışında, ekonominin departmanları arasında hiçbir ekonomik plan yok ve bu koşulllarda olamaz da. Buna karşın, benim görebildiğini kadarıyla, Gosplan bu temel sorunlarla ilgilenmiyor... Tek tek departmanların yarın ne olacağı konusunda en ufak bir öngörüye sahip olmadıkları koşullarda, bunlardan olması gereken etkinlik ve sorumluluğu yerine getirmeleri nasıl beklenebilir? Eğer elde en azından kaba, yaklaşık, hiç değilse kısa dönemli bir plan yoksa, ekonomide asgari düzeyde olsa bile bir istkrarlı işleyiş nasıl umulabilir? Kendisini akademik çalışmalara değil sanayimizi kontrole, onu bir bütün olarak işletmeye, düzenleme ve yönetmeye vermiş bir planlama organının yokluğunda, kaba ve kısa dönemli de olsa, bir planın kurumlaşması nasıl mümkün olabilir?[21]

Troçki, proleterya diktatörlüğü için sağlam bir temel yaratmak ve hızlı sanayileşmenin bir aracı olarak planlamaya duyulan ihtiyacı vurguluyordu.

Troçki ve NEP'in üzerinde biriken karanlık bulutlar sonunda Lenin'i fikir değiştirmeye ikna etti. Lenin, 27 Aralık'ta hasta yatağından Politbüro'ya gönderilmek üzere bir memorandum dikte etti. Söz konusu memorandumda Lenin, ilgili konudaki görüşlerinin değiştiğini ve şimdi Troçki'nin yaklaşımına katıldığını belirtiyordu:

> *Devlet Planlama Komisyonu'nun Yasama İşlevleriyle Donatılması:* Bu fikir, hayli uzun zaman önce Yoldaş Troçki tarafından

önerilmişti. O zamanlar, bunun bizim yasama sistemlerimizde bir koordinasyonsuzluğa yol açacağı düşüncesiyle, bu fikre karşı çıkmıştım. Ancak mesele üzerine bir kez daha düşündükten sonra, bu fikrin yabana atılmaması gerektiğini görüyorum, yani: Devlet Planlama Komisyonu, deneyimli insanlardan, uzmanlardan, bilim ve teknoloji dünyasının temsilcilerinden oluşan ve meselelere ilişkin olarak daha doğru değerlendirmelerde bulunma kapasitesine sahip bulunan bir organ olmasına karşın, bir biçimde bizim yasama kurumlarımızın dışında kalıyor... Şimdi, Devlet Planlama Komisyonu'nun yetki alanını genişletmeye yönelik adımlar atmamız gerektiğini düşünüyorum.[22]

Lenin, bu memorandumu yazmadan birkaç hafta kadar önce, 25 Kasım'da Politik Büro'ya, Troçki'nin NEP'le ilgili olarak Enternasyonal Dördüncü Kongresi'ne sunmuş olduğu tezlerin bir broşür olarak basılmasını ve yaygın olarak dağıtılmasını önermişti.[23] Troçki, söz konusu tezlerde, ekonomik planlamanın NEP'in temellerini oluşturması gerektiğini ileri sürüyordu:

İşçi devleti, her ne kadar ekonomisini değiştirerek pazar ekonomisi temellerine doğru açıyorsa da, planlı ekonominin başlaması fikrinden hemen önümüzde uzanan dönemde bile vazgeçmemektedir... Devlet, dikkatini, giderek artan oranda ekonomik yaşamın temeli olarak gördüğü ağır sanayi ve ulaşım üzerinde yoğunlaştırmakta, finansman, vergi gelirleri, vergi politikasını çok büyük ölçüde ağır sanayi ve ulaşımın gereklerine göre ayarlamaktadır. Bugünkü dönemin koşullarında, devletin ekonomiyi planlaması, her şeyi önceden doğru biçimde öngörebileceği iddiasıyla arz ile talep arasındaki temel karşılıklı etkileşimin yerini almaya aday Ütopik bir role soyunmamaktadır. Aksine, bugünkü ekonomik planımız, çıkış noktasını malların bölüşümünün ve üretimin düzenlenmesinin temel aracı olarak gördüğü pazardan alarak, tüm kredi, vergi, sanayi ve ticaret faktörlerini bütünleştirmek suretiyle pazardaki devlet işletmelerini mümkün olduğu ölçüde hakim konuma getirmeyi amaçlamaktadır; bu plan, devlet işletmeleri arasında karşılıklılık ilkesi temelinde azami öngörü ve düzenin sağlanmasını, böylece, kendisini pazarda konumlandıran devletin, başta devlet mülkiyetindeki işletmeler arasındaki karşılıklı ilişkiler gelmek üze-

re, mümkün olduğu kadar kısa zaman içinde pazar mekanizmasını bertaraf etmesini hedeflemektedir.[24]

NEP, ekonomide kapitalist ve sosyalist eğilimler arasındaki bir mücadele olarak kaldığı müddetçe, yol açtığı sonuçlar hâlâ dengeli bir niteliğe sahipti: Belirleyici faktör, uluslararası devrimin gelişimiydi. Basın, sık sık, devlet sektöründen, köylü kapitalizmi denizindeki bir sosyalizm adası olarak -NEP'in sürdürülmesinin bu adayı kapitalizm suları altında bırakabileceği korkusunu yansıtan bir imge olarak- söz ediyordu. NEP, kapitalist ve sosyalist unsurlar arasında hem mücadeleyi hem de işbirliğini içeren bir geçiş aşaması olarak, nihai olarak sosyalizm ya da kapitalizmden biriyle sonuçlanabilirdi. Ustrialov hâlâ haklı çıkabilirdi. Taktikler bir evrime dönüşebilir, geri çekilme bozgunla sonuçlanabilirdi. Lenin şu soruyu sormaya devam etti: Kto kogo? Kim kazanacak?

Büyük Rus şovenizmi patlak veriyor

NEP altında yaşanan pek çok ekonomik ve sosyal gericilik unsuruna ansızın bir yenisi eklendi: Büyük Rus Şovenizmi. Bu yeni unsur, parti liderliği içinde baş gösterdi. Bu, Lenin açısından son derece kaygı verici bir deneyimdi. Daima ezilen uluslara karşı derin bir sempati duymuştu. Şovenizmden, özellikle Büyük Rus şovenizminden tiksinti duyuyordu.

Birkaç yıldır, devlet ve parti aygıtı içinde Büyük Rus şovenizminin açık belirtileri görülüyordu. Yönetimin giderek artan oranda merkezileşmesiyle, devlet ve parti memurlarının giderek Moskova tarafından atama yoluyla işbaşına getiriliyor olmasıyla birlikte diğer uluslardan işçilerin ikinci sınıf işçiler durumuna düşmesi kaçınılmazdı. Böyle bir süreç içinde, idari mevkiler Moskova merkezciliğinin ve Büyük Rus şovenizminin eline geçti. Ekonomik ve toplumsal iktidarı yeniden Rus tüccarlarına ve Çarlık rejiminde kendilerini ulusal baskının uygulayıcıları olarak görmüş olan devlet memurlarına geri veren NEP, Büyük Rus şovenizminin gücünün artmasına yol açtı.

Lenin tehlikenin ayırdındaydı. Henüz daha 1920 Mart'ında yapılan Dokuzuncu Parti Kongresi'nde şunları söylemişti: "Bazı komünistlerin yüzünü kazıyın, altından Büyük Rus şovenistlerinin çıktığını göreceksiniz."[25] Mart 1921'deki Onuncu Parti Kongresi'nde, Türkistan delegelerinden Sakharov, yerel parti örgütünün sosyal kompozisyonunun bir çözümlemesini yaptıktan sonra, hem Büyük Rus şovenizmine, hem de Müslüman milliyetçiliğe karşı daha etkin mücadele edilmesini talep edi-

yordu.[26] Onuncu Kongre, Büyük Rus şovenizminin komünist aygıt içindeki varlığını kabul eden ve onu sert ifadelerle kınayan ilk kongre oldu.[27]

Troçki, Lenin'e ve Politbüro'ya gönderdiği 2 Kasım 1920 tarihli bir mesajda, Ukrayna'daki Sovyet yönetiminin daha baştan itibaren yerel seçimlerle değil, Moskova'dan yapılan atamalarla oluştuğunu çok açık ifadelerle dile getiriyordu:

> Ukrayna'daki Sovyet rejimi, bugüne kadar, (zayıf da olsa) büyük ölçüde Moskova'daki otoritenin, Büyük Rus komünistlerinin ve Rus Kızıl Ordusu'nun marifetiyle varlığını sürdüregelmiştir... Ekonomik açıdan, Ukrayna hâlâ Moskova'nın bürokratik merkeziyetçiliğinin himayesinde anarşik bir yapıya sahiptir.[28]

Troçki, bu idare biçiminin radikal olarak terk edilmesini talep ediyordu.

Onbirinci Parti Kongresi'nde (Mart-Nisan 1922), iç savaş gazisi Bolşevik N. Skrypnik, partinin Ukrayna'nın bağımsızlığını savunma konusunda verdiği açık güvenceye sırt çevirmeye hazır Smena Vekh'in taraftarlarının Komünist Parti aygıtına sızarak nüfuz sahibi haline geldiklerini ileri sürdü. 'Tek ve bölünmez bir Rusya bizim sloganımız değildir' diyerek sürdürdü konuşmasını. Onun bu sözleri dinleyiciler arasından yükselen uğursuz bir sesle karşılık buldu: 'Tek ve bölünmez Komünist Parti!'[29]

Parti üyelerinin ezici çoğunluğunun Rus olması, Büyük Rus şovenizminin işini kolaylaştırıyordu (1922 yılında, tüm parti üyelerinin yüzde 72'si Rustu). Tek bir partinin, üstelik ileri düzeyde merkezileşmiş ve egemen ulusun memurları tarafından yönetilen tek bir partinin mevcut olduğu koşullarda, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı kaçınılmaz olarak tehdit altına giriyordu. Moskova'daki Merkez Komitesi -ya da giderek artan düzeyde Parti Sekreteryası- ulusal cumhuriyetlerin merkez komiteleri üzerine kendi iradesini dayattığı için, gerçekte, fiili olarak ulusal bağımsızlıktan geriye kalan pek fazla bir şey yoktu.

Ağustos 1922'de, birbiriyle yakından ilişkili iki konu, Büyük Rus şovenizmi sorununu Moskova'daki parti liderliğinin zirvesine taşıdı. Bunlardan biri, SSCB'nin kuruluşu, diğeri ise Gürcistan'daki ulusal sorundu.

Politbüro, 10 Ağustos 1922'de, Rusya Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Federasyonu ile Ukrayna, Beyaz Rusya, Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan Sovyet Cumhuriyetleri arasındaki ilişkileri inceleyecek bir

komisyon kurması için Örgütlenme Bürosu'na direktif verdi. Stalin, Komisyon'un 'RSSCF ile Bağımsız Cumhuriyetler Arasındaki İlişkiler Üzerine' başlığını taşıyan sonuç metnini kendisi kaleme aldı.

Stalin, RSSCF hükümetini söz konusu cumhuriyetlerin fiili hükümeti olarak gösteriyor, bunların yasal bağımsızlığını kağıt üzerinde bile tanımıyordu. RSSCF'nin idari organları olan VTsIK, Sovnarkom ve STO (Çalışma ve Savunma Konseyi), bu cumhuriyetlerin başta gelen idari organlarının işlevlerini kendi üzerlerine alacaklardı. Benzer şekilde, kritik öneme sahip komiserlikler (dışişleri, dış ticaret, askeri işler, ulaşım ve iletişim komiserlikleri) Rus hükümetine bağlanırken, diğerleri (maliye, çalışma ve ulusal ekonomi), RSSCF'nin bunlara karşılık düşen komiserliklerinin kontrolü altında faaliyet yürüteceklerdi ve sadece birkaçına bütünüyle özerk kurum statüsü tanınacaktı. Hemen hemen tüm ulusal komiserlikler, Moskova yönetiminin basit birer uzantısı haline getiriliyordu.

Sonuç metninin 6. maddesi, resmi belgelerin çeşitli VTsIK'lar görüş birliğine varıncaya kadar gizli tutulmasını öneriyordu; işçi ve köylü kitleleri şöyle dursun, sovyet kongrelerine danışmanın bile sözü edilmiyordu.[30]

15 Eylül 1922'de, Gürcistan Komünist Partisi bu karar metnini reddetti. Parti Sekreteri Stalin, mesele daha Politbüro'da görüşülmeden Komisyon'un karar metnini parti Merkez Komitesi üyelerine ve aday üyelerine göndermek suretiyle, kuralları hiçe saymış oluyordu. Buna ek olarak Stalin, kendi karar metni Merkez Komitesi Politbürosu tarafından değerlendirilmezden önce Gürcistan'daki Stalin muhaliflerinin lideri durumundaki Mdivani'ye bir telgraf çekerek, RSSCF'nin en yüksek hükümet organlarının (VTsIK, Sovnarkom ve STO) kararlarının bundan böyle tüm cumhuriyetler için bağlayıcı olduğunu ilan etmiş görünüyor.[31]

Karar metni eline geçtiğinde Lenin çok sinirlendi. Metin, ulusal eşitlik ilkesinin her ilkesini çiğniyor, RSSCF'nin diğer cumhuriyetler üzerindeki hegemonyasını açıkça formüle ediyordu. Lenin, 26 Eylül'de Kamenev'e şunu yazdı: "Biz, kendimizi, Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti ve diğer cumhuriyetlerle eşit görüyoruz ve onlarla eşitlik temeline dayanan yeni bir birliğe, yeni bir federasyona, Avrupa ve Asya Sovyet Cumhuriyetleri Birliği'ne dahil oluyoruz." Lenin, Tüm Birlik Merkez Yürütme Komitesi, Sovnarkom ve STO'nun RSSCF'nin aynı organlarının üzerinde yer almasını istedi.[32]

Stalin saldırganlaştı ve hasta Lenin'e karşı tavır aldı. O ve Kamenev,

muhtemelen Politbüro'nun bir toplantısı sırasında, Lenin'in memorandumuna ilişkin olarak birbirlerine kısa notlar yollamışlardı. Kamenev'in notunda şunlar yazılıydı: "İlyiç, bağımsızlığı savunma konusunda çok ileri gidiyor." Stalin ise şöyle karşılık veriyordu: "Bana göre, Lenin'e karşı kararlı bir tavır içinde kalmak zorundayız."[33]

Stalin, Lenin'e 27 Eylül'de karşılık verdi. Diğer yaralayıcı ifadelerinin yanısıra, Lenin'i 'ulusal liberallik' ile suçluyordu.[34] Bu durum Lenin'in canını çok sıktı.

Lenin, 6 Ekim'de Politbüro'ya 'Egemen Ulusal Şovenizmle Mücadele Üzerine' başlıklı bir memorandum gönderdi:

> Egemen ulusal şovenizme karşı ölümüne kadar savaş ilan ediyorum... Birlik Merkez Yürütme Komitesi'ne şu sırayla başkanlık edilmesinde *mutlak* surette ısrar edilmesi gerekir:
> Rusya,
> Ukrayna,
> Gürcistan vd.
> *Ama mutlak surette*![35]

Merkez Komitesi'nde azınlık durumunda kalabileceğini dikkate alan Stalin, Lenin'in Komisyon kararı üzerinde yaptığı değişikliği kabul etti. Ancak ulusal sorun meselesinin kendisini yeniden göstereceği Gürcistan sorununda görüleceği gibi bu durum Lenin açısından sadece bir Pirüs zaferi idi.

İç Savaş sırasında Kafkasya cephesinin politik ve askeri liderleri olan Stalin ve Ordjonikidze, ulusal cumhuriyetlerin özerkliği ilkesini çiğneyerek, Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan cumhuriyetlerini bir Kafkas Federasyonu içinde birleştirmeyi istiyorlardı. Kafkaslardaki ilk bolşeviklerden biri olan Budi Mdivani ile Rus Komünist Partisi Merkez Komitesi üyesi ve 1891'den beri Marksist olan Filipp İyeseviç Makharadze öncülüğündeki yerel Gürcü liderler Federasyon önerisini reddettiler. Bu fikir ayrılığı, iki Gürcü grubu arasında siyasi ve kişisel çatışmaya dönüştü: Bir yanda Ordjonikidze ve akıl hocası Stalin, diğer yanda Gürcistan Komünist Partisi Merkez Komitesi.

Gürcistan Komünist Partisi Merkez Komitesi, 22 Ekim'de o güne kadar rastlanmamış bir adım atarak, Rus partisinin Merkez Komitesi'ne istifasını sundu. İstifa kabul edildi ve Ordjonikidze, güçsüz, fakat federasyon fikrine karşı çıkmayıp her şeyi uysallıkla kabul eden genç insan-

lardan oluşan yeni bir merkez komitesi atadı. Moskova'daki parti sekreterliği, hevesli bir şekilde eski Gürcü Merkez Komitesi'nin istifasını ve yeni atanan merkez komitesini onayladı.

Ancak, eski Merkez Komitesi üyeleri mücadeleden vazgeçmediler. Küçük ama önemli bir olay, Gürcistan sorunu etrafında dönen çekişmenin gerçek anlamını kavrama konusunda Lenin'in gözlerinin açılmasını sağladı. Sürekli tartışmaların ve çekişmelerin yaşandığı o süreçte, sinirlenen ve öfkesine hakim olamayan Ordjonikidze, Mdivani'yi destekleyen bir parti üyesine karşı fiziksel şiddete başvuracak kadar ileri gitti. Olay, Ordjonikidze'nin evindeki özel bir toplantı sırasında yaşandı. Lenin'in vekili ve Politbüro üyesi Rikov da oradaydı. Makharadze ve diğerleri tarafından imzalanan yeni bir araştırma isteği Moskova'ya ulaştığında, bu talebin gözlerden saklı kalmasını sağlamak olanaklı değildi. O aşamada Lenin, bu konuda yaşanan gelişmelerden kaygılanmaya başlamıştı. Eski Gürcü Merkez Komitesi'nin önde gelen üyelerinden Okudzhava-'dan aldığı mektup Lenin'i iyice gerdi; Okudzhava, Ordjonikidze'yi kişisel aşağılamalara ve yoldaşlara karşı tehditlere girişmekle suçluyordu.

Lenin'in sağlık sorunları, Ordjonikidze ve Stalin'e, Gürcü muhaliflerine karşı saldırıya geçme fırsatı verdi. Rus Komünist Partisi Merkez Komitesi, 21 Aralık'ta, muhalefet liderleri Mdivani, Makharadze, Tsintsade ve Kavtaradze'ye Gürcistan'ı terk etmeleri emrini verdi.[36]

Aralık ayı sonlarında geçirdiği kalp krizinin etkisinden sıyrılmaya başlayan Lenin, Gürcistan sorununu yeniden incelemeye karar verdi. Fakat, yeniden çalışmalarına başlama kararı bir dizi engelle karşılaştı; bunlardan birisi doktorlarıydı. Ziyaretçi kabul etmesi yasaklanmıştı. Yalnızca eşi Krupskaya, kızkardeşi Maria, üç ya da dört sekreteri ve elbette sağlık görevlileri ile görüşmesine izin veriliyordu. Çalışma arkadaşlarının mevcut meseleler üzerine kendisiyle görüşmeleri yasaklanmıştı. Politbüro, 24 Aralık'ta aşağıdaki genelgeyi yayımladı:

> 1. Vladimir İlyiç günde ancak 5 ya da 10 dakika süresince mektup dikte edebilir; bunlar, bir mektuplaşma biçimi almamalıdır ve İlyiç'ten bu mektuplara karşılık vermesi umulmamalıdır. Ziyaretler yasaklanmıştır.
> 2. Kendisini gerilim ve endişelerden uzak tutmak için, arkadaşları ve kendisine hizmet eden kişilerin onunla politik yaşama ilişkin şeyler konuşmaları yasaktır.[37]

Bunun ne ölçüde Lenin'in sağlığını korumaya, ne ölçüde Parti Sekreterliğini Lenin'e karşı koruma kaygısıyla yayımlandığı açık değildir. Lenin'in kendisini kuşatma altında hissettiği, L. A. Fotieva'nın tuttuğu günlüğe düştüğü 1 Şubat 1923 tarihli notundan anlaşılır:

> Bugün Vladimir İlyiç beni çağırdı... Vladimir İlyiç şunu söyledi: 'Keşke serbest olsaydım' (ilkin bu sözleri ağzından kaçırmış gibi oldu, sonra gülerek tekrarladı: Keşke serbest olsaydım). [38]

Parti sekreterliği, Lenin'in sekreterleri üzerinde büyük bir baskı kurdu. Nitekim, Fotieva, 3 Şubat'ta şu notu düşmüştür:

> Bu sorunun [Gürcistan sorunu -T.Cliff] Politbüro'da görüşülüp görüşülmediğini sordu; karşılık olarak, bu konuda kendisiyle konuşma hakkına sahip olmadığımı söyledim. Bunun üzerine şunu sordu: 'Özellikle bu konuda konuşman mı yasaklandı?' 'Hayır, genel olarak ülke işleriyle ilgili herhangi bir konuda konuşma yetkim yok.' Bunu, istemeden ağzımdan kaçırdım. Konuşma yetkimin olmadığını tekrarladım.[39]

Ne kadar hasta olursa olsun, Lenin aldatılması kolay bir insan değildi. Gürcistan meselesine ilişkin bilgi arayışını sürdürdü. Özel sekreterleri arasında, sadece birkaç sadık kadına güvenebilirdi. Çalışma yeteneğini yitirmişti belki, ama irade gücünü değil. Günlerinin sayılı olduğunun farkındaydı ve tamamlanması gereken bir görevi vardı: Partiye ve ülkeye gerçeği söylemek. Ulusal cumhuriyetler sorunu da dahil olmak üzere bir dizi önemli memorandum dikte etmesi için gerekli izni alma fırsatını buldu. 30 Aralık 1922'de, aşağıdaki memorandumu dikte etti:

> Resmi olarak Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği sorunu olarak anılan şu ünlü özerklik sorunu konusunda sürece enerjik ve kararlı bir şekilde müdahale etmediğim için, kendimi Rusya işçilerine karşı kayıtsız kalmış hissediyorum...
>
> Birleşik bir aygıta ihtiyaç olduğu söyleniyor. Bu laflar nereden çıktı? Bunlar, Çarlık rejiminden devralıp Sovyet yağı ile cilaladığımız aynı Rus aygıtından işitilmiş laflar değil mi? ...
> Bu tür koşullarda bizim kendimizi meşrulaştırmak için kullandığı-

mız 'birlikten ayrılma özgürlüğü'nün salt kağıt üzerinde kalan, Rus olmayanları Rusyalı adamın, gerçekte tipik Rus bürokratı gibi hain ve buyurgan olan Büyük Rus şovenistinin şiddetli saldırısına karşı korumaktan aciz bir özgürlükten ibaret olması son derece doğaldır. Sovyetin ve soyvetleştirilmiş toprakların bölünemeyecek kadar küçük bir yüzdesinin süt kasesindeki sinek gibi şoven Büyük Rus ayaktakımının akıntısı içine sürükleneceğine kuşku yoktur.
... Rus olmayanlara Rus kabadayısına karşı gerçek bir korunma sağlamak için gerekli önlemleri almada yeterince dikkatli davrandık mı? Bu tür önlemleri almış olduğumuza inanmıyorum, ama bu önlemleri alabilirdik ve almalıydık.

Lenin, sözlerini Stalin'e getirerek sürdürdü:

> Stalin'in aceleciliği ve saf idari yöntemlere olan aşkı, onun adı dillere düşmüş şu 'milliyetçi sosyalizm'e olan kini burada ölümcül bir role sahip. Politikada, kin genellikle en temel rolü oynar.[40]

Sonraki gün, 31 Aralık'ta, Lenin Büyük Rus şovenizmine karşı keskin bir saldırı metnini dikte etti:

> Biz, büyük bir ulusun yurttaşları olarak, tarihsel pratikte, hemen her zaman, sayısız çoklukta şiddetin suçunu taşıyoruz; dahası, farkına varmadan sayısız kere şiddete ve aşağılamaya başvuruyoruz... Enternasyonalizm, baskıcılar ya da onların kendi deyimiyle söylersek 'büyük uluslar' açısından (ki bunlar sadece başvurdukları şiddet açısından ve sergiledikleri kabadayılık açısından büyüklerdir), yalnızca ulusların biçimsel eşitliğinin değil, ayrıca baskıcı ulusun fiili gerçeklikte ele geçirdiği eşitsizliğinin de kabulünü içermek zorundadır... İhtiyacı duyulan şey nedir... ? Yalnızca biçimsel eşitlik değil... Rus olmayanların güvensizliğinin, kuşkuculuğunun giderilmesi, 'egemen' ulusun hükümetinin geçmişte kendilerine karşı giriştiği aşağılamaların tazmini zorunludur.[41]

Lenin, aynı gün dikte ettiği bir diğer notta, Ordjonikidze'nin yanlışlarına değindi ve 'Yoldaş Ordjonikidze'ye örnek teşkil edecek bir ceza verilmelidir' dedi ve sözlerini şöyle sürdürdü:

> Bu Büyük Rus milliyetçi kampanyasının politik sorumluluğu, hiç kuşkusuz, Stalin'in ve Dzerzinski'nin [Çeka başkanı] omuzlarına yüklenmelidir.

Büyük Rus şovenizmine karşı ölesiye mücadele edilmedikçe, partinin anti-emperyalist ulusal kurtuluş hareketlerine verdiği destek tamamen bir ikiyüzlülük örneği olacaktı:

> Biz kendimiz ... ezilen uluslara karşı emperyalist bir tavır içine giriyoruz, böylece kendi ilkesel içtenliğimizin, emperyalizme karşı mücadelenin savunulması temel ilkemizin altını kendi ellerimizle oyuyoruz! [42]

Gürcistan sorunu, politik aktivitesinin son birkaç haftası boyunca Lenin'in zihnindeki en öncelikli mesele oldu. Sekreteri Fotieva, 14 Şubat 1923'te günlüğüne şu notu düşmüştür: "Beni yeniden çağırdı. Peltek peltek konuşabiliyordu, bitkin olduğu çok açıktı. Direktiflerinin üç noktası üzerine yeniden konuştu. Özellikle de onu en çok kışkırtan Gürcistan sorunu üzerine detaylara girdi. Bu meselelerde aceleyle hareket etmemi istedi."[43]

5 Mart'ta, Troçki'ye telefonla iletilmesini istediği şu notu dikte etti

> çok gizli
> Kişisel
> Değerli Yoldaş Troçki: Parti MK'sında Gürcistan davasının savunusunu üstlenmeni senden ısrarla rica ediyorum. Bu dava, şu an Stalin ve Dzerzinski'nin 'baskısı' altında bulunuyor ve onların tarafsızlığına güvenemiyorum. Tam aksine. Bu davanın savunusunu kendi üzerine alırsan kendimi rahat hissedeceğim. Bunu yapmayı şu ya da bu nedenle reddedersen, tüm davayı bana geri gönder. Bunu, davayı üstlenmeyi kabul etmediğinin işareti sayacağım.
>
> En yoldaşça selamlarla,
> Lenin [44]*

---

* Mektubun son sözcükleri öylesine sıcak ve dostçaydı ki, Stalin Temmuz 1926'da bu mektubu Merkez Komitesi'nde okumaya zorlanınca, ki o sıralar yerini iyiden iyiye sağlamlaştırmıştı, bu son ifadeyi 'Komünist selamlarla' şeklinde değiştirerek okudu.

Lenin, bu mektupla birlikte, ulusal sorun üzerine dikte ettiği memorandumu da gönderdi. Bunu izleyen gün, Gürcü muhaliflere kısa ama çok önemli bir masaj yolladı:

> P. G. Mdivani, F. Y. Makharadze ve diğerlerine,
> *çok gizli*
> Birer kopya Yoldaşlar Troçki ve Kamenev'e iletilecek
> Değerli Yoldaşlar,
> Tüm kalbimle davanızın arkasındayım. Ordjonikidze'nin kabalığına, Stalin ve Dzerzinski'nin suç ortaklığına çok öfkeliyim. Sizler için notlar ve bir konuşma hazırlıyorum.
> Saygılarımla
> Lenin
> 6 Mart 1923 [45]

Bu, Lenin'in dikte ettiği son belge idi.

7 Mart'ta son ciddi krizi geçirdi. 10 Mart'ta bedeninin yarısı felç oldu. Konuşma yeteneğini hiçbir zaman yeniden kazanamadı. Politik yaşamı son buldu. Stalin ve Ordjonikidze bu kriz sayesinde kurtuldu.

12

Son Nefese Kadar Mücadele

Rabkrin

Lenin, Gürcistan sorunu ile başa çıkmaya çalışırken, giderek bunun çok daha derin ve genel bir hastalığın belirtisi olduğunun ayırdına vardı: bürokrasinin idaresi.

Eğer bu tatsız mesele Lenin'i Stalin ile çatışma içine sokmuşsa, Lenin'in İşçi ve Köylü Müfettişliği (Rabkrin) kurumunu gözden geçirmesinin bu ikisi arasındaki çatışmayı daha da derinleştirmiş olduğunu söylemek gerekir. Söz konusu kurum, bürokrasi ile mücadele etmenin bir aracı olarak düşünülmüştü. Dokuzuncu Parti Kongresi (Eylül 1920)'nin aldığı kararda geçen sözcüklerle aktarırsak kurumun görevi,

> nüfuzu artan bürokratizmle, kariyerizmle, parti ve sovyetlerdeki idari konumların parti üyeleri tarafından istismarıyla, parti içinde yoldaşlık ilişkilerinin ihlaliyle, partinin ya da tek tek parti üyelerinin saygınlığına gölge düşüren temelsiz ve doğrulanmamış söylenti ve ithamlarla, partinin birliğini ve otoritesini zedeleyen diğer etkenlerle mücadele etmektir.[1]

Stalin, 1919 yılından Genel Sekreterlik görevine atandığı 1922 yılına kadar Rabkrin'e başkanlık etti. Fakat, bu kurum üzerinde güçlü bir etkiye sahip olmaya o yıldan sonra da bir süre devam etti. Müfettişlik kurumunun işlevleri çok geniş bir alanı kapsıyordu: Kurum, komiserliklerin ve devlet memurlarının çalışmalarını denetlemeye, tüm idari yapının etkinliğine ve ahlaki işleyişine gözcülük etmeye yetkili kılınmıştı. Lenin, Rabk-

rin'i, bürokrasiye karşı mücadele edecek ve idari yapıya demokratik kontrolü dayatacak bir aygıt olarak düşünmüştü. Rabkrin, devletin herhangi bir dairesine istediği an girip teftişte bulunabilecek yetkiye sahip işçi ve köylü ekipleri aracılığıyla hareket ediyordu. Ne yazık ki, devlet dairelerinde çalışmak işçilerin kendilerini birer bürokrat haline getirdi. Deutscher'in belirtmiş olduğu gibi, Stalin, Rabkrin'i, 'hükümet içinde kendine bağlı özel polis kuvveti'ne dönüştürdü.[2] Bu kurumun başı olarak, tüm devlet aygıtını, onun işleyişini ve personelini herhangi bir komiserden daha yakından kontrol eder duruma geldi.

Troçki, henüz daha 1920'de Rabkrin'i etkisiz kalan bir kurum olarak eleştirdi. Bu konuda, kurumu savunmayı 5 Mayıs 1922'ye kadar sürdüren Lenin'den destek görmedi.[3] Ancak, Gürcistan sorununda Stalin ile düştüğü çatışma Lenin'in gözlerinin açılmasını sağladı. Son makalesi olan "Daha az iyi ama daha iyi" başlıklı makalede Rabkrin'e karşı savaş ilan etti:

> İşçi ve Köylü Müfettişliği Halk Komiserliği'nin şu an küçücük bir otoriteden bile yoksun olduğunu dürüstçe ifade etmeliyiz. Hiçbir kurumun bizim İşçi ve Köylü Müfettişliği kurumundan daha kötü örgütlenmemiş olduğunu herkes biliyor ve bu koşullar altında bu Halk Komiserliği'nden hiçbir şey umulamaz.[4]

Lenin, sözlerini şu şekilde sürdürüyordu:

> Kendisine hiç güven duyulmayan, sözlerine hiç aldırış edilmeyen bir Halk Komiserliği kurmanın ne yararı olabilir? Bizim temel amacımız... bütün bunlardan sakınmak... gerçekten örnek teşkil edecek, yalnızca resmi konumu ve adı dolayısıyla değil faaliyetleri ve erdemleri dolayısıyla da herkesin saygısını kazanacak bir şey yaratmaktır.[5]

Lenin'in reforma tabi tutulmuş bir Rabkrin'in sahip olması beklenen nitelikleri üzerine söylemiş olduğu şeyler, kurumun Stalin'in liderliği altında yoksun olduğu niteliklerdi. "Umalım ki, yeni İşçi ve Köylü Müfettişliği kurumumuz, bizim sovyet ve parti bürokrasisinin elinde oyuncak durumuna düşmüş olmaktan, Fransızların gülünçlük düzeyine varan resmiyeti ya da gösterişi nitelemek üzere kullandıkları pruderie ifadesini hak etmekten kurtulmuş bir kurum haline gelir."[6]

Lenin'in Rabkrin'e yönelttiği eleştiriler, parti liderliği arasında oybirliğine dayalı bir destekle karşılanmadı. Troçki şunları hatırlar:

> Politik Büro, Lenin'in Rabkrin'in yeniden yapılandırılmasına ilişkin projesine nasıl tepki gösterdi? Yoldaş Buharin, yazısının hemen yayınlanmasında ısrarcı olan Lenin'e karşın, onun bu makalesini yayınlamakta tereddüt gösterdi. N. K. Krupskaya beni telefonla arayarak bu makaleden söz etti ve makalenin mümkün olduğu kadar kısa sürede yayınlanmasını sağlamak için gerekli adımları atmamı istedi. Politik Büro'nun benim çağrım üzerine toplanan toplantısında hazır bulunan yoldaşlar Stalin, Molotov, Kuybişev, Rykov, Kalinin, Buharin sadece Lenin'in planına karşı olmakla kalmayıp söz konusu makalenin yayınlanmasına da karşı çıktılar. Sekreterya üyelerinin sergiledikleri muhalefet özellikle açık ve sertti. Daha sonra Rabkrin'in başına geçecek olan Kuybişev, Yoldaş Lenin'in makeleyi yayınlanmış halde görme konusundaki ısrarlı talebi üzerine, konusundaki ısrarlı talebi üzerine, Politik Büro'nun yukarıda değindiğim toplantısında, makalenin Lenin'i yatıştırmak üzere sadece Pravda'nın özel bir sayısında basılıp kendisine gösterilmesini, ancak söz konusu makalenin partiden saklı tutulmasını önerdi... Politik Büro'nun bu toplantısında, sadece, toplantıya bir saat kadar geç katılan yoldaş Kamenev tarafından desteklendim. Onları makaleyi basmaya teşvik eden temel neden, Lenin'in bir makalesinin partiden gizlenmesinin pratik olarak mümkün olamayacağı düşüncesiydi.[7]

Makale, *Pravda*'nın 4 Mart 1923 tarihli sayısında yayınlandı.

Reçete

1922 yılı sonbaharında, Lenin, adeta ölüm döşeğinden kalkarak kendini yeniden topladı. Etrafında olan bitenleri net olarak görebiliyor, Parti ve sovyet bürolarımızda bürokratlar var" diyerek göndermede bulunduğu temel sorunlardan biri olan bürokrasinin yıkıcı gelişimini gözleyebiliyordu. Kötüleşmenin en büyük kaynağının en yüksek organda, yani Parti Merkez Komitesi'nde yattığını da algıladı. Yaşamının sonuna yaklaştığının bilincinde olan Lenin, merkezdeki bürokratik kansere karşı savaşım için bir dizi pratik önlem geliştirmeye kendini zorunlu hissetti.

Lenin'in 23 Aralık 1922'deki önemli önerilerinden biri, Merkez

Komitesi üyelerinin sayısının artırılarak 100'e çıkarılmasıydı: "Merkez Komitesi'nin saygınlığının, idari aygıtımızın işleyişinin iyileştirilmesi işini tam olarak başaracak, MK'nın içindeki grupçuklar arasındaki çatışmayı önleyerek bunlardan birinin partinin geleceğinde aşırı bir önem kazanmasını engelleyecek şekilde artırılması için, bunun yapılması gerekir."[8]

26 Aralık'ta kaleme aldığı bir diğer yazıda, Merkez Komitesi'ni genişletmenin bir diğer avantajının, onun sosyal kompozisyonunun iyileştirilmesi olacağını söylüyordu:

> Pek çok işçinin Merkez Komitesi bünyesine alınması, pek sağlıklı olduğu söylenemeyecek olan idari aygıtımızın iyileştirilmesine yardımcı olacaktır... MK üyesi durumuna gelecek birkaç düzine işçinin, devlet aygıtımızın kontrolü, iyileştirilmesi, yeniden şekillendirilmesi işini diğer herkesten daha iyi yapacağı kanısındayım... MK'nın işçi sınıfından gelen üyeleri, sovyet organları içinde son beş yıllık sürede konumlarını yükseltmiş olan işçilerden daha düşük durumda olan işçi katmanlarından gelmelidir; bunlar, tabandaki işçi ve köylülere yakın insanlar olmalıdır... MK ve Politik Büro'nun tüm oturumlarına katılacak bu tür işçilerin, sovyet sisteminin sadık yandaşları olan bir çalışanlar grubu yaratacağına, ilkin MK'nın kendisine bir istikrar kazandıracaklarına, ikinci olarak, devlet aygıtının yenilenmesi ve iyileştirilmesi işinde etkin bir işlev göreceklerine inanıyorum.[9]

Lenin'in bir diğer reform önerisi, Rabkrin'e ilişkindi; devletin bu kurumu, partinin Merkezi Kontrol Komisyonu ile kombine edilmiş bir şekilde faaliyet yürütmeliydi:

> Kongrenin Merkezi Kontrol Komisyonu'na 75 ile 100 arasında yeni üye seçmesini öneriyorum. Bunlar işçi ve köylüler olmalılar ve, Merkez Komitesi'nin diğer üyeleriyle aynı haklara sahip olacakları için, diğer üyeler gibi partinin kontrol işlevini üstlenmelidirler.[10]

Bu yeni Merkezi Kontrol Komisyonu, Merkez Komitesi ile birlikte, her iki ayda bir 'yüksek parti konferansı' adı altında bir araya toplanmalıydı.

Merkezi Kontrol Komisyonu'nun başkanı, Politbüro'nun çalışmalarına katılacak, onun bütün çalışmalarını yakından ve titizlikle takip edecekti:

Görevi Politik Büro'nun belli sayıdaki toplantılarının tümüne katılmak olan Merkezi Kontrol Komisyonu üyeleri, sıkı, kenetlenmiş bir grup oluşturmak zorunda kalacaklardır; böyle bir grup, kendilerini sorular sormaktan, belgeleri tetkik etmekten, genel olarak kendilerini olan biten her şey hakkında bilgi sahibi olmaktan, işlerin olması gerektiği gibi yürütülmesi için en sıkı kontrolü uygulamaktan men edecek hiçbir otoriteye, Genel Sekreter ya da Merkez Komitesi'nin herhangi bir üyesi de dahil olmak üzere istisnasız hiçkimseye izin verilmemelidir.

Yeniden yapılandırılmış Merkezi Kontrol Komisyonu ile yakından ilişkilendirilmiş Genişletilmiş Merkez Komitesi, kitlelerle daha yakın bir ilişki içinde olacaktı.[11]

Bu reformlar nasıl yaşama geçirilecekti? Lenin, sağlık durumu onun bu reformlar için mücadele etmesine olanak tanımadığı için, Troçki'nin yardımını istedi. Troçki, Lenin'le geçirdiği üçüncü kalp krizinden kısa bir süre önce yaptığı son konuşmayı şu şekilde hatırlar:

Lenin, beni Kremlin'deki odasına davet etti, Sovyet aygıtımızdaki korkunç bürokratikleşmeden, bu sorunu aşacak bir manivelanın bulunmasından söz etti. Merkez Komitesi'nin özel bir komisyon oluşturmasını önerdi ve benden böyle bir komisyonda aktif olarak çalışmamı istedi. Ona şu şekilde karşılık verdim: "Vladimir İlyiç, sovyet aygıtındaki bürokratizme karşı yürütülen bugünkü mücadele konusunda benim inancım şu ki, gerek eyaletlerde ve gerekse merkezde, parti üyesi olan ve olmayan memurlar ve uzmanlar özel bir şekilde seçiliyorlar ve bu seçim belli bazı egemen parti şahsiyetlerinin ve gruplarının etrafında gerçekleşiyor, eyaletlerde, bölgelerde, yerel parti örgütlerinde ve merkezde, yani Merkez Komitesi'nde olan şey bu. Bir memura saldırdığın zaman karşında parti liderini buluyorsun. Uzman, onun maiyetinin bir üyesi durumunda. Bu koşullarda senin önerdiğin işin sorumluluğunu üstlenemem. Vladimir İlyiç bir an düşündü ve kelimesi kelimesine aynen şunu söyledi: 'Yani, ben sovyet bürokratizmi ile yürütülecek bir mücadele öneriyorum ve sen buna partinin Örgütlenme Bürosu'ndaki bürokratizmi de dahil ediyorsun?'
Onun beklenmedik bu sözleri karşısında güldüm, çünkü o sıra aklımda böylesi tamamlanmış bir formülasyon yoktu.

'Sanıyorum söylemek istediğim şey bu' diye karşılık verdim.
Bunun üzerine Vladimir İlyiç şunu söyledi: 'Çok iyi, şu halde ben de bir blok öneriyorum.'
'İyi bir adamla blok oluşturmak benim için memnuniyettir' diyerek yanıtladım.
Söyleşimizin sonunda, Vladimir İlyiç, Merkez Komitesi tarafından bürokratizmle 'genel olarak' mücadele edecek bir komisyon kurulmasını önerdiğini, bunun aracılığıyla Merkez Komitesi'nin Örgütlenme Bürosu'na ulaşabileceğimizi söyledi. Bunun nasıl örgütleneceği üzerine 'daha fazla kafa yoracağı' sözü verdi. Bunun ardından ayrıldık. Ardından geçen iki hafta boyunca ondan yeniden görüşmek üzere telefon etmesini bekledim, fakat İlyiç'in sağlığı sürekli olarak daha da kötüye gitti ve sonunda yatağa düştü. Bundan sonra, Vladimir İlyiç bana sekreterleri aracılığıyla ulusal sorun üzerine bir dizi mektup gönderdi. Dolayısıyla, söz konusu çalışma hiçbir zaman yaşama geçmedi.[12]

Ölüm döşeğinde yatan ve devrimi kurtarmak için elinden gelen son gayretleri gösteren Lenin, bir müttefik olarak yüzünü Troçki'ye döndü. 1917'de ve iç savaş sırasında olduğu gibi, Lenin ile Troçki arasında yeniden bir ittifak doğuyordu.

Fakat, Lenin'in bürokrasi ile savaşmak üzere önerdiği reformlar etkisiz kalmaya mahkumdu. Bunlar, bir boşlukta asılı kaldı. Sözkonusu öneriler teknik önlemler olarak kendi içlerinde bir yanlış içermiyorlardı. Ne var ki, işçilerin şu ya da bu kitlesel mobilizasyonu ile ilişkilendirilmemişlerdi; Lenin'in tüm politik aktivitesi boyunca görüldüğü gibi, onun gücünün temelinde işçileri harekete geçirme yeteneği yatıyordu.

Lenin'in önerdiği Merkezi Kontrol Komisyonu (Rabkrin), devlet yapısından bağımsız, parti kongresine tabi bir organ olarak düşünülmüştü. Ancak, kongre, giderek, parti içindeki hemen hemen tüm mevkilerdeki insanları atama yetkisine sahip olan Genel Sekreter'e bağımlı duruma gelmişti.

Merkez Komitesi, tabandan gelen işçilerle genişletilecekti; ancak, bunlar bir kez bu yüksek mevkilere getirildiklerinde, onların birer bürokrat haline dönüşmelerini engelleyecek bir yol yoktu. Esas olarak adı sanı bilinmeyen yeni üyelerden oluşacak bir genişletilmiş Merkez Komitesi, Genel Sekreter'in, kendisinin doğrudan ve derhal ezip geçemeyeceği kadar saygın eski Bolşeviklerden oluşan Politbüro karşısında daha

güçlü konuma gelmesini kolaylaştırmaz mıydı? Parti içinde hiziplerin varlığına izin verilmediği, Genel Sekreter'in her fikir ayrılığını hizip olarak nitelendirdiği koşullarda, bürokrasi üzerinde demokratik kontrol daha da içi boş bir mekanizma durumuna düştü.

Dolayısıyla, Lenin'in önermiş olduğu anti-bürokratik önlemler, bunları destekleyecek adalelerden yoksundu. Fiilen, Onikinci Parti Kongresi'nin (Nisan 1923) seçmiş olduğu genişletilmiş Merkez Komitesi'nde sekreterliğin iktidarı azalmadı; bunun tam aksı yaşandı. Gerçekte, Lenin'in Rabkrin'e ilişkin olarak yaptığı tüm öneriler Stalin tarafından Onikinci Kongre'de yaşama geçirildi. Bununla eşzamanlı olarak, Stalin aygıt üzerindeki kontrolünü artırdı ve genel olarak bürokrasinin gücünü pekiştirdi. Öyle ki, kontrolünü daha da artırmak üzere, Merkezi Kontrol Komisyonu'nun başına Ordjonikidze'yi getirdi.

Lenin'in vasiyeti

Yaşamının son günlerinde, Lenin'in zihni ardılının kim olacağı sorusuyla meşguldü. Partinin ve devletin başı olarak yerini kim alacaktı? Bu konuya ilişkin bir metin kaleme aldı. Partinin üst liderliğinde yer alanların kişisel bir çözümlemesine girişti; bu, sovyet rejiminin kritik durumu nedeniyle, ona önemli bir sorun olarak görünüyordu. Bu mesele, Lenin'in 'Vasiyeti'nin önemli bir öğesini oluşturur.

Söz konusu 'Vasiyet', Lenin'in 23 Aralık, 31 Aralık 1922 günleri arasında kalan zaman dilimi içinde sekreterlerine dikte ettiği notlardan oluşur, notlara 4 Ocak'ta son bir ekleme yapmıştır Lenin. Kruşçev'in bu belgelerin varlığını açıklamasından sonra, bu notlar Lenin'in Toplu Eserleri içinde 'Kongreye Mektuplar' adıyla anılır.

Notlar, Merkez Komitesi'nde, Merkezi Kontrol Komisyonu'nda ve Rabkrin'de bir dizi değişiklikler önerir, ardından partinin üst liderliğinin bir çözümlemesini sunar. Lenin, sovyet rejiminin istikrarına yönelik tehditin, her şeyden önce rejimin temelinde var olabileceğini ileri sürer, yani proleterya ile köylülük arasında bir bölünme tehlikesi.

> Partimiz iki sınıfa dayanmaktadır, dolayısıyla bu iki sınıf arasında bir anlaşma olmaması halinde partinin istikrarsızlığa düşmesi olası hale gelir ve parti kaçınılmaz olarak iktidarı yitirir... Böyle bir durumda, bölünmeyi engelleyebilecek hiçbir önlem olmayacaktır.

Bu, uzun vadedeki tehditi oluşturur. Lenin, parti liderliği içindeki *kişisel*

ilişkilerden kaynaklanacak bir bölünmeyi ise kısa vadedeki ana tehlike olarak görür.

> Bu açıdan bakıldığında, istikrar sorunundaki temel faktörlerin Merkez Komitesi'nin Stalin ve Troçki gibi üyeleri olduğunu düşünüyorum. Bunlar arasındaki ilişkilerin bir bölünme tehlikesinin ana eksenini oluşturduğuna inanıyorum.

Lenin, bu kahince öngörüsünün ardından, altı liderin birer portresini çizmeye girişir: Stalin, Troçki, Zinovyev, Kamenev, Buharin ve Pyatakov.

> Genel Sekreter konumuna gelmiş olan Yoldaş Stalin, sınırsız bir otoriteyi kendi elinde toplamıştır ve ben onun bu otoriteyi her zaman ihtiyatlı bir şekilde kullanıp kullanmayacağından emin değilim. Diğer yandan, Yoldaş Troçki, İletişim Halk Komiserliği sorununda MK'ya karşı verdiği mücadelenin de kanıtladığı gibi, sadece dikkate değer yetenekleri dolayısıyla seçkin bir şahsiyet değildir. Kişiliği itibarıyla, bugünkü MK'nın belki de en yetenekli üyesidir; ancak, Troçki, kendi yeteneklerine aşırı güvenmekte ve zihnini işlerin bütünüyle idari nitelik taşıyan yanıyla çok fazla meşgul etmektedir.
>
> Bugünkü MK'nın önde gelen bu iki üyesinin bu nitelikleri, istemeden bir bölünmeye yol açabilir, ve partimiz bunu önlemek için gerekli adımları atmazsa, bu bölünme hiç beklenmedik bir zamanda yaşanabilir.

Lenin, Zinovyev ve Kamenev'e ilişkin olarak tek bir ifadeye yer vermişti: "Sadece Zinovyev ve Kamenev'le yaşanan ve hiç kuşkusuz bir rastlantıdan ibaret olmayan Ekim olayını hatırlatmakla yetineceğim."

Lenin, MK'nın en genç iki üyesi Buharin ve Piatakov hakkında şunları söylüyordu:

> Bana göre, bunlar (en genç üyeler arasında) en öne çıkmış olan isimler ve bu ikisine ilişkin olarak şunlar akılda tutulmalı: Buharin, sadece partimizin en değerli, en önde gelen kuramcısı değil; yanısıra, kendisi haklı olarak tüm partinin gözde ismi olarak görülüyor; ancak, onun kuramsal görüşleri ancak önemli çekinceler koymak

koşuluyla bütünüyle marksist olarak nitelendirilebilir; çünkü, düşüncelerinin skolastik bir yanı var (Buharin hiçbir zaman diyalektiği sistematik olarak öğrenmedi ve sanırım diyalektiği tam olarak anlamadı da).

Piatakov'a gelince; onun seçkin bir irade ve yeteneğe sahip olduğu kuşku götürmez, fakat idari olgulara aşırı ilgi ve heyecan duyuyor, oysa çalışmanın idari yanının politik olana ciddi biçimde bağlı olması gerekir.[13]

Bu aşamada (yani 23-25 Aralık günleri arasında) Lenin, büyük ölçüde Stalin ve Troçki'nin belirleyiciliğinde ve genişletilmiş bir Merkez Komitesi'nin güvencesinde kolektif liderliğin muhafaza edilmesini öneriyordu.

Ne var ki, bundan on gün sonra, yani yukarıdaki notları dikte etmesinin ardından, bu dengeyi tamamen bozan bir ek yazı kaleme aldı: Stalin'e yönelik sert, keskin bir eleştiri. Lenin'in şimdi Ordjonikidze ve Stalin'i Büyük Rus kabadayıları olarak suçladığı düşünülürse, bu fikir değişikliği Gürcistan meselesinin bir ürünü olarak görülebilir; bunun yanısıra Stalin ve Krupskaya arasında geçen bir olayın sonucu olarak değerlendirmek de mümkün.

22 Aralık'ta Stalin Krupskaya'ya karşı saldırgan bir dil kullandı; dış ticaret tekeli sorununa ilişkin olarak Lenin'in Troçki'ye gönderdiği mektubu dikte ettiği, dolayısıyla Lenin'in sağlığının korunması için doktorların gerekli gördüğü sağlık rejimini ihlal ettiği için, onu Kontrol Komisyonu'na göndermekle tehdit etti. 23 Aralık'ta Krupskaya Kamenev'e şunları yazdı:

> Lev Borisoviç! Stalin, doktorların izniyle Lenin'in bana bir not dikte etmesini gerekçe göstererek dün bana karşı çok ağır ithamlarda bulundu. Ben, partiye yeni katılmış bir insan değilim. Son otuz yıllık zaman içinde bir yoldaşımdan tek bir küfür işitmedim bugüne kadar. Partinin ve İlyiç'in çıkarları, benim için Stalin'den daha değerli değil. Şu an kendime hakim olmaya çalışıyorum. İlyiç'e nelerin söylenebileceği, nelerin söylenmemesi gerektiğini tüm doktorlardan daha iyi biliyorum, çünkü onu ne tür şeylerin rahatsız edeceğini biliyorum, en azından Stalin'den daha iyi biliyorum.

Krupskaya, 'özel yaşamına karışılmasına, değersiz istismar ve tehditlere karşı' korunma istedi. Sözlerini şöyle sürdürdü:

> Kontrol Komisyonu'nun beni tehdit etme kararını oybirliği ile aldığına ve bunun bana bildirilmesi işini Stalin'e bıraktığına kuşkum yok, fakat böylesine aptalca bir oyuna ayıracak ne zamanım ne de enerjim var. Nihayet ben de bir insanım ve bu olay tahammül sınırlarımı aşıyor. N. Krupskaya.[14]

Bundan bir gün sonra, 4 Ocak 1923'te, Lenin 'Vasiyet'ine Stalin'in kabalığına ilişkin ek notu ekledi:

> 24 Aralık 1922 Tarihli Mektuba Ek
> Stalin aşırı kaba ve onun bu kusuru, biz komünistlerin kendi aralarında hoşgörebilecekleri ve halledebilecekleri bir şey olmakla birlikte, bir Genel Sekreter için hoşgörülemez bir durum. Yoldaşlara Stalin'i işgal ettiği bu mevkiden alarak onun yerine daha hoşgörülü, daha sadık, daha nazik, yoldaşlarına karşı daha ölçülü ve duyarlı olma açısından bir avantaja sahip ve bu bakımlardan Yoldaş Stalin'den tamamen farklı bir diğer insanı getirmenin yolu üzerinde düşünmelerini önermemin nedeni de bu. Bu mesele, ilk bakışta gözardı edilebilir bir ayrıntı gibi görünebilir. Fakat, bir bölünme tehlikesine karşı muhafız işlevi görecek olanlar açısından ve Stalin ile Troçki arasındaki ilişki konusunda yıkarıda yazdıklarım açısından, bu bir ayrıntı değildir, ya da belirleyici önem kazanabilecek bir ayrıntıdır.[15]

Krupskaya'ya yönelik kişisel hakaret, kendi başına Lenin'in Stalin'e saldırısının nedeni olamazdı. Lenin, dostları ya da hasımlarıyla olan politik ilişkilerinde hiçbir zaman garez unsuruna yer vermemişti. Daha önce görmüş olduğumuz gibi, onun Vera Zasuliç'e (ve Martov'a) olan kişisel saygısı, Lenin'i onlara karşı en sert önlemlere başvurmaktan alıkoymamıştı. "Lenin, entellektüel açıdan son derece dürüst, davaya aşırı bağlı, örgütün gereksinimleri uğruna duygularını bir yana iterek her türlü özveride bulunmaya hazır olan bir insandı."[16] Lenin, yaşamının son günlerine geldiği o zamanda, bu tutumunu değiştirmedi.

Politika, tüm diğer kaygıların önünde gelmelidir. Fakat, Stalin'in Gürcistan, Rabkrin vd. sorunlardan sonra şimdi sergilediği kişisel kabalık, olasılıkla Lenin tarafından Stalin'in komünist davaya büyük zararlar verebileceği konusunda bir uyarı olarak değerlendirildi.

Krupskaya olayının bir tepki yaratması kaçınılmazdı. Lenin, ken-

disini politika sahnesinden kaldıran son kalp krizi gelmezden iki gün önce, 5 Mart 1923'te, Stalin'e aşağıdaki mektubu yolladı, mektubun birer kopyasını Kamenev ve Zinovyev'e de gönderdi:

> Değerli Yoldas Stalin,
> Eşimi telefona çağırıp kötü bir dille konuşacak kadar kaba davrandın. Kendisi sana bu olayı unutmaya hazır olduğunu söylemiş olmakla birlikte, Zinovyev ve Kamenev onun aracılığıyla olaydan haberdar kılındı. Ben, bana karşı yapılanı bu denli kolay unutmak niyetinde değilim; belirtmek gereksiz ki, eşime karşı yapılanı bana karşı yapılmış bir hareket olarak da görüyorum. Dolayısıyla, senden söylemiş olduğun sözleri geri alarak özür dilemeye hazır olup olmadığını, ya da aramızdaki ilişkinin kesilmesinin senin için daha tercih edilir olup olmadığını düşünmeni istiyorum.
> Saygılarla,
> Lenin [17]

Lenin, en yüksek mevkiye Stalin'in atanmasında sahip olduğu sorumluluktan yan çizmeye çalışmadı. 30 Aralık 1920'de söylemiş olduklarını hatırlamış olmalıydı:

> Politik bir lider yalnızca kendi liderliğinin niteliğinden değil, ayrıca lideri olduğu insanların hareketlerinden de sorumludur. Zaman zaman onların neler yaptıklarının farkında olmayabilir, sık sık onların yanlış bir şeyler yapmadıklarını umabilir, fakat sonuç olarak sorumluluk kendisine düşer.[18]

Lenin'in 'Vasiyeti' ilk bakışta, Marksist olmayan bir belge, genel politik-sosyal bir metin yerine Stalin'e yönelik kişisel bir mücadelenin ifadesi olan bir metin gibi görünür. Ancak Lenin, politikanın insanlar tarafından geliştirildiğini iyi bilen biriydi. Partideki ve devlet liderliğindeki kişisel özellikler pekala yabancı toplumsal güçlerin birer ifadesi haline gelebilirdi.

Lenin'in durumunun trajedisi, 'Vasiyet'in bütününe yayılır. Tüm devrimci aktivitesi boyunca muhafazakar parti aygıtı üzerinde gerekli basıncı yaratmak için her zaman tabandaki insanlara yaslanmış olan Lenin, şimdi *temel politika silahı* olarak kişilere bel bağlamak zorundaydı.

Lenin, yüzünü parti içindeki proleter unsurlara dönemezdi, çünkü bunlar küçük bir azınlık oluşturuyorlardı. Mucizevi bir şekilde yeni

den canlandırılsa bile parti içi demokrasiye yaslanamazdı, çünkü parti büyük ölçüde işyeri yöneticilerinden, hükümet memurlarından, subaylardan, parti memurlarından vb. oluşuyordu ve böyle bir demokrasi ancak bürokrasinin arzularını yansıtırdı. Lenin 'Yaşlı Muhafızlar'a da [devrim öncesi yıllarından beri parti üyesi olan Bolşevikler-ç.n.] bel bağlayamazdı, çünkü hem bunlar parti içinde çok küçük bir azınlık (yüzde 2) durumundalardı, hem de pek çoğu bürokratik kastın birer parçası haline gelmişlerdi.

Lenin'in bürokrasi ile savaşmak için önerdiği tüm önlemler, artık varlığı söz konusu olmayan aktif proleteryanın yerine ikame edilen önlemlerdi. Lenin, 'Yıkıma doğru giden bir insan doğru hesaplar yapamaz' diye yazmıştı farklı bir bağlamda. Ne yazık ki, şimdi bu söz kendi durumuna uygun düşüyordu.

Bu nesnel durum, aktif politik yaşamının son hafta ve günlerinde Lenin'in sergilediği bir dizi kararsızlığın nedenine açıklık getirir. Lenin, el yordamıyla bir çıkış yolu arıyordu. Her hastalık nöbetinin ardından hasta yatağında yeniden parti ve devlet aygıtının hareketlerini gözlediğinde, tehlikenin yakınlaştığı duygusunu daha güçlü biçimde hissetti, ve, dokunaklı bir kararlılıkla, takatsiz düşmüş elleriyle direksiyonu kavramaya çabaladı.

Her şeyden önce Lenin, bürokrasinin sovyet devletinde politik ve idari boşluğu doldurmak üzere yükseldiğini biliyordu. Bu durum Birinci Dünya Savaşı, devrim ve iç savaşla birlikte yaşanan yıkım, açlık, salgın hastalık ve fiziksel imha nedeniyle devrimci proleteryanın tükenmesi ve dağılması sonucunda ortaya çıkmıştı.*

---

* Çalışmanın bu cildinin de gösterdiği gibi, bürokrasinin parti ve devlet içindeki yükselişi, iç savaşla başlayan, NEP döneminde hızlanan, Lenin'in politika sahnesinden çekildiği günlerde sonuna yaklaşan çok uzun bir süreç içinde gerçekleşti. Bununla birlikte, bürokrasinin zaferi ile Rusya'da bürokratik devlet kapitalisti bir rejimin kuruluşu arasında bir aralık yaşandı. Bunlardan ikincisi, bürokrasi yığınsal sanayileşme politikasını benimseyip tarımda zora dayalı kolektifleştirmeye giriştiği zaman gerçekleşti; bürokrasinin tarihsel kapitalizm işlevini -yani sermaye birikimi işlevini- yüklenmesi bundan sonradır. Bu konuyla ilgili olarak bkz. T. Cliff, State Capitalism in Russia, London, 1974 [T. Cliff'in bu eserinin Türkçe çevirisi için, bkz. Rusya'da Devlet Kapitalizmi, Metis Yayınları, İstanbul 1990 -ç.n.]

13
Nihai Yenilgi

Troçki'nin ertelemeleri

Lenin ve Troçki'nin, Stalin'e ve bürokrasiye karşı birlikte hareket etmeye, saldırılarını Gürcistan ve Rabkrin meseleleri üzerinde yoğunlaştırmaya karar verdiklerini gördük. Troçki, Fotieva'nın bir sözünü aktarır: "Vladimir İlyiç, kongrede Stalin'e karşı bir bomba hazırlıyor." Buradaki 'bomba' sözcüğü Lenin'e aitti, Fotieva'ya değil. "Vladimir İlyiç sizden Gürcistan davasını kendi elinize almanızı istiyor, ancak bundan sonra kendisini rahat hissedecek."[1]

Troçki ne yapacaktı? 6 Mart 1923'te, Kamenev Troçki'yi görmeye geldi. Mahçup durumdaydı ve onu yumuşatma kaygısındaydı. Troçki, yüce gönüllülük gösterdi ve ona bağışlayıcı bir şekilde yaklaştı. Lenin'in sözlerini unutarak, 'rezalet bir uzlaşma' içine girdi. Kamenev'e, Lenin'in açık tavrına karşın Stalin'e karşı hareket etmeye karar verdiğini söyledi. Otobiyografisinde, Kamenev'e karşı takındığı tavrı şu şekilde anlatır:

> Stalin'in yerinden edilmesine ve Ordjonikidze'nin partiden ihraç edilmesine karşıyım... Fakat, Lenin'in meseleye yaklaşımıyla hemfikirim. Ulusal sorun politikasında radikal bir değişiklik istiyorum, Stalin'in Gürcü muhalifleri üzerindeki baskılarının durdurulmasını, partinin idari baskısına son verilmesini, sanayileşmeye ilişkin meselelerde daha kararlı bir politika izlenmesini, yüksek organlar arasında dürüst bir işbirliğini istiyorum... Stalin'in Krupskaya'ya derhal bir özür mektubu yazarak davranışını düzeltmesi bir zorunluluk. Kendi çıkarını zedelemesin. Artık entrikalar değil, dürüst bir

işbirliği olmalı...

Kamenev, rahatladığını gösterir biçimde derin bir oh çekti. Tüm önerilerimi kabul etti. Tek korkusu, Stalin'in inatçılık edebileceği idi: 'Stalin kaba ve kaprisli.'

'Stalin'in başka bir seçeneği olduğunu sanmıyorum' diye karşılık verdim. O gece geç saatlerde Kamenev bana, Stalin'i gördüğünü ve Stalin'in tüm uzlaşma koşullarını kabul ettiğini bildirdi.[2]

Kamenev bir arabulucu olarak hareket ederken, Lenin yeni bir kalp krizi geçiriyordu. Krizden sonra on ay kadar daha yaşayacak; ancak felçli, çoğunlukla konuşma yeteneğini yitirmiş, zaman zaman bilincini yitirir durumda kalacaktı. Lenin'in nihayet politika sahnesinden çekilmiş olduğu aşikar hale gelince, Stalin tamamen kendi bildiğini okur biçimde hareket etmeye başladı.

Troçki açısından, Stalin'e karşı 'bomba'yı kullanma konusunda ilk ve o zamana kadarki en önemli fırsat, Onikinci Parti Kongresi (17-25 Nisan 1923) idi. Fakat bu yolda bir girişimde bulunmadı Troçki.

Ulusal sorun üzerine raporu Kongre'ye Stalin'in kendisi sundu. Lenin'in ulusal sorun konusunda Stalin ve Ordjonikidze'ye yönelttiği acımasız eleştiriler delegelerden saklandı. Stalin, hırçın ve saldırgan bir dille Gürcü komünistlere saldırdı, onları 'Gürcü şovenizmi' yapmakla suçladı:

> Yoldaşlarımızın, Gürcü sapkınların, partinin tüm yasalarını çiğneyerek, kendi avantajlı konumlarını koruyabilmek için federasyondan ayrılmak isteyerek, federasyon önerisine karşı çıkarak bizi ittikleri tehlikeli yol budur. Bizi, kendilerine Ermenistan ve Azerbaycan cumhuriyetlerinin zararına olacak belli ayrıcalıklar tanıyacağımız bir yola girmeye zorluyorlar. Fakat bu, seçemeyeceğimiz bir yoldur, çünkü bu, tüm politikamızın ve Kafkaslar'daki sovyet iktidarının ölümü anlamına gelir.
>
> ... Bugünkü koşullarda, Transkafkas'a Federasyonu olmaksızın Kafkaslar'da barışı muhafaza etmek olanaksızdır. Bir ulusun diğerlerine gore ayrıcalıklı olmasına izin verilmemelidir. Yoldaşlarımız bunu halihazırda sezmişlerdir. Mdivani grubunun iki yıllık bir kavga ve çekişmeden sonra küçük bir grup olarak Gürcistan'daki parti tarafından örgütten uzaklaştırılmış olmasının nedeni de budur.

Stalin, muhaliflerini güç durumda bırakmak için, Lenin'in de onun kendi politikasını desteklediğini söyledi:

> Yoldaş Lenin'in federasyonun derhal kurulması konusunda gösterdiği acele ve ısrarcılık da rastlantı olmasa gerek. Merkez Komitemiz'in Transkafkasya'da bir federasyona ihtiyacı olduğunu üç kez teyit etmiş olması da rastlantı değildir.[3]

Gürcistanlı delegeler, Lenin'in konuya ilişkin notlarının kongrede okunması yolundaki talepleri karşılıksız kaldı. Onların davasına arka çıkan tek Politbüro üyesi Buharin oldu. Stalin ve Zinovyev'i isim vererek eleştiren ve Lenin'in bahsi geçen notlarının gerçekliğini ima eden Buharin, Stalin'in 'yerel sapmalar'a karşı giriştiği saldırı kampanyasındaki hilekar tavrı açığa çıkardı. Lenin'in niçin sadece Büyük Rus şovenizmine karşı uyarılarda bulunduğunu sordu:

> Neden Yoldaş Lenin Gürcistan sorunu konusunda böylesine hareretli bir şekilde tehlike uyarısında bulundu? Ve niçin Yoldaş Lenin mektubunda sapkınların hatalarına ilişkin tek bir söz söylemezken tüm eleştiri oklarını sapkınlara karşı yürütülen politikaya yöneltti?[4]

Buharin, Büyük Rus şovenizmine karşı giriştiği bu saldırıda, kongreye yaşadığı bir olayı anlatan Rakovski'den destek gördü; Rakovski, Ukrayna dilinin eşit haklarını savunan bir karar tasarısı lehine oy kullandığı bir kongreden ayrıldığı sıra kendisine Ukrayna dilinde yöneltilen bir soruya 'Benimle anlaşılır bir dilde konuş!' diye karşılık veren Ukraynalı yüksek bir parti görevlisinden söz etti.[5]

Ne var ki Buharin ve Rakovski'nin konuşmaları pek etkili olmadı. Stalin, bunlara karşılık verdiği konuşmada şunları söyleyebildi:

> Pek çok konuşmacı Vladimir İlyiç'in notlarına ve makalelerine atıfta bulundu. Kendisi burada olmadığı için, öğretmenim Yoldaş Lenin'den alıntılar yapmak istemiyorum ve bunu yapmam durumunda onun sözlerini yanlış ve çarpık biçimde aktarabileceğimden korkuyorum.[6]

Peki Troçki ne yapıyordu? Kendisini ulusal sorun konusundaki tartışma-

ların tamamen dışında tuttu ve bu durumun gerekçesi olarak sanayi konusundaki karar önerisi üzerinde değişiklikler yapmakla meşgul olduğunu söyledi![7] Stalin'in ulusal cumhuriyetler konusundaki karar önerisi oybirliği ile benimsendi.

Benzer şekilde, Rabkrin de dahil olmak üzere Merkez Komitesi'nin örgütlenme konusundaki raporunu sunan kişi yine Stalin oldu!

Lenin'in, Rabkrin'e ilişkin olarak daha önce Pravda'da yayımlanmış olduğu için delegeler tarafından bilinen ve hatta bir delege tarafından 'hiç umulmadık büyük bir sürpriz'[8] olarak nitelenen görüşleri, Stalin tarafından kolayca geçiştirildi. Stalin, parti örgütü konusunda sunduğu raporda, Lenin'in bürokrasiye ilişkin kınamalarını, bunları destekler biçimde yineledi:

> Lenin, politikamızın doğru olduğunu fakat aygıtın olması gerektiği gibi işlemediğini ve bu yüzden de arabanın doğru istikamette gitmeyip yoldan saptığını söyledi. Onun bu sözleri üzerinde yorumlarda bulunan Şılyapnikov'un sürücülerin iyi olmadığını söylediğini hatırlıyorum. Bu yanlış elbette, kesinlikle yanlış. Politika doğru, sürücü mükemmel, arabanın markası iyi; bu bir sovyet arabası, bazı parçaları açısından devlet arabası, yani devlet aygıtı içinde bazı memurlar kötü, bunlar bizim adamlarımız değiller. Arabanın olması gerektiği gibi gitmeyişinin nedeni de bu ve, bir bütün olarak, doğru politik hattan sapmaya uğruyoruz... Aygıtın bir bütün olarak doğru işlemiyor olmasının nedeni bu. Eğer onu onarmakta başarısız kalırsak, doğru politik hat bizi çok uzağa götürmeyecektir... Bunlar, Yoldaş Lenin'in bir yıl kadar önce ortaya koymuş olduğu, Merkezi Kontrol Komisyonu ile İşçi ve Köylü Müfettişliği'nin yeniden organizasyonu önerisiyle ancak bu yıl uyumlu bir sistem içinde formüle ettiği fikirler.[9]

Stalin'e göre, 'eskilerin yerini alacak... Merkez Komitesi'nin çalışmalarına yeni ve taze kan katacak... aralarında en yetenekli ve bağımsız olanların yükseleceği genç liderler' kuşağını eğitmenin zamanı gelmişti.[10] Lenin, kongreye Rabkrin'in birleştirilmesi ve partinin çok daha genişletilmiş bir Merkezi Kontrol Komisyonu'nun yaratılması önerilerine paralel bir karar taslağı sundu.[11] Taslak, oybirliği ile kabul edildi.

Lenin'in Merkezi Kontrol Komisyonu ve İşçi ve Köylü Müfettişliği organlarının genişletilmesi ve bütünleştirilmesi dileklerini yerine getiren

Stalin, parti sekreterliğinin yanısıra bu kurumu kendi emri altındaki en güvenilir organ haline getirdi.

Merkez Komitesi Örgütlenme Raporu'na ilişkin tartışmalara verdiği yanıt, Gürcü komünistlere yönelik bir diğer eleştiri bombardımanının ardından, Stalin konuşmasını şu sözlerle tamamladı:

> Sonuç olarak, bugünkü kongreye ilişkin birkaç söz söylemek gerekirse. Yoldaşlar, tek bir fikirden aldığı ilhamla böylesine sıkı bir bütünlük sergileyen bir kongreye uzun zamandan beri tanık olmadığımı söylemeliyim. Yoldaş Lenin'in burada olmayışına hayıflanıyorum. Eğer burada olsaydı, şunu söylerdi: 'Yirmi beş yıl boyunca partiye göz kulak oldum, onu büyük ve güçlü kıldım.' (Sürekli alkışlar).[12]

Troçki bu konudaki tartışmalara da katılmadı. Kongrede sadece sanayi üzerine hazırladığı rapor konusunda konuştu. Stalin'le fikir ayrılığında olduğuna işaret edecek küçük bir imada bile bulunmadı.

Peki, Lenin'in vasiyetinin yayımlanması konusunda ne oldu? 1923 yılı Haziran ayı başlarında Politbüro üyelerinden ve Merkezi Kontrol Komisyonu Başkanlık Kurulu üyelerinden bu konuda kendi fikirlerini sunmaları istendi.

Zinovyev, vasiyetin yayımlanmasına karşıydı. Stalin şunu söyledi: "Bunun yayımlanması konusunda İlyiç'ten bir ısrar gelmediğini de dikkate alarak metni yayımlamanın bir zorunluluk olmadığını önermek isterim." Kamenev şu yorumda bulundu: "Yayımlanmaması gerekir. Bu, okunmak maksadıyla değil Politbüro için yazılmış bir metin. Hepsi bu. Makalenin esasını ve içeriğini oluşturan şey bir kişinin tanımlanmasından ibaret." Tomski bu yorumu doğruladı: "Yoldaş Zinovyev'in önerisinden yanayım -yani sadece MK üyeleri bundan haberdar olmalı. Kamuoyunun büyük bir bölümü bu metinden pek bir şey anlamayacağı için yayımlanmaması gerekir." Merkezi Kontrol Komisyonu Başkanlık Kurulu'ndan A. Solts ise şunu söyledi: "V. İlyiç'in bu notu kamuoyuna değil, MK'ya yönelik, bireylerin kişisel tanımlamalarına böylesine geniş yer ayırmasının nedeni de bu... Yayımlanmaması gerekir." Buharin, Rudzutak, Molotov ve Kuybişev de aynı yaklaşımı benimsedi. 'Vasiyet'in yayımlanmasından yana tavır alan tek kişi Troçki oldu.[13]

Ancak, Troçki çok geç kalmıştı. Onikinci Kongre'de suskun kalan Troçki, iki ay sonra Lenin'in 'Vasiyeti'nin yayımlanmasında ısrarcı olabi-

lecek bir pozisyonda değildi artık.*

Troçki neden sessiz kaldı?

Sonraki günlerde, Troçki'nin vardığı çıkarsama şuydu: Eğer Troçki Lenin'in kendisine sağlanmış olduğu belgelere dayanarak Onikinci Kongre'de gerçekleri ortaya koymuş olsaydı, bu uzun vadede bürokrasinin zaferini önlemese bile, olasılıkla Stalin'i kolayca yenilgiye uğratabilirdi.

> Hiç kuşkum yok ki, bizim [Lenin ve Troçki'nin -T.Cliff] 1923 yılı başlarında Merkez Komitesi'ne karşı geliştirdiğimiz birleşik eylemimiz, zaferi bize getirebilirdi. Dahası, yine hiç kuşkum yok ki, eğer Onikinci Kongre'nin öngününde Stalinist bürokrasiye karşı bir 'Lenin-Troçki bloğu' ruhu içinde ortaya çıkmış olsaydım, Lenin mücadelede doğrudan yer almasa bile, mücadeleden zaferle çıkan ben olurdum. Bu ne kadar sağlam bir zafer olurdu, bu başka bir sorun. Buna karar verirken, ülkenin, işçi sınıfının, partinin ken-

---

* Troçki'nin Onikinci Kongre sırasındaki tutumundan büyük mahçubiyet duyduğu, otobiyografisinde bu kongreden hiç söz etmemesinden açıkça anlaşılır (otobiyografinin, tam da kongreye ilişkin gözlemlerin aktarılmasının beklendiği bölümündeTroçki dört sayfa boyunca ördek avından söz eder). Troçki, Kongre'den bir süre sonra, Lenin'in vasiyetinin gerçekliğini inkar edecek kadar ileri bile gitmiştir. Mayıs 1925'te, Max Eastman, vasiyete ilişkin ilk yayımlanmış raporu da içeren, *Lenin'in Ölümünden Bu Yana* başlıklı bir kitap yayımlar. Kitap, iki ay kadar sonra Moskova'ya ulaştığında bir skandal etkisi yaratır. Politbüro'daki çalışma arkadaşlarının basıncı altındaki Troçki, Max Eastman ile ilişkisini keser:

> "Eastman, çeşitli yerlerde, Merkez Komitesi'nin, Lenin'in yaşamının son döneminde kaleme aldığı son derece önemli bir dizi belgeyi partiden 'gizlediği'ni ileri sürüyor (bahsi geçen belgeler, ulusal sorun, ünlü vasiyet vd. konulardaki belgelerdir). Bu, partimizin Merkez Komitesi'ne yönelik ciddi bir iftiradır. Eastman'ın ifadeleri, Lenin'in öneri niteliği taşıyan ve parti içi örgütlenmeye ilişkin olan bu mektupları yayımlanması için yazmış olduğu gibi bir izlenimin doğmasına yol açıyor. Bu, gerçeklerle hiçbir şekilde uyum içinde değildir... Eğer bu mektuplar yayımlanmadıysa bunun nedeni mektupların yazarının bunları yayımlamak niyetiyle yazmamış olmasıdır. Yoldaş Lenin, arkasında herhangi bir vasiyet bırakmamıştır; onun partiyle olan ilişkilerinin niteliği ve partinin kendisinin niteliği böyle bir vasiyetin olabilirliğini geçersiz kılar."[14]

> disinin içinde bulunduğu bir dizi nesnel koşulu hesaba katmak gerekir. Bu ayrı ve geniş bir konu... 1922-23'de... o sıralar milliyetçi devlet memurlarından, içindeki gaspçılardan, Ekim'in yasadışı mirasçılarından, Bolşevizmin son kuşağından hızla oluşmakta olan hizibe karşı açık bir saldırı ile komuta kademesini ele geçirmek hâlâ mümkündü.[15]

'Eğer... eğer...' Eğer belli bir zamanda belli bir eylem gerçekleştirilmiş olsaydı ne olurdu, olaylar zincirinin bir halkası halkanın bütününü nasıl etkilerdi? Bu tür sorular üzerine spekülasyon yapmak son derece zordur. Bunu akılda tutmak koşuluyla, belki şu söylenebilir: Eğer Troçki Lenin'le bir blok ruhu içinde hareket edip Stalin'e karşı sürece müdahale etmiş olsaydı, -geçici bir süre için olsa bile- başarıya ulaşmış olabilirdi; böyle bir durum, Komintern'in 1923 yılı sonbaharında KP'nin iktidarın eşiğine geldiği, fakat zayıf bir parti liderliğine sahip olduğu için iktidarı alamadığı Almanya'daki gelişmelere karşı izlemiş olduğu politikaları etkilerdi. Troçki'nin *Ekim'in Dersleri* adlı kitabında ileri sürdüğü gibi, böyle bir şey kuşkusuz Rusya'daki proleter devrimin durumunu köklü biçimde değiştirir, olağanüstü sonuçlar yaratırdı.

Troçki'nin Onikinci Kongre'deki suskunluğunun nedeni neydi? Bunun birden çok açıklaması söz konusu; bu açıklamalardan birini Troçki veriyor: Troçki, Stalin'e karşı cephe almaktan sakındı, çünkü bunun Lenin henüz hayatta iken kişisel bir iktidar savaşımına girişmek olarak yorumlanabileceği kaygısını taşıyordu. Troçki'nin otobiyografisinde yazdığı şey budur:

> Başta gelen engel Lenin'in durumuydu. İlk krizden sonra olduğu gibi yine kendisini toparlayacağı, Onbirinci Kongre gibi Onikinci Kongre'ye de katılabileceği umuluyordu. Kendisi de bu beklentideydi. Tam bir güvence veremeseler de doktorlar yüreklendirici şeyler söylüyorlardı... Girişeceğim bağımsız bir eylem, parti ve devlet içinde Lenin'in yerini almak için girişilmiş kişisel bir mücadele olarak yorumlanabilir, daha doğru bir ifadeyle, bu şekilde gösterilebilirdi. Bu düşünce beni ürpertmeye yetiyordu. Bunun saflarımızda büyük bir moral bozukluğu yaratacağını, öyle ki, zaferin kazanılması durumunda bile çok ağır bir bedel ödemek zorunda kalacağımızı düşündüm. Tüm plan ve hesaplamalarda bir belirsizlik unsuru kendisini hissettiriyordu: Lenin ve onun sağlık duru-

mu. Lenin kendi düşüncelerini ifade edebilecek miydi? Hâlâ zamanı var mıydı? Parti, bunun hasta durumdaki Lenin'in yerini almak için Troçki'nin giriştiği bir mücadele değil, devrimin geleceği için Lenin ve Troçki tarafından girişilmiş bir mücadele olduğunu anlayacak mıydı?[16]

Troçki'nin şaşırtıcı suskunluğunun pohpohlamadan çok daha uzak bir diğer açıklamasını, onun yakın arkadaşı ve hayranı olan Adolf Ioffe sunar. Ioffe, 1927'de intihar etmezden birkaç saat önce Troçki'ye gönderdiği mektupta şunları yazar:

> Senin göstermiş olduğun yolun doğruluğundan hiçbir zaman kuşku duymadım ve bildiğin gibi 'sürekli devrim' günlerinden itibaren aradan geçen yirmi yılı aşkın süre senin yanında yer aldım. Fakat, her zaman senin, Lenin'in ***bükülmez irade*** gücünden, koşullara ***boyun eğme konusundaki isteksizliğinden***, gelecekte çoğunluk durumuna geleceğine yönelik bir öngörüyle tek başına kaldığı durumda bile doğru olduğunu düşündüğü yolda ilerleme kararlılığından yoksun olduğunu düşündüm... Sen, sık sık, aşırı önemsenmiş bir anlaşma ya da uzlaşma hatırına ***kendi doğru tutumunu terk ettin***. Bu yanlış... Senin doğruluğunun zaferinin güvencesi, koşullara boyun eğme konusunda olağanüstü bir isteksizlikten, tam bir açık sözlülükten, her türlü uzlaşmayı kesin biçimde reddetmekten başka bir şeyde yatmaz; Lenin'in zaferlerinin gizi tam da budur.[17]

Lenin'in, ikinci dereceden öneme sahip kayıpları göze almayı gerektirse bile olaylar zincirinin belirleyici halkası üzerinde yoğunlaşma ihtiyacı konusundaki duyarlılık ve ısrarcılığı, kuşkusuz, Stalin'e karşı mücadelenin diğerleri tarafından nasıl yorumlanacağı gibi ikinci dereceden kaygı ve düşüncelere pirim vermezdi.

Troçki'nin tutumunun bir diğer açıklaması, onun, ***parti içinde hizip mücadelesinin meşru sayılmayacağı konusunda sahip olduğu inançtı***. 22 Aralık 1923'te, 'Gruplar ve Hizipsel Oluşumlar' başlıklı bir makalede şunları yazıyordu:

> Ülkenin ve diktatörlük döneminin yegane partisiyiz, bunun aksi olamaz... Parti, kendi içinde hizipler oluşmasını istemiyor ve hizip-

lerin varlığını hoşgörüyle karşılamayacaktır. Partinin kendi aygıtını parçalayacağına ya da kendini parçalaması için birine izin vereceğine inanmak saçmalıktır.[18]

Yine, 26 Mayıs 1924'te, Onüçüncü Parti Kongresi'nde yaptığı konuşmada şunları söyledi:

> Parti içinde gruplaşmalara izin verilmesini hiçbir zaman kabul etmedim, bugün de kabul etmiyorum; çünkü bugünkü tarihsel koşullarda gruplaşmanın diğer adı hizipleşmeden başka bir şey değildir.

Parti liderliği ile hemfikir olunmayabilirdi, fakat parti dışında başka bir kurtuluş yolu yoktu:

> Yoldaşlar, hiçbirimiz partiye karşı haklı olmayı istemiyor, böyle bir şey olamaz da. Son tahlilde parti her zaman haklıdır, çünkü, parti, işçi sınıfının temel görevlerini yerine getirirken sahip olduğu yegane tarihsel araçtır... İngilizlerin bir atasözü vardır: Haklı da olsa haksız da olsa bu benim ülkem. Biz, çok daha büyük bir tarihsel haklılıkla şunu söyleyebiliriz: Herhangi bir anda herhangi bir özgül sorunda ister haklı ister haksız olsun, bu benim partim.[19]

(Stalin, partinin yanılmazlık gibi bir iddiası olmadığını söyleyerek Troçki'nin bu ifadesini alaycı bir tavırla karşıladı.)

Troçki'nin partiyi fetişleştirmesi, muhtemelen, kısmen onun partiye çok geç katılmış olmasından kaynaklanmıştır.

Troçki'nin kongredeki suskunluğunun bir diğer açıklaması daha vardır. Deutscher'in yazdığı gibi:

> Troçki, kendini güvencede hissettiği için Stalin'e saldırmaktan kaçındı. 1923 yılının Stalin'inde onun daha sonra bürüneceği tehditkar ve saldırgan kişiyi ne Troçki, ne de çağdaşı olan insanlardan biri görebildi. İnatçı ve sinsi, ama bayağı ve kişiliksiz bir adam görüntüsü çizen Stalin'in kendisine rakip olarak ortaya çıkması, Troçki'ye kötü bir şaka gibi göründü. Stalin'i kendine dert edinmeyecekti, kendisini onunla ve hatta Zinovyev'le aynı düzeye düşürmeyecekti ve her şeyden önce partinin, Lenin'in henüz hâlâ

boş duran tabutu önünde öğrencileri tarafından sergilenen onursuz oyuna kendisinin de katılmış olduğu yolunda bir izlenim edinmesine izin vermeyecekti.[20]

Troçki'nin Stalin'e yönelik küçümseyici tavrı, uzun bir geçmişe dayanıyordu. Sonraları, Ekim Devrimi'nin sonrasına gelinceye kadar Stalin'in varlığının farkına bile varmadığını yazacaktı.[21] Oysa Stalin partinin yayın organının editörü, ayrıca Merkez Komitesi'nin en önemli üyelerinden biriydi. Troçki'nin bu tavrı, onun çok geç katıldığı Bolşevik Parti'de bireysel-idari öğelerin önemini kavramada Lenin'in ne kadar uzağında kaldığını gözler önüne serer.

Lenin'in Stalin'e karşı mücadelesini sürdürme konusunda Troçki'nin gösterdiği kararsızlık, her şeyden önce, onun partide bir bölünmeye yol açmaktan ve karşı-devrimi yüreklendirmekten duyduğu korkunun bir ürünüydü. Fransız Devrimi konusunda sahip olduğu engin bilgi, Troçki'yi böyle bir tehlikenin varlığının bilincinde olmasını kolaylaştırmış olmalı. 9 Thermidor'u ve Robespierre'in düşüşünü izleyen günlerde, salt Robespierre'e duyduğu derin nefretle hareket eden aşırı solcuların nasıl sağa hizmet ettiklerini hatırlamış olsa gerek. İlk modern komünist Gracchus Babeuf, 5 Eylül 1794'te şunu ilan edecek kadar ileri gitmişti: "10 Thermidor bizim tutsaklığımızın sonuydu; o zamandan itibaren özgürlüğe yeniden doğuş çabası içindeyiz."[22] Bir süre sonra, Babeuf, 'Robespierre sistemi'ne karşı çıkan ilk kişilerden biri olduğu için pişmanlık duyacaktı.[23] Fakat, artık çok geçti. Babeuf ve néo-Hebertistlerle Monarşist gericiler ve Thermidorcular arasında gizli bir anlaşma olmamakla birlikte, bunlardan birincisinin giriştiği kampanya ikincisinin zaferini kolaylaştırmıştı.

Troçki'yi etkileyen ve bürokrasiyi açıkça kınamakonusunda onu tereddüt içinde bırakan bir başka faktör daha vardı. 1923 yılı yazında pek çok fabrikada patlak veren 'haşin' grevler giderek yayıldı, hoşnutsuzluğun şiddeti de içeren ifadeleri bu grevlere eşlik etti. Sendikalar hazırlıksız yakalandılar, parti liderleri de. Bir genel grev tehlikesi söz konusuydu ve hareket siyasi bir ayaklanmaya dönüşme noktasına yaklaşıyor görünüyordu. Kronştad ayaklanmasından sonra geçen zaman içinde, işçi sınıfı içinde hiç böylesine derin bir gerginlik, yönetici çevrelerde böylesine derin bir tehlike duygusu yaşanmamıştı.[24]

Troçki, yeni bir Kronştad ayaklanmasına yol açabilecek bir sürecin ilk kıvılcımını çakma riskinin sorumluluğunu üstlenip üstlenemeye-

ceğini kendisine sormak zorunda kaldı. Mevcut bir alternatifin yokluğunda mümkün olan son ana kadar devrimin partisine sadık kalmayı devrimcinin bir görevi olduğunu düşünmüş olduğu açık. Partinin soysuzlaşması son aşamasına geldiğinde kolayca kayıtsız kalınabilecek böyle bir durum, mücadelenin henüz tam ortasında bulunulduğu bir dönemde pekala belirleyici bir faktör olabilir.

Troçki'nin tutumu üzerinde rol oynamış olan faktörler, Lenin'in sergilediği, onun karakteri ve bütün bir politik geçmişiyle çelişki içinde kalan kararsızlık ve tereddüte yol açan faktörlerle aynıydı. Bir çözümü ne Lenin ne de Troçki görebiliyordu. Ortada kuşatılmış bir Rusya vardı; ama belki de Rusya uluslararası devrim sayesinde sonradan bu kuşatmayı yaracaktı. Peki ama o zamana kadar geçecek süre içinde ne yapmak gerekiyordu? Proleterya güçten düşmüş ve atomize olmuştu. Parti, iç savaşa girilirken sahip olduğu işçi sınıfı desteğine artık sahip değildi. Acımasız ve yıkıcı bir iç savaş geçirmiş devrimci parti ve hükümet, ne zaferden hemen sonra iktidarı kendiliğinden terk edebilir, ne de ülkeyi kendi ilkelerine uygun biçimde yönetemediğini görmüş olsa bile, yenilgiye uğrattığı intikam duygusuyla dolu düşmanlarının iradesine boyun eğebilirdi.

Lenin ve Troçki, işçilerin gücünün tükenmiş olduğunun açıkça bilincindeydiler. Troçki'nin kendi taraftarları, büyük ve ciddi değişimler umuduyla ileri atılabilecek durumda değillerdi. Öte yandan, bürokrasi olağanüstü bir saldırganlıkla mücadele ediyordu.[25] Çok az bir umuda sahip olarak savaşmak gerçekten çok zordur. Troçki'nin yıllar sonra yazdığı gibi:

> Sol Muhalefet iktidarı alamazdı, böyle bir şeyi umut bile edemezdi. En sağduyulu liderleri bile kesinlikle düşünemezdi bunu. Sol Muhalefet'in, devrimci Marksist bir örgütün iktidar için mücadele etmesi, ancak devrimci bir kabarma koşullarında tasavvur edilebilirdi. O koşullarda strateji saldırı üzerine kitlelere doğrudan saldırı çağrısı ve hükümete karşı cepheden saldırı üzerine kurulur. Böyle bir mücadelede önemli rol üstlenmiş Sol Muhalefet liderleri vardı ve bu tür mücadelenin nasıl yürütüleceği konusunda birinci elden bilgiye sahip bulunuyorlardı. Fakat, yirmili yılların başlarında ve sonrasında Rusya'da devrimci bir kabarış yoktu ve söz konusu olan bunun tam aksi idi. O koşullarda iktidar için mücadele kesinlikle düşünülemez bir şeydi.

Zaferin umuduna sahip olmamak, irade gücünün felç olmasına yol açmış olmalı. 'Tehlike şuydu ki, kitlelerle, hatta sadece kitlenin öncüsüyle bile açık bir birliktelik oluşturmanın olanaksız olduğu inancı mücadeleden vazgeçilmesine, daha iyi zamanlar gelinceye kadar pasif bir konumun benimsenmesine yol açabilirdi.'[26]

Gramsci, 'iradenin iyimserliği, aklın kötümserliği'nden söz eder. Lenin'in aktif politik yaşamının son birkaç ayında Lenin ve Troçki, o iradeyi kendisiyle ilişkilendirebilecekleri bir kitle desteğinden söz edebilecek durumda değillerdi. Rus proleteryası tükenmiş ve yalıtılmış durumdaydı.

Kısaca sonuç

Troçki, 1923 yılı sonlarına doğru, Lenin'in politik yaşamdan çekilmesinden yedi ay sonra, bir muhalefet grubu örgütlemeye başladı. Bu girişimin öyküsü, elinizdeki bu çalışmanın araştırma alanı dışında kalıyor. Fakat, eğer Troçki'nin rejimin soysuzlaşmasına karşı ve işçilerin çıkarlarının savunusu için verdiği 17 yıllık mücadeleden hiç söz etmezsek, bu kendisine karşı yapılmış bir haksızlık olacak. Onbinlerce devrimci savaşçı, Sibirya'da ve cezaevlerinde Troçki'nin ardından gitti, binlercesi çalışma kamplarında öldü, pek çoğu kurşuna dizildi, pek çoğu intihar etti (Troçki'nin ikisi kız ikisi erkek dört çocuğu, karısı, iki damadı, bir gelini ve biri dışındaki tüm torunları ya öldürüldü ya da intihar etmeye zorlandı.)

Lenin'in ölümü

19 Ocak 1924'te Lenin bütünüyle tükenmiş, görme yeteneğini büyük ölçüde yitirmiş görünüyordu. 21 Ocak Pazartesi akşamı saat altıda yeni bir kalp krizi daha geçirdi ve bundan elli dakika sonra öldü.

26 Ocak'ta, Sovyetler Kongresi, yaşamını yitirmiş liderinin anısına bir tören düzenledi. Törende dördüncü sırada (Kalinin, Krupskaya ve Zinovyev'den sonra)* konuşan Stalin'in konuşması, dinsel bir dua töreni-

---

* O sıralar Moskova'nın uzağında, Tiflis'te bulunan Troçki, onun törene katılmasını istemediği için tören gününün tarihini kasıtlı olarak yanlış veren Stalin'in yanıltmacası nedeniyle, Lenin'in cenaze törenini ve Sovyetler Kongresi'ndeki töreni kaçırdı.[27]

Moskova'da, yokluğunun kasten olduğu söylentileri ve dedikoduları yayıldı. Bu durum daha sonra Stalin'in ona karşı yürüttüğü entrikalarına yardımcı oldu.

ni anımsatıyordu: Müminleri, Lenin'in ilan edilmiş her 'Buyruğu'na tam bir birlik içinde itaat etmişlerdi:

> Yoldaşlar, biz komünistler, özel bir karaktere sahibiz. Yoğrulduğumuz hamur özel. Bizler, büyük proleter stratejist Yoldaş Lenin'in ordusunu oluşturan insanlarız. Bu ordunun bir ferdi olmanın onurundan daha yüksek bir onur yoktur. Kurucusu ve lideri Yoldaş Lenin olan bir partinin üyeliğinden daha yüksek bir mertebe yoktur. Böyle bir partide üye olmanın beraberinde getirdiği gerilime ve fırtınalara göğüs germe onuru herkese nasip olmaz. Bu partinin üyeleri, herkesten önce, işçi sınıfının çocukları, yokluk ve mücadelenin çocukları, olağanüstü bir yoksulluğun ve kahramanca çabaların çocukları olmalıdır. Leninistlerin partisinin, komünistlerin partisinin aynı zamanda işçi sınıfının partisi olarak isimlendirilmesinin nedeni de budur.
>
> YOLDAŞ LENİN, ARAMIZDAN AYRILIRKEN, BİZE, PARTİ ÜYELİĞİ ÜNVANININ SAFLIĞINI EL ÜSTÜNDE TUTMAZI VE ONU KOLLAMAMIZI EMRETTİ. ONURUMUZ ÜZERİNE SANA SÖZ VERİYORUZ, YOLDAŞ LENİN, BU EMRİNİ DE ONURLA YERİNE GETİRECEĞİZ!
>
> YOLDAŞ LENİN, ARAMIZDAN AYRILIRKEN, BİZE, PARTİNİN BİRLİĞİNİ GÖZ BEBEĞİMİZ GİBİ KORUYUP KOLLAMAMIZI EMRETTİ. ONURUMUZ ÜZERİNE SANA SÖZ VERİYORUZ, YOLDAŞ LENİN, BU EMRİNİ DE ONURLA YERİNE GETİRECEĞİZ!
>
> YOLDAŞ LENİN, ARAMIZDAN AYRILIRKEN, BİZE, VAR GÜCÜMÜZLE İŞÇİLERİN VE KÖYLÜLERİN İTTİFAKINI GÜÇLENDİRMEMİZİ EMRETTİ. ONURUMUZ ÜZERİNE SANA SÖZ VERİYORUZ YOLDAŞ LENİN, BU EMRİNİ DE ONURLA YERİNE GETİRECEĞİZ!
>
> YOLDAŞ LENİN, ARAMIZDAN AYRILIRKEN, BİZE, CUMHURİYETLERİN BİRLİĞİNİ GENİŞLETMEMİZİ VE GÜÇLENDİRMEMİZİ EMRETTİ. ONURUMUZ ÜZERİNE SANA SÖZ VERİYORUZ, YOLDAŞ LENİN, BU EMRİNİ DE ONURLA YERİNE GETİRECEĞİZ!
>
> YOLDAŞ LENİN, ARAMIZDAN AYRILIRKEN, BİZE, KOMÜNİST ENTERNASYONALİN İLKELERİNE SADIK KALMAMIZI EMRETTİ. ONURUMUZ ÜZERİNE SANA SÖZ VERİYORUZ, YOLDAŞ LENİN, TÜM DÜNYA EMEKÇİ HALKLARININ BİRLİĞİNİ, KOMÜNİST ENTERNASYONALİ GÜÇLENDİRMEK VE BÜYÜTMEK İÇİN YERİ GELDİĞİNDE YAŞAMIMIZI FEDA ETMEKTEN GERİ DURMAYACAĞIZ. [28]

Sovyetler Kongresi'nin aynı oturumunda, Petrograd kentinin ismi Leningrad olarak değiştirildi. Lenin'in ölümünün yıldönümü olan 21 Ocak, ulusal yas günü ilan edildi; SSCB'nin başta gelen kentlerinde Lenin adına anıtlar inşa edilmesine, yapıtlarının toplu olarak basılmasına karar verildi. Alınan son karar ise şu idi:

> 1. Vladimir İlyiç'in bedeninin bir anıtmezar içinde muhafaza edilmesi ve anıtmezarın ziyaretçilere açık tutulması;
> 2. Anıtmezarın Kremlin duvarının altında, Ekim devrimi savaşçılarının ebedi mezarlarının arasında inşası.[29]

Krupskaya, Lenin'in bedeninin kamuya açık olarak sergilenmesine ilişkin bu karardan ya da böyle bir olasılığın varlığından 29 Ocak'ta haberdar oldu; ertesi gün, Pravda, Krupskaya'nın bu karara dolaylı biçimde karşı çıkan açık bir mektubunu yayımladı.

Krupskaya, tüm işçilere ve köylülere hitaben 'sizden büyük bir ricam var' diye yazıyordu:

> İlyiç'in kaybından duyduğunuz derin kederin, onun kişiliğine yönelik dışsal hürmet formuna bürünmesine izin vermeyin. Onun adına anıtlar dikilmesine, şehir vb. yerlere onun isminin verilmesine, onu anmak için görkemli törenler düzenlenmesine, vs. izin vermeyin. O, yaşamı boyunca bunlara önem vermedi, bu tür şeyler onun için bir yük teşkil etti.[30]

Ne var ki işçiler ve köylüler, bu talep karşısında suskunluklarını koruyarak yığınlar halinde Lenin'in anıtmezarını ziyaret etmeyi sürdürdüler.

Krupskaya, bu konuda verdiği mücadeleyi yitirmiş olmakla birlikte, kaleme aldığı ciltler dolusu yapıtta anıtmezardan ve içindekilerden söz etmedi, anıtmezara hiç gitmedi, partinin düzenlediği resmi törenlere katılmadı. Benzer şekilde, kişisel yazışmalarında, Leningrad şehrinden, kentin eski adının takma ismi olan 'Peter' olarak söz etmeyi sürdürdü.

Lenin'in politik olarak aktif olduğu dönemlerde, Leninizm sözcüğü hiçbir zaman kullanılmamıştı. Lenin, herhalde bu terimin kullanılmasına asla izin vermezdi. Kendisini her zaman Marks'ın bir öğrencisi ve takipçisi olarak gördü. Şimdi Lenin bir kült haline getiriliyor, Lenin'in yazıları Parti Genel Sekreteri'nin muhaliflerine ve ona yönelik eleştirilere

karşı kullanılan metinlerde alıntılar yapılarak kullanılıyordu.

Artık yaşamda olmayan devrimci liderlerin Lenin'in *Devlet ve Devrim*'de tanımladığı yazgısı, şimdi Lenin'in başına geliyordu:

> Ezen sınıflar, büyük devrimciler henüz hayatta iken, sürekli olarak onların peşine düşmüşler, onların teorilerini kin ve gaddarlıkla, derin bir nefretle, acımasız yalan ve iftira kampanyalarıyla karşılamışlardır. Ölümlerinden sonra ise, bu defa girişimler, ezilen sınıfları belli bir dereceye kadar 'teselli etmek', onları alınmak yerine koymak, aynı zamanda devrimci teoriyi özünden yoksunlaştırmak, onun devrimci keskinliğini köreltmek ve kabalaştırmak için, o devrimcilerin isimlerini kutsallaştırmak, onları zararsız birer ikon, deyim yerinde ise, birer aziz haline getirmeye yöneliktir.[31]

Mısır Firavunları, ezilen halk yığınlarını oldukları yerde tutmak amacıyla mumyalanmışlardır. Her Firavun, kendi yönetiminin temelini muhafaza etmek üzere kendi babasını mumyalamıştır. Bu anlamda, Lenin'in anıtmezarı, Stalin'in bayrak törenleri sırasında üzerine çıkıp geçit törenindekileri selamlaması için inşa edildi.

Durup geriye doğru bakıldığında hissedilen ahlaki rahatsızlık

Lenin, bilincini bütünüyle yitirmezden önceki birkaç haftalık zaman dilimi içinde, sadece korkunç bir yalıtılmışlık duygusunun değil, aynı zamanda, belki de insanlığın ve toplumsal hareketlerin tarihinde benzeri görülmemiş bir ahlaki özsorgulamanın sıkıntısını yaşıyordu. Hissettiği kişisel suçluluk duygusu, bütün ifadelerinde kendini dışa vuruyordu.

Rus devrimi yanlış bir adım mıydı? Bolşevikler iktidarı zamanından önce mi ele geçirmişlerdi? Marks ve Engels, yazılarında, iktidara zamanından önce gelmiş devrimcilerin trajik yazgılarına tekrar tekrar göndermede bulunmuyorlar mıydı? Nitekim, Engels şunları yazmıştı:

> Radikal bir parti liderinin başına gelebilecek en kötü şey, toplumsal hareketin, onun temsil ettiği sınıfın egemenliğini kurmak ve bu egemenliğin örtük olarak içerdiği önlemleri yaşama geçirmek için henüz yeterince olgunlaşmamış olduğu bir zamanda iktidarı ele almaya zorlanmasıdır... Lider, kaçınılmaz olarak kendisini bir ikilem içinde bulur. Yapabilecekleri, onun o güne kadar gerçek-

leştirmiş olduğu tüm eylemleriyle, bütün ilkeleriyle ve partisinin çıkarlarıyla tezatlık içindedir; yapması gerekenler ise o koşullarda yapılabilir şeyler değildir. Kısacası kendi partisini ya da sınıfını değil, fakat koşulların egemenlik kurması için uygun olduğu sınıfı temsil etmeye zorlanır. Hareketin kendisinin çıkarları adına, yabancı bir sınıfın çıkarlarını savunmaya, kendi sınıfını güzel sözlerle ve vaadlerle beslemeye ve yabancı sınıfın çıkarlarının kendi çıkarları olduğunu ileri sürmeye zorlanır. Kendisini bu sıkıntılı konumda bulan herkes, geri dönülmez biçimde yolunu yitirmiş durumdadır.[32]

Lenin, Rus devriminin 'zamanından önce' [premature] gerçekleşmiş bir devrim olup olmadığı sorusunun ancak *uluslararası* arenada yanıtlanabilecek bir soru olduğunun farkındaydı. Rusya kapitalist zincirin en zayıf halkası durumunda mıydı ve bu halkanın kırılması bunu izleyen bir diğerinin kırılmasını olası kılmayacak mıydı? Rusya geri bir ülkeydi; fakat nihayet dünya kapitalist sisteminin bir öğesini oluşturmuyor muydu? Geri dönüp Komintern'in ilk dört yılına bakıldığında, bu soruların yanıtı ancak şu olabilirdi: Ekim devrimi, açıkça, Avrupa'daki devrimlerde ve devrim dalgalarında kitlesel bir yankı *yarattı*, 1919'un küçük komünist grupçukları hızla gelişerek kitlesel proleterya partileri durumuna geldiler.

Lenin ve Troçki, reformist ulusal geleneklerin zaaflarını taşıyan yeni komünist partilerin deneyimsiz liderlerini eğitmeye gerektiğince zaman ayırmamakla bir yanlışa mı düşmüşlerdi? Yıkıma uğramış bir ülkede yaşanan iç savaşın göbeğinde iken, Enternasyonal'e daha çok zaman ayırmaları mümkün müydü? Elde yeteri sayıda öncü personelin bulunmadığı o koşullarda, Zinovyev ya da Bela Kun gibi Komintern'in merkezinde çalışmaya istekli birkaç kişiye fazla ince eleyip sık dokumadan itimat edip bunlara inisiyatif vermek dışında bir başka seçenekleri var mıydı? Kuşkusuz Lenin bu tür sorulara tek ve kesin bir yanıt veremezdi.

Proleterya diktatörlüğünün yerini parti sekreteryasının alması Bolşevizmin doğasının bir ürünü müydü? Bu soruya olumlu bir yanıt vermek, Bolşevizmin ağırlığını olduğundan fazla göstermek ve onu aşağılamak olur; böyle bir iddia, ona tarih-ötesi bir anlam yüklemek anlamına gelir.

Bolşevik Parti, devrime öncülük etmeyi ve iç savaşı kazanmayı

başardı. Tarihsel sürecin sadece bir öğesi olan partiden her şeye kadir olması, parçası olduğu sınıfın fiziki varlığının ortadan kalkma derecesinde tahribata uğradığı koşullarda bile tarihi biçimlendirmesi umulabilir mi?

Devrimin soysuzlaşmasının önemli nedenlerinden biri, başlangıçta şu ya da bu ölçüde Stalin'e destek olmuş Eski Bolşeviklerin, komite üyelerinin oynamış oldukları utanç verici rol değil miydi? Kendi eski tüfek kadrolarının 1922-23'te oynadıkları rolden Lenin sorumlu değil miydi? *

Nisan 1917'de, Lenin, partiyi sosyalist devrim hedefine kazanmak için mücadele ederken, bu konuda kendisinin 'Eski Bolşevikler' olarak tanımladığı arkdaşlarından gelen direnci kırmak için çabalamak zorunda kalmıştı; benzeri durum, bu aynı kadronun çoğunluğunun ayaklanma fikrine karşı çıktığı Ekim devriminin öngününde de yaşanmıştı. Ancak, 1922-23'te, paslanmışlığın güçten düşmüşlükle birleştiği yıllarda, paslanmış parçaları aygıtın neden işlemediği sorusunun açıklaması olarak öne çıkarmak mümkün olabilir miydi? Rus proleteryasının harcanmış bir güç durumuna düşmüş olduğu koşullarda, en aktif komite üyelerinden devrimi muhafaza etmeleri beklenebilir miydi?**

Lenin başlıklı çalışmamın ikinci cildinin Önsöz'ünde [bkz. *Lenin 2*, Bütün İktidar Sovyetlere] şöyle yazmıştım: "Lenin partiyi etkiledi; parti ile sınıf karşılıklı olarak birbirlerini etkilediler. Aynı şekilde, proleterya partiyi yarattı ve parti Lenin'i biçimlendirdi."[34] Çok çetin bir iç savaşın ardından, hasta düşmüş proleterya, hasta düşmüş parti ve hasta düşmüş Lenin yine birbirlerini karşılıklı olarak etkiliyorlardı. Lenin'in hastalığının (onun gücünü tüketen uykusuzluk ve kalp krizleri) onun sınıf ve partinin durumu dolayısıyla yaşadığı derin üzüntüden kaynaklanıp kaynaklanmadığını ya da en azından bunun onun hastalığını daha da derinleştirip derinleştirmediğini kim bilebilir? Lenin, devletin giderek Bolşeviklerin elinden çıkmakta olduğundan, 'aygıt, kendisini yönlendiren ele itaat etmeyi reddediyor' diye yakınırken, parti ve devletin direksiyonuna ha-

---

* Çoğunluğu başlangıçta Troçki'ye karşı Stalin'i desteklemiş olan Eski Bolşevikler, daha sonra bundan pişmanlık duymuşlardır. Bilindiği gibi, Eski Bolşevikler olarak anılan kadronun tümü daha sonraları Stalin tarafından fiziksel olarak ortadan kaldırılmıştır. Bu, eğer bir kanıt göstermeye ihtiyaç varsa, Stalinizmin hiçbir biçimde Leninizmin mantıksal gelişiminin bir ürünü olmadığının kanıtıdır.

kim olma konusunda kendi kişisel güçsüzlüğünü de ima etmiyor muydu? Lenin, her şeye kadir olma gibi yanılsamaları olan bir insan değildi. Liderliğin niteliğinin tarihsel gelişmeyi kritik ölçülerde etkilediğinin farkındaydı kuşkusuz. Fakat, bu sadece çeşitli faktörlerden biriydi ve son tahlilde belirleyici niteliğe sahip değildi.

Elbette, Stalin'in bürokrasisinin tam zaferine yol açan olaylar ve durumlar, dönüp geriye doğru bakıldığında, o olayların yaşandığı zamanda olandan çok daha net bir biçimde görülür. Olasılıkla, net bir görüntüden yoksunluk, Lenin'in ölüm döşeğinde yatarken yaşadığı bu ahlaki rahatsızlığın temel nedeniydi. Fakat kaderci bir bakış açısıyla, giderek gelişen dramın kaçınılmaz olduğu da söylenemez.

Önde gelen Bolşevik ekonomist Evgeni Preobrajzenskiy, 1921'de *NEP'ten Sosyalizme: Rusya ve Avrupa'nın Geleceğine Bir Bakış* başlığını taşıyan yarı-kurgusal bir kitap yazdı. Preobrazenski, kitabın bir bölümünde, 1970 yılında Avrupa Sosyalist Devletleri Birliği'nin önemli kentlerinden biri olan Moskova'daki Politeknik Müzesi'nin bir salonunda gerçekleşen ve sosyalizmin Avrupa'daki zaferine kapı aralayan Rus devrimi tarihi konulu bir semineri tanımlıyordu. Semineri veren kişi, sovyet devletinin ilk yıllarındaki mücadelenin güç koşullarını, ülkenin geri kalmışlığından kaynaklanan engelleri ve ülkenin yalıtılmışlığını hatırlatıyor, şu açıklamalarda bulunuyordu:

> Eğer batıdaki devrim daha fazla gecikmiş olsaydı, bu durum, Avrupa proleteryasının desteğindeki Rusya'nın kapitalist Batı'ya karşı saldırgan bir sosyalist savaşa girişmesine yol açardı. O günlerde proleter devrim kendi iç dinamiği ile gelişerek halihazırda Batı'nın kapısını vurmaya başlamış olduğu için, böyle bir şey yaşanmadı.[35]

---

* *Partinin eski muhafız kadrosunun tutuculuğunun farkında olan Lenin, 1903-1917 yılları arasında geçen uzun yıllar boyunca partinin dışında yer almış Troçki'yi kabullenemeyeceklerini biliyordu. Bu yüzden, 'Vasiyet'inde, alışılmadık bir durum olarak, Troçki'nin Bolşevik olmayan geçmişinin kendisine karşı kullanılmaması gerektiğini vurgulamıştı.[33] Ne var ki 1923 yılı sonlarında başlamış ve ardından uzun yıllar devam etmiş 'Troçkizm'e karşı girişilen kitlesel kampanyalarda en çok istismar edilmiş husus bu olmuştur. Eski Bolşeviklerin esprit de corps'u [kişinin ait olduğu yapının onuruna ve çıkarlarına dört elle sarılıp kalması-ç.n.] Stalin'in elinde çok etkili bir silah haline geldi.

Uzun süreli bir ikili iktidar döneminden sonra (özellikle Almanya'da), bir dizi sanayi kentinde iktidarın işçi konseyleri tarafından ele geçirilmesi, Alman işçilerin zaferle çıkacakları bir iç savaşın işaretini veriyordu. Fakat bu zafer, Fransa ve Polonya'nın kapitalist hükümetlerinin saldırganlığına yol açıyordu. Sovyetler Birliği'nin Kızıl Ordusu bu saldırıları geri püskürtüyor, içerideki devrimci propagandanın güçten düşürdüğü emperyalist rejimler Alman devriminin basıncı altında bir bir çöküyorlardı. Avrupa devrimi zafere erişiyor, Avrupa Sosyalist Devletler Birliği kuruluyordu. Seminer, aşağıdaki ifadelerle son buluyordu:

> Yeni Sovyet Avrupası, ekonomik gelişmede taze bir sayfa açmıştır. Almanya'nın sanayi alanındaki teknolojisi Rusya'nın tarımsal üretimi ile birleşmiş, Avrupa toprakları üzerinde, üretici güçlerin gelişimi açısından muazzam olanaklar sunan ve büyük bir sıçramayı ifade eden yeni bir ekonomik organizma hızla gelişip güçlenmiştir. Buna paralel bir diğer gelişme olarak, daha önceleri politik açıdan Avrupa'nın önüne geçmiş olan Sovyet Rusya, şimdi ekonomik açıdan geri kalmış bir ülke olarak, proleterya diktatörlüğünün ileri sanayi ülkelerinin arkasında kendi mütevazi yerini almıştır.[36]

Bu, gerçekçi bir düş mü, yoksa bir ütopya mıydı? 1923 Alman devriminin zafere erişmesi mümkün olabilir miydi? Olası olan, hiç kuşkusuz, kaçınılmaz olan anlamına gelmez. Nihai olarak şunu ileri sürmek mümkün: Lenin'in yokluğunda (eğer Şubat devriminin ardından Rusya'ya dönmemiş olsaydı) Bolşevik Parti'nin sosyalist devrim perspektifine göre yeniden uyarlanması ve Ekim devrimi zaferi yaşanmazdı. Karl Kautsky, Otto Bauer ve benzerlerinin mekanik, kaderci 'Marksizm' okulu ile çelişki içinde kalan 'Lenin olmasaydı Ekim olmazdı' ifadesi, Marksizmin gerçek ve etkin kavranışıyla çelişmez.[37] Eğer 1923 Alman devrimi sırasında Lenin hasta yatağında ve eylemin dışında olmasaydı... Eğer Troçki bir yolunu bulup Komintern'in temsilcisi olarak Almanya'ya gönderilen kişi olsaydı... Eğer... Eğer... Meselenin özü bu 'eğer'de yatar.

Lenin, parti ve proleteryanın birer aktör olarak yer aldıkları trajedinin bütün o fedakarlıkların, çilelerin boşa gitmediği olumlu sonuçlanan bir trajedi olmasını ummak aşırı bir beklenti miydi?

Lenin, Ekim devriminin tarihsel meşruluğundan, onun proleteryanın muazzam bir başarısını ifade ettiğinden asla kuşku duymadı. Rusya-

'nın devrimci proleteryası, emperyalist savaşa son vererek kendisini dünya ölçeğinde yaşanan savaş vahşetinin dışına taşımak ve o savaşı yaratmış olan toplumsal düzeni yıkmak için elinden geleni yapmak dışında başka bir seçeneğe sahip miydi? Devlet ikitidarını almak da dahil olmak üzere toplumu biçimlendirme girişiminde mümkün olan en ileri noktaya gitmeyen bir devrimci sınıf ve devrimci bir parti, üstlenmiş olduğu misyona ihanet etmiş olurdu. Dünya, sosyalizm için yeterince olgunlaşmış durumdaydı. Bir devrim olmadıkça, insanlık çürüme ve çözülme tehlikesinin altında yaşamaya yazgılıydı. Dünya kapitalizminin en zayıf halkasını oluşturduğu için, devrim ilkin Rusya'da patlak verdi. Hiç kuşkusuz, devrim Rusya'dan önce daha ileri bir ülkede, örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde zafere ulaşmış olsaydı, bu daha iyi olurdu. Ne var ki proleterya devrimleri ısmarlama olarak ya da bir düzene göre gerçekleşmez. Bunlar, kapitalist sistemin akıldışılığının [irrationality] ürünüdürler. Eğer 1917 Devrimi 'vaktinden önce' gerçekleşmiş bir devrim ise, bunun yegane nedeni onun tek bir ülkeyle sınırlı kalmış olmasındandır. Ekim Devrimi bir hata değildi; fakat onun Rusya sınırlarının dışına yayılması konusunda yaşanan başarısızlık sadece bir hata değil, aynı zamanda temel sorumluluğu Sosyal Demokrat partilere ait bir suçtu.

Lenin, Bolşevik devrimin zengin deneyimlerinin sonraki kuşaklara bir miras oluşturacağından emindi. Paris Komünü, işçi sınıfının kahramanlığını, onun devlet iktidarını ele geçirme kapasitesini, ne kadar duraksamalı olursa olsun onun toplumu yeniden şekillendirmeye girişme iradesini gözler önüne sermişti. Paris proleteryası, çoğunluğu küçük atelyelerde çalışan işçilerden oluşan, kenidisine liderlik edecek bir partiden ve net bir siyasi teoriden yoksun, küçük bir proleteryaydı. Fakat Paris Komünü'nün anısı, uluslararası işçi sınfının yüreğinde saygın bir yer edinmiştir. Çok daha olgun, daha iyi örgütlenmiş ve daha ileri bir bilince sahip bir proleteryayı iktidara getirmiş olan Rus devrimi, Paris Komünü'nden daha ilham verici bir örnek oluşturdu. Rus proleteryası, korkunç sıkıntılar karşısında insanüstü bir irade ve ahlaki güç sergiledi.

En kötü durumda, Lenin ve arkadaşları, en azından, geliştirmiş oldukları bir dizi fikirler ve devrimci siyasetin -Paris Komünü'nün yapmış olduğu gibi- gelecek sosyalist kuşaklara ilham verecek şekilde yeniden ifadelendirilmesi bağlamında ayrıcalıklı bir yere sahiplerdir. Ekim'in ve Bolşevizmin anısı, bir kuşaktan diğerine geçecektir. Ekim, proleteryanın *potansiyellerini* göstermiştir. Son sözü, Rosa Luksemburg'a, onun Bolşevizmin tarihi özünü özetleyen şu ifadelerine bırakalım:

Onlar, uluslararası proleteryanın başında siyasi iktidarı ele geçirmiş olarak yürüyerek, sosyalizmin uygulamaya konması sorununu pratik alana taşıyarak, tüm dünyada emek ile sermaye arasındaki savaşımda emeğin hanesine muazzam bir başarı ekleyerek, tarihe ölümsüz bir katkıda bulundular. Rusya'da sorun ancak ortaya konabilirdi. Sorun yalnızca Rusya'da çözümlenemezdi. *Bu anlamda*, gelecek her yerde 'Bolşevizm'e aittir.[38]

İ
J.
Ak

NOTLAR

1. Bölüm:
Komünist Enternasyonal'in Doğuşu

1. V. İ. Lenin, Collected Works [Toplu Eserler], Rusça dördüncü baskının çevirisi (bu yüzden Works [Eserler] olarak referansta bulunulacak), cilt 21, s. 33-4.
2. ibid. s. 40-1.
3. Ayrıntılı bilgi için bkz. T. Cliff, Lenin, London 1976, cilt 2, bölüm 1.
4. N. K. Krupskaya, Memories of Lenin [Lenin'le Anılar], Londra 1970, s. 285.
5. Lenin, Works [Eserler], cilt 24, s. 24.
6. ibid. cilt 26, s. 470-1.
7. ibid. cilt 27, s. 95.
8. ibid. s. 98.
9. ibid. cilt 29, s. 153.
10. ibid. cilt 31, s. 397-8.
11. ibid. s. 457.
12. ibid. cilt 21, s. 330.
13. L. Fischer, The Soviets in World Affairs [Uluslararası İlişkilerde Sovyetler], Londra 1930, cilt 1, s. 32.
14. B. Laziç ve M. M. Draçkoviç, Lenin and the Comintern [Lenin ve Komintern], Stanford 1972, cilt 1, s. 31-2.
15. Lenin, Sochineniia, 2. basım, cilt 24, s. 128. Aktaran Carr, op.cit. cilt 3, s. 74.
16. Vosmoi sezd RKP (b), Moskova 1939, s. 501-4.
17. Lenin, Works [Eserler], cilt 28, s. 475.
18. J. Degras (ed.) The Communist International (1919-1943)letei Documents, Londra 1956, cilt 1, s. 26.
19. Laziç ve Draçkoviç, op.cit. s. 77.

20. H. Gruber (ed.), International Communism in the Era of Lenin: a Documentary History [Lenin Döneminde Uluslararası Komünizm: Belgesel Bir Tarih], New York 1972, s. 81.
21. Sedmoi sezd RKP (b), Moskova 1923, s. 138.
22. Lenin, Works [Eserler], cilt 28, s. 476-7.
23. ibid. cilt 29, s. 306-7.
24. E. H. Carr, The Bolshevik Revolution, 1917-1923 [Bolşevik Devrim 1917-1923], Londra 1953, cilt 3, s. 128.
25. ibid.
26. Lenin, Works [Eserler], cilt 29, s. 307.
27. ibid. s. 493.
28. Degras, op.cit. cilt 1, s. 50-3.
29. J. Braunthal, History of the International [Enternasyonal'in Tarihi], Londra 1967, cilt 2, s. 168.
30. ibid. s. 184.
31. W. H. Crook, The General Strike [Genel Grev], Londra 1931, s. 240-3; ibid.

2. Bölüm:
Proleteryanın Saldırısı Geri Püskürtülüyor -Yeni Bir Politika İhtiyacı

1. Trotsky, The First Five Years of the Communist International [Komünist Enternasyonalin İlk Beş Yılı], New York 1945, cilt 1, s. 176, 294.
2. Lenin, Works [Eserler], cilt 29, s. 227.
3. Laziç ve Draçkoviç, op.cit. s. 112.
4. Lenin, Works [Eserler], cilt 30, s. 354.
5. ibid. cilt 31, s. 111.
6. Laziç ve Draçkoviç, op.cit. s. 113.
7. ibid. s. 115-6.
8. Lenin, Works [Eserler], cilt 31, s. 259-50.
9. P. Frölich, Rosa Lüksemburg -Ideas in Action [Rosa Lüksemburg -Eylem İçindeki Fikirler], Londra 1972, s. 281.
10. P. Broué, Révolution en Allemagne, 1917-1923, Paris 1971, s. 218.
11. ibid. s. 219-20.
12. J. P. Nettl, Rosa Lüksemburg, Londra 1962, cilt 2, s. 758.
13. Aktaran Cliff, Lenin, op.cit. cilt 2, s. 261.

14. Lenin, Works [Eserler], cilt 25, s. 312.
15. ibid. cilt 29, s. 396.
16. Broué, op.cit. s. 864-5.
17. Bkz. T. Cliff, Lenin, op.cit. cilt 2, s. 6, 10-11.
18. Bkz. T. Cliff, Rosa Lüksemburg, Londra 1968, s. 51-2.
19. Nettl, op.cit. cilt 2, s. 752.
20. Frölich, op.cit. s. 279.
21. I. Deutscher, 'Record of a Discussion with Heinrich Brandler' [Heinrich Brandler ile bir tartışmanın kayıtları], New Left Review, Eylül-Ekim 1977, s. 48.

3. Bölüm: Komintern: Taktikler Okulu

1. Lenin, Works [Eserler], cilt 31, s. 21.
2. ibid. s. 26.
3. ibid. s. 62.
4. ibid. s. 37.
5. ibid. s. 68-9.
6. ibid. s. 77.
7. ibid. s. 70.
8. ibid. cilt 30, s. 55.
9. ibid. s. 87-8.
10. ibid. cilt 29, s. 562, 565.
11. ibid. cilt 31, s. 56, 58-9.
12. ibid. s. 93.
13. ibid. s. 59-60.
14. ibid. s. 53, 55.
15. ibid. s. 55.
16. Cliff, Lenin, op.cit. cilt 1, s. 257-8.
17. Lenin, Works [Eserler], cilt 31, s. 80.
18. ibid. s. 95-6.
19. ibid. cilt 29, s. 325-6.
20. Der Zweite Kongress der Kommunistischen Internationale [Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi], Hamburg 1921, s. 370.
21. Degras, op.cit. cilt 21, s. 110-1.
22. Der Zweite Kongress der Kommunistischen Internationale [Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi], op.cit. s. 14-5.

23. ibid. s. 8.
24. J. T. Murphy, New Horizons [Yeni Ufuklar], Londra 1941, s. 152.
25. Cliff, Lenin, op.cit. cilt 1, s. 126.
26. Der Zweite Kongress der Kommunistischen Internationale [Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi], op.cit. s. 407-8.
27. Laziç ve Draçkoviç, op.cit. s. 254.
28. ibid. s. 255.
29. Degras, op.cit. cilt 1, s. 154-5.
30. Cliff, Lenin, op.cit. cilt 1, s. 211-27.
31. ibid. cilt 2, s. 217.
32. Degras, op.cit. cilt 1, s. 156-61.
33. Der Zweite Kongress der Kommunistischen Internationale [Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi], op.cit. s. 318.
34. ibid. s. 561.
35. Lenin, Works [Eserler], cilt 31, s. 144-51.
36. ibid. s. 244.
37. Marx's Introduction to the 1882 Russian Edition of the Communist Manifesto: K. Marx ve F. Engels, Selected Works [Marx'ın Komünist Manifesto'nun 1882 Rusça Basımına Yazdığı Önsöz: K. Marx, ve F. Engels, Seçilmiş Eserler], Moskova 1951, cilt 1, s. 23-4.
38. Lenin, Works [Eserler], cilt 31, s. 453.
39. ibid. s. 206-7.
40. ibid. s. 206-11.
41. Degras, op.cit. cilt 1, s. 172.
42. Der Zweite Kongress der Kommunistischen Internationale [Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi], op.cit. s. 695.
43. ibid. s. 300.

4. Bölüm:
Lenin, Bolşevizm ve Komintern

1. Degras, op.cit. cilt 1, s. 164.
2. Broué, op.cit. s. 865.
3. A. Rosmer, Lenin's Moscow [Lenin'in Moskovası], Londra 1971, s. 77.
4. ibid. s. 54.
5. Cliff, Lenin, op.cit. cilt 1, s. 256.

6. Engels to Marx on 7 October 1858, and Engels to Kautsky on 12 September 1882, Marx-Engels, Selected Correspondence, Londra 1942, s. 110, 351.
7. Lenin, Works [Eserler], cilt 22, s. 301, 194.
8. T. Cliff, 'Economic Roots of Reformism' [Reformizmin Ekonomik Kökleri], Haziran 1957, A Socialist Review içinde, Londra 1964, s. 48-58.
9. Lenin, Works [Eserler], cilt 28, s. 292-3.
10. ibid. cilt 29, s. 310.
11. ibid. cilt 31, s. 21-2, 91.
12. V. Serge, Memoirs of a Revolutionary, 1901-1941 [Bir Devrimcinin Anıları, 1901-1941], Londra 1963, s. 107.
13. R. Wohl, French Communism in the Making, 1919-1924, Stanford 1966, s. 355.
14. Der Zweite Kongress der Kommunistischen Internationale [Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi], op.cit. s. 79.
15. ibid. s. 315.
16. ibid. s. 340.
17. Murphy, op.cit. s. 150.
18. Bulletin of the IV. Congress of the Communist International [Komünist Enternasyonal 4. Kongresi Bülteni], Moskova 1922, No. 20.
19. Degras, op.cit. cilt 1, s. 258.
20. ibid. s. 165.
21. Braunthal, op.cit. cilt 1, s. 108.
22. Der Zweite Kongress der Kommunistischen Internationale [Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi], op.cit. s. 238.
23. Laziç ve Draçkoviç, op.cit. s. 19.
24. L. J. Macfarlane, The British Communist Party: Its Origin and Development until 1929 [İngiliz Komünist Partisi: Doğuşu ve 1929 Yılına Kadarki Gelişimi], Londra 1966, s. 139.
25. Broué, op.cit. s. 825.
26. Deutscher, 'Record of a Discussion with Heinrich Brandler', New Left Review, op.cit. s. 50-1.
27. Der Zweite Kongress der Kommunistischen Internationale [Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi], op.cit. s. 382.
28. L. Trotsky, History of the Russian Revolution [Rus Devrimi Tarihi], Londra 1934, s. 558.

29. ibid. s. 315.
30. Serge, Memoirs of a Revolutionary, 1901-1941 [Bir Devrimcinin Anıları, 1901-1941], op.cit. s. 177.
31. Broué, op.cit. s. 826-7.
32. ibid. s. 830.
33. Laziç ve Draçkoviç, op.cit. s. 455.
34. P. Levi, Unsere Weg, aktarıldığı yer, ibid. s. 509.
35. ibid. s. 159.
36. Serge, Memoirs of a Revolutionary, 1901-1941 [Bir Devrimcinin Anıları, 1901-1941], op.cit. s. 187.
37. Lenin, Works [Eserler], cilt 33, s. 430.
38. ibid. s. 431.
39. L. Trotsky, The Third International After Lenin [Lenin'den Sonra Üçüncü Enternasyonal], New York 1936, s. 159.

5. Bölüm:
Bolşevizm Aşısı Tutmuyor

1. Wohl, op.cit. s. 82.
2. ibid. s. 91.
3. ibid. s. 218-9.
4. ibid. s. 438-9.
5. ibid. s. 174.
6. ibid. s. 89-90.
7. ibid. s. 96.
8. ibid. s. 307.
9. Braunthal, op.cit. cilt 2, s. 193.
10. Wohl, op.cit. s. 218.
11. ibid. s. 288.
12. ibid. s. 407-8.
13. D. W. Urquidi, The Origins of the Italian Communist Party, 1918-1921 [İtalyan Komünist Partisi'nin Kökleri, 1918-1921], Columbia University Ph.D., 1962, Preface, s. 1-2.
14. ibid. s. 390.
15. ibid. s. 390-1.
16. ibid. s. 306-7.
17. ibid. s. 393.
18. ibid. s. 394.
19. Il Soviet, 3 October 1920. Aktarıldığı yer: Urquidi, s. 269.

20. Il Soviet, 21 September 1919. Aktarıldığı yer: Urquidi, s. 54.
21. Bulletin of the IV. Congress of the Communist International [Komünist Enternasyonal 4. Kongresi Bülteni], op.cit. No. 12
22. ibid. No. 2.
23. ibid. No. 11.
24. Urquidi, op.cit. s. 102.
25. Curt Geyer's interview with R. Loewenthal, 'The Bolshevization of the Spartacus Leauge', International Communism, St. Antony's Papers, No. 9. Londra 1960, s. 57.
26. R. Fischer, Stalin and German Communism [Stalin ve Alman Komünizmi], Londra 1948, s. 174-5.
27. L. Trotsky, The Third International After Lenin [Lenin'den Sonra Üçüncü Enternasyonal], op.cit. s. 89.
28. W. D. Angress, Stillborn Revolution: The Communist Bid for Power in Germany, 1921-1923, Princeton 1963, s. 145.
29. ibid. s. 146, 149.
30. ibid. s. 156-7.
31. H. Malzahn, Protokoll des III Kongresses der Kommunistischen Internationale [Komünist Enternasyonal 3. Kongresi Protokolü], Hamburg 1921, s. 251 içinde.
32. Broué, op.cit. s. 484.

6. Bölüm: İngiltere ve Bulgaristan: İki Zıt Deneyim

1. K. Marx ve F. Engels, On Britain [İngiltere Üzerine], Moskova 1962, s. 582.
2. Aktaran H. Collins, 'The Marxism of the Social Democratic Federation', A. Briggs ve J. Saville (ed.), Essays in Labour History, Londra 1971 s. 55.
3. W. Kendall, The Revolutionary Movement in Britain, 1900-1921 [İngiltere'de Devrimci Hareket, 1900-1921], Londra 1969, s. 60-1.
4. B. Holton, British Syndicalism, 1900-1914 [İngiliz Sendikacılığı, 1900-1914], Londra 1976, s. 179-80; L. J. Macfarlane, op.cit. s. 18-19.
5. Holton, op.cit. s. 172.
6. Lenin, Works [Eserler], cilt 22, s. 180.
7. Kendall, op.cit. s. 388.

8. J. Hinton, The First Shop Stewards' Movement [İlk İşyeri Temsilcileri Hareketi], Londra 1973, s. 183.
9. ibid. s. 199-200.
10. ibid. s. 300.
11. Degras, op.cit. cilt 1, s. 4.
12. İlk kez Sheffield İşçi Komitesi tarafından 1917'de yayımlandı, Plebs tarafından 1972'de Londra'da yeniden yayımlandı.
13. R. Challinor, The Origins of the Biritish Bolshevism [İngiliz Bolşevizminin Kökleri], Londra 1977, s. 18, 40, 121, 151.
14. Holton, op.cit. s. 56.
15. ibid. s. 60.
16. ibid. s. 139.
17. ibid. s. 66.
18. Challinor, op.cit. s. 120-1.
19. R. Challinor, John S. Clarke, Londra 1977, s. 25.
20. Hinton, op.cit. s. 131.
21. T. J. Murphy, Preparing for Power [İktidara Hazırlık], Londra 1972, s. 106.
22. Challinor, The Origins of the Biritish Bolshevism [İngiliz Bolşevizminin Kökleri], op.cit. s. 157.
23. Murphy, New Horizons [Yeni Ufuklar], op.cit. s. 116.
24. Bu hareket üzerine şimdiye kadar yapılmış en iyi çalışma, Hinton'ın kitabıdır, op.cit.
25. Hinton, op.cit. s. 196-212.
26. ibid. s. 212.
27. ibid. s. 287.
28. ibid. s. 223-33.
29. J. Hinton's introduction to T. J. Murphy, The Workers' Committee, Londra 1972, s. 5 ve Hinton, op.cit. 10. bölüm.
30. M. Woodhouse ve B. Pearce, Essays on the History of Communism in Britain [İngiltere'de Komünizmin Tarihi Üzerine Makaleler], Londra 1975, s. 38.
31. Hinton, op.cit. s. 302.
32. ibid. s. 307.
33. ibid. s. 276.
34. Bkz. Challinor, The Origins of the Biritish Bolshevism [İngiliz Bolşevizminin Kökleri], op.cit. s. 176-80, 190-2.
35. T. Bell, Pionerring Days [Yol Gösteren Günler], Londra 1941, s.

176.

36. V. I. Lenin, On Britain [İngiltere Üzerine], Moskova, s. 423-4.
37. ibid. s. 538-9.
38. ibid. s. 528.
39. Macfarlane, op.cit. s. 198-9.
40. ibid. s. 55.
41. Lenin, On Britain [İngiltere Üzerine], op.cit. s. 540.
42. Kendall, op.cit. s. 400.
43. ibid. s. 423.
44. ibid. s. 274.
45. Macfarlane, op.cit. s. 71.
46. J. Klugmann, History of the Communist Party of Great Britain [Büyük Britanya Komünist Partisi Tarihi], Londra 1960, cilt 1, s. 198.
47. ibid. s. 77.
48. Challinor, The Origins of the Biritish Bolshevism [İngiliz Bolşevizminin Kökleri], op.cit. s. 201.
49. ibid. s. 196.
50. Kendall, op.cit. s. 190.
51. Challinor, The Origins of the Biritish Bolshevism [İngiliz Bolşevizminin Kökleri], op.cit. s. 199.
52. Murphy, Preparing for Power [İktidara Hazırlık], op.cit. s. 184.
53. Bkz. Cliff, Lenin, op.cit. cilt 1, s. 30-1.
54. Carr, Bolshevik Revolution [Bolşevik Devrim], op.cit. cilt 3, s. 145.
55. Serge, Memoirs of a Revolutionary [Bir Devrimcinin Anıları], op.cit. s. 178.
56. J. Rothschild, The Communist Party of Bulgaria: Origins and Developments, 1883-1936 [Bulgaristan Komünist Partisi: Kökenleri ve Gelişimi, 1883-1936], New York 1959, s. 39.
57. Cliff, Lenin, op.cit. cilt 1, s. 179.
58. Rothschild, op.cit. s. 41, 80, 95.
59. ibid. s. 41, 80.
60. ibid. s. 44.
61. ibid. s. 96.
62. ibid. s. 80.
63. ibid. s. 119-20.
64. Gruber, op.cit. s. 349.

65. ibid. s. 352.
66. Degras, op.cit. cilt 2, s. 50.
67. Rothschild, op.cit. s. 122-3.
68. Gruber, op.cit. s. 359-60.
69. Rothschild, op.cit. s. 141-2.
70. Pravda, 9 Ekim 1923; Internationale Presse-Korrespondenz içinde 15 Ekim 1922'de yayımlanmış bir çeviri.
71. Rothschild, op.cit. s. 152-6.
72. ibid. s. 134.
73. ibid. s. 150-1.
74. ibid. s. 147.
75. Degras, op.cit. cilt 2, s. 212.
76. Stalin, Sochineniia, cilt 7, s. 293; Carr, Socialism in One Country [Tek Ülkede Sosyalizm], op.cit. cilt 3, s. 410.
77. Rothschild, op.cit. s. 260.
78. ibid. s. 41.
79. ibid. s. 95.
80. ibid. s. 106.
81. ibid. s. 55, 95.
82. Cliff, Lenin, op.cit. cilt 1, s. 238.
83. ibid. s. 320-1, 365.
84. Rothschild, op.cit. s. 54.
85. Der Zweite Kongress der Kommunistischen Internationale [Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi], op.cit. s. 557.
86. Lenin, Works [Eserler], cilt 18, s. 586-7.
87. Rothschild, op.cit. s. 115.
88. Bkz. ibid. s. 22-3, 108-10, 154.

7. Bölüm:
Büyük Hasıraltı

1. Gruber, op.cit. s. 286.
2. ibid. s. 288.
3. P. Levi, Unser Weg, sç 55-6. Aktarıldığı yer H. Gruber, 'Paul Levi and the Comintern', Survey, Londra, Ekim 1964.
4. Degras, op.cit. cilt 1, s. 218.
5. Trotsky, The Stalin School of Falsification, New York 1962, s. 335.
6. Serge, Memoirs of a Revolutionary, 1901-1941 [Bir Devrimcinin

Anıları, 1901-1941], op.cit. s. 140.
7. Lenin, Works [Eserler], cilt 42, s. 319-23.
8. Protokoll des III Kongresses der Kommunistischen Internationale [Komünist Enternasyonal 3. Kongresi Protokolü], op.cit. s. 184-5.
9. ibid. s. 295-8.
10. Broué, op.cit. s. 520-2.
11. Protokoll des III Kongresses der Kommunistischen Internationale [Komünist Enternasyonal 3. Kongresi Protokolü], op.cit. s. 479-83.
12. ibid. s. 650-1.
13. Trotsky, The First Five Years of the Communist International [Komünist Enternasyonalin İlk Beş Yılı], op.cit. cilt 1, s. 276-7.
14. ibid.
15. Lenin, Works [Eserler], cilt 32, s. 468-74.
16. K. Zetkin, Reminiscences of Lenin [Lenin'le Anılar], Londra 1979, sç 32-3.
17. ibid. s. 31.
18. Degras, op.cit. cilt 1, s. 230-9.
19. J. Degras, 'United Front Tactics in Comintern, 1921-1928' [Komintern'de Birleşik Cephe Taktiği, 1921-1928], International Communism, St. Antony's Papers, No. 9, s. 10.
20. Trotsky, The First Five Years of the Communist International [Komünist Enternasyonalin İlk Beş Yılı], op.cit. cilt 1, s. 122.
21. Angress, op.cit. s. 196; A. Rosenberg, A History of the German Republic [Alman Cumhuriyeti Tarihi], Londra 1936, s. 392.
22. Bulletin of the IV. Congress of the Communist International [Komünist Enternasyonal 4. Kongresi Bülteni], op.cit. No. 14-15.
23. H. R. Isaacs, The Tragedy of the Chinese Revolution [Çin Devrimi'nin Trajedisi], Londra 1938, s. 51.

8. Bölüm: Bolşevik Rejim Krizde

1. L. N. Kritzman, Die heroische Periode der grossen russischen Revolution [Büyük Rus Devriminin Kahramanlık Dönemi], Frankfurt a/M, 1971, s. 166.

2. Desiatyi sezd R KP (b), Moskova 1933, s. 214.
3. ibid. s. 454.
4. Lenin, Works [Eserler], cilt 32, s. 20-1.
5. ibid. s. 37.
6. ibid. s. 24.
7. ibid. s. 48.
8. ibid. s. 25.
9. ibid. s. 50
10. ibid. s. 204.
11. Desiatyi sezd RKP (b), op.cit. s. 214.
12. L. Trotsky, My Life [Hayatım], New York 1960, s. 465-6.
13. Lenin, Works [Eserler], cilt 32, s. 172.
14. S. Singleton, 'The Tambov Revolt (1920-1921)', Slavic Review, Eylül 1966.
15. P. Avrich, Kronstadt 1921, New York 1974, s. 35.
16. ibid. s. 37.
17. ibid. s. 39.
18. Serge, Memoirs of a Revolutionary, 1901-1941 [Bir Devrimcinin Anıları, 1901-1941], op.cit. s. 123.
19. Avrich, Kronstadt 1921, op.cit. s. 42.
20. ibid. s. 45.
21. ibid. s. 42.
22. ibid. s. 46-7.
23. ibid. s. 89-90.
24. ibid. s. 93.
25. ibid. s. 69.
26. ibid. s. 163-4.
27. ibid. s. 179-80.
28. Desiatyi sezd RKP (b), op.cit. s. 253.
29. Avrich, Kronstadt 1921, op.cit. s. 184.
30. Lenin, Works [Eserler], cilt 32, s. 279.
31. L. Trotsky, The Revolution Betrayed [İhanete Uğrayan Devrim], New York 1935. s. 96.
32. Lenin, Works [Eserler], cilt 32, s. 192.
33. ibid. s. 215.
34. ibid. s. 224.
35. ibid. s. 225.
36. Odinnadtsatii sezd RKP (b), Moskova 1936, s. 468.

37. Lenin, Works [Eserler], cilt 32, s. 43.
38. ibid. cilt 42, s. 275.
39. ibid. cilt 32, s. 169.
40. ibid. s. 178.
41. ibid. s. 258-9.
42. ibid. s. 244.
43. ibid. cilt 33, s. 281-2.
44. ibid. cilt 32, s. 261.
45. ibid. s. 243.
46. Desiatyi sezd RKP (b), op.cit. s. 540.

9. Bölüm:
Yeni Ekonomik Politika (NEP)

1. Leninskii Sbornik, cilt 7, s. 363.
2. ibid. cilt 35, s. 175.
3. Lenin, Works [Eserler], cilt 31, s. 505.
4. L. Trotsky, The New Course, New York 1943, s. 63.
5. Lenin, Works [Eserler], cilt 32, s. 133.
6. ibid. s. 156.
7. ibid. s. 229.
8. ibid. s. 326.
9. ibid. cilt 33, s. 172-3.
10. ibid. s. 59.
11. ibid. s. 275.
12. ibid. s. 113.
13. ibid. s. 112-3.
14. ibid. cilt 32, s. 350.
15. ibid. s. 225.
16. ibid. s. 236.
17. ibid. s. 277-8.
18. ibid. s. 95-6.
19. M. Dobb, Soviet Economic Development since 1917 [1917'den İtibaren Sovyet Ekonomik Kalkınması], Londra 1948, s. 143.
20. ibid. s. 183.
21. ibid. s. 42.
22. ibid. s. 46-7.
23. ibid. s. 89-90.
24. ibid. s. 93.

25. A. Nove, An Economic History of USSR [SSCB'nin Ekonomik Tarihi], Londra 1972, s. 114.
26. Carr, Interregnum, op.cit. s. 75.
27. ibid. s. 77-8.
28. Sedmoi vsesoiuznyi sezd profsoiuzov, Moskova 1927, s. 373.
29. ibid. s. 243.
30. Carr, Interregnum, op.cit. s. 85.
31. Lenin, Works [Eserler], cilt 42, s. 375-7.
32. Stenografichheskii otchet piatogo vserossiiskogo sezda professionalnykh soiuzov, Moskova 1922, s. 82.
33. Kommunisticheskaia partiia sovetsogo soiuza v rezoliutsiiakh i resheniiakh sezdov, konferentsii i plenumov TsK, 7. basım, Moskova 1953, (bundan sonra KPSS v rezoliutsiiakh olarak referansta bulunulacak), cilt 1, s. 606.
34. M. Dewar, Labour Policy in the USSR, 1917-1928 [SSCB'de Çalışma Politikası, 1917-1928], Londra 1956, s. 99-100.
35. ibid. s. 102.
36. Carr, Interregnum, op.cit. s. 73.
37. J. B. Sorenson, The Life and Death of Soviet Trade Unionism, 1917-1928 [Sovyet Sendikacılığının Doğumu ve Ölümü, 1917-1928], New York 1969, s. 201.
38. J. V. Stalin, Works [Eserler], Moskova 1952-5, cilt 5, s. 364.
39. Carr, Interregnum, op.cit. s. 94.
40. E. H. Carr, Socialism in One Country [Tek Ülkede Sosyalizm], Londra 1958, cilt 1, s. 101.
41. L. Leonov, The Thief [Hırsız], Londra 1931, s. 54, 57-8, 116.
42. W. Duranty, I write as I please [Dilediğim Gibi Yazıyorum], New York 1935, s. 138.
43. ibid. s. 147-8.
44. I. Ehrenburg, Julio Jurentio, Londra 1958, s. 295.
45. Lenin, Works [Eserler], cilt 32, s. 429.
46. KPSS v rezoliutsiiakh, op.cit. cilt 1, s. 574.
47. Lenin, Works [Eserler], cilt 32, s. 447.
48. ibid. cilt 42. s. 327.
49. ibid. cilt 33, s. 116.
50. ibid. s. 160.
51. ibid. s. 280.
52. ibid. cilt 35, s. 571.

53. ibid. cilt 33, s. 274.
54. ibid. s. 276.
55. ibid. s. 286-7.
56. Odinnadtsatii sezd RKP (b), op.cit. s. 83.
57. ibid. s. 134.
58. Dvenadtastii sezd RKP (b), Moskova 1923, s. 133.
59. L. Trotsky, The Challenge of the Left Opposition (1923-5), New York 1975, s. 149-50.
60. Lenin, Works [Eserler], cilt 33, s. 279.
61. ibid. s. 288.

10. Bölüm: Alman Devrimi'nin Yenilgisi

1. Angress, op.cit. s. 285, 350.
2. E. Anderson, Hammer or Anvil [Çekiç Ya Da Örs], Londra 1945, s. 91.
3. Broué, op.cit. s. 579.
4. ibid. s. 698-700.
5. Rosenberg, op.cit. s. 194.
6. Fischer, op.cit. s. 293.
7. ibid. s. 291-2.
8. Broué, op.cit. s. 710.
9. Angress, op.cit. s. 371-2.
10. Anderson, op.cit. s. 92-3.
11. Angress, op.cit. s. 302.
12. Broué, op.cit. s. 554.
13. ibid. s. 706.
14. Fischer, op.cit. s. 260; Degras, op.cit. cilt 2, s. 17-18.
15. Broué, op.cit. s. 715.
16. Carr, Interregnum, op.cit. s. 201.
17. Angress, op.cit. s. 392-3.
18. Protokoll des Fünfte Kongresses der Kommunistischen Internationale [Komünist Enternasyonal 5. Kongresi Protokolü], op.cit. cilt 2, s. 713.
19. Angress, op.cit. s. 339-41.
20. Broué, op.cit. s. 718.
21. Trotsky, The First Five Years of the Communist International [Komünist Enternasyonalin İlk Beş Yılı], op.cit. cilt 2, s. 347,

349-50.

22. Trotsky, The Stalin School of Falsification, op.cit. s. 195-6.
23. Lenin, Works [Eserler], cilt 26, s. 181. Bkz. Cliff, Lenin, op.cit. cilt 2, 19. bölüm 'Lenin Calls up the Insurrection' ['Lenin Ayaklanma Çağrısında Bulunuyor']
24. I. Deutscher, The Prophet Unarmed, Londra 1959, s. 111-12.
25. Angress, op.cit. s. 400.
26. Deutscher, 'Record of a Discussion with Heinrich Brandler', New Left Review, op.cit. s. 51-2, 76.
27. Angress, op.cit. s. 430.
28. ibid. s. 434-5.
29. Fischer, op.cit. s. 337.
30. Carr, Interregnum, op.cit. s. 222.
31. Bulletin of the IV. Congress of the Communist International [Komünist Enternasyonal 4. Kongresi Bülteni], op.cit. No. 14-15.
32. Lenin, Works [Eserler], cilt 25, s. 285-6.
33. Fischer, op.cit. s. 312.
34. Angress, op.cit. s. 396-7.
35. Trotsky, The New Course, op.cit. s. 49-50.
36. L. Trotsky, Lessons of October [Ekim Dersleri], New York 1937, s. 23.
37. Carr, Interregnum, op.cit. s. 230-1; W. Korey, Zinoviev on the Problem of World Revolution, 1919-27 [Zinovyev'de Dünya Devrimi Sorunu, 1919-27], Columbia University Ph.D. Thesis, 1960, s. 174.
38. Trotsky, The Third International After Lenin [Lenin'den Sonra Üçüncü Enternasyonal], op.cit. s. 100.
39. Degras, op.cit. cilt 2, s. 87.
40. ibid. s. 77.
41. Trotsky, The Third International After Lenin [Lenin'den Sonra Üçüncü Enternasyonal], op.cit. s. 95.

11. Bölüm:
Lenin Yaşamını Adadığı Eseri İçin Savaşıyor

1. Lenin, Works [Eserler], cilt 35, s. 454.
2. Leninskii sbornik, cilt 35, s. 172.
3. Lenin, Works [Eserler], cilt 45, s. 249.

4. Trotsky, My Life [Hayatım], op.cit. s. 475.
5. Lenin, Works [Eserler], cilt 42, s. 492.
6. ibid. s. 621.
7. ibid. cilt 45, s. 497.
8. ibid. cilt 42, s. 418.
9. ibid. s. 600
10. Aktaran L. A. Fotieva, Iz vospominanii o Lenine, Moskova 1964, s. 28-9.
11. Lenin, Works [Eserler], cilt 45, s. 601.
12. ibid. cilt 33, s. 460-1.
13. ibid. s. 458.
14. ibid. cilt 45, s. 606.
15. Carr, The Bolshevik Revolution [Bolşevik Devrim], op.cit. cilt 2, s. 310-11.
16. Lenin, Works [Eserler], cilt 33, s. 426.
17. ibid. s. 501.
18. Carr, The Bolshevik Revolution [Bolşevik Devrim], op.cit. cilt 2, s. 372.
19. Lenin Works [Eserler], cilt 31, s. 514, 516.
20. ibid. cilt 35, s. 475.
21. The Trotsky Papers, yayına hazırlayan J. M. Meijer, The Hague 1971, cilt 2, s. 745-9.
22. Lenin, Works [Eserler], cilt 36, s. 598.
23. ibid. cilt 45, s. 593.
24. Trotsky, The First Five Years of the Communist International [Komünist Enternasyonalin İlk Beş Yılı], op.cit. cilt 2, s. 270-1.
25. Lenin, Works [Eserler], cilt 29, s. 194.
26. Desiatyi sezd RKP (b), op.cit. s. 163-8.
27. KPSS v rezoliutsiiakh, op.cit. cilt 1, s. 562.
28. The Trotsky Papers, op.cit. cilt 2, s. 347-9.
29. Odinnadtsatii sezd RKP (b), op.cit. s. 72-5.
30. Lenin, Works [Eserler], cilt 42, s. 602-3.
31. R. Ripes, The formation of the Soviet Union: Communism and Nationalism, 1917-1923 [Sovyetler Birliği'nin Oluşumu: Komünizm ve Milliyetçilik, 1917-1923], Cambridge 1964, s. 271.
32. Lenin, Works [Eserler], cilt 42, s. 421-3.
33. P. N. Pospelov, et. al., Vladimir Ilyich Lenin, Biografiia, Moskova 1963, s. 611.

34. Trotsky, The Stalin School of Falsification, op.cit. s. 66-7.
35. Lenin, Works [Eserler], cilt 33, s. 372.
36. Dvenadtastii sezd RKP (b), op.cit. s. 150.
37. Lenin, Sochineniia, 5.basım, cilt 45, s. 710. Aktaran M. Lewin, Lenin's Last Struggle [Lenin'in Son Mücadelesi], New York 1968, s. 153.
38. Lenin, Works [Eserler], cilt 42, s. 485.
39. ibid. s. 486.
40. ibid. s. 605-6.
41. ibid. s. 607-8.
42. ibid. s. 610-11.
43. ibid. cilt 42, s. 493.
44. ibid. cilt 45, s. 607.
45. ibid. s. 608.

12. Bölüm:
Son Nefese Kadar Mücadele...

1. KPSS v rezoliutsiiakh, op.cit. cilt 1, s. 533.
2. I. Deutscher, The Prophet Unarmed, Londra 1959, s. 47.
3. Lenin, Works [Eserler], cilt 33, s. 353-4.
4. ibid. s. 490.
5. ibid. s. 490-1.
6. ibid. s. 494.
7. Trotsky, The Stalin School of Falsification, op.cit. s. 72.
8. 'Letter to the Congress', Lenin, Works [Eserler], cilt 36, s. 593.
9. ibid. s. 596-7.
10. ibid. cilt 33, s. 482.
11. ibid. s. 484-5.
12. Trotsky, The Stalin School of Falsification, op.cit. s. 73-4.
13. Lenin, Works [Eserler], cilt 36, s. 594-5.
14. Lenin, Sochineniia, 5.basım, cilt 54, s. 674-5. Aktaran Lewin, op.cit. s. 152-3.
15. Lenin, Works [Eserler], cilt 36, s. 596.
16. Cliff, Lenin, op.cit. cilt 1, s. 115.
17. Lenin, Works [Eserler], cilt 45, s. 607-8.
18. ibid. cilt 32, s. 34.

13. Bölüm:
Nihai Yenilgi

1. Trotsky, My Life [Hayatım], op.cilt. s. 482.
2. ibid. s. 486.
3. Stalin, op.cit. cilt 5, s. 261-2.
4. Dvenadtsatyi sezd RKP (b), op.cit. s. 563.
5. ibid. s. 526.
6. Stalin, op.cit. cilt 5, s. 271.
7. Dvenadtsatyi sezd RKP (b), op.cit. s. 577.
8. ibid. s. 96.
9. Stalin, op.cit. cilt 5, s. 209-10.
10. ibid. s. 223.
11. KPSS v rezoliutsiiakh, op.cit. cilt 1, s. 719-23.
12. Stalin, op.cit. cilt 5, s. 240.
13. The Trotsky Papers, op.cit. cilt 2, s. 813-5.
14. Trotsky, The Challenge of the Left Opposition, op.cit. s. 312-3.
15. Trotsky, My Life [Hayatım], op.cit. s. 481.
16. ibid. s. 481-2.
17. ibid. s. 537.
18. Trotsky, New Course, op.cit. s. 27, 37.
19. Trotsky, The Challenge of the Left Opposition, op.cit. s. 154, 161.
20. Deutscher, The Prophet Unarmed, op.cit. s. 93.
21. Trotsky, Stalin, op.cit. s. 242-3.
22. A. Soboul, The French Revolution, 1787-1799 [Fransız Devrimi, 1787-1799], Londra 1974, cilt 2, s. 422.
23. ibid. s. 439.
24. Deutscher, The Prophet Unarmed, op.cit. s. 106-7.
25. Trotsky, Stalin, op.cit. s. 387.
26. ibid. s. 403-4.
27. Trotsky, My Life [Hayatım], op.cit. s. 508-9.
28. Stalin, op.cit. cilt 6, s. 47-53.
29. Carr, Interregnum, op.cit. s. 349.
30. R. H. McNeal, Bride of the Revolution: Krupskaya and Lenin [Devrimin Gelini: Krupskaya ve Lenin], Londra 1973, s. 242.
31. Lenin, Works [Eserler], cilt 25, s. 385.
32. F. Engels, The Peasant War in Germany [Almanya'da Köylü Savaşı], Londra 1927, s. 135-6.

33. Lenin, Works [Eserler], cilt 36, s. 595.
34. Cliff, Lenin, op.cit. cilt 2, s. xi.
35. E. A. Preobrajenskiy, From NEP to Socialism: a Glance into the Future of Russia and Europe [NEP'ten Sosyalizme: Rusya ve Avrupa'nın Geleceğine Bir Bakış], Londra 1971, s. 99.
36. ibid. s. 116.
37. Ayrıntılı bilgi için bkz. Cliff, Lenin, cilt 2, s. 136-9.
38. M. A. Waters (ed.), Rosa Lüksemburg Speaks [Rosa Lüksemburg Konuşuyor], New York 1970, s. 395.

Kronoloji

1 Şubat 1918'den önce meydana gelen olaylar hem Julien hem de (batılı) Gregoryen takvimine göre, bu tarihten sonrakiler ise sadece Gregoryen takvimine göre düzenlenmiştir.

1917

15 Ekim / 7 Kasım	Petrograd'da Geçici Hükümet devrildi; Kerenski kaçtı. Sovyetlerin İkinci Kongresi Bolşevik çoğunlukla Petrograd'da açıldı.
26 Ekim / 8 Kasım	Tümü Bolşevik olan Halkın Komiserleri'nden oluşan yeni hükümetin oluşturulması. Toprağı kamulaştıran yasaların ilanı ve barış görüşmelerinin hemen başlatılması yönünde savaş halindek. bütün güçlere öneri verilmesi.
27 Ekim / 9 Kasım	Kerenski birkaç yüz 'kossak'a komutanlık eden General Krasnov ile Petrograd'a karşı harekete geçiyor. Geçici hükümet ile Moskova Sovyet'i güçleri arasında savaşın başlaması.
29 Ekim / 11 Kasım	Petrograd subaylık öğrencilerinin başarısız ayaklanması.
30 7 12 Kasım	Petrograd dışında Kerenski'nin güçleriyle çatışma.
1 Kasım / 14 Kasım	Kerenski'nin kaçışı ve Krasnov'un yakalanması:
2 Kasım /15 Kasım	Moskova'da Bolşeviklerin zaferi. Daha sonra askeri birliklerin öncüsü olan Gönüllü Ordu'nun Don Kossakları'nın başkenti Novo-Cherkassk'da Rus Ordusunun eski generali Aledseev tarafından oluşturulması.
4 Kasım / 17 Kasım	Lenin'in diğer sosyalist parti temsilcilerinin hükümete katılması konusunda uzlaşmaz

tutumuna karşı bazı önde gelen komünistlerin Halkın Komiserleri Konseyinden ve Bolşevik Parti Merkez Komitesi'nden istifaları.

7 Kasım / 20 Kasım Ukrayna'da erki ele alan Ukrayna Rada'nın Kurucu Meclis açılıncaya kadar devlet erkini kullanma hakkını ele aldığını belirten Üçüncü Evrensel belgesini yayınlaması. Sovyet Hükümeti'nin Genel Kurmay Başkanı Bukhonin'e barış görüşmelerini başlatması için emir vermesi.

9 Kasım / 12 Kasım Bukhonin'in Sovyet Hükümeti'nin emirlerine karşı gelmesi nedeniyle görevden alınması. Deniz Teğmeni Bolşevik Krilenko'nun Genel Kurmay olarak atanması.

13 Kasım / 1 Aralık Bolşevikler ve sosyal devrimciler arasında sosyal devrimcilerin hükümette yer almalarının önünü açan anlaşmaya varılması.

19 Kasım / 2 Aralık Kornilov darbesine katılmaları nedeniyle Noghilev yakınlarındaki Bikov'da tutuklu bulunan Kornilov, Deninkin ve diğer generallerin kaçarak Don bölgesinde Alekseev'in Gönüllü Ordusuna liderlik yapmaları.

22 Kasım / 5 Aralık Ateşkes için ön protokolün imzalanması.

2 Aralık / 15 Aralık Merkezi Güçlerle ateşkesin sonuçlandırılması.

4 Aralık / 17 Aralık Sovyet Hükümeti devrimci askeri birlikleri silahsızlandırması ve Kossakların Ukrayna üzerinden Don bölgesine geçişlerine izin vermekten vazgeçmesi için Ukrayna Radasına ültimatom vermesi.

7 Aralık / 20 Aralık Bütün Rusya Karşı-devrimle, Sabotajla ve Spekülasyonla Mücadele Komisyonu, Çeka'nın oluşturulması.

9 Aralık/ 22 Aralık Brest-Litovsk'da barış görüşmelerinin başlaması.

13 Aralık/ 26 Aralık Kharkov'da Rada'nın erkine başkaldıran Ukrayna Sovyet Hükümeti'nin kurulması.

14 Aralık/ 27 Aralık Bankaları kamulaştıran yasanın çıkarılması.

23-31 Aralık / 5-13 Ocak 1918 Sovyetlerin Üçüncü Kongresi.

1918

5 Ocak / 18 Ocak — Kurucu Meclis'in açılması Bolşevik karşıtı bir çoğunluğu gösterdi.

6 Ocak / 19 Ocak — Kurucu Meclisi kurmakla görevlendirilen deniz piyadesi ve askerlerin komutanının meclisi feshetmesi.

7-14 Ocak / 20-27 Ocak — Sendikaların Birinci Kongresi.

8-9 Ocak / 21-22 Ocak — Brest-Litovsk barış görüşmelerini konu alan olağanüstü merkezi komitesi toplantısı. Hem Lenin'in (toprakların ilhakına izin veren barış antlaşması) hem de Troçki'nin (ne barış ne savaş) önerilerine karşı Bukharin'in (Almanya'ya karşı devrimci savaşın sürdürülmesi) önerisi oylamayla kabul ediliyor.

16-23 Ocak / 29 Ocak-3 Şubat — Kiev'de Bolşevik isyanın Ukrayna birlikleri tarafından nihai olarak bastırılması.

28 Ocak / Şubat — Kiev'in Kızıl Ordu tarafından işgali.

29 Ocak / 9 Şubat — Rada temsilcileri Merkez Güçlerle ayrı bir barış antlaşması imzalıyor.

30 Ocak / 10 Şubat — Sovyet barış delegasyonunun başı olarak Troçki barış antlaşmasını imzalamayı reddeden ama savaşın sonunu ve Rus ordusunun çekilmesini ilan eden bir deklarasyon yayınlıyor.

18 Şubat — Almanlar ilerleyerek Dvinsk'i işgal eder. Merkez Komitesinin olağanüstü toplantısının sabah oturumunda Troçki ve Bukharin destekçileri Lenin'e karşı oy kullanırlar, öğleden sonraki oturumda ise Troçki'nin Lenin tarafına kaymasıyla Lenin'in ivedi barış önergesi kabul edilir.

19 Şubat — Kızıl Ordu'nun oluşturulması için kararname çıkarılır.

22 Şubat — Merkez Komite Toplantısında Troçki, Almanlara karşı müttefik güçlerden yardım istemeyi önerir,

	Dışişleri Komiseri olarak istifasını sunar. Toplantıda bulunmayan Lenin "emperyalist Anglo-Fransız birliklerden yardım kabul edilmesini" destekleyen bir not gönderir. Troçki'nin önerisi 5'e karşı 6 oyla kabul edilir. Almanların yeni barış koşulları Sovyet Hükümeti'nin eline geçer.
23 Şubat	Halkın Komiserleri Konseyi ve Bolşevik Parti Merkez Komitesi barış antlaşmasını imzalamayı kabul ederler.
25 Şubat	Don bölgesinde anti-bolşevik hareketin merkezleri olan Rostov ve Novo Cherkassk Kızıl Birlikler tarafından işgal edilir. Gönüllü Ordu güneye doğru geri çekilir ve Kuban bölgesine girer.
2 Mart	Alman Ordusu Kiev'i işgal eder ve Ukrayna Rada hükümetini yeniden kurar.
3 Mart	Brest-Litovsk Barış Antlaşması imzalanır.
6-8 Mart	Yedinci Parti Kongresi.
8 Mart	Bolşevikler "Komünist" ismini alırlar.
12 Mart	Hükümet Petrograd'dan Moskova'ya taşınır.
13 Mart	Troçki'ye Savaş Komiseri görevi verilir.
14 Mart	Yerel Kossak Hükümeti'nin kaçması üzerine Kızıl birlikler Kuban'ın başkenti Ekaterinodar'i işgal ederler.
14-16 Mart	Sovyetlerin Dördünü Kongresi.
15 Mart	Sovyetlerin Dördüncü Kongresi Brest-Litovsk Barış Antlaşması'nı onaylar. Sol Sosyalist Devrimciler antlaşmanın imzalanmasını protesto ederek hükümeti terk ederler.
6 Nisan	Japonlar Vladivostok'a saldırır.
9 Nisan	Trans-Kafkasya'nın bağımsızlık ilanı.
15 Nisan	Türkler Bakü'yü alır.
23 Nisan	Dış Ticareti kamulaştıran yasa çıkar.
29 Nisan	Almanlar Ukrayna Radasını kapatır; General Skoropadsky Ukrayna'nın Hetman'ı olarak diktatör ilan edilir.
6 Mayıs	İsyancı anti-sovyet Kossaklar Novo-Cherkassk'ı

	işgal eder.
8 Mayıs	Almanlar ve Kossaklar Rostov'u işgal eder.
25 Mayıs	Sovyetler ve Çeko-Slovaklar arasında açık çatışmalar başlar; Çeko-Slovaklar Cheliabinsk'i işgal eder.
26 Mayıs	Trans-Kafkasya Federasyonu Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan olarak üçe ayrılır.
28 Mayıs	Çeko-Slovaklar Doğu Rusya'da ve Sibirya'da bir dizi kenti ele geçirirler.
29 Mayıs	Bütün Rusya Sovyetleri Yürütme Komitesi kısmi zorunlu askerliği başlatır.
8 Haziran	Çeko-Slovaklar Samara'yı işgal ederler. Kurucu Meclisin sosyalist devrimci üyelerin başı çektiği anti-bolşevik bir hükümetin kurulmasını olanaklı kılarlar. Sibirya'nın Omsk kentinde anti-bolşevik hükümet kurulur.
11 Haziran	Yoksul Köylülerin Komitesi kurulur.
17-19 Haziran	Tambov'da Sovyet rejimine karşı başarısız bir ayaklanma yapılır.
20 Haziran	Sosyal devrimciler Petrograd'ın önde gelen komünistlerinden Volodarsky'e suikast düzenler.
28 Haziran	Büyük sanayi işletmelerinin kamulaştırılması.
4-10 Temmuz	Sovyetlerin Beşinci Kongresi yeni anayasayı kabul eder.
6 Temmuz	Sol sosyalist devrimciler Alman Büyükelçi Kont Mirbach'a Moskova'da suikast düzenler. Sol sosyal devrimciler ayaklanır. Iaroslav kenti Boris Savinkov'un önderliğinde hareket eden isyancılar tarafından alınır.
11 Temmuz	Volga cephesinin Sovyet komutanı Muraviev Bolşeviklere karşı döner ve Movkova üzerine birlikler göndermeye çalışır. Birlikleri kendisiyle birlikte hareket etmeyi reddederve Muraviev vurulur.
16 Temmuz	Eski Çar ve ailesi Ekaterinburg'da vurulur.
21 Temmuz	Iaroslav Sovyet birlikleri tarafından ele geçirilir.
2 Ağustos	Müttefikler Archangel'i işgal eder, Kuzey Rusya'da anti-bolşevik bir hükümet oluşturulur.

6 Ağustos	Çeko-Slavaklar ve anti-bolşevikler Kazan'ı ele geçirir, bu ilerleyişlerinin yüksek bir noktasıdır.
14 Ağustos	Bolşevik Sovyetler yerel halk tarafından yıkılınca General Dusterville'in komutanlığında az sayıda İngiliz birlikleri Bakü'yü işgal eder.
15 Ağustos	General Deninkin liderliğindeki Gönüllü Ordu, Kuban bölgesinin başkenti Ekaterinodar'ı ele geçirir.
26 Ağustos	Gönüllü Ordu kendisini denize ulaştıran Novorossisk'i işgal eder.
30 Ağustos	Fanya Kaplan silahla Lenin'i yaralar. Petrograd'ın önde gelen komünistlerinden Uritzky sosyal devrimciler tarafından öldürülür.
4 Eylül	Sovyet İçişleri Komiseri Petrovsky burjuvaziye karşı "kitlesel terör" çağrısını yayınlar.
8-23 Eylül	Sibirya ve Doğu Rusya anti bolşevik hükümetlerinin temsilcileri Ufa'da Konferansında beş kişilik bir direktörlük şeklinde merkezi bir otorite kurma kararı alırlar.
10 Eylül	Kızıl Ordu Kazan'ı ele geçirir. Bu Volga harekatının dönüm noktasıdır.
14 Eylül	Britanya birliklerinin çekilmesi üzerine Türkler Bakü'yü işgal eder. Ermeni katliamı gerçekleşir.
20 Eylül	Trans-Kafkasya yöneticilerinin emri üzerine 26 Bakü komiseri Krasnovodsk ve Askabad arasındaki çölde infaz edilirler.
8 Ekim	Kızıl Ordu Samara'yı ele geçirir.
6-9 Kasım	Sovyetlerin Beşinci Kongresi.
9 Kasım	Almanya'da devrimci ayaklanma sonucu Kaiser tahtan feragat eder ve Hollanda'ya kaçar.
13 Kasım	Sovyet Hükümeti Brest-Litovsk anlaşmasını geçersiz kılar.Ukrayna milliyetçileri Petlura liderliği altında Belala Tserkov'da Hetman'a isyan ederler.
18 Kasım	Amiral Kolçak Omsk'daki darbeden ve sosyalist devrimcilerin tutuklanmasından sonra diktatör ilan edilir.
21 Kasım	Sovyet Hükümeti iç ticareti kamulaştırır.

27 Kasım	Ukrayna'nın Bolşevikler tarafından işgaline bir ön adım olarak Ukrayna Geçici Sovyet Hükümeti kurulur.
14 Aralık	Hetman Skoropadsky kaçar. Batıya doğru hareket eden Kızıl Ordu eskiden Almanya'nın işgali altındaki girer, Minsk'i işgal eder.

1919

Ocak	Almanya'da sosyal demokratların elindeki hükümet devrimi bastırır, Karl Liebknecht ve Rosa Lüksemburg öldürülür.
3 Ocak	Batıya ve güneye doğru hareket eden sovyet birlikleri Latviya'nın başkenti Riga'yı, Doğu Ukrayna'nın en büyük kenti Kharkov'u ele geçirirler.
16-25 Ocak	Sendikaların İkinci Kongresi.
2-7 Mart	Komünist Enternasyonal'in Birinci Kongresi Moskova'da yapılır.
13 Mart	Volga'ya doğru hareket eden Kolçak ordusu Uta'yı ele geçirir.
18-23 Mart	Komünist Partisi'nin Sekizinci Kongresi.
21 Mart	Macaristan'da sovyet rejimi kurulur.
26 Mart	Kolçak'ın saldırısı orduları Volga'ya ulaşmadan önce durdurulur.
Nisan	Bavyera Sovyet Cumhuriyeti yıkılır.
7 Mayıs	Sovyet birliklerinin başı Ataman Grigoriev isyan eder, anti-bolşevik ve anti-semitik bir manifesto yayınlar.
15-17 Mayıs	Grigoriev birlikleri Elizavetgrad'da büyük bir soykırım yapar.
4 Haziran	Partizan lideri Makhno Kızıl Ordu ile bağını koparır.
9 Haziran	Ufa kızıl birlikler tarafından alınır, Kolçak geri çekilmeye devam eder.
25 Haziran	Deninkin Kharkov'u ele geçirir.
1 Temmuz	Sovyet birlikleri doğu cephesinde ilerleyerek Perm'i alır.

25 Temmuz	Kızıl Ordu Cheliabinsk'i işgal eder.
27 Temmuz	Grigoriev Makhno tarafından öldürülür.
1 Ağustos	Macaristan Sovyet Hükümeti düşer.
23 Ağustos	Deninkin Odessa'yı alır.
30 Ağustos	Kızıl Ordu Kiev'den çekilir.
25 Eylül	Anarşistler Komünist Partisi'nin Moskova komitesini bombalar, sayısız komünist ölür veya yaralanır.
14 Ekim	Deninkin Orel'i işgal eder.
20 Ekim	Kızıl Ordu Orel'e tekrar ele geçirir.
14 Kasım	Kızıl Ordu Kolçak'ın başkenti Omsk'ı alır.
5-9 Aralık	Sovyetlerin Yedini Kongresi.
12 Aralık	Kızıl Ordu Kharkov'u alır.

1920

4 Ocak	Kolçak kumandanlığını Deninkin'e bırakır.
8 Ocak	Kızıl Ordu Deninkin hükümetinin bulunduğu Rostov'u alır.
16 Ocak	Müttefiklerin Yüksek Konseyi Sovyet Rusya'yı blokaja alır.
2 Şubat	Estonya ile barış antlaşması imzalanır.
7 Şubat	Devrimci Komite'nin kararı üzerine Kolçak infaz edilir.
10 Şubat	Kızıl Ordu askerlerini üretime seferber etmek amacıyla "emek ordusu" örgütlenmeye başlanır.
19 Şubat	Archangel'deki Kuzey Hükümeti düşer.
17 Mart	Kızıl Ordu Kuban'ın başkenti Ekaterinodar'i işgal eder.
13 Mart	Almanya'da Kapp darbesi başlar.
15 Mart	Kapp darbesi işçileri direnişi sonucunda yenilir.
27 Mart	Deninkin'in demoralize olmuş Beyaz Ordusu'nu takip eden Sovyet birlikleri Novorossisk limanını ele geçirler.
3-6 Nisan	Sendikaların Üçüncü Kongresi.
4 Nisan	Deninkin istifa eder yerini General Baron Peter Wrangel'e bırakır.
27 Nisan	Kızıl Ordu Bakü'yü ele geçirir. Azerbaycan

	Sovyet Hükümeti kurulur.
29 Nisan–5 Mayıs:	Komünist Partisi Onuncu Kongresi.
6 Mayıs	Polonyalılar Kiev'e girer.
7 Mayıs:	Sovyet Hükümeti Gürcistan ile bağımsızlığını tanıyan anlaşmayı sonlandırır.
6 Haziran	Wrangel kuzeye Kırım'a doğru harekete geçer.
12 Haziran	Kızıl Ordu Kiev'i tekrar ele geçirir.
11 Temmuz	Kızıl Ordu Polonya cephesine taarruzda Minsk'i ele geçirir.
21 Temmuz–6 Ağustos:	Komünist Enternasyonal'in İkinci Kongresi.
1 Ağustos	Kızıl Ordu Brest-Litovsk'u alır.
21 Eylül	Rusya-Polonya barış görüşmeleri Riga'da başlar.
12 Ekim	Polonya ile barış ön protokolü imzalanır.
14 Kasım	Wrangel Kırım'dan çekilir.
29 Kasım	Sovyet Hükümeti küçük sanayi işletmelerini kamulaştırır.

1921

1-17 Mart	Kronştad ayaklanması.
8-12 Mart	Yeni Ekonomik Politika açıklanır. (hububata el koyma yerini ilk önce ayni sonra nakit vergilere bırakır)
18 Mart	Almanya'da Mart Eylemi başlar.
Aralık	Lenin hastalanır.

1922

Ocak-Şubat	Politbüro hastalığından dolayı Lenin'e altı hafta fazladan izin verir.
3 Mart	Dış ticaretteki tekelin zayıflatılmasına karşı Kamenev'e ilk mektup gönderilir.
6 - 25 Mart	Sağlığının kötüleşmesi nedeniyle Lenin yeniden uzun bir izne ayrılır.
27 Mart–2 Nisan	Komünist Partisi Onbirinci Kongresi.
23 Nisan	Ağustos 1918'de sosyal devrimci Fanya Kaplan

	sıktığı iki kurşundan birinin çıkartılması için Lenin ameliyata alınır.
15 Mayıs	Stalin'e, Politbüro'nun diş ticarette devlet tekelinin değiştirilmez bir ilke olarak yeniden ele almasını öneren mektup verilir. Stalin direnir.
22 Mayıs	Politbüro Lenin'in diş ticaret tekeli konusundaki talebini kabul eder.
25 Mayıs	Lenin felç olur ve konuşma yeteneğini kaybeder.
Haziran ortası	Lenin'in sağlığı düzelir.
10 Ağustos	Sovyet Cumhuriyetleri arasındaki ilişkilerin belirlenmesi için bir komisyonun (RKI) kurulması kararlaştırılır.
11 Ağustos	Komisyon Stalin'in "otonomileştirme" projesini kabul eder.
21 Ağustos	Lenin Stalin ile RKI hakkında görüşür, ertesi gün de bu kurumun çalışmalarını eleştiren bir mektubu RKI'ya yazar.
15 Eylül	Gürcistan Merkez Komitesi Stalin'in projesini reddeder.
22 Eylül	Lenin Stalin'den RKI çalışmaları konusunda kendisinin sürekli bilgilendirmesini ister.
24-25 Eylül	Stalin'in RKI komisyonu toplanır ve "otonomileştirme" projesine daha kesin bir şekil verir.
25 Eylül	RKI çalışmaları konusunda hazırlanan dosya Stalin tarafından Lenin'e ulaştırılır.
26 Eylül	Lenin cumhuriyetlerin birleştirilmesi konusunda görüşmek üzere Stalin'i çağırır. Lenin SSCB'nin kurulması yönündeki görüşlerini belirten bir mektubu Kamanev'e gönderir.
27 Eylül	Stalin Politbüro'ya yazarak Lenin'i "ulusal liberalizm" ile suçlar.
28-30 Eylül	Lenin Ordzhonikidze ile aynı, Gürcistan Merkez Komitesi'nin üç üyesi ile ve Azerbaycan'dan Myasnikov ile birleşme projesini görüşür.
2 Ekim	Lenin Gorki'den dönerek Kremlin'de çalışmaya başlar.

6 Ekim	Lenin'in bulunmadığı Politbüro toplantısında devletin dış ticaret tekelini sınırlama kararı alınır. Lenin'in SSCB projesi kabul edilir. Lenin Kamanev'e yazarak Büyük Rusya şovenizmine karşı mücadele edeceğini açıklar.
11 Ekim	Lenin Troçki ile buluşarak bürokrasiye karşı birlikte mücadele konusunu tartışırlar.
13 Ekim	Dış ticaret konusundaki kararı eleştiren bir mektup Stalin'e gönderilir bu kararın yeniden görüşülmesi istenir.
21 Ekim	Lenin Trans-Kafkasya Federasyonu'nu kabul etmedikleri için Gürcüleri eleştirir.
22 Ekim	Gürcistan Merkez Komitesi kolektif olarak istifa eder.
Kasım (ilk yarısı)	Moskova Ordzhonikidze'ye karşı tutum alır. Tsintsadze tarafından yazılan bir mektup Lenin'e ulaşır ve Gürcistan konusunda Stalin-Ordzhonikidze'nin ortak tutum içinde olduğundan şüphelenir.
5 Kasım-5 Aralık:	Komünist Enternasyonal'in Dördüncü Kongresi Moskova'da yapılır.
13 Kasım	Lenin kongrede konuşur.
20 Kasım	Lenin'in son konuşması (Moskova Sovyetinin bir toplantısında).
24 Kasım	Şüphelenen Lenin Gürcistan sorununu araştırma komitesinin kompozisyonu konusundaki oylamaya katılmaz.
25 Kasım	Politbüro Dzerzhinsky liderliğindeki komisyonun kompozisyonunu onaylar. Komisyon Tiblis'e gider.
Kasım sonu:	"O olay": Ordzhonikidze Mdivani'nin destekçisi olan Kabankize'ye vurur.
7-12 Aralık	Lenin Gorki'ye izne gider.
9 Aralık	Rykov Gürcistan'a geri döner ve Lenin ile görüşür.
12 Aralık	Lenin Troçki'ye bir dahaki Merkez Komite toplantısında diş ticaret tekeli konusundaki ortak

	anlayışlarını savunmasını önerir.
13 Aralık	Lenin iki kez tehlikeli beyin kanamaları geçirir.
15 Aralık	Lenin Stalin'e "emekli olmak için gerekli adımları attığını" ve dış ticaret tekeli konusundaki ortak tutumlarını savunması için Troçki ile bir anlaşmaya vardığını belirten bir mektup yazar.
18 Aralık	Merkez Komite toplantısı bir önceki kararını geri alarak dış ticaret tekeli konusunda Lenin-Troçki tutumunu benimser. Merkez Komitesi Lenin tıbbi bakımını denetlenmesi için Stalin'e sorumluluk verir.
21 Aralık	Lenin Merkez Komitesi toplantısındaki zaferden dolayı Troçki'ye kısa bir mektup yazar.
22 Aralık	Stalin, Lenin'in dikte ettiği bir mektubu kaleme aldığı için Krupskaya'yı eleştirir.
22-23 Aralık gecesi	Lenin tekrardan yarı felç olur.
23-31 Aralık	Lenin "Vasiyeti" olarak bilinen notlarını dikte eder. 30-31 Aralıkta ulusal sorun ve Gürcistan meselesi hakkındaki memorandum, daha sonra Stalin hakkındakilerle birlikte bu notların sonuncularını oluşturuyor.
24 Aralık	Lenin kendi "jurnal"lerini dikte etmesine izin verilmediği taktirde doktorların bakımını reddedeceğini söyler. Politbüro bu izni verir.
30 Aralık	Sovyetlerin Birinci Kongresi SSCB'nin oluşumunu ilan eder.

1923

Ocak-Şubat	Lenin beş makale dikte eder: "Bir Jurnalin Sayfalarından", "İşbirliği Üzerine", "Bizim Devrimimiz", "İşçilerin ve Köylülerin Müfettişliği Üzerine", "Daha Az, Ama Daha İyi".
4 Ocak	Lenin "Vasiyet"ine Stalin'in görevden alınmasını öneren bir ek yapar.
24 Ocak	Lenin Dzerzhinsky komisyonu bulguları dosyasını ister. Politbüro bu konuda gönülsüzdür.

1 Şubat	Politbüro Lenin'in talebine boyun eğerek komisyon dökümanlarını ona teslim eder. Lenin kendi sekretaryasının bu materyalleri incelemesini ister.
3 Mart	Lenin'in özel araştırma komitesi Gürcistan meselesi hakkındaki bulgularını sunar.
5 Mart	Lenin Troçki'den ikisinin adına da bir sonraki Merkez Komite toplantısında Gürcistan Merkez Komitesi'ne sahip çıkmasını ister. Troçki aynı gün yanıt verir. Lenin Stalin'e bir mektup dikte etmeye başlar.
6 Mart	Lenin Stalin'den Krupskaya'ya karşı kaba davranışından dolayı özür dilemesini istediği mektubu bitirir. Gürcülere, Mdivani ve arkadaşlarına yazılan bir diğer mektup, Stalin ve Ordzhinikidze'ye karşı kendisinin onların yanında olduğunu belirtir. Kamanev Krupskaya'dan Lenin'in Stalin'i politik olarak ezeceğini duyar. Lenin'in sağlık durumu kötüleşir.
10 Mart	Yeni bir beyin kanaması Lenin'in vücudunun yarısını felç eder ve konuşamaz duruma getirir. Lenin'in politik faaliyeti sona ermiştir.
8 Haziran	Bulgaristan'da Tsankov darbesi.

1924

21 Ocak	Lenin'in ölümü.

İNDEKS

21 Koşul 50, 59-63

A

Abbés, Sidi Bel 88
Afrika
  ulusal sorun 59
Albert, Max 20
Alman Bağımsız Sosyal Demokratik Parti 26, 92
  bölünüyor 26-27
  Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi 50, 57
  Sosyalist Enternasyonal'den ayrılıyor 26
Alman Birleşik Komünist Partisi 27
Alman Komünist Partisi 22, 31, 32, 37, 82, 92
  1923'deki grevler 187
  1923'deki kriz 190, 190-192
  kitleleri tutamıyor 35
  Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi 50
  Lenin'in mektubu 43
  Moskova'dan aldığı para 78
  Saksonya hükümetine katılıyor 200
  Seçimleri boykot ediyor 34
  Yahudi düşmanlığı yapıyor 194-195
Alman Komünist İşçiler Partisi 38
Alman Mart Eylemi (Märzaktion) 81,92-96
Alman Sosyal Demokrat Partisi
  Lenin 1914'den önce eleştirmiyor 65
  1923'de hükümette yer alıyor 191
Almanya
  1923'deki grev dalgası 186-188
  büyük enflasyon 185
  devrimci durum 184-187
  devrimin yenilgisi 184-211
  Kapp Darbesi 123

Ruhr Bölgesi 184
Ulusal Meclis seçimi 34
Alman Devrimi
1918 devriminin başarısızlığı 31-38
Kasım 1918 20
önemi 21, 24, 204
Ulusal Meclis seçimleri 32
Almanya İşçi ve Asker Sovyetleri
Kongresi 34
Amerika
Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi 50
Anderson, Evelyn 185
Andreev 143, 144
Antonov, A S 151
Asya
Ulusal sorun 59
Avusturya Komünist Partisi
21 Koşulu kabul ediyor 63
Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi 50
Azerbaycan 223

B

Babel, Isaak 178
Babeuf, Gracchus 252
Bakunin 131
Baltık Ekonomik Konferansı 216
Barrow 116
Bautzen 186
Bavyera 24
Bavyera Sovyet Cumhuriyeti 28, 49
Lenin'in mektubu 49
Belfast 25, 116
Bell, Tom 109, 114
Berkovitsa 124
Berlin 25, 187, 188, 189
Beyaz Ordu 120
Beyaz Rusya 223
Birinci Dünya Savaşı 105
Birinci Enternasyonal 22
Blagoev, Kimitar 118-120, 124, 129
Bogdanov, P A 211
Bolşevik Parti 263
işçi sınıfı partisi 127
köylü teşkilatı yok 128
Kurucu Meclis 45
parlamento 45
rejimi krizde 142-159
Temmuz günleri 35

Bolşevikler 196
Bolşevikler Devlet İktidarını Ellerinde Tutabilecekler mi? 207
Bologna 26
Bolşevizm
  Komünist Enternasyonal 64-84
Bordiga, Amadeo 88, 90, 91-92, 93
  Faşizm değerlendirmesi 91
  Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi 53
Böttcher, Paul 201
Brandenburg 186
Brandler, Heinrich 78, 95, 190, 197, 199, 200, 209
Bremen 187
Broué, Pierre 80, 185, 190
Brunswick 25
BSP. *Bakınız* İngiliz Sosyalist Partisi
Buharin, Nikolai 79, 89, 93, 94, 141, 182, 191, 245
  dış ticaret tekeli 216
  Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi 53
  Lenin'in vasiyetindeki yorumu 238
  Lenin'in vasiyetinin yayınlanmasına karşı çıkış 247
  Mart Eylemi 130
  sendika tartışması 144
  İngiltere Komünist Partisi 111
Bulgar Sosyal Demokrat Partisi 118
Bulgar Sosyalistleri
  Komintern'e Katılıyor 26
Bulgaristan 118, 118-120
  başarısızlık 118-120
  Haziran 1923'deki darbe 120-123
  Kızıl Halk Yıllığı 119
  toprak dağılımı 128
Bulgaristan Komünist Partisi
  1923'deki darbe 120
  21 koşulu kabul ediyor 63
  işçi tabanından yoksun 127
  Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi 50
Burnham, Lord 116
Bürokrasiye karşı mücadele 231-233

C

Cachin, Marcelle 86
Carr, E H 119, 171
Chemnitz
  fabrika işçileri konferansı 201
Clemenceau 23
Clyde 116
Clyde İşçi Komitesi 102, 105
Clydeside 25

Connolly, James 103
Crispien, Artur 57, 74
Cuno 184, 188-189, 191
  grevi 189

Ç

Çeka 151
Çekoslovak Sosyal-Demokratik Parti 26
  21 koşulu kabul ediyor 63
Çekoslovakya Sosyalist Solu
  Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi 50
Çin 74
  Radek'in konuşması 74

D

Däumig, Ernst 51, 96
De Leon, Daniel 103
Demokratik merkeziyetçilik 75-83
Deneyimin önemi 65-69
Deutscher, Isaac 232
Devlet kapitalizmi
  Lenin öneriyor 164-165
Devrimci liderlik 47-48
Dış ticaret tekeli 215-218
  Lenin savunuyor 215-218
Die Rote Fahne 92, 93, 189, 191
  Yahudi düşmanlığı yapıyor 194
Dimitrov, Georgi 80, 126
Draçkoviç, M M 82
Dresden 186, 188
Dubrovinski 211
Dzerjinskiy, Feliks 144
  Lenin kınıyor 230

E

Eastman, Max 248
Eberlein, Hugo 20, 22, 95
Ebert, Friedrich 34
Ehrenburg, Ilya 178
Eisenach 25
Ekim Dersleri 206
Ekim Devrimi 19
Ekim'in Dersleri 249
Emden 187
Enderle, August 192
Enflasyon
  Almanya'daki etkisi 185

Engels, Freidrich 69, 99, 257
İngiltere Sosyal Demokrat Federasyon'u eliştiriyor 99
Erfurt 25
Ermenistan 223

F

Faşizm 91
Ferdinand 124
Fischer, Ruth 93, 94, 196, 201, 204
Schlageter sapması 193
Fotieva, L A 227, 243
Frankfurt 188
Fransız Komünist Partisi
sağ oportünizm 85
Cezayir 87
Lenin'in mektubu 43
Fransız Komünist Partisi'nde sağ oportünizm 85-88
Fransız Sosyalist Partisi
21 koşul kabul ediyor 63
Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi 50
Komünist Enternayonal'e katılıyor 27
Strasbourg Konferansı 86
Tours Kongresi 80, 86
Friesland, Ernst 93
Frölich, Paul 32
Frossard, L O 68, 86

G

Gallacher, Willie 102, 113
Geçiş Dönemi Ekonomisi 160
Geyer, Curt 94
Glasgow 25
Glavpolitput 143
Gorki, Maksim 213
Gorter, Herman 89
Gotha 25
Gramsci, Antonio 88, 254
Grothe 186
Güney Galler Sosyalist Birliği 110
Guralski, August 81
Gürcistan 223
ulusal sorunu 224-230

H

Hamburg 187
Hammer or Anvil 189
Heckert, Fritz 201

Heidelberg 38
Herman Gorter 89
Hilferding 191
Hizipler yasaklanıyor 156
Hoern, Edwin 196
Hollanda Komünist Partisi
  21 koşulu kabul ediyor 63
Hollandalı Tribünistler 89
Hörsing, Otto 94
Hyndman, H M 99
  grevlere karşı 100

I-İ

Ioffe, Adolf 250
İkinci Enternasyonal 16
İl Soviet 88
İngiliz İşyeri Temsilcileri Hareketi 106, 106-109, 115
İngiltere İşçi Partisi 111
  Lenin'in tavrı 111
İngiltere 117
  1917'deki grevler 107
  1919'daki grevler 117
  askerler isyanda 116
  devrimci dalga 25
  Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi 50
  polis greve çıkıyor 117
  polise göre devrimci durum 116-118
İngiltere Komünist Partisi 99-103, 114, 115
  Lenin'in şekillendirici rolü 109, 109-113
  Rusya'dan aldığı para 77
İngiltere Sosyal Demokratik Federasyon 99
  grevlere karşı 100
İngiltere Sosyalist Partisi 99, 99-103
  savaş tavrı 101
İngiltere Sosyalist İşçi Partisi 99, 103-106, 109
Internationale Presse-Korrespondenz 196
İşçi devleti
  bürokratik dejenerasyona uğramış 147
İşçi Muhalefeti 144, 148, 158
  sendika tartışması 144, 145
İşçi sınıfı 170
  ücretleri 170
İşçi ve Köylü Müfettişliği 231-233, 246. *Bakınız* Rabkrin
İşsizlik 168
İtalyan Komünist Partisi 43
  aşırı-solculuk 88
  Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi 50
  Lenin'in mektubu 43

İtalyan Sosyalist Parti
21 koşulu kabul ediyor 63
Komintern'e katılıyor 26
İtalyan Sosyalist Partisi 81
Ocak 1921 Kongresi 81

J

Jogiches, Leo 33, 92
Justice 99

K

Kabaçiev, Khristo 80, 81
Kadet 180
Kalinin 254
Kamenev, L B 211, 230, 243
Almanya 1923 198
dış ticaret tekelini yumuşatmak istiyor 216
Lenin'in vasiyetindeki yorumu 238
KAPD. *Bakınız* Alman Komünist İşçiler Partisi
Kaplan, Dora 213
Kapp Darbesi 38, 39, 123, 189
Kapp, Wolfgang 38
Kautsky, Karl
Lenin 1914'den önce eleştirmemiş 65
Kavtaradze 226
Kerenski 203
KEYK. *Bakınız* Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi
Kienthal Konferansı 17
Kilbride gemisi 116
Kira Sınırlaması Yasası 106
Kirkwood, Dave 106
Kiselev 148
Kızıl Halk Yıllığı (Bulgaristan) 119
Klugman, James 114
Kolarov 80
Kolçak 180
Kolçak Hükümeti 180
Kollontay, Alexandra 89
sendika tartışması 144
Köln 188
Komünist Enternasyonal 23. *Bakınız* Üçüncü Enternasyonal
21 Koşul 60, 60-63
Birinci Kongresi 18-23
Dördüncü Kongresi 141, 202-204, 218, 221
İkinci Kongresi 50, 50-51
kurmak gerekli 17
Kuruluş Kongresi 20
Macar Devrimi 29

Tarihteki Yeri 23
Üçüncü Kongresi 83
Komünist Manifesto 22, 40, 59
Könen, Wilhelm 188
Kornilov, General 203
Rusya'da darbesi 204
Kosior, V 181
Köylüler
Bulgaristan Komünist Partisi'nin tavrı eliştiriliyor 123
işçi sınıfı ayrı örgütlenmeli - Lenin 56
Kronştad 155-156
Macar Devrimi'nin çöküşü 31
Yeni Ekonomik Politika 160, 166-168
KPD. *Bakınız* Alman Komünist Partisi
Kresinski 143, 144, 217
Kronştad
silaha sarılıyor 153, 153-154
ve Yahudi düşmanlığı 154
Krupskaya 226, 239, 254
Lenin'in naaşının sergilenmesini protesto ediyor 256
Kun, Bela 29, 30, 74, 80, 94, 211, 258
Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi 54
Lenin tarafından eleştiriliyor 31, 82
Mart Eylemi 130
Mart Eylemi için Lenin tarafından azarlanıyor 132
Kuusinen 80
Kuybişev
Lenin'in vasiyeti'nin yayınlanmasına karşı 247
Kızıl Ordu 53

L

La dolce vita
NEP 176
Yeni Ekonomi Politika 176
Latin Amerika
ulusal sorun 59
Laziç, B 82
Leipzig 25, 186
Leonov, Leonid 175
Levi, Paul 36, 38, 80, 81, 82, 92, 111, 134, 211
Lenin, Troçki ve Radek tarafından destekleniyor 93
Mart Eylemini eleştiriyor 130-132
İngiltere Komünist Partisi 111
Liebknecht, Karl 33, 34, 92, 205
Lloyd George, David 23
Lübeck 187
Ludendorff, General 192
Lukacs, George 54

Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi 54
Lüksemburg, Rosa 31, 32, 33, 34, 35, 36, 67, 73, 92, 205, 262
bağımsız devrimci örgüt 37
Lunaçarski 211

M

Macar Devrimi 23, 24, 25
Macar Sosyal Demokratik Parti 29
Macar Sovyet Cumhuriyeti
çöküşü 28-31
Macaristan Komünist Parti 29
Macaristan Komünist Partisi
21 koşulu kabul ediyor 63
Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi 50
Maclean, John 101
MacManus, Arthur 109, 114
Magdeburg 25
Makharadze, Filipp İyeseviç 225, 230
Manchester
grevler 106
Mann, Tom 104
Mannheim 188
Marks ve Engels 22
geri kalmış ülkeler 59
Mart Eylemi 92-96, 130-141
Bolşevik liderliği bölüyor 132-133
Lenin ve Troçki tarafından eleştiriliyor 135-137
Üçüncü Enternasyonal'in kongre kararları 138
Üçüncü Enternasyonal'in 3. Kongresi 133-135
Martov 240
Maslow, Arkadi 93, 196, 200
McClaine, William 102, 111
Mdivani, P G 225, 230, 244
Menşevikler 159
Merkezcilik 59
Meyer, Ernest 80, 190
Miliutin 216
Minev 80
Modigliani 89
Molotov
Lenin'in vasiyetinin yayınlanmasına karşı 247
Moskova 127
Muir, John 105, 106
Müller, General 199
Müller, Hermann 194
Münih'te sovyet cumhuriyetleri 25
Murphy, J T 73, 104, 114, 115
Mussolini, Benito 91

N

Napolyon 193
Ne Yapmalı?
  Bulgarcaya çevriliyor 119
  Bulgaristan 129
Nenni, Pietro 90
NEP. *Bakınız* Yeni Ekonomik Politika
NEPmen 167
Nisan Tezleri 17
Norveç İşçi Partisi 26
Norveç Komünist Partisi
  21 koşulu kabul ediyor 63
  Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi 50
Noske, Gustav 34

O

On'lar Platformu
  sendika tartışması 145-149
Ordine Nuovo 88
Ordjonikidze, G K 244
  Gürcistan sorunu 225-230, 226
  Lenin cezalandırılmasını istiyor 228

P

Pankhurst, Sylvia 110
  Lenin'den mektup 110
Pannekoek, Anton 89
Paris Komünü 66
Paris'te grev 25
Parlamenterizm
  Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi 53
Parlamento seçimleri
  Komünistler 43
Paul, William 114
Petain 87
Pokrovski, M N 36
Popper, Josef 94
Pravda 144, 161, 196
Preobrajenskiy, Evgeni A 144, 167, 260
Proletarya Devrimi ve Dönek Kautsky 72
Putilov fabrikaları 127, 152
Pyatakov, G L 192
  dış ticaret tekeli 216
  Lenin'in vasiyetindeki yorumu 238

R

Rabkrin 231-233, 246. *Bakınız* İşçi ve Köylü Müfettişliği
Radek, Karl 20, 33, 36, 37, 74, 79, 159, 191, 192
  Bulgaristan Komünist Partisi'ni eleştiriyor 122
  faşizm değerlendirmesi 91
  Komünist Enternasyonal Dördüncü Kongresi 203
  Mart Eylemi 130
  Paul Levi'yi destekliyor 93
  Schlageter sapması 193
Rakosi, M 81, 93
Rakovski 245
Reformizm
  Komünistler 21
  Lenin'in eksik analizi 69-71
Reich, Y S 82, 93
Remmele, Hermann 202
  Yahudi düşmanlığı yapıyor 194, 194-195
Rikov 143, 211.
Robespierre 162, 252
Roland-Holst, Henriette 89
Rosmer, Albert 67, 68, 80
Rothstein, Theodor 102
Roy, M N 50
Rudzutak
  Lenin'in vasiyetinin yayınlanmasına karşı 247
Rühle, Otto 32
Ruhr 206
Ruhr Bölgesi 184
Ruhr bölgesi 25
Rus Devrimi
  uluslararası doğası 17-18
Rus Komünist Partisi
  Dokuzuncu Kongresi 222
  Onbirinci Kongresi 172, 179, 181
  Onikinci Kongresi 237
  Onüçüncü Kongresi 251
  Onuncu Kongresi 143, 146, 223
    hizipler yasaklanıyor 156, 156-159
  Sekizinci Kongresi 18
Rus Sosyalist Devrimci Partisi 213
Rus şovenizmi 222-230
Rusya
  1905 Devrimi 65
  Alman devriminin önemi 204
  sendikalarda kriz 142-144
  İç savaşın etkisi 142
Rusya'da bürokrasi 204
Ryazanov 156, 181

S

Sakazov, Yanke 118
Sakharov 222
Saksonya 199
  Almanya Komünist Partisi hükümette 200
  grevler 95
Savaş
  Birinci Dünya 16
Scheidemann, P 34
Schlageter, A L
  sapması 192, 192-195
SDF. *Bakınız* İngiltere Sosyal Demokratik Federasyon
Sendikalar
  Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi 55
  komünistler 46-47
Serge, Victor 73, 82, 119
  Mart Eylemi 132
Serrati, G N 57, 74, 81, 82, 90
  Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi 57
Severing, Carl 194
Sheffield 115
SLP. *Bakınız* İngiliz Sosyalist Partisi
Slutski 36
Sokolnikov, G I 216
Sol Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı 40, 50, 68
  Macar Devrimi 30
  İngiltere Komünist Partisi 111
Sosyal Demokrasi 67
Sosyal Demokratik Federasyon 99
Sosyal Demokratlar
  Lenin'in tavrı 204
Sosyalist Devrimciler 159
Sosyalizm ve Savaş 18
Souvarine, Boris 73
Sovyetler Kongresi
  Üçüncü 17
Sömürgeler sorunu
  Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi 57-59
Spartakist 80
Spartakistler 67
Spartaküs ayaklanması 25
Spartakusbund 37
St. Petersburg 127
Stalin, J V 74, 259
  Almanya 1923 198
  "Bolşevizmin tarihinin bazı soruları üzerine" 36
  dış ticaret tekelini yumuşatmak istiyor 216
  Gürcistan konusunda Lenin'le çatışıyor 224, 224-230

itaatçilik 73
Krupskaya Kamenev'i protesto ediyor 239
Lenin Stalin'e karşı bir "bomba" hazırlıyor 243
Lenin'in cenaze törenindeki konuşması 255
Lenin'in vasiyetindeki yorumu 238
Rabkrin konusunda Lenin ile çatışıyor 231
sendikalar 174
ulusal sorun 224
Stamboliski, A 120, 123
Stamfer, Friedrich 194
Stara Zagora 124
Steinhardt, Karl 20
Stresemann 191, 194
Sverdlov 211

T

Tambov ayaklanması 150, 151
Tanner, Jack 73, 113
Tarım sorunu
Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi 55
Tesniaki 26, 119, 126. *Bakınız* Bulgar Sosyalistleri
Thalheimer, Ernst 78, 190
Thälmann, Ernest 196, 202
The Communist 114
Thermidor 252
Thomas. *Bakınız* Reich, Y S
Thüringen 199
Tomski 143
Tours 27
Troçki, L D 38, 50, 84, 85, 154, 191, 192, 206, 230, 258
ailesinin kaderi 254
Alman Devrimi 19
Almanya'da devrim günü saptamak gerekli olduğunda 196
Almanya'daki yenilgi 206
Gürcistan konusunda Lenin Stalin'e karşı cephe öneriyor 229
Komünist Enternasyonal'deki Rus hegemonyasını eleştiriyor 74
Komünist Enternasyonal Birinci Kongresi 22
Lenin bürokrasiye karşı ittifak öneriyor 236
Lenin'i Planlama Komisyonu konusunda ikna ediyor 220
Lenin'in vasiyetinin varlığını inkar ediyor 248
Lenin'in vasiyetindeki yorumu 238
Macar Sovyet Cumhuriyeti 28
Mart Eylemini eleştiriyor 135-137
Paul Levi'yi destekliyor 93
planlama ihtiyacı 220
Rabkrin 232
RKP Onikinci Kongresi'nde neden sessiz kaldı? 248-254
RKP Onikinci Kongresi'nde susuyor 247

sendika tartışması 144
Stalin'e karşı mücadeleyi erteliyor 242-248
Yeni Ekonomik Politika 160
Trud 169, 173
Tsektran 143
Tsintsadze 226
Tukaçevski, Mikhail 151
Turati, F 53, 89, 93

U

Ukrayna 223
dil sorunu 245
Ulusal sorun 222-230
Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi 57-59
Ulyanova, Maria 226
Unsere Weg 130
Urquidi, D W 88
USPD. *Bakınız* Alman Bağımsız Sosyal Demokratik Parti,
Ustrialov 180
Uzlaşmalar 41-43
Lenin 41-43

Ü

Üçüncü Enternasyonal. *Bakınız* Komünist Enternasyonal

V

Varga 160
Vasiyetname
Lenin'in 237
Vatanseverlik
Komünist Enternasyonal'in tavrı 61
Versay Antlaşması 24, 193
Vickers 115
VKPD. *Bakınız* Almanya Birleşik Komünist Partisi

W

Walcher 190
Walcher, Jakob 192
Wilson, Sir Henry 116
Wohl, Robert 85
Wrangel 120
Wijnkoop, D 62

Y

Yahudi düşmanlığı 152
  Alman Komünist Partisi 194
Yahudi düşmanlığı
  Kronştad 154
Yeni Ekonomik Politika 160-183, 184, 212, 214-215
  fahişelik 178
  sendikalar 171
  işçi sınıfı 168
İkinci Enternasyonal 23
Yugoslav Komünist Partisi
  21 koşulu kabul ediyor 63
Yugoslav Sosyalist Partisi 26

Z

Zasuliç, Vera 240
Zeigner 201
Zetkin, Clara 33, 36, 74, 93, 134, 196, 205
  Lenin, Paul Levi ile ilgili 137-138
  Mart Eylemi konusunda 3. Enternasyonal'e eleştiri 134
Zimmerwald
  Solu 77
Zimmerwald Konferansı 17
Zimmerwald Solu 77
Zinovyev, G E 18, 24, 73, 74, 81, 94, 134, 152, 154, 191, 211, 254, 258
  Almanya Ekim 1923 197
  Almanya'daki yenilgi 206
  Bulgaristan Komünist Partisi'ni övüyor 124
  dış ticaret tekelini yumuşatmak istiyor 216
  faşizm değerlendirilmesi 91
  Komünist Enternasyonal Dördüncü Kongresi 203
  Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi 51
    sendikalar sorunu 55
  Komünist Enternasyonal'de olumsuz etkisi 68
  Lenin'in vasiyetindeki yorumu 238
  Lenin'in vasiyetinin yayınlanmasına karşı 247
  Lenin'in yorumu 79
  Mart Eylemi 130
  Marzaction'daki grev katılımını abartıyor 96
  Paul Levi'ye karşı entrika 93
  sendika tartışması 144
  Troçki'nin yorumu 79
  İngiltere Komünist Partisi 111

Tony Cliff

Lenin

Cilt 4

İlk muzaffer işçi iktidarının mimarı olan Lenin geçen binyılın en önemli liderlerinden birisi olarak anılıyor. Bütün hayatını işçi sınıfının iktidarı için mücadeleye adamış olan Lenin, Ekim 1917'den sonra Rusya'da kazanılan bu iktidarı korumak ve uluslararası düzeyde yaymak için son nefesine kadar mücadele etti.

Tony Cliff, Lenin'in devrim sonrası yıllarını ele alırken Ekim Devrimi'nin Rusya ve diğer ülkelerde yarattığı şok ve umudu, Bolşeviklerin işçi iktidarını korumak amacıyla verdikleri mücadeleyi, diğer devrimlere rehberlik etmek üzere kurulan Komünist Enternasyonal'in taktiklerini, Bolşevik rejimin krizini ve Almanya'daki yenilginin sonuçlarını anlatıyor.

Elinizdeki bu kitap bugün daha güzel bir dünya isteyenler için eşi bulunmaz deneyim ve derslerle dolu...

"Bu kitabın yazılması oldukça güç gerçekleşti. Bu, yalnızca konunun genişliğinden değil daha çok tarihsel bir trajedi karşısında duyulan, ama bu çalışmanın nesnelliğine gölge düşürecek yersiz bir hoşgörüye de izin vermeyen bir acıdan kaynaklanıyor."
Tony Cliff

"Rusya'da onlar, ... tüm dünyada emek ile sermaye arasındaki savaşımda emeğin hanesine muazzam bir başarı ekleyerek tarihe ölümsüz bir katkıda bulundular. Rusya'da sorun ancak ortaya konabilirdi. Sorun yanızca Rusya'da çözümlenemezdi. Bu anlamda, gelecek her yerde 'Bolşevizm'e aittir."
Rosa Lüksemburg

ide yayınları

9 789758 448038
BOLSEVIKLER VE DUNYA DEVRIM